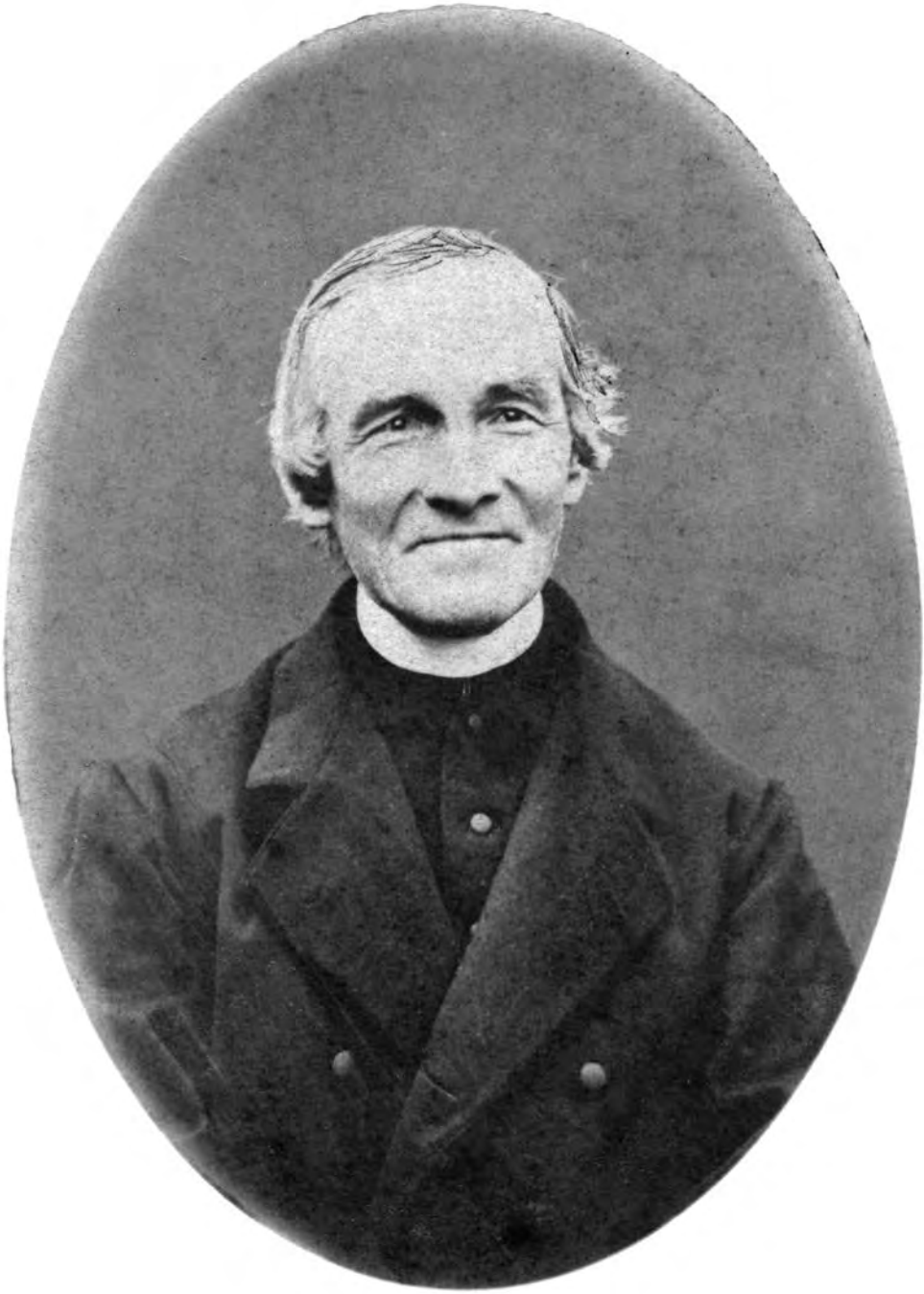
Z ČESKÉHO RÁJE A PODKRKONOŠÍ
svazek 32

Soboteckýděkan P. Damián Šimůnek.

Z ČESKÉHO RÁJE A PODKRKONOŠÍ

32

SEMILY – JIČÍN 2019

VLASTIVĚDNÁ ROČENKA

Přední obálka: *G. Galli Bibiena: Ruiny s pomníky dávných králů – návrh kulis k opeře „L' Issipile".*

Frontispis: *P. Damián Šimůnek (1810–1895). (K článku Karola Bílka.)*

KATALOGIZACE V KNIZE – Národní knihovna ČR
Z Českého ráje a Podkrkonoší : vlastivědná ročenka. 32 – Semily : Státní okresní archiv Semily = Jičín : Státní okresní archiv Jičín; Regionální muzeum a galerie Jičín, 2019 – 296 + XXXII s.
ISBN 978-80-86254-38-8
ISSN 1211-975X

908(437.31-17)
- Český ráj (Česko) – vlastivěda
- Podkrkonoší (Česko) – vlastivěda
- sborníky

© *Státní okresní archiv Semily 2019*
© *Státní okresní archiv Jičín 2019*
© *Regionální muzeum a galerie v Jičíně 2019*

ISBN 978-80-86254-38-8
ISSN 1211-975X

OBSAH

ČLÁNKY A STUDIE

Přemysl Špráchal: *Vladycký statek Robousy* • 11
Monika Benčová: *Návrhy šlechtických divadelních scén z 18. století ve světle nových informací* • 43
Karol Bílek: *Obrozenecký buditel Sobotecka P. Damián Šimůnek (1810–1895)* • 70
Anna Sedláčková: *Črta k dějinám židovské komunity v Jičíně mezi léty 1900 a 1943* • 109
Lenka Křížová – Jaroslav Kříž: *K dějinám rodu Pacltů v Turnově* • 127
Ondřej Vašata: *Krátká epizoda provincie Deutschböhmen na Rokytnicku na sklonku roku 1918* • 144

MATERIÁLY

Jan Boublík – Jan Prostředník – Jiří Z. Sajbt: *Druhý depot pražských grošů Václava II. a Jana Lucemburského z okolí Vysokého nad Jizerou. K významu starých stezek přes západní Krkonoše* • 157
Petr Mašek: *Zámecká knihovna v Lázních Bělohradu* • 190
Eva Chodějovská – *Krajina Jičínska a Turnovska 18. století očima vojenských kartografů, II. část* • 200
Jana Chocholoušková – Dagmar Jelínková – Ivo Navrátil: *Nález ze schránky v podstavci pomníku F. L. Riegra v Semilech* • 221

DROBNOSTI

Ladislav Hrubý: *Historie firmy bratři Pulcové, Semily* • 231
Ondřej Vašata: *Spolek rodáků a přátel města Semil a okolí se sídlem v Praze* • 236
Pavel Kracík: *Josef Hetfleisch – nezapomenutelný průvodce a vypravěč na hradě Pecka* • 241
Miroslav Cogan: *Jozef Soukup, glyptik, šperkař, sklář a medailér* • 246

KRONIKA

SOA v Litoměřicích – Státní okresní archiv Semily (Pavel Jakubec) • 255
SOA v Zámrsku – Státní okresní archiv Jičín (Karel Chutný) • 259
Městské muzeum a galerie Hořice (Václav Horák) • 262
Regionální muzeum a galerie v Jičíně (Michal Babík) • 264
Krkonošské muzeum v Jilemnici (David Ulrych) • 268
Městské muzeum a galerie Lomnice nad Popelkou (Jan Drahoňovský) • 269
Muzeum a Pojizerská galerie Semily (Miroslav Šnaiberk) • 272
Muzeum Českého ráje Turnov (Vladimíra Jakouběová) • 275
Vlastivědné muzeum pro Vysoké nad Jizerou a okolí (Roman Kašťák) • 278
Městské muzeum v Železném Brodě (Petra Hejralová) • 279

LITERATURA • 285

INHALT

BEITRÄGE UND STUDIEN

Přemysl Špráchal: *Edelmanngut Robousy* • 11
Monika Benčová: *Entwürfe adeliger Theaterbühnen im 18. Jahrhundert im Blickpunkt neuer Informationen* • 43
Karol Bílek: *Wiedergeburtaufwecker in der Region Sobotka P. Damián Šimůnek (1810–1895)* • 70
Anna Sedláčková: *Skizze zur Geschichte der jüdischen Gemeinschaft in Jičín zwischen 1900 und 1943* • 109
Lenka Křížová – Jaroslav Kříž: *Zu der Geschichte der Familie Paclt in Turnov* • 127
Ondřej Vašata: *Kurze Episode der Provinz Deutschböhmen im Gebiet von Rokytnice Ende 1918* • 144

MATERIALIEN

Jan Boublík – Jan Prostředník – Jiří Z. Sajbt: *Zweites Depot Prager Groschen von Wenzel II. und Johann von Luxemburg aus der Umgebung von Vysoké nad Jizerou. Zur Bedeutung von alten Pfaden über das westliche Riesengebirge* • 157
Petr Mašek: *Schlossbibliothek in Lázně Bělohrad* • 190
Eva Chodějovská: *Die Gegend von Jičín und Turnov des 18. Jahrhunderts gesehen von Militärkartographen, II. Teil* • 200
Jana Chocholoušková – Dagmar Jelínková – Ivo Navrátil: *Fund aus der Kassette im Denkmalsockel von F. L. Rieger in Semily* • 221

KLEINIGKEITEN

Ladislav Hrubý: *Geschichte der Firma Bratři Pulcové in Semily* • 231
Ondřej Vašata: *Heimat- und Freundeskreis von Semil und Umgebung in Prag* • 236
Pavel Kracík: *Josef Hetfleisch – unvergesslicher Burgführer und Erzähler auf der Burg Pecka* • 241
Miroslav Cogan: *Jozef Soukup, Steinschneider, Schmuckarbeiter, Glasmacher, Medailleur* • 246

CHRONIK

Staatliches Gebietsarchiv in Litoměřice – Staatliches Bezirksarchiv Semily (Pavel Jakubec) • 255
Staatliches Gebietsarchiv in Zámrsk – Staatliches Bezirksarchiv Jičín (Karel Chutný) • 259
Stadtmuseum und Galerie in Hořice (Václav Horák) • 262
Regionalmuseum und Galerie in Jičín (Michal Babík) • 264
Riesengebirgsmuseum in Jilemnice (David Ulrych) • 268
Stadtmuseum in Lomnice n. Pop. (Jan Drahoňovský) • 269
Museum und Isergalerie in Semily (Miroslav Šnaiberk) • 272
Museum des Böhmischen Paradieses in Turnov (Vladimíra Jakouběová) • 275
Heimatmuseum für Vysoké nad Jizerou und Umgebung (Roman Kašťák) • 278
Stadtmuseum in Železný Brod (Petra Hejralová) • 279

LITERATUR • 285

SPIS TREŚCI

ARTYKUŁY I STUDIA

Přemysl Špráchal: *Majątek pański Robousy* • 11
Monika Benčová: *Projekty szlacheckich scen teatralnych z XVIII wieku w świetle nowych informacji* • 43
Karol Bílek: *Odrodzeniowy budziciel rejonu Sobotki o. Damián Šimůnek (1810–1895)* • 70
Anna Sedláčková: *Szkic do dziejach społeczności żydowskiej w Jiczynie w latach 1900–1943* • 109
Lenka Křížová – Jaroslav Kříž: *O dziejach rodu Pacltów w Turnovie* • 127
Ondřej Vašata: *Krótki epizod prowincji Niemieckoczeskiej w Rokytnicy pod koniec 1918 r.* • 144

MATERIAŁY

Jan Prostředník – Jiří Z. Sajbt – Jan Boublík: *Drugi depozyt praskich groszy Wacława II i Jana Luksemburskiego z okolic Wysokiego nad Jizerą. O znaczeniu starych dróg w zachodnich Karkonoszach* • 157
Petr Mašek: *Biblioteka zamkowa w Lazne Belohrad* • 190
Eva Chodějovská: *Okręg Jiczyna i Turnova XVIII wieku oczyma kartografów wojskowych, II część* • 200
Jana Chocholoušková – Dagmar Jelínková – Ivo Navrátil: *Odkrycie w cokole pomnika F. L. Riegera w Semily* • 221

PRZYCZYNKI

Ladislav Hrubý: *Historia firmy braci Pulcov w Semily* • 231
Ondřej Vašata: *Stowarzyszenie Ziomków i Przyjaciół Semily w Pradze* • 236
Pavel Kracík: *Josef Hetfleisch – niezapomniany przewodnik i gawędziarz na zamku Pecka* • 241
Miroslav Cogan: *Jozef Soukup, gliptyk, jubiler, wytwórca wyrobów szklanych i medalier* • 246

KRONIKA

OAP w Litomierzycach – Powiatowe Archiwum Państwowe w Semily (Pavel Jakubec) • 255
OAP w Zámrsku – Powiatowe Archiwum Państwowe w Jiczynie (Karel Chutný) • 259
Muzeum Miejskie w Hořicach (Václav Horák) • 262
Muzeum Regionalne i Galeria w Jiczynie (Michal Babík) • 264
Muzeum Karkonoskie w Jilemnicy (David Ulrych) • 268
Muzeum Miejskie i Galeria w Lomnicy nad Popelkou (Jan Drahoňovský) • 269
Muzeum i Galeria Dorzecza Izery w Semily (Miroslav Šnaiberk) • 272
Muzeum Czeskiego Raju w Turnovie (Vladimíra Jakouběová) • 275
Krajoznawcze Muzeum dla Vysokiego nad Jizerou i okolicy (Roman Kašťák) • 278
Muzeum Miejskie w Železnym Brodzie (Petra Hejralová) • 279

RECENZJE I OMÓWIENIA LITERATURY • 285

ČLÁNKY
A STUDIE

VLADYCKÝ STATEK ROBOUSY*

Přemysl Špráchal

Robousy jsou od roku 1976 periferní součástí města Jičína. Původně se jednalo o samostatnou vesnici na důležité podhorské cestě, která tvořila regionální spojku v horizontálním propojení dálkových cest do nitra hor k tzv. zemským branám, resp. hraničním přechodům. Zaručovala dálkový komunikační a obchodní styk se širokým okolím, nutný pro perspektivní rozvoj sídliště. Tato cesta si dodnes zachovala svůj nadregionální význam svým strategickým charakterem, čímž také získala mezinárodní označení pro evropské silnice, přestože jako jediná z takových silnic reálně nepřekročila hranice tehdejší ČSSR.

Současný průtah obcí zmiňovanou komunikací je též příčinou, že si běžný turista ani nevšimne, že nějakým sídlištěm projíždí. Z hlediska turismu se tedy stává obec jakousi opomíjenou destinací.

Nejinak je tomu z pohledu historiografie, ve které Robousy také nevzbudily adekvátní zájem, jako třeba v případě dlouhodobě oblíbeného Jičína. Na vině jistě není nezajímavost obce, čehož jsou důkazem nejen sakrální památky, urbanistická atypičnost, existence historicky hodnotných objektů, atraktivita rozlehlého rybníka, ale též samotný historický význam obce. Již jen z výčtu přifařených a přiškolených obcí nebo z řemeslného zázemí víme, že se jednalo o centrum obchodního, hospodářského, duchovního, vzdělávacího a společenského života v oblasti. Existovala zde bohatá fara a pozemkově nadprůměrně zajištěná úroveň zvláštní skupiny poddaných, která dokonce zavdala příčinu vzniku jména obce.[1]

* Barevná ilustrace k této studii je zařazena v příloze na konci svazku, s. I.

[1] O urbanistickém charakteru, systému plužin a významu jména viz ŠPRÁCHAL, Přemysl. *Etymologie Robous v kontextu sídelní struktury.* Z Českého ráje a Podkrkonoší 31, Semily – Jičín 2018, s. 247–252. ISBN 978-80-86254-37-1.

Přes to všechno Robousy stále zůstaly obecně neznámou obcí, v mnoha pracích zmiňovanou pouze marginálně, bez dalšího zájmu. Bezpochyby je na vině nadměrná nepřehlednost majetkového vývoje, která znesnadňuje interpretaci srozumitelně zjednodušeného, populárně naučného vývodu. Zdejší vladycký statek byl ve zvýšené míře natolik roztříštěný, že lze jen s obtížemi vymezit jednotlivá majetková práva, vlastnické podíly, nároky beneficií nebo rozsah lenní vazby. Přesto lze historicky mluvit o aristokraticky mimořádně atraktivní državě s významným hospodářským zázemím, která v okolí vynikala nad úroveň široce početných statků nižší šlechty.

Propletenost vzájemných vztahů je tak vysoká, že i přes relativní dostatek pramenů se tuto problematiku dosud nikdo nepokusil zpracovat. Ani předkládaná práce si nebere za úkol tuto složitou otázku postihnout. Přesto se v rámci možností pokusí takto specifickou a ve všech směrech nadměrně diferencovanou obec v kontextu historie popsat. Obecně zjednodušovaný popis těchto drobných vladyckých statků a vlastnicky různorodých obcí může následně vést k irelevantním až mylným závěrům. Domnívám se, že by studium feudálních vazeb této střední kategorie společenských vrstev významně pomohlo nejen tomuto regionu k pochopení mnoha historických souvislostí venkovského života tehdejší doby.

Článek tedy zahrnuje pouze období podchycené zdrojem okruhu písemných zpráv pozdního středověku od poloviny 14. století přes raně novověký vývoj, svým způsobem ukončený v době těsně předbělohorské. Vrchnostenské velkostatky, promítající se do epochy barokní, si již svojí charakterovou odlišností a pramennou archivní základnou zasluhují samostatné odborné zpracování, přesahující rozsah této práce. Ta si naopak klade za cíl, převážně na základě edičně dostupných pramenů, popsat starší období dějin a komplikovanost zdejší majetkové držby a stát se tak jakýmsi úvodem nebo výchozím bodem pro další potenciální zpracování dějin obce a okolí nebo některých otázek již ve specifičtějším smyslu.

Monografická zpracování dějin obcí, ve větší oblibě rozšířená zhruba od konce 19. století do první republiky, Robousy víceméně obešla. Slovníková hesla se omezují na stručnost někdy více než je třeba, ovšem v rámci tehdy populárních doplněných *Dějin města Jičína* se dostalo i na samostatnou kapitolu, věnovanou Robousům.[2] Menčík se sice na dvou a půl stránkách věnoval vcelku detailnímu popisu historie v rozmezí let 1361–1596, ale zvláštní starosti si se systematičtějším výběrem dat nedělal, a tak se jedná převážně jen o výpis

[2] MENČÍK, Ferdinand. *Dějiny města Jičína,* díl I., Od založení Jičína až do roku 1620. Jičín 1906, s. 313–315.

Robousy roku 1833. Kresba z doby návštěvy obce císařem Františkem s patrnou slavobránou a původní podobou kostela, zvonice a staré školy (Ročenka, 1937).

událostí a jmen s patrnou neznalostí vzájemných souvislostí, které nejenže nepodávají ucelený obraz dějin Robous a vlastnického vývoje obce, ale namnoze jsou do kontextu začleňovány i chybně.

Další dvě a půl stránky stručných dějin Robous s ohledem na církevní zajímavosti z pera řídícího učitele Jebavého vyšly o dvacet let později ve vlastivědném sborníku. Ale ani ten se nevyhýbá popisu spíše v torzální chronologicitě, třebaže se snaží dokládat i citaci stěžejních edičních pramenů.[3]

Zajímavý souhrn kusých historických informací přináší ještě deset let na to ročenka místní Kampeličky, zvoucí k mimořádné jubilejní valné hromadě.[4] Souhrn těchto stran sice nemá ucelenou koncepci, a ani se o to nesnaží, spíše se jedná o stručný náhled do historie a zveřejnění zápisků bývalého učitele Jana Pokorného, zvláště se zřetelem na témata školy a kostela. Dále jsou zde záznamy ze staré kroniky po roce 1690, výňatky z gruntovnice ze 17. století a popis pozoruhodného obrázku, dokumentujícího podobu horní části Robous s kostelem v roce 1833, ještě před jeho přestavbou. Tím stěžejní výběr příslušné literatury k tématu končí.

---

[3] JEBAVÝ, B. *Dějiny kostela v Robousích*. Náš domov. Vlastivědný sborník okresů Jičín – Libáň – Sobotka, roč. 3., Jičín 1928, s. 119–121.

[4] BUCHAR, J. *Robousy v minulosti*. Ročenka Kampeličky v Robousích 1912–1937, Robousy 1937, s. 26–32.

Následující obsah vlastní stati je pro přehlednost tematicky rozdělen do několika kapitol. V první se jedná o velice letmý obecný popis nejstarších dějin a rozložení obce na základě obecně dosažitelných zpráv. Důraz je kladen na stručné seznámení s charakterově výraznými objekty, které dále již zmiňovány nebudou. Právě tyto objekty jsou při detailnější analýze mimořádně hodnotnými body pro hlubší studium hospodářských dějin a historických souvislostí.

Další kapitola je monotematicky ponechána církevním záležitostem od farní správy po samotný objekt kostela, jakožto výklad jeho historického vývoje a zaznamenaných počátků obce. Tradičně významným pramenem pro druhou polovinu 14. století, tedy existenci nejstarších písemných zpráv většiny drobných farních obcí, jsou konfirmační knihy (*Libri confirmationum*), dále pak soudní akta konsistoře pražské (*Acta judiciaria*), arcibiskupské zřizovací knihy (*Libri erectionum*), částečně duplikované zprávy lze dohledat i ve Václavských regestech (*Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV.*) a jako doplňující pramen pro nejstarší dobu mohou posloužit i městské soudní zápisy (jičínský *Liber iudicii*).

S trochou nadsázky lze říci, že převážná většina dat regionální historie 14. století jde ruku v ruce s církevními záznamy. Proto bylo přistoupeno k tomuto tematickému vymezení, v němž byla vynechána úzce související jména patronů podacího práva, která byla přesunuta do další kapitoly, a namísto toho byl popis doplněn stavebně historickým vývojem kostela, popisem patrocinií a stručně zmíněn pozdější osud kostela.

K úmyslnému odtržení popisu šlechtického patronátu došlo z důvodu nutnosti zmínky širších souvislostí, odbíhajících od církevních spojitostí k rodovým a majetkovým záležitostem. To bylo přesunuto do následující kapitoly. Tato nejobsažnější kapitola, mimo těsně se prolínajících pramenů konfirmačních knih, je již podepřena dalšími nenahraditelnými prameny, jakými jsou desky dvorské, desky zemské, knihy provolací a případně další úřední agenda majetkového vývoje.

Doplňujícím uzavřením starších dějin obce je kapitola zmiňující vlastnické roztříštění majetku na nejrůznější podíly, připojené k dalším separovaným vladyckým statkům a postupnému scelování jednotlivých částí obce zpět do držby jediného vlastníka na začátku 17. století.

Naše práce představuje pouze uvedení do složité problematiky šlechtického držení nadměrně diferencované obce a na základě převážně vydaných pramenů a související literatury zpracovává historický vývoj obce Robous zvláště pro období pozdního středověku až po raný novověk předbělohorské doby.

Specifičtější badatelské závěry již tento omezený rozsah nestihne pojmout a stejně tak se do přesahu záběru řadí další archivní materiály z oblasti samotného hospodaření barokních velkostatků, údaje z urbářů, sumářů, berních rul a další ekonomicko-hospodářská data, která nabízejí nesrovnatelně širší a přesnější popis majetkového a hospodářského vývoje obce v kontextu pozdějšího panského velkostatku.

STARŠÍ DĚJINY A STRUKTURA OBCE S NÁRYSEM STAVEB VEŘEJNÉHO ŽIVOTA

Robousy se nacházejí ve staré sídelní oblasti.[5] Sporadicky se zde vyskytují nálezy artefaktů už ze starší doby kamenné (paleolitu). K intenzivnímu osídlení dochází ale až v mladší době kamenné (neolitu). Jednalo se o značné množství nestálých osad, převážně zemědělských kultur lidu s lineární a vypíchanou keramikou.[6] Neolitický artefakt byl nalezen také na políčku před robouským kostelem.[7] Na katastru Robous se nacházelo sídliště z pozdní doby kamenné[8] a v intravilánu vsi byla objevena keramika ze žárových hrobů a sídliště kultury slezskoplatěnické.[9] Další období lze opět označit spíše za dobu opuštěného – vylidněného prostoru, až do příchodu Slovanů zhruba v 6. století n. l.[10]

S kontinuálním vývojem sídelní a komunikační sítě v okolí, jak ji v hrubých rysech známe dosud, můžeme počítat přibližně až od 13. století, které podle datovaných archeologických nálezů navazuje na jisté osídlení už v době mladohradištní. Výrazným zásahem do staré krajiny, a nějakým podstatnějším centrem vznikající aglomerace, se ale stal teprve kolem roku 1300 nový královský, resp. královnin Jičín s hradem Velišem. Tato událost měla nejspíše

---

5 ŠMILAUER, Vladimír. *Osídlení Čech ve světle místních jmen.* 2. vydání. Praha 2015, s. 78, č. 4/4. ISBN 978-80-200-2392-6.

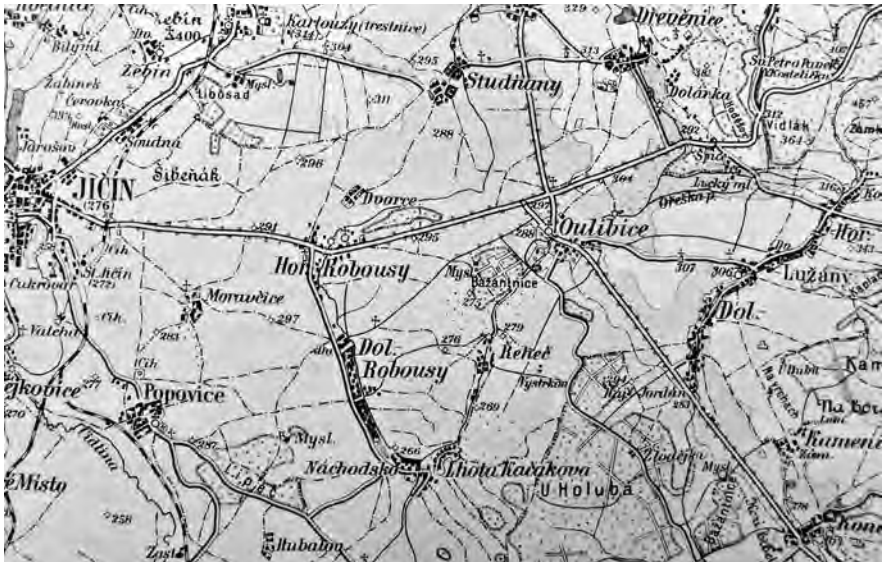
6 ULRYCHOVÁ, Eva. *Jičínsko v pravěku a raném středověku*. Jičín: RMaG, 2003. 11 nečísl. stran.

7 HLAVA, Miloš – KLIMEŠOVÁ BAČOVÁ, Veronika – ŠÍDA, Petr. *Nálezy z východních Čech ze sbírky J. A. Jíry*. Archeologie východních Čech 4/2013, s. 20, obr. 5/5. ISSN 1805-4676.

8 Viz odborný posudek PhDr. E. Ulrychové k jičínskému obchvatu Robousy – Valdice. PLACHÝ, Vladimír – EMPLA. *Přeložka silnice II/286 – Jičín – Robousy – Valdice.* Hradec Králové 2008, s. 35, příloha č. 9. Posouzení vlivu stavby na archeologické památky.

9 Část nálezů je ztracena a v soukromých sbírkách. ULRYCHOVÁ, Eva. *Hradiště a výšinné polohy lidu popelnicových polí na Jičínsku.* Archeologie ve středních Čechách 9/2005, s. 247–287. ISSN 1214-3553. Online též webové stránky archeoložky PhDr. E. Ulrychové: ulrychova-archeolog.webnode.cz [cit. 11.11.2018].

10 Ke stručnému přehledu vývoje prehistorického období a jeho stagnaci, nárazovému osídlení a populačním vlnám viz ULRYCHOVÁ, E. *Jičínsko v pravěku…*, nestránkováno. Srv.: ULRYCHOVÁ, Eva – ULIČNÝ, Petr – KUDYN, Milan – CHODĚJOVSKÁ, Eva. *Jičín. Historický atlas měst České republiky*, sv. 18. Praha: Nakl. HÚ Praha, 2008, textový doprovod. ISBN 978-80-7286-114-9.

Typické rozdělení Robous na Horní a Dolní v mapách. (Podrobné mapy zemí Koruny české, M 1:75.000, Jos. Bělohlav, Praha 1911.)

i přímý vliv na omezení potenciálního rozvoje Robous v kvalitativně vyšší sídelní jednotku.[11]

Robousy mezi purkrechtní vsi klade i J. V. Šimák.[12] Nejvýraznějším rysem vesnic vysazených purkrechtním, tj. emfyteutickým, zákupním právem, je charakteristická lánová soustava plužin, která je z části patrna ještě na starších mapách. Oproti tomu archeoložka Ulrychová klade vznik Robous do doby mírně pokročilejší vartemberské lokace.[13] Ves byla v minulosti rozdělena na horní a dolní část, což se v mapách udrželo až do 20. století.[14] Dle některých hypotéz je za starší část považována právě ta dolní.[15] Horní Robousy sice měly částečně odlišný sídelní vývoj, ale lánové rozložení spodního okraje taktéž vykazuje srovnatelné znaky kolonizační éry. Navíc byla tato část obce podřízena

[11] Tím je myšlen kupř. status města, který si nárokoval tržně řemeslnou ochranu mílovým právem, což bylo znemožněno těsnou výstavbou Jičína pouhé 3 km od Robous.

[12] ŠIMÁK, Josef Vítězslav. *Pronikání Němců do Čech kolonisací ve 13. a 14. století*. Praha 1938, s. 369.

[13] http://ulrychova-archeolog.webnode.cz/news/atlas-map-mesta-jicin/ [cit. 11.11.2018]. Vartemberkové získali město Jičín roku 1327.

[14] Ještě v polovině 20. století se podle map z konce 19. století užívalo rozdělení už jenom na Robousy a Robousy (část). V pramenech se však nikdy o dvě samostatné vesnice nejednalo.

[15] *650. výročí obce Robousy, která je nyní součástí Jičína*. Jičínský deník [online]. 11.9.2007 [cit. 11.11.2018]. Dostupné z: https://jicinsky.denik.cz/zpravy_region/robousy_historie20070910.html. Rámcově tuto možnost s výhradami připouští i Ing. arch. Jan Pešta.

vývoji na základě jiných požadavků než striktně agrárních hledisek jako v případě Dolních Robous.[16]

Osu obce tvoří potok Trnávka,[17] který byl v délce 2,5 km pravobřežně zastavěn. Mírně posunutý dolní střed obce tvoří jakýsi náznak návsi, od něhož se zrcadlově promítá tatáž situace rozvrstvení sídelního schématu do tvaru písmene „C". Střed intravilánu tvoří soustava polouzavřených dvorů s plužinami po obou stranách usedlostí. Okraje byly zakončeny oddělenou zástavbou (Horní Robousy, Náchodsko) a dvěma nestejnými rybníky na každém konci.

Celou ves pak protínalo několik cest. Vertikální spojnice procházela souběžně s potokem celým intravilánem a druhý břeh potoka lemovaly dvě kratší cesty (Umrlčí a polní přes Křemenec, obě dnes vlivem agrárního hospodaření zaniklé). Soustavu cest kompletovalo horizontální mřežování čtveřicí spojnic (u kostela, dvora, návsi a Náchodskem). Prvořadou byla cesta kolem kostela, kterou můžeme označit za dálkovou trasu, jež byla v přímějším směru později nahrazena císařskou silnicí.[18] To vysvětluje i jeden z důvodů, proč bylo cír-

Panorama Robous s částečným zachycením nejdůležitějších objektů obce – kostel, dvůr, fara, škola (foto autor).

[16] Částečně analogická podobnost se pro srovnání nabízí i v případě Horních Štěpanic (okr. Semily). I tamní účelovost Horních a Dolních Štěpanic je funkčně odlišná a přitom stářím obě souvisejí. Shodou okolností i tam došlo v 18. století k odtržení dílu katastru se středověkým hradem k Dolním Štěpanicím, podobně jako díl Horních Robous s mlýnem ke Studeňanům. Ostatní funkční rozložení obce je pak srovnatelné.

[17] Dříve Studňanský potok. Trnávkou býval naopak nazýván jeho levobřežní přítok – dnešní Úlibický potok.

[18] Stará komunikační síť v horní části Robous byla nahrazena přímějším směrem nové širší cesty, zakreslené už na mapách I. vojenského mapování z druhé poloviny 18. století. K výstavbě císařské silnice došlo v letech 1815–1817, která byla později přetransformována na silnici I. třídy. V současné době je označována třemi numerickými znaky (dva pro silnici I. třídy č. I/16 a č. I/35 a též mezinárodním označením pro evropské silnice E442). Tyto silnice tak úhlopříčně propojují celou severní polovinu České republiky. To poukazuje na historicky kontinuální význam polohy Robous při probíhající dálkové trase.

kevně řemeslné centrum obce vysunuto až na severní okraj zástavby a nepojato tradičně do jeho středu.

Obě části obce se od sebe zcela odlišovaly svým funkčním charakterem. Zatímco hospodářský účel Horních Robous byl minimalizován pouze na několik stavení spodního okraje, u Dolních Robous je naopak patrný výrazný podíl zemědělské orientace s maximálním využitím orné půdy, což se mj. odráželo i na uspořádání jednotlivých usedlostí do dvorů s převažujícím podílem hospodářských staveb a rozložení plužin. Celému pásu usedlostí dominoval panský dvůr s největší výměrou půdy. Jedinou zdejší veřejně prospěšnou stavbou byla obecní kovárna.[19]

Oproti tomu byla horní část Robous již mnohem pestřejší svojí stavební kompozicí. Zástavba se soustředila především podél dálkové komunikační trasy až ke křižovatce cest.

Ústředně dominantním prvkem kulturně duchovního života zde byla budova kostela. Nalézá se na výrazném bodě severního okraje katastru (288 m n. m.), pozvolné vyvýšenině zvané Hájek. Jednalo se o protáhlý zádušní pozemek, v minulých několika staletích do současnosti permanentně zalesněný. Prostor pro výstavbu kostela byl vytyčen při jeho západní části, v koncentrované polookrouhlé poloze, ze dvou stran chráněné vodní plochou, kterou převyšoval o čtrnáct metrů.

Robousy – kostel Nalezení sv. Kříže. (Pohled od jihovýchodu, foto autor.)

[19] V 18. století se obecní kovárna nacházela v dolní části obce. Zmiňována je v urbáři obce robouské (SOkA Jičín) při čp. 10 už k roku 1774. Ke stavbě nové kovárny na začátku druhé poloviny 19. stol. je podstatně více materiálů, viz kupř. SOkA Jičín, inv. č. 323, sign. 3/17, kart. č. 196.

Přestože se tento kostel z dnešního hlediska jeví spíše skrytě, ještě ve své bezvěžové podobě byl za Albrechta z Valdštejna (1633) zakoncipován do regulačně urbanistického projektu barokní komponované krajiny valdštejnského architekta Nicolo Sebregondiho.[20]

Duchovním patronem zdejší církevní obce byl původně Kristův zástupce sv. Petr. Na konci 17. století došlo za jezuitů k nákladné přestavbě církevních staveb a změně patrocinia na jejich oblíbené zasvěcení Nalezení sv. Kříže (*Kreuzerfindung*). Dalším ochráncem obce byl jeden z českých patronů, pražský biskup sv. Vojtěch, jehož skulptura z roku 1787 stojí v dolní části Robous.

Napravo od kostela stávala budova fary. Farní obvod býval téměř totožný se školským. Zpočátku také školní učebna sdílela společné farní prostory. Někdy během třicetileté války se fara stala filiální k Jičínu se správou tamních jezuitů a poté děkanství. Teprve od roku 1866 začala etapa různých snah o znovuobnovení její samostatnosti, která vyvrcholila roku 1901 úspěšným ustanovením. Téhož roku došlo i k výstavbě nové fary a hospodářských objektů,[21] a to před kostelem na místě bývalé zvonice. V současné době její prostory využívá Regionální muzeum a galerie v Jičíně jako depozitář pro uložení archeologických, etnografických a dalších sbírek.

S církevními stavbami těsně souvisela i škola. Původně se totiž vyučovalo na faře, která až později ustoupila škole. Zpočátku sem byly přiškoleny obce Robousy, Náchodsko, Kacákova Lhota, Moravčice, Dvorce, Řeheč i Studeňany. Jedním z prvních známých učitelů byl Jan Hurych (1664). Později zde jako podučitel působil Antonín Línek, který spíše proslul jako ředitel a vyučující Karla Havlíčka Borovského v Havlíčkově Borové (okr. Havlíčkův Brod). Robouská škola si udržuje svoji historickou kontinuitu a dodnes se v ní stále vyučuje.

Na opačné straně ukončoval Horní Robousy další tradiční objekt (čp. 33), označovaný na mapách z 19. století signaturou WH (*Wirthaus*). Původně se jednalo o výsadní krčmu, připomínanou už k datu 1576. V následujícím století odebírala pivo z dřevěnického pivovaru. Tento hostinec stál v minulosti u křižovatky cest na okraji obce. Dnes je utopen v nové zástavbě a v omezené provozní době stále plní svoji restaurační funkci.

Kromě masného krámu a nezbytných místních řemeslnických usedlostí se zde nacházel i starý vodní mlýn čp. 14, který uzavíral okruh nejdůležitějších

---

[20] VLKOVÁ, Kateřina. *Stavební vývoj města Jičína z dob arch. Čeňka Musila v porovnání se současným stavem*. Bakalářská práce. Katedra pomocných věd historických a archivnictví. Filozofická fakulta Univerzity v Hradci Králové. Hradec Králové 2015, s. 19.

[21] JEBAVÝ, B. *Dějiny kostela,* s. 121.

hospodářských prvků horní části obce. Nacházel se 200 m jihozápadně od kostela, pod hrází zaniklého rybníka. Dnes na něj kromě reliktů vodního díla nic neupomíná. Byla to vysoce nadezděná stavba, v patře zakončená roubením. Mlýn je na kumburském panství zmiňován již za vlády Smiřických roku 1609, kteří jej pronajímali.[22]

Nutno ovšem zmínit i nedlouhou existenci hospodářského dvora, na který upozornil už prof. August Sedláček.[23] Podle intabulace desk zemských se roku 1596 uvádí jako nově vystavěný. Bližší lokalizace jej klade ke *kostelíku*. Dvůr ale již v 19. století neexistoval. Pravděpodobně se jedná o dispozičně uzavřený objekt, patrný ještě na I. josefském vojenském mapování východně od kostela.[24] Odbočka k němu je vyvedena z cesty od Dvorců do Robous. Severovýchodně od kostela jsou v terénu dodnes patrné stopy připomínající nízký zaniklý úvoz, navazující na místo se změnou morfologie terénu, které by mohlo souviset se zaniklou zástavbou.

Ústřední vrchnostenskou stavbou celé obce byl ale panský poplužní dvůr čp. 25 v její dolní části. Není vyloučeno, že v počátcích do jisté míry sloužil též jako rezidenční dvůr. Při majetkových převodech také někdy tento dvůr

Robousy – vrchnostenský hospodářský dvůr byl nejdůležitějším objektem dolní části obce (foto autor).

---

[22] PEŠÁK, Václav. *Panství rodu Smiřických v letech 1609–1618. Hospodářská skladba českého velkostatku začátkem XVII. stol.* Sborník Archivu Ministerstva vnitra, sv. XIII. Praha 1940, s. 134, p. 113.

[23] SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze království Českého*, sv. V., Praha 1887, s. 204.

[24] *I. vojenské mapování 1764–1768*. M 1:28 800. Mapový list č. 60. Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv Wien. Digitalizace: Laboratoř geoinformatiky UJEP. Dostupné online: oldmaps.geolab.cz.

Řehečská cesta k bývalému rybníku Pohanu. Vpravo dosud zachované relikty hráze (foto autor).

sloužil jako vymezení spodní části obce. V historických záznamech se často uvádí doslovně (*curia arature*) a podobně je uváděna i celá řada menších kmetcích neboli selských dvorů (*curia rusticalis*).[25] Ves byla výrazně zemědělsky orientována a polnosti dvorů se tak staraly o obživu obyvatel a panský profit. To ovšem charakterizuje především zmiňovanou spodní část obce.

Kromě polností bylo značným finančním přínosem i tehdy oblíbené rybníkářství. Dodnes se dochoval pouze Dvorecký rybník (*Karthauser Teich*) o rozloze 28 ha.[26] Ten se však nachází na rozhraní Robous a sousední osady Dvorce (k. ú. Studeňany).

Pod ním býval na tzv. *Robouském položení* do konce 18. století další mělký rybník. Toto pomístně katastrální označení vychází z faktu, že rybník i s mlýnem byl v minulosti odtržen od Robous a katastrálně připojen ke Studeňanům. Jeho plocha zaujímala zhruba 10 ha a voda z rybníka původně poháněla mlýn stojící pod hrází.

Další rozsáhlejší vodní plochou byl rybník *Pohan* o rozloze zhruba 30 ha. Nacházel se na východním okraji katastru Robous jako ukončení panských

[25] Specifikace dvorů a lánového rozložení je částečně popsána in: ŠPRÁCHAL, P. *Etymologie Robous…*.

[26] Obecně uváděné údaje o ploše rybníka se o několik hektarů rozcházejí, 28 ha uvádí ŠTEFÁČEK, Stanislav. *Encyklopedie vodních ploch Čech, Moravy a Slezka*. Praha 2010, s. 59. ISBN 978-80-7277-440-1. Ruční plošné měření na základě ortomapy a pozemkového katastru vychází cca na 26 ha.

Cesta spojující někdejší ovčín s rybníkem Károu. Okrouhlý lesík v popředí, na pozadí popovický les (foto autor).

plužin hospodářského dvora. Oba robouské rybníky byly později zrušeny a vysušeny. Přeměnou vodních ploch na zemědělskou půdu tak vrchnost často reagovala na zvýšení finančních zisků z rozparcelování úrodné půdy. Přesto je vhodné podotknout, jak ukazuje taxa z roku 1634, že rybní zisk z obou robouských rybníků nedosahoval nijak převratných hodnot. Uvádí se 20 kop ryb ročně, což odpovídalo Malému rybníku v sousední Kacákově Lhotě, Velký kacákovský rybník pak dosahoval výlovku až 110 kop kaprů.[27] V tomto případě však šlo o jiné důvody než jen vrchnostenský agrární prospěch. Horní rybník byl sice přeměněn k polnímu hospodářskému využití, i když ornice dosud nedosahuje plnohodnotné bonity, ale i nadále zůstal příslušný ke mlýnu. Bývalý rybník Pohan byl pak dlouho ponechán loukou, případně pastvinou, s dodnes patrným mokřadným charakterem půdy a porostu, což reflektují i mapy stabilního katastru (1842). Je možné, že posléze sloužil jako pastvina, neboť za trauttmansdorffského hospodaření skutečně evidujeme ovčín a z výčtů berní ruly i desítky kusů skotu a koní.

Pro úplnost ještě zmiňme existenci malého panského rybníka *bez rákosu* na pozemku usedlosti čp. 1. Mapy jej nazývají *Kára*. Nacházel se poblíž myslivny u lesa Libec (dnes částečně rekultivovaná regionální skládka) a nejspíš také souvisel s hospodářskými účely, neboť robouský urbář k roku 1774 uvádí

[27] HLAVA, Rudolf. *Robouská rychta roku 1635*. In: Beseda, roč. 4/1947, s. 25–26.

panský dvůr v Náchodsku (čp. 1) a sousední *ovčín* (čp. 2).[28] Rámcově je datován do průběhu celého období 19. století, v němž se de facto jednalo už o pouhý jediný rybník na katastru obce. Jeho rozloha zaujímala jen něco málo přes jeden hektar.

Ze všech zaniklých popisovaných robouských rybníků dosud zbyly pouze terénní relikty hrází.

KOSTEL A CÍRKEVNÍ SPRÁVA

Z kulturně duchovního hlediska byl nejvýznamnějším objektem každého sídliště především kostel. Nejinak tomu bylo i zde a místní chrám Páně nejspíše také můžeme označit za jednu z nejstarších budov v obci. Připomínán je v pramenech už od poloviny 14. století, i když se tehdy jednalo o podstatně menší kostel, nejspíš ještě roubený ze dřeva.

Tvář chrámu se však v dohledném historickém horizontu několikrát výraznějším způsobem změnila. Současná podoba je až dílem Josefa Opolzera z let 1840–1841.[29] Tato robouská jednolodní plochostropá stavba s polygonálním kněžištěm byla jičínským stavitelem Opolzerem rozšířena a na západní straně doplněna zděnou empírovou věží, která nahradila do té doby užívanou samostatnou dřevěnou zvonici před kostelem.

Této zatím konečné podobě však předcházela přestavba v letech 1679–1691.[30] Ta byla nejspíše tak zásadní, že došlo i ke změně patrocinia na tehdy oblíbené Nalezení sv. Kříže, z původního zasvěcení sv. Petru. Krátce nato roku 1701 došlo i k úpravám nejbližšího okolí, v jejichž rámci byla postavena nová hřbitovní zeď se sousoším Kalvárie. V další etapě proběhla modernizace samotného interiéru kostela, jehož barokní vybavení pochází převážně z let 1704–1733.[31] S tímto obdobím plně koresponduje zmíněné patrocinium Nalezení sv. Kříže, které v jičínském děkanátu známe i z gotického kostela v Ne-

---

[28] SOkA Jičín, fond Archiv obce Robousy, *Urbář obce Robouské*.

[29] Jičínský stavitel Opolzer (též *Oppolzer*, 1792–1852) se v nedalekém Jičíně podepsal na řadě klasicistních staveb. Zvláště však proslul projektem dnes ikonicky romantizujícího novogotického ochozu věžové Valdické brány. Není proto náhodná podobnost jehlancového zastřešení této brány a kostela v Robousích. Více viz WAGNER, Jaroslav. *Architekt a stavitel Josef Oppolzer*. Z Českého ráje a Podkrkonoší, sv. 11. Semily 1998, s. 198–203. ISBN 80-86254-00-3.

[30] Záznamy účetních vydání v poslední čtvrtině 17. století reflektují rozsáhlé stavební práce nejen při přestavbě kostela, ale i fary s celou řadou oprav, novými kamny ve farní světnici apod.

[31] POCHE, Emanuel a kol. *Umělecké památky Čech*, sv. III. Praha 1980, s. 225; *Robousy. Farní kostel sv. Kříže*. Evidenční list nemovité kulturní památky, č. 1351, ed. ing. Novotná. NPÚ 1988; SOkA Jičín, fond OÚ Jičín, inv. č. 53, sign. 5/8-9, kart. č. 18. *Inventáře filiálních kostelů v Robousích a na Zebíně, kostela sv. Ignáce, Marie de Sale (1850–1851)*.

Robouský kostel s panoramatickou siluetou hradní dominanty Bradlec (foto autor).

přívěci u Sobotky nebo původně románského kostela ve Zlivi. Tato zasvěcení, společně s velice rozšířeným zasvěcením Panně Marii a dalšími, byla často nesena tendenční vlnou obliby v barokních Čechách. Zvláště mariánský kult se výrazně zasazoval ve snahách o rekatolizaci českých zemí.[32] V jičínském děkanátu tento motiv také nacházíme v nejhojnějším počtu. Nutno však připomenout, že mariánské zasvěcení bylo obecně oblíbené a tím i rozšířené napříč staletími. Zmíněná barokní přestavba nejspíš zásadně zmodernizovala ještě starší gotickou stavbu, jak potvrzuje zjištění ing. Slavíka, který při opravě fasád v roce 1992 stavebně historickým ohledáním objektu zachytil několik důležitých detailů. Především byly ke stavbě upotřebeny druhotně užité stavební prvky, které by stáří stavby architektonicky posunovaly až do pozdně gotického období na přelom 15./16. století. Do první poloviny 16. století lze opatrně datovat i vstupní portál na jižní straně kostela.[33]

Jako svědectví dalších změn 16. století a podpora Slavíkovy teze může posloužit i inventář starých, dnes již z části neexistujících kostelních zvonů. Jejich datace se pohybuje v rozmezí druhé poloviny 16. století.[34]

---

[32] WEIS, Martin. *Role mariánského kultu při rekatolizaci českých zemí*. Teologické texty, 5/2004. Časopis pro teoretické a praktické otázky teologie. ISSN 0862-6944. Dostupné též online: www.teologicketexty.cz.

[33] SLAVÍK, Jiří. *Neznámá gotická stavební etapa kostela v Robousích*. Z Českého ráje a Podkrkonoší, sv. 10. Semily 1997, s. 170–172. ISBN 80-901284-7-5. Viz též online databáze evidence kulturních památek NPÚ: pamatkovykatalog.cz.

[34] Největší zvon s obrazem sv. Petra byl ulit roku 1555. Druhý zvon Jakub z roku 1580 (1550?) byl vykoupen vojenskou správou během první světové války. Další, taktéž Jakub, je datován rokem 1566 a poslední byl označen rokem 1556. Kvůli prasknutí byl roku 1840 přetaven. JEBAVÝ, B. *Dějiny kostela …*, s. 120–121; srv.: *Čechy XIV. Severní Čechy, část II.* Text Josef Kafka. Ed. A. Jirásek. Praha 1908, s. 80.

Skutečnou dobu trvání robouského kostela však neznáme. Písemné prameny jeho existenci zachytily, shodně s většinou ostatních českých venkovských kostelů, teprve od poloviny 14. století.

Pro počátky zdejšího kostela musíme brát v potaz především původní zasvěcení sv. Petru. Ten byl často, vedle několika dalších světců, patronem nejstarších kostelů zhruba do poloviny 12. století.[35] Přestože se uvádí, že ke změnám patrocinií docházelo jen asi v 7 procentech případů původního zasvěcení, rozhodně nelze určit stáří kostela pouze na základě jména světce.[36]

Kristův současník sv. Petr je novozákonním apoštolem, ukřižovaným zhruba 30 let po Kristu. Ježíš jej jmenoval svým zástupcem, který držel pomyslné klíče od království Božího. Proto bývá charakteristickým atributem

Robousy – pozdně gotický kamenný portál původního vstupu na jižní straně kostela (foto autor).

---

35 BOHÁČ, Zdeněk. *Patrocinia v Čechách v době předhusitské a barokní*. In: Pražské arcibiskupství 1344–1994. Sborník statí o jeho působení a významu v české zemi. Praha 1994, s. 164–178. ISBN 80-7113-091-5.

36 V tomtéž děkanátu jsou sv. Petru a Pavlovi ještě zasvěceny kostely v Byšičkách, Drahorazi, Konecchlumí, Milovicích, Nemyčevsi, Stavu a v Žlunicích. Některé z těchto míst měly historickou spojitost i s Robousy, nejvýrazněji však Nemyčeves.

Robousy – kostel s kaplí sv. Máří Magdalény na vrcholu Zebína v pozadí (foto autor).

vyobrazení sv. Petra nejčastěji klíč nebo ryba, podle jeho původní živnosti. Tento světec je patronem samotné církve, papežů, ale i rybářů, řezníků, sklářů, kovářů a dalších. Též je ochráncem proti hadímu uštknutí a krádežím.[37]

Nejstarší souvislá řada církevních záznamů pochází z rekonstruovaných registrů papežských desátků, které jsou známy již od roku 1352.[38] Odevzdávaný desátek se vypočítával z čistého ročního profitu. I když nezachycoval přesnou desetinu výnosů prebend a beneficií, lze si z něj vytvořit představu o relativním zajištění farnosti. V letech 1384–1405 robouská fara odevzdává 18 grošů půlročního papežského desátku, což ji činí sedmou nejbohatší farou v jičínském děkanátu. Pro srovnání – děkanství Jičín odevzdávalo více jak dvojnásobek (39–44 gr.), většina vesnických farností pak nejčastěji v rozmezí 3–9 grošů.[39] Z toho vidíme, že zdejší farnost byla poměrně bohatá a tím pro své majitele i atraktivní. Ač se Robousy nikdy nestaly centrem samostatného panství, svým finančním odvodem se směle mohly srovnávat i s mnohem proslulejšími městy pod správou hradů v okolí.[40]

---

[37] RAVIK, Slavomír. *O světcích a patronech.* Praha 2006, s. 85–89, 441. ISBN 80-7309-343-X. FOUARD, Constant Henri. *Prvopočátkové církve. Svatý Petr a první léta křesťanství.* Praha 1896.

[38] *Registra decimarum papalium čili Registra desátků papežských z dioecezí Pražské*. Ed. W. W. Tomek. Praha: Král. čes. učená společnost, 1873.

[39] Tamtéž, s. 92.

[40] Každé panství mělo ve svém obvodě pouze jediné město ve smyslu privilegovaného tržně řemeslného centra (kupř. bradlecko-železnické panství městečko Železnici s odvodem 12 gr., lomnické panství město Lomnici nad Popelkou 15 gr., Nová Paka na kumburském panství odevzdávala 15 gr., Jilemnice na štěpanickém panství 15 gr. atd.). Horská panství byla vůbec chudá.

Z té doby pochází i kontinuální přehled plebánů ustanovovaných místními patrony. Prvním doslovně jmenovaným farářem v Robousích byl *Pavel*, kterého po rezignaci roku 1357 vystřídal *Mikuláš*.[41] Tentýž byl ještě dva roky na to přítomen aktu ustanovování faráře v Nemyčevsi.[42] V následujících letech (1360–1365) byl zdejším plebánem jiný *Pavel*, který si se zdejším plebánem vyměnil faru v Plaňanech (okr. Kolín).[43] Na dva roky se zde stal novým farářem *Velislav*, jenž si stejným způsobem směnil faru s plebánem v Zibohlavech (okr. Kolín). Čtyři dny po svém ustanovení (8. února 1365) ještě asistoval při konfirmaci faráře v sousedních Úlibicích.[44]

Poté zde na dlouhých 33 let zůstal farářem *Jan*, který přišel z Chocně (okr. Ústí nad Orlicí) a vyměnil si tak faru s předešlým Velislavem. Směna proběhla za patronace Jana z Lichtemburka, se sídlem na Frymburku u Náchoda, a Václava, rytíře z Železnice,[45] což bude zase Janova příští destinace. Mezitím se robouský farář Jan v letech 1375–1397 exponuje v různých církevních záležitostech a kauzách.[46] Právě Jana můžeme označit za nejvýznamnějšího z duchovních ve středověkých Robousích.

Že bral své poslání velice vážně a byl přínosem pro zdejší farnost, vidíme kupříkladu i z toho, že se roku 1380 pustil do velkolepé přestavby kostela a fary, čímž se zadlužil až třinácti kopami pražských grošů.[47] To byl poměrně odvážný počin, uvážíme-li, že se jedná o 780 grošů, které představují zhruba dvouletý čistý výnos farnosti! V této příležitosti si nelze neklást otázku, bylali takto náročná stavba pouze aktem obnovy dřevěného svatostánku, nebo již toto datum můžeme spojovat s nějakou stavební fází důstojné kamenné stavby, předcházející předpokládané přestavbě z počátku 16. století.

Ještě v závěru Janova funkčního období (1392) se shledáváme s dalším robouským knězem *Hrochem*.[48] Po té již plebán Jan roku 1399 svoji činnost v Robousích končí a po rezignaci si zdejší faru směňuje se *Ctiborem* za železnickou.[49]

---

[41] *Liber primus confirmationum* (*Libri confirmationum,* dále LC), sv. I/1. Ed. F. A. Tingl. Praha 1867, s. 27.

[42] Tamtéž, s. 111.

[43] Tamtéž, s. 121.

[44] LC I/2.59.

[45] Tamtéž, s. 79.

[46] *Soudní akta konsistoře pražské. Acta judiciaria consistorii Pragensis* (dále SA), sv. I. Ed. F. Tadra. Praha 1893, s. 137, č. 152; s. 288, č. 253; SA III.236, č. 45.

[47] SA II.69, č. 450.

[48] *Hrochoni, presbytero de Robus dictus de Kosycz*. *Liber iudicii civitatis Jičínensis*. Soudní kniha města Jičína od roku 1362 do roku 1407. (Dále LIJ) Ed. F. Menčík. Jičín 1898, s. 242, č. 40. Pražského kanovníka Hrocha z Kosic (resp. Košic) eviduje také opatovický misál v záznamu z roku 1397.

[49] LC VI.9; *Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV.* (dále RBMV), sv. I/7. Ed. V. Jenšovská. Praha 1981, s. 1761, č. 6978–6979.

Robousy – jižní strana kostela (foto autor, 2017).

Po smrti faráře Ctibora († 1406) byl za ustanovení nemyčevského plebána ke zdejšímu kostelu povolán farář *Matěj z Chyjic*.[50] Stejně jako chybí záznamy o tom, co se dělo s plebánem Janem z Robous v Železnici, tak nevíme, jak dlouho byl v Robousích zmíněný Matěj. Literatura tuto otázku nejčastěji přehlíží nebo v horším případě komolí. Historik a emeritní farář Josef Kurka však k roku 1412, při zřizování kaplanství v Robousích, zaznamenal plebána Jana Huráka.[51] Ten bude pravděpodobně totožný s plebánem přítomným ve stejném roce při konfirmaci v sousedních Úlibicích.[52] Po jeho smrti roku 1415 byl při ustanovení nového faráře v Robousích naopak přítomen úlibický plebán. Novým správcem robouské farnosti se tak stal *Prokop* z kostela sv. Petra a Pavla v Chotěvicích u Hostinného.[53]

V dalším období jsou nám církevní záznamy opět neznámé. Je možné, že za husitských válek nebyla zdejší fara obsazena katolickým klérem. Koncem 16. století a v první polovině století následujícího bývalo Jičínsko víry pod

[50] LC VI.168.

[51] KURKA, Josef. *Archidiakonáty Kouřimský, Boleslavský a diecese Litomyšlská*. Místopis církevní do roku 1421. Praha 1915, s. 461.

[52] LC VII.68.

[53] LC VII.174.

obojí a evangelické. Známa jsou i jména jičínských děkanů a kaplanů. Po třicetileté válce se zdejší fara stala filiální právě k Jičínu. Snahy opětného obnovení fary nastaly až v letech 1866–1892. To se podařilo teprve roku 1901, kdy byl jmenován novým farářem oblíbený kaplan *Josef Okrouhlický* († 1917). Jeho hrob s figurálním zvýrazněním beránka a ovce je situován hned při hřbitovním vstupu napravo.

MÍSTNÍ VLADYCKÝ ROD A VRCHNOSTENSKÁ SPRÁVA OBCE

Tradičně můžeme majitele vsi určit podle patronátu podacího práva nebo do jisté míry také dle rezidentního predikátu. V případě venkovských farních vsí v držení nižší šlechty se však veškerá jednoznačnost vytrácí a hypotetická rekonstrukce majetkové držby se stává závislou na dochovanosti písemných pramenů. Ty jsou většinou pouze v torzálním stavu a ne vždy přesně deklarují vztah šlechtice k rozsahu majetkového podílu. Co se Robous týče, zde se v minulosti nezřídka uvádí několik nesouvisejících osob s jistými, dnes nejasnými vazbami na vesnici.

Nejstarší písemně doložitelnou dobou je v tomto případě druhá polovina 14. století. První zmínku o Robousích nalézáme v konfirmačních knihách k 23. červnu roku 1357. Tehdy církevní patronát nad obcí držel *Bohuněk Líčeň z Robous*.[54] Je to také svým způsobem první doložený vladyka z místní šlechty. Další vlastnický status obce není příliš jasný, neboť se zde v krátké době vystřídalo několik příslušníků okolní šlechty (1360 – *Jan Skála z Češova*; 1365 – *Adam Heřman z Heřmanic*; 1366 – *Václav, rytíř z Železnice*).[55] Jisti si však nemůžeme být ani rezidentní příslušností zmiňovaného Bohuňka Líčně, který se v následujících letech 1360–1361 připomíná také jako spolupatron kostela v Ohnišťanech u Ostroměře.[56] Zdá se tedy, že z nějakého důvodu podací právo zpočátku patřilo zástupcům nižší šlechty z okruhu zhruba do jedné staročeské míle.[57] To vzbuzuje podezření, že tento patronát nebyl automaticky vztažný k vlastnictví celé obce a není ani vyloučeno, že právě to je důvod izolovaně parcelované části Robous, později označované jako „horní."[58]

---

[54] *Bohunconis dicti Liczen de Robus*. LC I/1.27.

[55] *Johannis dicti Scala de Cziessow patroni ecclesie in Robus*. LC I/1.121. *Ade de Hermans alias de Hermanicz dicti Nawarow client. eccl. in Robuss patr*. LC I/2.59. *Wenceslai milit. Zeleznicz, eccl. in Robuz patr*. LC I/2.79.

[56] *Bohunconis dicti Liten*. LC I/1.125–126; *Bohunconis dicti Liczen de Ohnisczan*. LC I/1.147.

[57] Staročeská míle měřila 18 980 loktů, tedy 11,225 km. CHVOJKA, Miloš – SKÁLA, Jiří. *Malý slovník jednotek měření*. Malé encyklopedie, sv. 13. Praha 1982, s. 162.

[58] Tato oddělenost obou částí obce může také ale souviset s pozdějším přeparcelováním a výkupem pozemků pro rozšíření vrchnostenského dvora.

Z té doby (1362) známe i soudní spor *Jakuba* a *Vaňka z Robous*, kteří se soudili s Bolkem a Křížkem z Kopidlna kvůli vraždě Havla.[59] Věc se však týkala obce Březiny, která jim patřila. S Robousy měli společnou jen rodovou příslušnost.[60]

Jičínská *Soudní kniha* přináší v letech 1362–1392 i několik dalších jmen z řady nejstarších obyvatel Robous.[61] Většinou se jednalo o vymáhání dluhů. Jejich společenský a vlastnický status ovšem není ze záznamů vždy zřejmý.

Podobně tak známe celou řadu paralelních jmen příslušníků nižší šlechty s predikátem „z Robous". Ti se však na přímé správě obce nepodíleli a většinou s Robousy již nesouviseli. Přesto je jejich příbuzenská pokrevnost v různé míře spjatá s místními vladyky a nezřídka sedí na samostatných statcích v okolí. Proto je nazýváme paralelními větvemi, neboť s nimi zatím chybí styčný bod genealogického propojení. Nejvýrazněji takto ze vzdálenějších osobností známe *Jana* a *Zbyhněva z Robous* (1371–1407) v souvislosti s Boharyní (okr. Hradec Králové) nebo *Jana Medka z Robous* (1404–1407) se sídlem v dnes zaniklých Beřicích u Rašovic (okr. Kutná Hora)[62] a další nositele téhož predikátu.

Pečeť Maršíka Šaldy z Robous a z Čáslavek z poslední čtvrtiny 14. století (kresba Václav Král z Dobré Vody).

S přímým vlastnictvím obce pak souvisí především Šaldové z Robous. První záznam pochází již z roku 1378, kdy je v soudních aktech zaznamenán konflikt výše zmiňovaného robouského plebána Jana s *Janem Šaldou*, též z Robous.[63] Následující léta jsou spojená s dalším příslušníkem rodu, *Mar-*

---

[59] LIJ 17/168–170.

[60] Březina leží 6 km západně od Robous. Později náležela k velišskému panství.

[61] *Kostel de Robuz*. LIJ 67/49; *Hasko de Robus*. LIJ 84/10, LIJ 118/22–23; *Johanni de Robus*. LIJ 158/59; *Yana de Robuss*. LIJ 171/48; *Thoma et Urbanus, fratres germani de Robus*. LIJ 209/41. Podobně též již zmiňovaný kněz Hroch z Robous a z Kosic (Košic) s bratry Spytihněvem, Janem a Zdislavem. LIJ 242/40.

[62] *Archiv český čili Staré písemné památky české i moravské* (dále AČ), sv. XXXV. Ed. G. Friedrich. Praha 1935, s. 401–402, č. 58. Nejnověji: DRAHORÁD, Josef. *Zaniklá ves a tvrz Beřice*. Rašovice 2017.

[63] *...d. Johannes plebanus ecclesie in Robuss accusavit contumaciam Johannis dicti Schalda ibidem.* SA I.288.

šíkem Šaldou, který ještě roku 1382 pečetil s přídomkem z Čáslavek. Ten měl v klenotu svého znaku kozí hlavu.[64] Připomínán je v listině ještě o rok později, ovšem pouze retrospektivně v odúmrtním řízení synovců Maršíka z Vrchlabí roku 1391 v záležitosti dědictví obce Mokrovousy (okr. Hradec Králové).[65] Zde vystupuje už s predikátem *de Robuss*. Jako u předešlých vlastníků Robous to opět vzbuzuje otázku, který z těchto majetků byl jeho rezidentním zázemím. Čáslavky totiž leží 35 km jihovýchodně od Robous. V letech 1391–1392 se ještě v provolacích knihách úřadu desk zemských vyskytuje jako obránce dědictví sirotků Jana Hostaše,[66] a tím se již robouská kapitola v souvislosti s rodem Šaldů pomalu uzavírá.

Jednou ze zmiňovaných paralelních větví vladyků z Robous jsou v letech 1394–1415 i *Jechlin* s *Mařánkem* a *Václavem*, snad i *kněz Řehoř*. Ti se však vyskytují spíše v bezprostředním okolí než přímo v souvislosti s Robousy. Tak se s Jindřichem Kumburským z Vartemberka hlásili o dědictví po zesnulém Janu Bukalovi v sousedních Studeňanech.[67] Mařánek z Robous vystupuje roku 1402 i ve věci pronájmu farních důchodů v nedalekém Zebíně.[68] Spolu s ním je zde uveden i Jan z Březiny. V této vsi jsme taktéž připomínali vladyky z Robous. A za pozornost jistě stojí i zde uvedené jméno železnického plebána Řeháčka, který bude jistě totožný se zmíněným knězem Řehořem. Svůj úřad u železnické fary zastával až do své smrti roku 1414.[69] V letech 1415–1416 se ještě v provolacích knihách desk dvorských opět soudí bratři Václav s Mařánkem o dědický podíl v Moravčicích u Robous.[70] Z toho je patrno, že bohatě rozvětvení vladykové z Robous si často nechávali svůj přídomek, avšak jejich rozptyl byl již širší a nemusel být nutně vázán na obec jako takovou.

Podle Augusta Sedláčka seděla na Robousích a Studeňanech v letech 1409–1482 jedna z větví zámožného rodu píšící se po hradu Rýzmburku (okr. Náchod).[71] Jeho příslušníci se pohybovali v širokém okolí a v souvislostech znač-

---

[64] SEDLÁČEK, August. *Českomoravská heraldika*. Část zvláštní. Praha 1925, s. 107, 211. SEDLÁČEK, August. *Atlasy erbů a pečetí české a moravské středověké šlechty*, sv. II., Praha 2001, s. 218, fol. 97v. ISBN 80-200-0935-3; sv. V., Praha 2003, s. 189, tab. 63/2. ISBN 80-200-1136-6.

[65] AČ XXXI.24, č. 72; *Reliquiae Tabularum Terrae Regni Bohemiae* (dále RT), sv. I., ed. J. Emler. Praha 1870, s. 480.

[66] AČ XXXI.26, č. 75.

[67] AČ XXXI.35, č. 99. *Jechlin de Robuss .. Dominus Gregorius presbiter, Marzanko et Wencesslaus germani fratres de Robuss.* (Mařánek je zdrobnělina jmen Marek a Martin).

[68] SA IV.152, č. 282.

[69] LC VII.102.

[70] AČ XXXVI.35, č. 42.

[71] SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze…*, sv. V., s. 38, pozn. 6.

ného množství nejrůznějších majetkových záležitostí.[72] Jejich rozrod byl tak rozvinutý, že dosud není jejich genealogická struktura přesně objasněna.

Není ani zcela zřejmé, jakým způsobem se dostali do držení Robous, ale k přeměně vlastnictví muselo dojít už někdy v průběhu devadesátých let 14. století, neboť se už v letech 1399–1406 připomínají bratři z Robous jako církevní patroni zdejšího kostela.[73] Zpočátku nejdříve *Mikuláš* s *Janem* z *Robous* a pak Mikuláš s nejspíš mladším *Jarkem*. Jan se vyskytuje v jediném případě, což vzbuzuje spekulativní otázku, zda již na přelomu letopočtů zemřel, nebo se od bratří dědicky oddělil, a můžeme jej spojovat s blíže neurčeným Janem Medkem na Beřicích (*Johannes Medek de Robuss et de Berzicz*), vyskytujícím se od té doby souběžně s bratry, byť na jiném místě.[74] Že tito bratři náleželi erbu třmene pánů z Rýzmburka, svědčí i Jarkův predikát z roku 1415, kdy se píše *Jarconis de Robus alias de Rysmburg*.[75] Od roku uváděného prof. Sedláčkem se Jarek v pramenech zmiňuje už vesměs sám.

Plynulost převzetí robouského majetku a důsledné udržování predikátu vzbuzuje domnění, že mezi Šaldy a nastupujícími Rýzmburky došlo k nějakému pokrevnímu spříznění. Tomu neodporuje ani společenský stav obou rodů, neboť i přes rýzmburskou rozvětvenost a zámožnost se stále jednalo o vladycký rod, nikoliv panský, který by se tomuto spojení příčil.[76]

Přestože je vztah bratrů kolem paralelní větve Mařánka z Robous poměrně nečitelný a není ani zřejmé, lze-li je ztotožnit se Šaldy nebo spíše s Rýzmburky, pojítkem se stávají sousední Studeňany, jejichž vlastnickou právoplatnost roku 1394 prosazoval už právě Jechlin s Mařánkovými bratry. Po Mikšově smrti na konci roku 1415 byla v Hradci Králové úředně prohlášená odúmrť na jeho statky ve *Studeňanech*, *Robousích*, *Nové Vsi* a *Karlově*.[77] Zde se jedná o již známého Mikuláše z Robous a zajímavá je právní obrana těchto statků dědici, mezi nimiž nacházíme sirotky Mikulášova bratra Jarka. Mimoto jejich právo chrání Straník z Kopidlna, jehož erbovním znamením je kozlí hlava.[78] Právě

---

[72] ŠIMÁK, Josef Vítězslav. *Počátky erbu Třmene*. Časopis Rodopisné společnosti československé, roč. IV., 1/1932, s. 1–9; 2/1932, s. 65–74.

[73] LC VI.9; LC VI.168.

[74] *Codex Juris Bohemici*, sv. II/2. Ed. H. Jireček. Praha 1870, s. 342–343, č. 8.

[75] LC VII.174.

[76] Teprve až v druhé polovině 15. století byl první příslušník rodu povýšen do stavu panského. Paprocký k tomu dodává, že *Do Stawu Panßkého potomně přigat byl Pan Mikuláßs Liček z Ryßinburgka a na Boru Hradku… Ginij Páni z Ryßmburgka zůstáwagij w Stawu Rytijřßkém…* PAPROCKÝ, Bartoloměj. *Diadochos id est successio.* Kniha druhá. O stavu panském a rozmnožení jeho. Kap. XXVI., s. 359.

[77] AČ XXXVI.48–49, č. 48; tamtéž, s. 50, č. 50–51.

[78] SEDLÁČEK, A. *Atlasy erbů,* sv. V., s. 175, tab. 49/4.

zde můžeme nalézt zpětný odkaz na erbovní znamení Šaldů z Robous, čímž se nám hypoteticky příbuzenský kruh uzavírá. Zmíněné statky byly s robouskými spojeny zhruba až do roku 1490. Drobné pokračování pře o Studeňany pokračovalo ještě roku 1465 mezi Janem z Robous a potomky Kopidlanských, kdy došlo ke zpochybnění právního dokončení aktu dědiců ještě za vlády krále Václava IV.[79]

Ještě krátce zmiňme, že bratři Mikuláš s Jarkem v červnu roku 1412 založili v Robousích kaplanství.[80] Nadání mělo pocházet z úroků vsí Bašnic, Robous a Úbislavic. Podací právo v Robousích drželi společně, třebaže Mikuláš nejspíše sídlil ve Studeňanech a Jarek v Robousích.[81] Naposledy jej, již bez Mikuláše, zaznamenáváme při patronaci u robouského kostela roku 1415, kam podával katolického faráře. Někdy krátce na to zemřel. Další osudy Robous jsou pak na několik desetiletí neprůhledné a správa majetku byla za nezletilosti Jarkových potomků v rukou opatrovníků.

V té době celou zemí hýbaly události kolem Jana Husa, a to je také na dlouho naposledy, kdy o Robousích slyšíme. Tehdy mezi 452 pečetěmi svůj hlas za Mistra Jana přiložil i Beneš z Robous.[82] Ovšem ani jeho nedokážeme do zdejší genealogie blíže zařadit, přestože tou dobou byl na rodovém hradě Rýzmburku také jistý Beneš († 1417) a po smrti jeho manželky Anny napadl převod majetku další Beneš z Rýzmburka.[83]

Podobným příkladem je i Ota z Robous, který roku 1414 vojensky posílil polského krále v boji proti řádu německých rytířů.[84]

Husitské války se Jičínska nijak výrazněji nedotkly. Vyjma několika vsí u Prachovských skal k většímu zániku osídlení nedošlo. Svůj podíl na tom mají i majitelé pevného hradu Veliše – Vartemberkové a na druhé straně Kum-

---

79 AČ I.445.

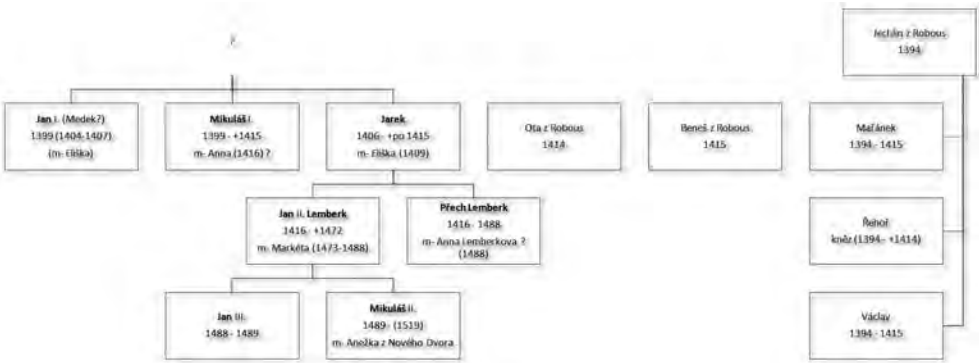
80 KURKA, Josef. *Archidiakonáty…*, s. 463; ŠIMÁK, Josef V. *Počátky erbu Třmene…*, s. 68.

81 Roku 1406 po Ctiborově smrti jmenovali plebána Matouše z Chyjic. LC VI.168. Jiný Ctibor z Robous je uváděn ještě roku 1413 při prodeji s představeným zderazského kláštera v Praze. RT II.99.

82 AČ III.189, č. 6. Sedláčkovy pochybnosti o lokalizaci přídomku jsou myslím nedůvodné a přesměrování na Rabouň (okr. Chrudim) poblíž hradu Košumberka nepodložené. Srv. Novotného, který jako jediný uvádí původní tvar zápisu jména (*Benessius de Robuss*), a ten se naprosto shoduje s historickým tvarem predikátu udržovaným po celý středověk. Navíc zdvojené „s" vylučuje záměnu s jinou souhláskou. NOVOTNÝ, Václav. *Hus v Kostnici a česká šlechta*. Poznámky a dokumenty. Praha 1915, s. 69, č. 286; SEDLÁČEK, August. *Úvahy o osobách v stížných listech l. 1415 psaných*. Český časopis historický, roč. XXIII. Praha 1917, s. 325, č. 286.

83 AČ III.564, č. 701; AČ XXXVII/1.201–204; SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze…*, sv. V, s. 39; ŠIMÁK, Josef V. *Počátky erbu Třmene…*, s. 74. Podobně tak narážíme i na Beneše ze Šaplavy nebo Beneše z Dřevěnice ve spojitosti s některými statky souvisejícími s Robousy.

84 Goll, Jaroslav. *Čechy a Prusy ve středověku*. Praha 1897, s. 133, pozn. 66.

Descendentní genealogický diagram rozrodu vladyků z Robous.

burka (Krušinové z Lichtemburka), kteří i přes svoje výkyvy strannosti patřili mezi výtečné diplomaty a společensky vysoce postavené osobnosti.

Absenci zpráv o Robousích v té době nám vysvětlí rodinné záležitosti samotných vlastníků vsi. První generace Rýzmburků na Robousích totiž vymřela již velice brzy, do roku 1416. Potomky měl nejspíše jen Jarek z Robous a ti se z důvodu nezletilosti za husitských válek výrazněji neprojevovali. Opatrovnictví zůstalo na starosti zmíněnému Straníkovi z Kopidlna. Ten sice za krále Václava provolanou odúmrť zvrátil ve prospěch synů Jarkových, ale již roku 1461 jsou nuceni obhajovat své dědictví ve Studeňanech znovu.[85] Jarkovi synové – *Přech* s *Janem*, v nezměněném rozsahu zboží figurovali až do roku 1472, kdy Jan zemřel.[86] Tentýž majetek opět propadl královskému právu odúmrtnímu a tentokrát král Vladislav statky postoupil Zikmundovi z Hořešovic. Jako už v minulosti za králů Václava a Jiřího se Robousy se zděděným zbožím vrátily zpět vladykům z Robous, i tentokrát Zikmund *všecko své právo přátelskou úmluvou postoupil Janu a Mikulášovi bratřím Lemberkům z Ryzmburka*. Studeňanské peripetie však pokračovaly i v dalších letech (1488–1492).[87]

Pozoruhodné je, že se oba bratři nazývali protopříjmením Lemberk. Jejich jména *Przech de Rysmburga dictus Lemberg*, *frater Johannis Lemberg* (nebo potomků *fratribus dictis Lemberci de Rysmburg*) naznačují, že toto označení museli získat již po otci, třebaže je u něj ještě nezaznamenáváme. U dalších větví Rýzmburků jsou tato doplňková jména (Licek, Rašín) již běžná.

---

[85] V případě Kláry ze Studeňan je pozoruhodné, že tohoto zboží nabyl už její otec Hašek od Jana z Ohnišťan, odkud byl doložený i první patron Robous. AČ XXXVII/1.236–239, č. 93; AČ I.445.

[86] AČ XXXVII/1.281–282, č.126.

[87] Tamtéž, s. 282–285.

Rozsah výše uvedených sporů přináší řadu genealogicko-historických dat, jinak nezjistitelných. Kromě popisu dotčeného zboží a jednotlivých nároků to jsou zvláště rodinné vazby, které nám u zúčastněných pomohou zjasnit některé detaily. Především ze sporu vyplývá, že Jan měl nejspíše dva syny, Jana s Mikulášem, a chotí Janovou byla Markéta z Robous (*Margaretha de Robus relicta Johannis Lemberg*).[88] Zmíněna je ještě ve sporu s Hajmanem Krušinou z Lichtemburka o nevyplacení věna. Tento spor se nakonec stal i jedním z příkladů použitých do nekodifikovaných právních knih z roku 1497, předcházejících Vladislavskému zřízení zemskému.[89]

Mikuláše z Robous a jeho manželku Anežku z Nového Dvora nacházíme až v dalším časovém odstupu. V letech 1510–1519 se v rozličných záznamech sporů register komorního soudu vyskytují poměrně často.[90] Není vyloučeno, že se skutečně jedná o Mikuláše z poslední generace robouských vladyků, připomínaného již roku 1489. Ale ani ten už nezasahoval do dějů Robous samotných a jeho působnost se odvíjela jinde.

K rozdělení robouských statků došlo někdy kolem roku 1490. Přesné vytyčení známe až z roku 1495 z Bílé knihy provolací desk zemských.[91] Ve při bratrů Kordulů ze Sloupna se cituje celý výčet osad z otcovského dělení. Bratřím Purkardovi a Jindřichovi ze Sloupna patřilo několik vesnic s dvory v Kozojedech, Volanicích, Robousích, Třtěnicích a Vrščích.

Na přelomu 15. a 16. století je situace vůbec nepřehledná, a jak bude vypravováno níže, tak se tento stav nezměnil ani po téměř celou první polovinu 16. století. Znatelnější vlastnický pohyb vesnice je ale patrný až na podzim roku 1533, při dělení opočenského panství movitých Trčků z Lípy.[92] Tehdy došlo k rozdělení na tři dědické podíly a Robousy se stále vyskytují v rámci celku sloučeného s panstvím hradu Kumburku. Trčkové během následujících desetiletí scelili nejen okolní vsi do velkého objemu vlastní državy, ale i jednotlivě roztroušené vlastnické části Robous.

---

[88] V polovině ledna 1473 dal soud za pravdu jejímu švagrovi Přechu z Rýzmburka, s nímž se soudila. AČ VII.461, č. 135.

[89] RT I.193, č. 159; *Viktorína Kornelia ze Wšehrd Knihy dewatery O práwiech a súdiech i o dskách země české*. Ed. Fr. Palacký. Praha 1841, s. 218. Zde ovšem nesprávně přeloženo jako „hejtman".

[90] AČ XIII.313–314, č. 1663; s. 374, č. 1738 (r. 1509–1510); AČ XIX.23–24, č. 2040 (r. 1510–1511); AČ XIX.219, č. 2429 (r. 1513); AČ XIX.299, č. 2531 (r. 1513–1515); AČ XIX.381–382, č. 2677; s. 382, č. 2679 (r. 1515–1519); AČ XXXII.58, č. 3220; s. 63, č. 3224 (r. 1519).

[91] RT I.184–186, č. 135. K situaci kolem rozdělení vřešťovského panství Kordulů ze Sloupna viz SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze...*, sv. II, 231.

[92] SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze...*, sv. II., 48–49; SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze...*, sv. V, s. 180.

Robouská pečeť s nápisem GEMEIND.ROBAŬS z roku 1774. Pečetní motiv se drží obecného námětu kumburského panství. (SOkA Jičín, AO Robousy, urbář.)

Celý tento velkostatek i se vsí Robousy, včetně dvora i mlýna (tedy horní i dolní část obce), získal roku 1607 od *Jana Rudolfa Trčky z Lípy* vynikající hospodář a bohatý aristokrat pozdně renesanční éry *Zikmund Smiřický ze Smiřic*.[93] Třebaže již následujícího roku zemřel, jeho velkostatek tvořený jedenácti rozsáhlými panstvími se považuje za jeden z největších středoevropských majetků té doby. Ale ani toto velkopanské dominium z několika důvodů nemělo dlouhého trvání a za účast ve stavovském odboji podlehlo císařské konfiskaci. Té využil příbuzný Smiřických císařský generalissimus *Albrecht Eusebius z Valdštejna*, načež se situace během několika let opakovala stejným způsobem. Roku 1635 získal konfiskát, opět s doslovně jmenovanými Robousy a dvorem poplužním, císařský rada a polní maršálek Rudolf, svobodný pán z Tiefenbachu, za vojenské služby a vyrovnání dluhu za jeho nevyplacenou armádu.[94]

V následující době bylo panství v držení *Rudolfa z Tiefenbachu* († 1653) a jeho příbuzných. Od roku 1710 se celé okolí stalo majetkem *Trauttmansdorffů*, kteří o své vlastnictví přišli až znárodněním na základě tzv. Benešových dekretů roku 1945.

MAJETKOVĚ FEUDÁLNÍ DIFERENCIACE OBCE

Na závěr je vhodné ještě nahlédnout do pramenů z pohledu některých detailů dílčích souvislostí, které narušují celistvost bezproblémového vnímání držby šlechtického majetku na základě chronologické řady a genealogické posloupnosti.

---

93 BÍLEK, Tomáš Václav. *Dějiny konfiskací v Čechách*, sv. I, Praha 1882, s. 535–536; SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze…*, sv. V, s. 182; ŠPRÁCHAL, Přemysl. *Kumburk*. Zřícenina hradu severozápadně od Nové Paky. Edice Putujme po hradech a zámcích, sv. 42. Hukvaldy–Dobrá 2012. ISBN 978-80-87712-34-4.

94 BÍLEK, T. V. *Dějiny konfiskací…*, sv. II, s. 777–778.

V případě Robous se daří vcelku přehledně odlišit příslušníky šlechty predikované přídomkem „z Robous" na ty, kteří svůj predikát užívají ve smyslu rodovém s majetkovou aktivitou nesouvisející s danou obcí, od těch, u kterých lze považovat predikát jako rezidentní, s přímým vlivem na správu obce.

U menších a samostatných statků nižší šlechty byla vlastnická roztříštěnost běžnou praxí a svrchovaná držebnost zboží byla často v různé míře pouze partikulární. Robousy byly dlouho samostatným majetkem, ale často též bez ústřední správy v obci, s majetkovou kontinuitou k jiným statkům nebo vztahem k jiným osobnostem z okolí, takže ne vždy je jasný rozsah vlastní nezávislosti.

Jistým upozorněním na tento nestálý charakter vlastnictví je časté střídání vrchnosti v souvislosti s místním patronátním právem. Zpočátku, zejména v letech 1357–1366, se vrchnost mění v poměrně vyšší frekvenci a do konce 14. století, navzdory predikátu, není její rezidentní příslušnost jasně zřetelná, neboť ta se buď proměňuje, nebo je doloženo jejich nesouvisející vlastnictví jinde.

Situace se zklidňuje až v poslední čtvrtině 14. století, kdy v letech 1378–1392 nastupuje vladycký rod Šaldů. Zdání plnohodnotného vlastnictví po téměř celé 15. století vzbuzuje až majetek v rukou Lemberků z Rýzmburka (1399–1489). V první generaci místní větve se jednalo o nedílný majetek s těsnou vazbou na sousední Studeňany. Ty ovšem byly pouze manským zbožím (*ad omagium castri Wissiegradensis*) a jako takové intabulovány v deskách dvorských, třebaže s jistým dědičným ohledem.

Co se Studeňan týče, ty jsou často zmiňovány v souhrnu dalších vsí, aniž by bylo zřejmé, jak spolu souvisejí. Mikuláši z Robous († 1415) zde náležel poplužní dvůr s loukami a tři kopy grošů platu nejen ve Studeňanech, ale i v Robousích, Nové Vsi a Karlově.[95] Jak se dostali k podílům na dalších vsích, není zcela jisté, zvláště co se Nová Ves stabilně nacházela na bradleckém panství. Možným vysvětlením jsou i příbuzenské vazby. Z těchto podílů je však patrné, že i část robouského platu v rámci manství spadala pod královskou jurisdikci. K propuštění z manství došlo až za krále Ferdinanda I. v letech 1544–1545.[96]

Pozoruhodné ve spojitosti s *Novou Vsí za hradem Bradlcem*, jak se v pramenech doslovně Nová Ves nad Popelkou zmiňuje, je i to, že se zde stále kolem roku 1514 uvádí Diviš Boharyňský z Hrádku (snad příbuzný Rýzmburků). Ná-

[95] AČ XXXVI.50, č. 50–51.
[96] AČ XXXVII/1.238.

sledně se tento majetek i s Tuří nacházel v držení majitele hradu Bradlce Jiříka z Valdštejna a jeho manželky Anny z Rýzmburka.[97]

Když se Valdštejnové roku 1533 rozdělili o otcovské dědictví, Albrechtovi zůstal Bradlec a Janovi Robousy s Kacákovou Lhotou. V Robousích šlo o kmetcí dvory osedlé i pusté s platem a jejich jedenáct uživatelů. Dále tradičně dědiny, louky, pustiny, potoky, rybníky a lidi osedlé i neosedlé atd.[98] Celý tento majetek pak přešel do rukou Václava z Hoříněvsi, který jej brzy prodal Vilému Trčkovi z Lípy. Dalším dělením Trčkovských statků se pak Robousy z bradleckého panství dostávají ke kumburskému a Jan Trčka z Lípy ve svém majetku jasně vymezuje „*ves Robousy a kmetcí dvory s platem, což tu má. Item týž v Robousích plat na lidech cizích bez panství, kterýž platí z dědin, kteréž k městu Jitčínu drží* […] *s podacím kostelním v Robousích.*"[99]

Ne vždy je však převod panství rozepisován tak detailně, neboť ve většině případů jsme odkázáni pouze na některé druhy dochovaných knih a záznamů, kde nebylo třeba blíže specifikovat plný rozsah majetku. Příkladem toho jsou provolací knihy z roku 1463, kde je zmiňován Petr z Ostroměře (*Petro de Ostromirze dicto Kdulinecz*), kterému byla po Janu Mokřicovi přiznána teritoriální část severovýchodně od Nového Města nad Metují (okr. Náchod).[100] Petr právě z této odúmrti postoupil blíže nespecifikovaný rozsah Lužan, Mokřic a Robous Janovi z Konecchlumí, mj. držel i Šaplavu a Slatinky. Můžeme se domnívat, že zde nešlo o celé vsi, ale pouze o jejich části, patrně v podobě některých svobodných dvorů.

Zvláště s událostmi roku 1463 vidíme nezvyklou koncentraci jmen Petr. Petr z Robous se uvádí jako majitel dílu Vitiněvsi[101] (ta z části patřila k Nemyčevsi a díl ke Slatinám). Tehdy je zmíněn již známý bratr Jana Lemberka *Przech de Robusse et de Witiniewsy*.[102] To koresponduje s vlastnictvím Petra z Nemyčevse, který se psával i po tvrzi v Tuři, k níž také bývala část Robous připojena. Navíc Přecha s Petrem nelze slučovat, neboť se jedná o jméno odvozené od Pře-

---

97 FUČÍK, Josef J. *Historický místopis obce Nové Vsi nad Popelkou*. Popis a dějiny okresu Lomnického nad Popelkou, díl IV, sv. IV. Lomnice nad Popelkou 1929, s. 14; ŠPRÁCHAL, Přemysl. *Bradlec*. Zřícenina hradu severovýchodně od Jičína. Edice Putujeme po hradech a zámcích, sv. 19. Dobrá 2002, s. 12–16. ISBN 80-86737-18-7.

98 *Kvatern trhový běžný červený 1542–1543.* Desky zemské Království českého. Řada I., sv. 2. Ed. A. Vavroušková. Praha 1935, s. 106, č. 275–276.

99 *Kvatern trhový …*, s. 24, č. 50. SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze…,* sv. V, s. 197, 180.

100 AČ XXXVII/1.243–245, č. 96.

101 SEDLÁČEK, August. *Místopisný slovník historický království Českého*. Praha 1909, s. 962; SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze…*, sv. V, s. 280–281.

102 AČ XXXVII/1.238.

mila či Přemysla. Ovšem zde veškerá vzácná shoda opět končí. Bratři z Robous byli rodem erbu třmene, Petr z Nemyčevsi (Petr z Tuři s částí Vitiněvsi) erbu orlice a Petr Ostroměřský měl erbovní figuru v podobě tří hvězd. Všechny je však v tomtéž roce spojuje jistá souvislost s Robousy. Dochované písemné prameny detailnější výpověď těchto robouských dílů nijak blíže nerozvádějí.

S těmito vesnicemi bezprostředně souvisí i sousední ves Slatiny (též *Veliké Slatiny*, *Slatiňany*). Majitelka zdejšího dvora Anna Lemberkova se roku 1488 přela s Mikulášem Trčkou (*Nicolaus senior Trczka de Lippy*) o vyplácení jedné kopy grošů k velišskému kostelu.[103] Odkazovala se na svoje věno oproštěné berní. Nejspíše se jedná o manželku Přechovu z Robous a z Vitiněvsi. Ty měly vlastnickou návaznost na Slatiny. Mikuláš ze Slatin († 1497) byl především majitel slatinských dvorů, ale také jednoho kmetcího dvora s lukami a háji v Robousích.[104] Tento Mikuláš ovšem s rodem vladyků z Robous nejspíše nemá nic společného.

V některých případech máme doloženy konkrétně jmenované podíly, ať už ve finančním výpočtu, nebo dokonce počtu lidí.

Jarkova manželka Eliška z Robous měla na svobodném majetku v Robousích (*poplužní a rustikální dvory s platem*, *pole*, *louky*, *lesy*, *potoky*, *rybníky a podací právo ke kostelu*) k roku 1409 pojištěné věno 500 kop grošů.[105] Nedlouho na to (1437) nějakou část Robous držel i Jan z Míkovic.[106] Jan Lemberk ml. roku 1488 prohlašoval, že drží v Robousích po otci tři lidi s jedním v Karlově.[107] Podobná situace byla i na řadě dalších míst. V Hubálově, který na počátku 16. století patřil s Robousy pod tvrz v Tuři,[108] se taktéž uvádí jeden osedlý k jinému panství než zbytek vsi.

Roku 1500 *obec města Jičína* získala od Beneše Šaplavského kmetcí dvory v Robousích.[109] Ve finanční tísni po dvou tragických požárech (1572, 1589) opět svoje dvory v Čeřově a Robousích roku 1590 (1605) odprodala.[110]

---

[103] RT I.197, č. 172.

[104] AČ I.352; srv. SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze…*, sv. V, s. 271.

[105] RT II.61. *„Jarko de Robus Elisabeth alias Elsscze vxori sue…"*

[106] SEDLÁČEK, A. *Místopisný slovník…*, s. 766.

[107] AČ XXXVII/1.282.

[108] SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze…*, sv. V, s. 281; RBMV.I/6, s. 1675, č. 6636–6637 (*„…super uno homine censuali in villa Hubalew")*.

[109] K opětné intabulaci došlo ještě roku 1542. RT II.530.

[110] NÁVESNÍK, František. *Jičín od založení až na naše doby.* Jičín 1889, s. 33, 215, 218–219. Archivář J. Francek podle F. Menčíka zmiňuje směnu majetku až k roku 1605. Kromě „sedlického" dvora zmiňuje dva dvory v Robousích. FRANCEK, Jindřich – MATĚJKOVÁ, Kristýna. *Dějiny Jičína*. Praha 2010, s. 82. ISBN 978-80-87067-81-9. Menčík oproti zemským deskám uvádí i odlišné datum nabytí dvora (1505). MENČÍK, Ferdinand. *Dějiny města Jičína*, sv. I. Praha 1902, s. 212, 217.

K mírném zjasnění poměrů dochází až v letech 1533–1545. Část Robous se nacházela v rámci majetku k tvrzi v Kovači (Bílští z Kařížova, Jilemničtí z Újezdce a Kounic)[111] a část k tvrzím v Tuři a Dřevěnici (Litoborští z Chlumu, Berkové z Dubé, Valdštejnové).[112] Některé robouské dvory patřily Berkům z Dubé až do konce 16. století. Pak je od Kateřiny Donínské i s dřevěnickým statkem roku 1596 odkoupil Jan Rudolf Trčka z Lípy.[113]

Ve druhé čtvrtině 16. století jeden robouský dvůr s polovinou Popovic patřil k tamní tvrzi, kterou zdědil Jindřich Kamenický z Vitiněvsi († 1543). Ještě roku 1615 se v berním soupise uvádí jeden poplatný člověk rytíře *Jiříka Kamenického z Vitiněvsi a v Robousech*. Majetek rytířů Kamenických s robouským dvorem pak koupil až vojenský hejtman Kanrand (†1657).[114]

Z tohoto nepříliš přehledného vlastnického pohybu jednotlivých dvorů je zřejmé, že na Robousích participovala celá řada nesouvisejících osob, takže až do 17. století nelze tvrdit, že by některá z nich byla neomezeným vlastníkem celého majetku. K integraci jednotlivých částí obce pozvolna docházelo už v celém průběhu první poloviny 16. století. Ovšem do scelování majetků pod správu barokních velkostatků se vždy jednalo nanejvýš jen o většinového vlastníka obce. Téměř již scelený majetek od Trčků z Lípy pak získal až aristokratický magnát Zikmund Smiřický ze Smiřic, který dvůr, mlýn a celou ves v Robousích v rámci kumburského dominia začlenil roku 1607 ke svému velkostatku, sestávajícího z komplexu jedenácti panství.[115]

ZÁVĚR

Robousy se nacházejí na okraji podhůří poblíž bývalého královnina města Jičína. Jednalo se o farní ves, přičemž kostel, původně zasvěcený sv. Petru, byl patrně ze strategických důvodů záměrně vychýlen až na samý okraj intravilánu. Stavba kostela se totiž nachází v bezprostřední blízkosti probíhající trasy zemské cesty. Terénní konfigurace by dovolovala i spekulaci nedoloženého panského sídla poblíž.

První písemné zmínky se vztahují právě ke kostelu, jehož patronát vždy zastávala nižší šlechta z nedalekého okolí. Teprve v poslední čtvrtině 14. století

---

[111] *Kvatern trhový…*, s. 199, č. 454.

[112] Shrnutí intabulačních převodů viz SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze…*, sv. V, s. 197, 205, 281.

[113] AČ XXXVII/1.238; SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze…*, sv. V, s. 204.

[114] SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze…*, sv. V, s. 280, pozn. 8; SEDLÁČEK, August. *Rozvržení sbírek a berní r. 1615 dle uzavření sněmu generálního nejvyššími berníky učiněné.* Podle rukopisu desk zemských. Praha 1869, s. 10, č. 31.

[115] SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze…*, sv. V, s. 187; ŠPRÁCHAL, P. *Kumburk…*, s. 26–32.

se zde usazuje vladycký rod Šaldů z Robous, který je na dobu jednoho století vystřídán Lemberky z Rýzmburka. Koncem 15. století se do držení dostávají různí vlastníci větších celků a majetkový vývoj se stává celkově nepřehledným. K majetkové nečitelnosti přispívá především fakt, že celá obec sestává z řady svobodných dvorů, které byly v minulosti prodávány bez ohledu na většinového vlastníka obce. Tím vznikl proměnlivý počet různých podílných držitelů a nezávislých disponentů svobodných dvorů. Ne vždy se v pramenech uvádí, že jde o pouhého držitele dvora, zato se často uvádí pouze nespecifikovaně *Robousy*.

K nejasnému chápání dějin obce přispívá fakt, že pro období 14. století nejsme schopni zcela odpovědně určit míru příbuzenských vztahů jednotlivých příslušníků rodu, a nadměrně rozptýlené označování predikátem z Robous.

Majetkový vývoj jednotlivých dvorů by šel částečně zpřesnit zpracováním gruntovních knih a následným vyvozením obecných vztahů z toho plynoucích. Stejně tak by se z hlediska sfragistiky dalo do jisté míry odpovědět na genealogické nejasnosti robouské šlechty. Většina zde citovaných pramenů to však neumožňuje. V neposlední řadě zcela chybí zpracování agrární historie Robous na základě hospodaření barokních velkostatků.

To již ale přesahuje koncept tohoto zpracování. Tento článek si nebral za cíl kompletní zpracování robouských dějin, ale jen v omezeném rozsahu nástin historického vývoje panství, držitelů světských a duchovních, s poukazem na majetkovou roztříštěnost v podobě velkého rozsahu nezávislých dílčích prodejů a zmínek v pramenech.

ŠPRÁCHAL, Přemysl: *Edelmanngut Robousy*

Der Ort Robousy (Bezirk Jičín – Jitschin) befindet sich in einem alten Siedlungsgebiet mit nicht ganz klarer Entwicklung in der prähistorischen Zeit. Das gegenwärtige Dorf hat jedoch seine Anfänge ungefähr erst seit der Mitte des 13. Jahrhunderts in Übereinstimmung mit der Besiedlung in der Umgebung. Die ältesten schriftlichen Quellen belegen das Dorf seit der Mitte des darauffolgenden Jahrhunderts. Aus feudaler Sicht handelte es sich um ein gut abgesichertes Selbstversorgungsdorf mit voller wirtschaftlichen und absatzfähigen Basis und Pfarrkirche, die mehreren Umbauten unterzogen wurde. Zuerst wechseln unter den Gemeindeschutzherren abwechselnd Persönlichkeiten aus den Reihen des niederen Adels in der Umgebung, bis der Ort Ende des 14. Jahrhunderts in den Besitz der Familie Šalda von Robousy und danach in den Besitz der Edelfamilie und Herren von Rýzmburk (Riesenburg) kommt, der er bis 1490 gehört.

Das Prädikat „von Robousy" ist in der ältesten Gemeindegeschichte auch in der Umgebung unübersichtlich wegen ziemlich hoher Familienverzweigung der hiesigen Edelmannfamilie verbreitet. Zu einer weiteren Unlesbarkeit tragen die übermäßige Besitzzersplitterung der Gemeindeanteile und die ziemlich hohe Anzahl von unabhängigen Wirtschaftshöfen, Freihöfe genannt, bei. Wegen dieser so komplizierten und unübersichtlichen Situation gelangte auch diese, in der Vergangenheit bedeutende Gemeinde, nicht in das Bewusstsein der Literatur und bleibt bis heute fast unbekannt.

Der Beitrag setzt sich zum Ziel diese unübersichtliche genealogische mit dem Besitz zusammenhängende Situation in der Gemeinde klarzustellen und aufgrund schriftlicher Berichte ihre geschichtliche Entwicklung lesbarer zu präsentieren.

(Übersetzt von Günter Fiedler)

NÁVRHY ŠLECHTICKÝCH DIVADELNÍCH SCÉN Z 18. STOLETÍ VE SVĚTLE NOVÝCH INFORMACÍ*

Monika Benčová

Co vedlo ke vzniku barokního divadla, z čeho se vyvinulo, navázalo na dřívější odkazy, opravdu se tolik lišilo od realizace představení v předchozích obdobích a čím, a co i s odstupem času stále spatřujeme tak revoluční na barokním divadle? Takové a podobné otázky se pokouší odborníci definovat již řadu let a v dnešní době je možné dopátrat se k uspokojivé odpovědi. Co ale stálo před samotnou realizací hry (opery, komedie, dramatu apod.)? Přicházeli umělci (scénografové) s novými podněty, dle kterých lze rozeznat jejich rukopis, nebo pracovali podle „šablony"? Je pravda, že k jevištním návrhům je téměř nemožné připsat autorství? Je pravda, že technické provedení limitovalo scénografy v jejich umělecké invenci ve snaze ztvárnit prostor do té doby neviděným způsobem, anebo se jednoduše podřídili zvyklostem a přání zadavatele? V kladení podobných otázek by se dalo pokračovat ještě dlouho. Jinými slovy, téma tak notoricky známé dokáže jen při troše zájmu vyvolat vlnu nekončící zvědavosti, na niž ani v dnešní době nenaleznete zcela jednoznačné odpovědi.

Problematika šlechtického barokního divadla v českých zemích je téma rozporuplné. Na jedné straně se při studování odborné bibliografie jeví jako obor těšící se velké pozornosti zejména ve starší literatuře, která ukazuje neúplnost a určitou pohledovou omezenost textů předchozích. Na straně druhé stojí výsledky bádání současného, odborné texty, které se zabývají hlavně dochovanými divadly a kulisami. Menší počet souhrnné literatury už je k zámeckým divadlům a jejich výtvarnému (scénografickému) pojetí. Největší zájem

* Barevné ilustrace k této studii jsou zařazeny v příloze na konci svazku, s. I–X.

samozřejmě upoutává divadlo v Litomyšli s dochovanými jevištními dekoracemi od Josefa Platzera a zámecké divadlo v Českém Krumlově s kulisami od vídeňských mistrů. Známy jsou také jevištní kulisy z 19. století ze zámku v Mnichově Hradišti, a kromě nich se dochovaly i starší dekorace z druhé poloviny 18. století.

Na první pohled by se mohlo zdát, že tažnou silou, která podněcuje k novým podnětům na poli divadla, je královský dvůr ve Vídni. V „českém" prostředí však byly návštěvy panovníka jen krátké a účelové. Při těchto příležitostech se scénografie vytvářela jen na několik dní a Praze tak chybělo trvalé centrum, kde by se mohlo divadlo systematicky rozvíjet a šířit svůj vliv do ostatních částí země. Divadelní produkce byla odkázaná na vnější vlivy a na časově omezené pobyty zahraničních scénografů, kteří k nám přinášeli nové podněty a v kombinaci s domácími umělci krátkodobě vytvářeli zajímavou symbiózu. Vůdčí skupinou, posouvající vývoj divadla dopředu, se tak stala šlechta, jež mezi sebou soutěžila, a jedním ze způsobů, jak podtrhnout vlastní důležitost, bylo uplatnění se v divadle a uvádění nových forem. Šlechta najímala a povolávala ze zahraničí umělce všeho druhu. Divadlu byl nejčastěji vyhrazen zámecký sál a až v průběhu 18. století se začaly stavět samostatné divadelní budovy.

Od 17. století lze v jevištní tvorbě spatřovat určitý trend. Směr již neudávají úspěšní jednotlivci, ale vedení se ujímají celé rodiny umělců, předávající si pomyslné „žezlo" z generace na generaci. V rámci dílen docházelo k opakování vzorů a využívání motivů při různých zakázkách, a to i mezi jednotlivými členy rodiny. Ve světě se k významným italským jménům scénografů řadí např. rodina Quaglio a Galliari. Oba tyto rody měly několik generací, které udržely svoji výtvarnou tradici v rámci rodiny a nepopiratelně měly vliv na vizuální pojetí divadla v celé Evropě více než dvě století. Na rozdíl od renesančního divadla byla u nás barokní divadelní produkce již pod přímým působením z Itálie. Století sedmnácté je ve znamení rodiny Burnacini a v 18. století se české země snaží vyrovnat s tvorbou členů rodiny Galli Bibienů. Naprosto neodmyslitelně patřili k velkým osobnostem barokní éry v celé Evropě a na našem území pracovalo hned několik umělců spadajících pod jejich vliv, ať už přímo jako jejich spolupracovníci či žáci, nebo byli ovlivněni jejich dílem. Jdeme-li do hloubky této problematiky, zjistíme, že jejich význam pro nás nebyl jen prostřednictvím tvorby Giuseppe Galli Bibieny pro představení na Pražském hradě v roce 1723, ale i zprostředkováním dalších umělců se u nás uplatňoval vliv a poznatky jeho otce Ferdinanda Galli Bibieny. Ten udal koncem 17. století nový směr pro celou Evropu.

Divadlo je složitá instituce, zahrnující dramatiku, režii, herectví, texty, kostýmy, masky a líčení, scénu, osvětlení, rekvizity, divadelní prostor, zvláštní efekty a také tanec, zpěv a hudbu. Samotné divadlo či představení ovlivňuje samozřejmě ještě mnohem více faktorů. Neměli bychom zapomenout i na jeho funkci a úlohu v rámci příslušného období a kultury. Neméně důležitým a zajímavým předstupněm samotných divadelních dekorací jsou jejich návrhy. Zachování některých našich souborů kulis, které jsou v poměrně dobrém stavu, vyniká v rámci Evropy nad ostatními. Opačná situace je s dochovanými kresbami na našem území. Určených jevištních návrhů se u nás nenachází mnoho, ale připsání případného autora nebo okruhu je o to zajímavější. Jinak tomu je v případě grafických listů, jejichž prostřednictvím máme dochovanou podobu divadla na Pražském hradě od Giuseppe Galli Bibieny nebo návrhy od Josefa Platzera.

„Co je kresba", jaký je její význam a jak důležitou roli hrála při tvorbě uměleckého díla, je v dnešní době nepopiratelné. V obecném pojetí mluvíme o zachycení reality za pomocí linií, jimiž umělec jasně definuje tvar zobrazovaného objektu, jež ovšem nejsou našim pohledem viditelné. Linie z ruky umělce na papíře ve skutečnosti neexistuje. V momentě, kdy studujeme například figurální kresbu a její linie, které napomáhají přenést křivky těla či architektury na podložku, na reálném modelu nikde neobjevíte. Kresba pomáhá zhmotňovat neviditelné, má tak moc ukázat nám svět viditelný pouze očima umělce a je na něm, co z reality přenese na papír. Zdánlivě nepodstatný fakt, jehož znalost při studiu pomáhá k pochopení kvality umělce. Je až neuvěřitelné, jak jen za využití síly a intenzity linií dokáže umělec docílit prostorového objektu, anebo hloubky prostoru.

Prostoru se samozřejmě lépe docilovalo u kresby architektury. Tento druh ale přináší svá specifika, a to zejména jedná-li se o návrhy divadelního prostoru a jeho kulis, který vyžaduje správné uchopení práce s perspektivou, hloubkou jeviště a v neposlední řadě její konečné působení v kombinaci s výtvarným ztvárněním divadelních dekorací na diváka, a to vše při osvětlení svíčkami a olejovými lampičkami.[1] Situace je o to komplikovanější, že scénické návrhy se vymykají klasické tvorbě při přípravě uměleckých děl. Dost často je nemožné porovnat je s finální podobou kulis a většinou jsou jediným dokladem, jak scéna vypadala. Z pohledu jevištního výtvarnictví je dochovaný návrh důležitým dokumentem a mnohdy jediným, který nám ukazuje tehdejší podobu jeviště a zachycuje pokrok ve vývoji divadla, ať už renesančního či pozdějšího.

[1] BERGMAN, Mauritz Gösta. *Lightning in the theater*. Stockholm: Almqvist och Wiksell, 1977, 426 s.

Dokonalá kresba byla a vždy bude základní dovedností umělce. Právě jevištní návrhy dokazují, jak vypadala dobová scéna, a dokonce mohou, jako například v případě Donata Bramanteho, popřít dřívější tvrzení ze starých textů nebo i novodobých historiků umění. Pomocí scénických kreseb se lze dopátrat k podobě jednotlivých dílčích divadel nebo k poznatkům obohacujícím celkový pohled na vývoj divadla. V malířství je kresba stále ještě braná jako doplňující moment, potvrzující konečnou podobu obrazu, nebo jako doklad změny kompozice námětu, důležitým je však stále obraz samotný. Z tohoto pohledu mají návrhy pro divadlo větší závažnost, i přesto, že ne vždy se jedná o ty nejlepší práce umělce.

Vyřkneme-li jméno rodiny Galli Bibienů, většině se vybaví Vídeň ve spojitosti s italským původem. Klan významných jevištních výtvarníků, malířů a architektů započal Giovanni Maria Galli, zvaný Il Vecchio. Giovanni Maria se narodil v roce 1618 v městečku Bibbiena.[2] Přestože pocházel z Toskánska, vydal se na studia do Bologne, kde se stal učněm a později asistentem Francesca Albaniho (1578–1660). Avšak jeho um nedosahoval takové kvality a většinu svého uměleckého života strávil jako malíř vody a fontán převážně na Albaniho obrazech. Giovanniho působení v dílně mělo vliv na to, pod jakým jménem rodinu známe. V dílně se objevovalo vícero jmenovců „Galli", proto si Giovanni Maria ke svému příjmení připojil přízvisko Bibiena.[3]

Z potomků Giovanni Maria je v české literatuře nejvíce skloňováno jméno jeho vnuka Giuseppa, ale objevuje se i syn Ferdinand, díky němuž získali své výsostné postavení u vídeňského dvora. Ostatní členové této významné scénografické rodiny zůstávají pro české čtenáře upozaděni, i přesto můžeme v našich sbírkách nalézt jim připisovaná díla.

Nejvýraznějším členem tohoto klanu je Ferdinand. Po smrti otce se jej ujal známý bolognský malíř Carlo Cignani (1628–1719). Po studiu malby a architektury měl Ferdinand, podle Giampietra Zanottiho,[4] „završit své vzdělávání" malbou dekorací pro kapitána Ercola Rivaniho, který působil jako divadelní inženýr na dvoře Ludvíka XV.[5] Ve svých spisech Ferdinand také vzpomíná na krátkou zkušenost v Římě v roce 1670 a o dva roky později v Parmě. V letech 1674–1675 společně s Aldrovandinim spolupracoval na realizaci scény a divadla

---

[2] LENZI, Deanna – BENTINI, Jadranka (eds.). *I Bibiena una famiglia europea*. Katalog výstavy. Bologna, 2000, s. 20.

[3] MAYOR, A. Hyatt. *The Bibiena Family*. New York, 1945, s. 8.

[4] ZANOTTI, Giampietro. *Storia dell'Accademia Clementina di Bologna aggregata all'Istituto delle Scienze e dell'Arti.* Bologna, 1739, II, s. 202.

[5] MAYOR, A. H., *The Bibiena Family*, s. 8.

Fortuna ve Fanu pod vedením významného scénografa a inženýra Giacoma Torelliho.[6] Téměř okamžitě se tedy ponořil do scénografické tvorby. Pro rodinu Farnese, jež jej v počátku zaměstnávala nejvíce, navrhoval divadelní sety kulis, nástěnnou výzdobu, architekturu, ale i zahrady.[7] Tento rod nechal také v letech 1618–1619 vybudovat jedno z prvních divadel, které disponovalo pohyblivými kulisami, a to Teatro Farnese v Parmě. V roce 1687 bylo znovuotevřeno Teatro ducale di Cittadella v Piacenze a poprvé se objevuje zobrazení pro něj tolik typické, tzv. „scena per angolo", v opeře *Didio Giuliamo* od Lotta Lottiho. Přelomovým okamžikem byl v roce 1708 přesun do Barcelony u příležitosti svatby Karla III. Španělského, budoucího císaře Karla VI., s Elisabetou z Braunschweig-Wolfenbüttel.[8] Poté, co se stal Karel III. císařem, nechal si v roce 1712 Ferdinanda zavolat do Vídně, ten s sebou vzal i své syny Alessandra a Giuseppa. Od tohoto okamžiku se začíná psát kapitola rodiny velkých divadelních scénografů, jež si v 18. století podmanila celou Evropu.

Mnohem známější je u nás syn Giuseppe. Kromě pražského představení v roce 1723 se objevuje ve spojitosti se zámeckým divadlem v Jaroměřicích nad Rokytnou (obr. 1) a se jménem Jana Adama Questenberga (1678–1752).[9]

Obr. 1. *Státní zámek Jaroměřice nad Rokytnou. Foto: archiv autorky.*

---

6 LENZI, D. – BENTINI, J. (eds.), *I Bibiena una famiglia europea*, s. 20.

7 MAYOR, A. H., *The Bibiena Family*, s. 8.

8 LENZI, D. – BENTINI, J. (eds.), *I Bibiena una famiglia europea*, s. 21.

9 PERUTKOVÁ, Jana. *František Antonín Míča ve službách hraběte Questenberga a italská opera v Jaroměřicích.* Praha: KLP, 2011, s. 9. ISBN 978-80-86791-73-9.

Obr. 2. *Kulisové výplně ze zámeckého divadla v Jaroměřicích nad Rokytnou, třicátá léta 18. století. Foto: archiv autorky.*

Zámecké divadlo bylo vybudováno v letech 1722–1734 a umístěno ve východním křídle nové barokní části zámku. Vnitřní vybavení divadla z posledních let stavby bylo ovšem zničeno a v meziválečném období proběhla také přestavba interiéru, jež zkázu dokonala. Z archivních pramenů vyplývá, že koncem roku 1731 už bylo divadlo zastřešeno a začalo se pracovat na výzdobě sálu. V souvislosti s tím se objevuje jméno malíře Francesca s označením „vídeňský". Již ve starší literatuře se uvádí, že by se mohlo jednat o Francesca Maria Franciu, pocházejícího také z Bologne, který měl už dříve vymalovat strop hlavního zámeckého sálu.[10] Z původního dekoračního fundusu se do dnešní doby dochovalo jen sedm ornamentálních kulisových výplní z 30. let 18. století (obr. 2), které podávají jen velmi kusou představu o podobě jevištních kulis na jaroměřickém zámku.[11] Na dekoracích jsou zkombinované prvky přírodní, zvířecí, geometrické, s uplatněním také architektonických částí a keramiky. Na první pohled je zřetelné, že se nejedná o dílo z ruky jednoho umělce. I přes opakující se vzor na všech výplních lze pozorovat drobné odchylky v detailech, a to u záhybů na visící drapérii či na obličejích bust, až po podobný ornament na vázách.[12]

Po celou dobu výstavby divadla se hrabě snažil o dosažení nejvyšší možné úrovně. Jako částečný vzor technického zpracování

[10] BARTUŠEK, Antonín – KUBÁTOVÁ, Taťána. *Jaroměřice: Státní zámek, město a okolí.* Praha, 1953, s. 2.

[11] BARTUŠEK, Antonín. *Zámecká a školní divadla v českých zemích. Materiály k vývoji divadelního prostoru a výrazových prostředků.* Výzkumný úkol Scénografického ústavu č. 13–63, Praha, 1963. České Budějovice: Společnost přátel Českého Krumlova, 2010, s. 180.

[12] Kulisové výplně, 30. léta 18. stol., inv. č. JR06368 – JR06374, Státní zámek Jaroměřice nad Rokytnou. V současné době jsou některé z nich součástí expozice, ostatní jsou uloženy v depozitáři.

posloužilo holešovské zámecké divadlo hraběte Rottala, které patřilo k nejlépe vybaveným na Moravě. Důležitější jsou pro nás zprávy o umělcích, podílejících se na tvorbě jevištních dekorací, jejichž výběrem se hrabě Questenberg snažil podtrhnout celkovou důležitost divadla. Jevištní produkce byla do roku 1734 ovlivněna stavbou, ale už začátkem 30. let se začínají objevovat jména výtvarníků, kteří vytvářeli prozatímní dekorace. U výpravy k opeře *Lucullus* namaloval prospekt vězení a 21 kusů ohně jaroměřický malíř Ignác Buček. Z dalších let jsou zmínky například o kostýmech zaslaných z Vídně a roku 1733 se objevuje záznam o malíři dekorací, který byl do Jaroměřic vyslán z Vídně. Bartušek uvádí, že se pravděpodobně jedná o Zieglera z okruhu Giuseppe Galli Bibieny a císařské opery.[13] Na výzdobu dekorací v roce 1734 hrabě pozval také italského malíře a architekta Domenica Franciu (1702–1758), syn Francesca Maria Francii. Ze zpráv a korespondence hraběte se zámeckým hejtmanem vyplývá, že Domenico měl v divadle napravit chyby u technického vybavení, tak aby odpovídalo své době, a vytvořit několik jevištních proměn,[14] pravděpodobně určených pro operu *Pirro*.[15] Jisté je, že dekorační fundus se rozšiřoval a měnil s každou významnější inscenací.

Prostřednictvím účtů jsou doloženy práce Franze Antona Findta z roku 1722, a to ke dvěma scénickým proměnám. V roce 1725 pak dodal také prospekt a dekorace zahrady. O rok později získal obnos 210 zlatých za práce pro zámecké divadlo, částka mohla zahrnovat odměnu za návrhy k opeře *Amalasunta*. Spáčilová s Perutkovou se domnívají, vzhledem k výši vyplacených částek, že Findt by mohl být autorem scénických návrhů k opeře *L´amor non ha legge* od Antonia Caldary z roku 1728.[16] Ve 30. letech se zase často objevoval milánský malíř Francesco Messinta, převážně působící v Rakousku, který pro hraběte Questenberga vytvořil výzdobu hlavního zámeckého sálu, a z roku 1732 je doložená jeho činnost v zámeckém divadle.[17] Dalším italským umělcem, pracu-

---

[13] BARTUŠEK, Antonín, *Zámecká a školní divadla v českých zemích,* s. 183.

[14] HELFERT, Vladimír. *Hudební barok na českých zámcích: Jaroměřice za hraběte Jana Adama Questenberka († 1752).* Praha, 1916, s. 63.

[15] BARTUŠEK, Antonín, *Zámecká a školní divadla v českých zemích,* s. 183.

[16] FIDLER, Petr et al. *Proměny zámeckého areálu v Jaroměřicích nad Rokytnou: kritický katalog výstavy*. České Budějovice: NPÚ – ÚOP, 2017, s. 443. ISBN 978-80-87890-24-4.

[17] FIDLER, Petr. Příspěvky ke slovníku umělců a řemeslníků na Moravě 17. a 18. století I. In: *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity F* (řada uměnovědná) 23, 1974, č. 18, s. 85; FIDLER, Petr. Příspěvky ke slovníku umělců a řemeslníků na Moravě v 17. a 18. století II. In: *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity F* (řada uměnovědná) 24–25, 1975/76, č. 19–20, s. 127–137. Též PERUTKOVÁ, Jana. Hudební život v Jaroměřicích za hraběte Johanna Adama Questenberga: shrnutí současného stavu poznání. In: *Clavibus unitis* / 3, 2014, s. 93. ISSN 1803-7747.

jícím pro hraběte v letech 1734–1735, byl malíř Giovanni Pellizuoli z Parmy. V roce 1734 vytvořil scénickou výpravu k opeře *Cajo Fabricio o sia Pirro* od J. A. Hasse.[18] Pellizuoli však zemřel po krátké nemoci v roce 1735 v Jaroměřicích nad Rokytnou a již nestihl dokončit scénické návrhy pro sepolkro, uvedené téhož roku.[19] Propojení s Giuseppem Galli Bibienou je zřejmé. Scénické návrhy si hrabě nechával vypracovávat od umělců tvořících ve Vídni, například od Franze Antona Danné, Giuseppe Saglioniho či Franze Antona Heyingera. Z domácích umělců stojí za zmínku Ignác Buček a Josef Šetínský, kteří také získali zkušenosti v Galli Bibienově dílně ve Vídni.[20]

Nejvýznamnějším umělcem ve službách Questenberga byl nepochybně Giuseppe Galli Bibiena. Už Helfert uvádí, že na výzdobě zámeckého divadla v Jaroměřicích se Giuseppe prvně účastní v roce 1735 u příležitosti uvedení opery Ignatia Contiho *Didone abbandonata*.[21] K této opeře měl z Vídně dodat návrhy, které byly poté předány Domenico Franciovi, aby je převedl do jevištních dekorací. Zajímavé je, že o rok později se uskutečnilo nové nastudování Contiho opery, ale tato Franciova výprava nebyla použita. Nové dekorace vytvořil již zmíněný malíř Ignác Buček pod odborným dozorem Giuseppa Galli Bibieny.[22] Giuseppovo jméno se v souvislosti s návrhy dekorací pro jaroměřické divadlo objevuje hned několikrát. V první polovině roku 1736 osobně navštívil zámek v Jaroměřicích, během pobytu se měl podílet na tvorbě karnevalové opery a k další opeře zhotovit dva návrhy.[23] Podílel se také na přípravě plánů pro operu *La Clemenza di Tito* z roku 1736. V dalších případech se jednalo s největší pravděpodobností o poskytnutí předloh pro původně jiná divadla, většinou pro císařský dvůr, například v roce 1733 k *L´Issipile* a blíže neznámé opeře a v roce 1735 pravděpodobně k opeře *Siroe re di Persia*.[24] Z archivních dokumentů je také známo, že v roce 1738 měl Giuseppe dodat ještě návrh pro operu

---

[18] FIDLER, Petr et al., *Proměny zámeckého areálu v Jaroměřicích nad Rokytnou: kritický katalog výstavy*, s. 445.

[19] PLICHTA, Alois. Historické základy jaroměřického baroka. In: PLICHTA, Alois (ed.): *O životě a umění. Listy z jaroměřické kroniky 1700–1752*, Jaroměřice nad Rokytnou – Brno 1974, s. 288, 393–404. V roce 1734 měl také vytvořit kulisy pro zámecké divadlo v Bečově.

[20] PERUTKOVÁ, Jana, Hudební život v Jaroměřicích za hraběte Johanna Adama Questenberga: shrnutí současného stavu poznání, s. 94.

[21] HELFERT, Vladimír, *Hudební barok na českých zámcích: Jaroměřice za hraběte Jana Adama Questenberka († 1752)*, s. 318. O návrzích pro jaroměřické divadlo od Giuseppe Galli Bibieny existují zprávy z let 1735–1738.

[22] BARTUŠEK, Antonín, *Zámecká a školní divadla v českých zemích. Materiály k vývoji divadelního prostoru a výrazových prostředků*, s. 180–190.

[23] Tamtéž, s. 184.

[24] FIDLER, Petr et al., *Proměny zámeckého areálu v Jaroměřicích nad Rokytnou: kritický katalog výstavy*, s. 444.

Obr. 3. *Státní zámek Uherčice. Foto: archiv autorky.*

Demofoonte s Metastasiovým textem. Jako návrhů bylo ovšem použito starších kreseb, původně určených pro vídeňskou inscenaci z roku 1733.[25]

K divadlu se na území ČR nacházejí tři lavírované perokresby (dnes uloženy na zámku v Uherčicích – obr. 3) a popsané již teatrologem Jiřím Hilmerou v roce 1961. Jedná se o velice výtvarně kvalitní jevištní návrhy, jež byly všechny Hilmerou na základě vnějších znaků s největší pravděpodobností připsány Giuseppe Galli Bibienovi.[26] Před pár lety bylo s Jaroměřicemi nově propojeno 17 kreseb z Theatermusea ve Vídni, které jako komplet byly prvně publikovány v roce 2017.[27] Z tohoto souboru se budu z důvodu místa detailně zabývat jen některými z nich.

Na třech kresbách z Uherčic, jež znázorňují římský tábor, palácovou halu a dekorace ruin, si můžeme všimnout stylových rozdílů. I přesto, že jsou

---

[25] BARTUŠEK, Antonín, *Zámecká a školní divadla v českých zemích. Materiály k vývoji divadelního prostoru a výrazových prostředků*, s. 180–190.

[26] HILMERA, Jiří. Památky divadelního výtvarnictví 17. a 18. století ve sbírkách hradů a zámků. In: *Zprávy památkové péče*, 1961, č. 5–6, s. 152–154, obr. 117–119. O návrzích se zmiňuje i Bartušek, který vychází z článku Jiřího Hilmery a uvádí inv. č. 287, 289 a 314. V současné době jsou uloženy pod označením JR 13377, JR 13360, JR 13359.

[27] FIDLER, Petr et al., *Proměny zámeckého areálu v Jaroměřicích nad Rokytnou: kritický katalog výstavy*, 583 s.

všechny tři návrhy na vysoké úrovni, při detailním zkoumání lze sledovat odlišnosti. Návrh vojenského tábora (obr. 4) svým zpracováním vyčnívá nad zbývajícími dvěma návrhy a domnívám se, že všechny nepocházejí z ruky jednoho umělce. Giuseppovi lze s velkou pravděpodobností připsat návrh vojenského tábora, který vykazuje shodný rukopis s jeho další tvorbou, např. v krásném zpracování detailů, ale zároveň uvolněné linie nebo průhledy do dalších prostor na pozadí. Jedná se o kresbu, jež zachycuje pouze zadní část scény. Situovaná je na střed, osově souměrná s průhledy do zadních plánů vojenského tábora. Zajímavé je, že poslední souborný katalog díla rodiny Galli Bibienů, který vyšel u příležitosti výstavy v Bologni na přelomu let 2000 a 2001, o této Giuseppově provazbě se šlechtickým sídlem na Moravě mlčí, a to i přesto, že se zmiňuje o vytvoření grandiózního divadla v Praze v roce 1723 a o italských umělcích působících ve Šporkově divadle a v divadle v Kotcích.[28]

Druhá kresba představuje návrh celé scény, resp. zahradního divadla (obr. 5), na níž vidíme ruiny fantaskní architektury pod širým nebem, ve středu kryté širokým obloukem valené klenby. V zadní části se rozprostírá prostor bývalého nádvoří v charakteristickém provedení pro rodinu Galli Bibienů v dispozici „per angolo", po stranách doplněného o dvě loggie, otevírající se šikmo do prostoru hlediště. Hilmera ve svém článku připomíná, že u jiných Galli Bibienových inscenací mají tyto boční části funkci balkónů pro trubače, ale u jaroměřického návrhu tvoří zvláštní útvar „trojscény", s menšími postranními jevišti v místech loggií. Důležité je zmínit také to, že tato kresba měla původně nad horním okrajem rozsáhlý nápis, který byl při rámování odříznut. Dnes jsou na papíře jen nečitelné zbytky spodních tahů některých písmen.[29] U této kresby ruin Spáčilová uvádí, že se zjevně nejedná o scénickou dekoraci pro zámecké divadlo, ale o návrh pro zahradní divadlo, jehož stavba byla započata v roce 1734, kdy Pellizuolli pracoval na dekoracích pro operu *Pirro*. Přichází s tvrzením, že vyobrazení znázorňuje venkovní scénu typu *Ruinen-Theater*.[30] V současné době není prokazatelné, zda podoba zahradního divadla odpovídala návrhu či nikoliv.[31] Otázkou zůstává, zda jako autora tohoto návrhu můžeme určit Giuseppe Galli Bibienu. Srovnáme-li navzájem tyto dvě kresby, hned na první pohled je patrné, že se jedná také o dílo velice kvalitního scénografa.

---

[28] LENZI, D. – BENTINI, J. (eds.), *I Bibiena una famiglia europea*, s. 52. Prof. Deanna Lenzi, která působila na bolognské univerzitě a je přední odbornicí na rodinu Galli Bibienů, mi potvrdila, že tato kresba pochází s jistotou z ruky Giuseppe Galli Bibieny (ústní podání v roce 2014).

[29] HILMERA, Jiří. *Perspektivní scéna 17. a 18. století v Čechách.* Praha 1965, s. 154.

[30] Srov. například s dochovanými zbytky ve Felsengarten Sanspareil u Bayreuthu.

[31] FIDLER, Petr et al., *Proměny zámeckého areálu v Jaroměřicích nad Rokytnou: kritický katalog výstavy*, s. 496, obr. 5.

Zřejmá je spojitost s typicky bibienovskými kompozičními prvky, např. centrálně situovaná přední část plochy s do hloubky rozvinutým pozadím v kosém úhlu. Kromě těchto charakteristických znaků, které se však v té době pod nezastavitelným vlivem Galli Bibienů objevují i u jiných scénografů, můžeme vycházet z kresebného rukopisu na obou návrzích. Spojitost obou kreseb je zřejmá například v detailech stromů, na nichž lze pozorovat shodu ve vedení linií tvořících koruny. Budeme-li vycházet z faktu, že se v tomto případě jedná o stejného autora, můžeme také zde uvažovat o návrhu Giuseppe Galli Bibieny.

Poslední kresba znázorňuje palácovou architekturu (obr. 6), halu situovanou na středovou osu, s průhledem do zadních interiérů. Většinu návrhu zaujímá čelní stěna, která je rozdělena trojicí arkád, nad nimiž je vysoký pás s bitevními výjevy. Na této kresbě lze také sledovat vliv rodiny Galli Bibienů. I když se nejedná úplně o jejich obvykle vytvářenou architekturu, můžeme tady najít podobu. Navzdory tomu se domnívám, že návrh s palácovým interiérem pochází z ruky jiného umělce. Porovnáme-li opět všechny jaroměřické perokresby mezi sebou, třetí návrh bezpochyby viditelně vybočuje z této řady. Rozdílné pojetí a zejména výtvarný styl je vidět na přesně vedených linkách a oproti předchozím návrhům se zde objevuje výrazná obrysová linie. Ve vzájemném srovnání, i přes veškeré nesporné výtvarné kvality, působí mnohem ztuhlejším dojmem. Odlišně lze také vnímat vyskytující se figurální komparsy, které se zde hojně objevují, včetně jezdeckého pomníku uprostřed plánu. Vezmeme-li v úvahu výraznou podobnost s Galli Bibienovými kresbami, musíme naši pozornost obrátit k umělcům, pohybujícím se v blízkém okruhu této významné rodiny. V kombinaci s dochovanými zprávami se nabízí již zmiňovaný malíř a architekt Domenico Francia. Vyučil se u Ferdinanda Galli Bibieny a ve Vídni mu pomáhal s jeho malířskými zakázkami. Tuto teorii podporuje i fakt o Domenicově spolupráci s hrabětem. Přestože je určování autorství u jevištních návrhů velice obtížné a často může být sporné, domnívám se, že třetí kresba z Jaroměřic nad Rokytnou by mohla být dílem tohoto umělce. Datování díla by tak spadalo přibližně do roku 1734 a podobně i u prvních dvou Galli Bibienových kreseb.[32] Jana Spáčilová se k návrhům vyjadřuje jako o díle parmského umělce Giovanni Pellizuoliho.[33] První zmínka o sedmnácti scénických

[32] BENČOVÁ, Monika. Návrhy Giuseppa Galli-Bibieny (?) pro zámecké divadlo v Jaroměřicích nad Rokytnou. In: *Vidět. Slyšet. Číst. Rozumět. Sborník příspěvků mezinárodní konference studentů doktorských studijních programů*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2015, s. 165–172. ISBN 978-80-87922-05-7.

[33] SPÁČILOVÁ, Jana. Odraz scénografie jaroměřického zámeckého divadla v libretech oper provedených zde v letech 1726–1743. In: *Clavibus unitis* 3. Praha: Nadace pro dějiny kultury ve střední Evropě, 2014, s. 135–144. ISSN 1803-7747.

návrzích prokazatelně souvisejících s jaroměřickou proveniencí je z roku 2014. Tento významný nález se podařil rakouské badatelce Andree Sommer-Mathis.[34] Kresby byly ve spolupráci s českými badatelkami identifikovány na základě jednoho návrhu od Giovanni Pellizuoliho, lokaci a uvedení Questenberga jako zadavatele[35] a rozděleny do skupin dle oper, které popisují chronologicky podle data premiéry jednotlivých představení. Soubor návrhů je tak rozdělen do pěti celků. V rámci zvolených skupin přicházejí s určením možného autora. Připsaný umělec je pak uveden jako autor všech návrhů k dané opeře. Dle tohoto rozdělení jsou tři kresby z Uherčic určeny jako dílo Giovanni Pellizuoliho.[36] Scéna zachycující ruiny fantaskní architektury je oddělena jako samostatný návrh, jenž nespadá do nově nalezeného celku v Theatermuseu ve Vídni společně s ostatními třemi u jedné opery. Další dva „moravské" návrhy jsou přiřazeny k Hasseho opeře *Cajo Fabricio o sia Pirro*, která měla premiéru v Římě v roce 1732. V Jaroměřicích nad Rokytnou zazněla v drobně pozměněné podobě a pod zkráceným názvem *Pirro* o dva roky později, reprízy se dočkala už v roce 1735.[37] Připsání děl Giovannimu Pellizuolimu u těchto tří kreseb odvozuje autorka od totožného uměleckého stylu vyobrazení v porovnání s jedním z objevených návrhů (obr. 7). Ten zachycuje bohatě zdobené náměstí s průhledem do zadní části náměstí skrze diváckou tribunu zaplněnou lidmi, jež rozděluje prostor na dva plány.[38] Scéna měla pravděpodobně čtyři páry bočních kulis se zadním prospektem, začínajícím od tribuny. Dolní okraj výjevu je opatřen nápisem.[39] Díky této kresbě bylo Pellizuollovo autorství vztaženo na celý soubor.

---

34 PERUTKOVÁ, Jana. Hudební život v Jaroměřicích za hraběte Johanna Adama Questenberga: shrnutí současného stavu poznání. In: *Clavibus unitis* / 3, 2014, s. 94. Perutková v pozn. 96 uvádí, že se připravuje publikace, na které se bude podílet kromě ní také Martina Frank a Jana Spáčilová. Nicméně kniha, u které by byly uvedeny zmíněné autorky v čele s Andreou Sommer-Mathis, a vyšla by po roce 2014, není k dohledání. Místo toho vyšly dva samostatné katalogy, jeden je od Andrei Sommer-Mathis k výstavě „Spettacolo barocco! Triumph des Theaters", která se konala ve dnech 3. března 2016 – 30. ledna 2017 v Theatermuseum ve Vídni, viz: SOMMER-MATHIS, Andrea – FRANKE, Daniela – RISATTI, Rudi (eds.). *Spettacolo barocco! : Triumph des Theaters.* 1. vydání. Petersberg: Michael Imhof Verlag, 2016, 340 s. ISBN 978-3-7319-0347-5.

35 FIDLER, Petr et al. *Proměny zámeckého areálu v Jaroměřicích nad Rokytnou: kritický katalog výstavy*, s. 448.

36 Jana Spáčilová se opírá o své dřívější určení těchto kreseb viz: SPÁČILOVÁ, Jana, Odraz scénografie jaroměřického zámeckého divadla v libretech oper provedených zde v letech 1726–1743.

37 Tamtéž, s. 472.

38 Giovanni Pellizuoli: Návrh náměstí k opeře Pirro, kresba perem, lavírováno, 243 x 330 mm, HZ I 212, Theatermuseum, Vídeň.

39 *„Giouanes Pelizioli Inuetor et deli. 14 Feb. 1734. Piaza di taranto praparata la mascarate, e bali per l´opera del Piro rapresentata in Jalmeriz nel autuno nel Teatro di S. Ex. Conte di Questenberg*" – v překladu *„Giouanes Pelizioli tvůrce a realizátor. 14. února 1734. Náměstí Tarentu připravené k maškarádám a tancům pro operu Pirro, hranou v Jaroměřicích na podzim v divadle Jeho Exelence hraběte Questenberga*". FIDLER, Petr et al., *Proměny zámeckého areálu v Jaroměřicích nad Rokytnou: kritický katalog výstavy*, s. 472, obr. 1, pozn. 298.

Publikovány byly již v roce 1930 Josephem Gregorem a Franzem Hadamowským, nicméně došlo k chybnému překladu jména lokality v nápise (místo Jalmeriz uvedeno „Camenz").[40] Proto kresby nebyly donedávna s Jaroměřicemi spojovány. Přestože dílo Pellizuoliho vykazuje výrazné ovlivnění Giuseppem Galli Bibienou a vazby na něj jsou doložené, nemohu souhlasit s připsaným autorstvím. Právě porovnání původních třech vyobrazení s vídeňským Pellizuoliho návrhem ještě více zvýrazňuje odlišný kresebný rukopis a umocňuje mé domněnky, částečně podporující dřívější Hilmerovo připsání. Autor scény náměstí k opeře *Pirro* byl nepochybně velmi zručný a nadaný. Avšak při detailním studiu jeho kreseb či jemu připsaných (v souboru se nachází další dvě skici, znázorňující palácovou architekturu, jedna z nich je signována vlevo dole „*Joanes Pelizioli inue*")[41] nevykazují stejný kresebný rukopis s vyobrazeními mu připsanými, ba naopak. Při studiu návrhů Giuseppe Galli Bibieny si můžeme všimnout několika rysů pro něj typických, potažmo typických pro členy rodiny Galli Bibienů. Kromě obecně popisovaných faktů o zdobnosti a zakrucovaných liniích Giuseppe na svých kresbách důmyslně pracuje se světlem, díky čemuž je hloubka prostoru mnohonásobně umocněna, na rozdíl od tvorby jeho žáků či následovníků. Nejviditelnější je výrazné ztmavení prvků v prvním plánu, ať už se jedná o sloupy, oblouky, drapérii a další (obr. 8).[42] Tento detail, i když ne tak propracovaný, lze sledovat u některých jeho stoupenců, například i Pellizuoliho. Avšak Giuseppe pokračuje dále a extrémní hloubky dociluje maximálním zesvětlením těch nejvzdálenějších prvků na kresbě, a to prostřednictvím naprosto dokonale zvládnuté techniky perokresby. Jeho mistrný um v této oblasti dosahuje takového vrcholu, že dokáže linie pera odlehčit a vést je v lehkých světlých tazích při stále prokreslených detailech na pozadí. V díle jeho následovníků vidíme docílení zesvětleného prostoru za pomoci ubrání tahů a velkého zjednodušení v detailech, resp. jen načrtnutí pár tahy. V případě, že se ostatní neuchýlí k tomuto provedení, nevykazují kresby takovou prostorovou hloubku, mezi střední a zadní částí je minimální světelný rozdíl. Tento úkaz můžeme vidět například na návrhu Pellizuoliho, který se sice snaží o zvýraznění přední části, ve středním plánu si už ovšem pomáhá ztmavením

---

[40] GREGOR, Joseph – HADAMOWSKY, Franz. Katalog der Handzeichnungen der Theatersammlung der Nationalbibliothek. Wien 1930, s. 35–36. Též FIDLER, Petr et al., *Proměny zámeckého areálu v Jaroměřicích nad Rokytnou: kritický katalog výstavy*, s. 473, pozn. 299.

[41] Giovanni Pellizuoli: Skica palácové architektury, tužka, 374 x 272 mm, HZ I 210, Theatermuseum, Vídeň. Giovanni Pellizuoli: Skica palácové architektury, tužka, 377 x 270 mm, HZ I 211, Theatermuseum, Vídeň.

[42] Giuseppe Galli Bibiena: Levá polovina palácové architektury. Verso: Scéna před palácem, kresba perem, hnědý inkoust, lavírováno, 300 x 217 mm, The Morgan Library and Museum, New York.

oblouků tribuny, aby tak zadní prostor náměstí vypadal světleji. Linie ovšem zůstávají obdobně tmavé. Právě tento rys postrádá také kresba palácové architektury z Uherčic, resp. je lehce naznačena. Za to vykazuje poměrně dobré figurální a zvířecí detaily na rozdíl od Pellizuoliho vyobrazení náměstí, což nasvědčuje, že autorem palácové architektury by mohl být umělec, zabývající se i další tvorbou. Nezdá se, že by figurální motiv dokreslila jiná ruka. Právě pro uvedené rozdíly je velmi nereálné, aby autorem těchto dvou návrhů byl stejný umělec.

Další moment, jejž je možné považovat za určitý opakovaný rys, můžeme sledovat při aplikování bibenovských motivů u samotných členů rodiny a zejména ve srovnání s jejich následovníky. Umělci v podstatě po celé Evropě byli jimi ovlivněni. Scénické návrhy, ale i kresby architektur či pro jiné účely oplývají zdobností, fantaskními místy, dramatickými průhledy do dálky, uplatňováním scény „per angolo", lomenými schodišti, která jsou mimo jiné vidět ve zjednodušené podobě například u Giorgia Vasariho v Sala dei Cento Giorni v Palazzo della Cancelleria v Římě. Dynamické architektonické tvary se promítají u odlišných autorů formou různě prohýbaných sloupořadí, balkónů, schodišť a dalších částí. Ovšem v tvorbě rodiny Galli Bibienů lze sledovat určitý architektonický motiv, opakující se v různých obměnách na několika kresbách. Hovoříme konkrétně o osově souměrných scénách, kdy se boční strany architektury či stanů sbíhají ke středové kruhové části, za níž se prostor opět rozbíhá do stran a do dáli na horizont. Přesně toto uspořádání je vidět na prvním návrhu z Uherčic se stanem (vojenský tábor), který Spáčilová, dle mého názoru, mylně připisuje také Giovanni Pellizuolovi. Vyobrazení stanu nepopiratelně odkazuje na kresbu v Moravské galerii v Brně, zachycující taktéž podobný stan ve stejné kompozici, a potažmo tedy i na totožný výjev z The Morgan Library and Museum v New Yorku. V neposlední řadě je patrná souvislost s návrhem architektury (obr. 9) od Giuseppe Galli Bibieny také z newyorského muzea.[43] V podstatě lze říci, že tvar střední části je totožný s kresbou stanu. Podobné využití vidíme na návrhu palácového salónu (obr. 10) od Antonia Galli Bibieny.[44] Je velmi nepravděpodobné, aby jaroměřické vyobrazení stanu pocházelo z ruky

---

[43] Giuseppe Galli Bibiena: Rotunda v proscéniovém oblouku, kresba tužkou, hnědý inkoust, hnědě kolorováno, papír, 494 x 590 mm, The Morgan Library and Museum, New York. Franz Rapp považoval tento návrh za dílo Francesca Galli Bibieny.

[44] Antonio Galli Bibiena: Návrh pro dekorace palácového salónu, kresba perem, hnědý inkoust, lavírováno, 248 x 384 mm, soukromá sbírka. Srov. KELDER, D. M. (ed.). *Drawings by the Bibiena Family.* Philadelphia: Museum of Art, 1968, kat. č. 61; HAMMOND, Victoria. *High baroque Scenography and the Architecture of Antonio Galli Bibiena.* Melbourne: 2015. Disertační práce. The University of Melbourne, kat. č. 52.

jiné než od jednoho člena rodiny Galli Bibienů, konkrétně od Giuseppeho. K tomuto tvrzení také přispívá způsob, jakým Giuseppe ztvárňoval, resp. koloroval stromy. Případně by se mohlo jednat o Francesca, u něhož můžeme vidět, že si při stínování pomáhal drobnou šrafurou. Dle libreta a archivních materiálů je jako autor návrhů k opeře *Pirro* uveden Giovanni Pellizuoli, nicméně by nebylo tak ojedinělé využití kreseb k některým proměnám či prospektům od jiných autorů. V tomto případě umělce, který byl Pellizuolovi blízko a také vytvořil několik dalších návrhů pro hraběte.

V nalezeném souboru jsou návrhy vztahující se také k opeře *L´Issipile*. Představení mělo premiéru u vídeňského dvora v roce 1732, pro které Giuseppe Galli Bibiena vytvořil dekorace.[45] O rok později se uskutečnilo její provedení na jaroměřickém zámku. Jako předlohy pravděpodobně posloužily variace Giuseppových návrhů. K tomuto představení autorky katalogu přiřadily čtyři kresby s tím, že celé dílo by mělo dle libreta obsahovat šest proměn. Dochovaná vyobrazení zachycují zbrojnici,[46] jež je vypracována jen na levé polovině papíru, v pravé části navazuje přípis „*A qui sopra viené la statua della vendetta*". Ve stejném místě na levé straně můžeme vidět polovinu podstavce sochy. U horního okraje je nápis „*Salla d´Armi con il simulacro della Vendetta nel´ Mezzo*". Martina Frank přiřadila k tomuto návrhu přípravnou kresbu, která je součástí knihy Bibienových skic, taktéž uložené v Theatermuseum ve Vídni. Pravděpodobně vyobrazení nepředstavuje jen zadní prospekt, ale scénu ztvárněnou i s bočními kulisami.[47] Dále krajina s mostem nad řekou na pozadí s vojenskými stany.[48] Tato scéna se částečně liší od popisu v libretu, kde se k druhé scéně druhého aktu váže popis krajiny poseté vojenskými stany s výhledem na moře, nad níž vychází slunce. Můžeme zde vidět, že se Galli Bibiena při tvorbě návrhů striktně nedržel nadefinované podoby scény v libretu, nýbrž výhled na moře pozměnil a vojenský tábor

---

[45] HADAMOWSKY, Franz. *Die Familie Galli-Bibiena in Wien. Leben und Werk für das Theater*, Wien 1962, s. 32. Též FIDLER, Petr et al., *Proměny zámeckého areálu v Jaroměřicích nad Rokytnou: kritický katalog výstavy*, s. 462.

[46] Giuseppe Galli Bibiena: Zbrojnice se sochou pomsty, k opeře *L´Issipile*, kresba perem, lavírováno, tužka, 357 x 473 mm, HZ I 207, Theatermuseum, Vídeň.

[47] Tzv. Wiener Werkskizzenbuch, inv. č. HZ_HG36992_111, Theatermuseum, Vídeň. Srov. FRANK, Martina. Skizzen, Zeichnungen und Druckgrafiken als Quellen für die Wiener Tätigkeit der Galli Bibiena. In: *Spettacolo barocco! : Triumph des Theaters,* s. 151–168, s. 318n., kat. č. 8.18–21, kat. č. 8.27–30. Též FIDLER, Petr et al. *Proměny zámeckého areálu v Jaroměřicích nad Rokytnou: kritický katalog výstavy*, s. 462, obr. 1 (s. 464–465).

[48] Giuseppe Galli Bibiena: Krajina s mostem a vojenským táborem, k opeře *L´Issipile*, kresba perem, lavírováno, tužka, 348 x 468 mm, HZ I 206, Theatermuseum, Vídeň.

usadil na pozadí kopcovité krajiny. V horní části se nachází přípis „*Campagna sparsa di Tente Militare, Scene 5a*".

Dále ruiny na odlehlém místě s pomníky dávných králů (obr. 11),[49] námět je propojen s úvodní proměnou třetího aktu, která v libretu nese název „*Odlehlé místo mezi městem a přístavem, vyzdobené cypřiši a pomníky dávných králů ostrova Lemnos.*"[50] Na této kresbě lze spatřovat analogie ke kresbě ruin pro jaroměřické zahradní divadlo. Tento návrh je také možné nalézt ve větším provedení v The Morgan Library and Museum v New Yorku (obr. 12).[51] Poslední vyobrazení je uvedené jako „*Mořské pobřeží s Learcovými loděmi a lávkou*", znázorňující ve skutečnosti jen mořský přístav s ruinami antických chrámů.[52]Autorky kapitoly v katalogu se domnívají, že chybějící lodě a lávky byly samostatně stojící dekorace, a proto se nenacházejí na prospektu.[53] Nabízí se tedy otázka, jak vlastně tato scéna vypadala? Na návrhu je v popředí zachycena pevnina, z níž vyrážejí dvě ramena posetá ruinami do moře, rozprostírajícího se na celém horizontu. Logicky lze předpokládat, že pevnina v popředí navazovala na dekorace na jevišti, čili že v prvním plánu prospektu končí pevnina (přístav), která tvořila hlavní místo této proměny, vrcholící pohledem na moře z přístavu. Lodě, jako samostatně stojící dekorace, by tak pluly nebo stály na zemi nebo by uprostřed dělily přístav na části. Kresba je též opatřena nápisem „*Ultima Mutazione Porto di Mare*".

V souboru se nalézají další tři návrhy, u nichž by autorem mohl být Giuseppe Galli Bibiena. Kresby jsou spojovány s operou *Il delizioso ritiro scielto da Lucullo, console Romano* z roku 1738, která vznikla k třicátým narozeninám Questenbergovy druhé manželky Marie Antonie. Představení muselo být velmi působivé a bohaté, v prvním a třetím aktu se počítalo se čtyřmi proměnami. Z archivních dokumentů je známo,[54] že Giuseppe dostal soupis scén a měl vypracovat některé návrhy. „*Byl hotov již na jaře, neboť hofmistr upozornil v květnu*

---

[49] Giuseppe Galli Bibiena: Ruiny s pomníky dávných králů, k opeře *L´Issipile*, kresba perem, lavírováno, tužka, 340 x 445 mm, HZ I 208, Theatermuseum, Vídeň.

[50] FIDLER, Petr et al., *Proměny zámeckého areálu v Jaroměřicích nad Rokytnou: kritický katalog výstavy*, s. 462, obr. 3 (s. 468–469). Více na s. 170, pozn. 454.

[51] Giuseppe Galli Bibiena: Ruiny s pomníky, kresba perem, hnědý inkoust, kolorováno, 409 x 549 mm, The Morgan Library and Museum. Dostupné na WWW: https://www.themorgan.org/drawings/item/187663. Též srov. FRANK, Martina. *Skizzen, Zeichnungen und Druckgrafiken als Quellen für die Wiener Tätigkeit der Galli Bibiena*, s. 151–168.

[52] Giuseppe Galli Bibiena: Mořský přístav s ruinami antických chrámů, k opeře *L´Issipile*, kresba perem, lavírováno, tužka, 347 x 470 mm, HZ I 209, Theatermuseum, Vídeň.

[53] FIDLER, Petr et al., *Proměny zámeckého areálu v Jaroměřicích nad Rokytnou: kritický katalog výstavy*, s. 462, obr. 4 (s. 470–471).

[54] Moravský zemský archiv Brno, fond G 436, inv. č. 6133.

1738 Questenberga, že dvě dekorace si může příležitostně nechat okopírovat (porcelánový kabinet a amfiteátr), zatímco další dvě – nádvoří žaláře a sál – si už může ponechat."[55] První dochovaná kresba (obr. 13) se váže k prvnímu aktu a představuje krajinu s palácem.[56] Opatřena je na horním okraji nápisem „*Campagna Deliziosa con Palazzo in Lontano, dá una Parte Cari roversciati et attrezzi militari.*" Druhý návrh spadá k druhému aktu a znázorňuje zahradu s fontánami.[57] U horního okraje je opět upřesňující přípis „*Boschetto Delizioso con Pergolatti é fontane.*" Obě kresby nemají, na rozdíl od těch již dříve zmíněných, definitivní podobu. Ztvárněny jsou zhruba nejdominantnější prvky, jako je les, palác s vozy, který je zvýrazněn lavírováním, či fontány v popředí. Pozadí v obou případech je naproti tomu jen načrtnuto tužkou a je patrné, že kresby nebyly dokončeny. Ale i z kresebných částí můžeme tušit detailní zpracování. Oba návrhy by mohly pocházet z ruky Giuseppe Galli Bibieny, ale určitě autor pocházel z jeho nejbližšího okolí. Napomoci nám může i porovnání písma u nápisů s těmi patřícími k opeře *L´Issipile*.[58] Posledním návrhem je dekorace knihovny (obr. 14) z třetího aktu, jež je u horního okraje nadepsaná slovy „*Libreria di Lucullo con Tavolino e Sedie*".[59] K této kresbě se nachází přípravná skica v Bibienově skicáři.[60] V New Yorku je též možné nalézt téměř totožnou kresbu knihovny (obr. 15), odlišnou jen v drobných detailech a signovanou Carlem Galli Bibienou.[61] Knihovna je nakreslená jen z jedné poloviny, pravá část je slabě načrtnuta v tužce, s lehkými přesahy perokresby z levé strany. Na rozdíl od dvou předchozích návrhů je tento poměrně propracovaný i v zadním plánu.

---

[55] FIDLER, Petr et al., *Proměny zámeckého areálu v Jaroměřicích nad Rokytnou: kritický katalog výstavy*, s. 480. Z popisu není úplně jasné, jestli se autorky domnívají, že zrovna tyto dochované kresby jsou dílem Giuseppe Galli Bibieny.

[56] Giuseppe Galli Bibiena (okruh): Líbezná krajina s palácem v pozadí, k opeře *Il delizioso ritiro scielto da Lucullo, console Romano*, kresba perem, tužka, lavírováno, 267 x 368 mm, Z I 197, Theatermuseum, Vídeň.

[57] Giuseppe Galli Bibiena (okruh): Libosad s besídkami a fontánami, k opeře *Il delizioso ritiro scielto da Lucullo, console Romano*, kresba perem, tužka, lavírováno, 269 x 342 mm, HZ I 202, Theatermuseum, Vídeň.

[58] Srov. například slovo „Campagna", psaní dvojitých „tt" apod. Avšak liší se v zakončení písmene „a", jehož ocásek se stáčí nahoru (viz kresby k opeře *L´Issipile* a Lucolova knihovna k opeře *Il delizioso ritiro scielto da Lucullo*).

[59] Giuseppe Galli Bibiena: Lucolova knihovna se stolkem a židlemi, k opeře *Il delizioso ritiro scielto da Lucullo, console Romano*, kresba perem, tužka, lavírováno, 266 x 358 mm, HZ I 196, Theatermuseum, Vídeň.

[60] FRANK, Martina, Skizzen, Zeichnungen und Druckgrafiken als Quellen für die Wiener Tätigkeit der Galli Bibiena, s. 320, kat. č. 8.20–21. FIDLER, Petr et al., *Proměny zámeckého areálu v Jaroměřicích nad Rokytnou: kritický katalog výstavy*, s. 481.

[61] Carlo Galli Bibiena: Knihovna, kresba perem, hnědý inkoust, lavírováno, 334 x 226 mm, The Metropolitan Museum of Art, New York. Srov. HAMMOND, Victoria. *High baroque Scenography and the Architecture of Antonio Galli Bibiena*, s. 34, obr. 2·9.

Opět se objevuje typický Giuseppeho styl zvýrazněné přední části pomocí lavírování. V Theatermuseu ve Vídni mají kresbu označenou jako okruh Giuseppe Galli Bibieny.

Pravděpodobně také návrh k opeře *Alessandro in Persia*[62] by mohl pocházet z ruky Giuseppeho, přinejmenším z jeho blízkého okruhu. O autorovi dekorací se v dochovaném libretu či archivních materiálech nic nedozvíme a ani autorky textu se do určení autorství nepouštějí.[63] Odkazují na informaci z vídeňského katalogu, kde se píše o nápadné stylové podobnosti s Bibienovými návrhy, například s kresbou tábora z Theatermusea ve Vídni.[64] Scéna zachycuje les s vojenskými stany, které jsou již částečně zborcené (obr. 16). V horní části opět vidíme nápis *Campagna con bosco all´intorno oue si vedono gli Acccampamenti di Dario*. Domnívám se, že můžeme být v tvrzení mnohem odvážnější a konkrétnější, a to na základě několika faktorů. Hned v prvním plánu můžeme vidět totožný kresebný styl, jako je na kresbě krajiny s palácem. Jedná se zejména o znázornění stromů podél pravého okraje obou kreseb. Provedení jejich kmenů je naprosto totožné, ať se bavíme o liniích štětcem či perem, v podstatě i tvar kmene a jeho kořeny, zapouštějící se do země. Oba jsou přitom vedeny lehkostí pohybu. Dalším zajímavým momentem je, že již na tomto nedokončeném návrhu vidíme hloubku prostoru, vykazující bibienovský způsob práce se světlem. V neposlední řadě též doprovodný nápis pochází z ruky stejné osoby, jako je u vyobrazení krajiny s palácem či libosadu s fontánami. Dle uvedených podobností lze u těchto tří scénických návrhů konstatovat, že autorem je jeden a ten samý umělec. Na těchto kresbách je fascinující, že na nich můžeme vidět, jak umělec postupoval při práci s touto technikou a jak postupně kladl jednotlivé vrstvy, z nichž následně vznikl konečný obraz. Je patrné, jak po celou dobu pracuje s celým výjevem. Na kresbu tužkou nanáší tenkou vrstvu lavírování, štětcem také může zvýraznit obrysy, za postupného zvýrazňování lavírovaných částí začne přidávat kresbu perem. V předním plánu je kresba nejpropracovanější, načež po částech postupuje ve středním a zadním plánu obrazu. Pracuje tak, aby si při zvýrazňování nerozpíjel dříve nanesené vrstvy.

---

[62] Giuseppe Galli Bibiena (okruh): Krajina s lesem a tábor, kresba perem, tužka, lavírováno, 290 x 382 mm, HZ I 204, Theatermuseum, Vídeň.

[63] FIDLER, Petr et al., *Proměny zámeckého areálu v Jaroměřicích nad Rokytnou: kritický katalog výstavy*, s. 491, obr. 1 (s. 492).

[64] SOMMER-MATHIS, Andrea – FRANKE, Daniela – RISATTI, Rudi (eds.), *Spettacolo barocco! : Triumph des Theaters*, s. 297, kat. č. 6.14.

Poslední kresbou, která spadá do blízkosti Giuseppa Galli Bibieny, je návrh nadepsaný jako „*Boschetto delizioso nel giardino con fontane*".[65] V katalogu je veden mezi těmi, které nelze dle opery zařadit, a vykazuje styl blízký produkci z dílny Giuseppa.[66] V porovnání s návrhem Lucolovy knihovny či se znázorněním architektury ve zbrojnici se domnívám, že i tuto kresbu lze považovat za dílo samotného Giuseppe Galli Bibieny, neboť lehkost pera, práce s prostorem a světlem je natolik shodná, že je toto tvrzení více než pravděpodobné. V neposlední řadě je též rukopis nadpisu srovnatelný s označeními na vyobrazeních pro operu *L´Issipile*.

Poslední skupinou kreseb pro Questenberga jsou návrhy pro operu *L´Amor non ha legge*, kterou pro hraběte zkomponoval Antonio Caldara. Dochovaných jich je pět z původně šesti proměn a představují exteriérové zalesněné scény hájů a venkova. Na první pohled je zřetelný odlišný rukopis od zbývajících kreseb, vykazující nižší uměleckou hodnotu. Autorky v knize uvádějí domněnku, že by se mohlo s největší pravděpodobností jednat o znojemského malíře Františka Antonína Findta. Ten měl být zodpovědný i za konečné provedení kulis.[67]

Na kresbě vojenského stanu z Uherčic je vidět spojitost se scénickým návrhem královského stanu z Moravské galerie v Brně, kterou v roce 2016 Zdeněk Kazlepka[68] s otazníkem připsal Antoniovi Galli Bibienovi. Lavírovaná kresba perem (obr. 17) zachycuje pohled na zdobený baldachýn s bohatě řasenými závěsy.[69] Centrálně stavěné kompoziční schéma nechává skrze střední otevřenou část stanu s erbem v kartuši uprostřed nahlédnout do míst na pozadí a rozvádí prostor do maximální hloubky. Kazlepka se v katalogu z roku 2016 při určení autorství odkazuje na podobnou verzi ve sbírce Donalda Oenslagera v New Yorku (obr. 18).[70] U návrhů vypichuje podobnosti a velmi pečlivé zpra-

---

[65] Giuseppe Galli Bibiena: Líbezný hájek v zahradě s fontánami, kresba perem, tužka, lavírováno, 311 x 406 mm, HZ I 205, Theatermuseum, Vídeň.

[66] FIDLER, Petr et al., *Proměny zámeckého areálu v Jaroměřicích nad Rokytnou: kritický katalog výstavy*, s. 496, obr. 1 (s. 498).

[67] Tamtéž, s. 449.

[68] KAZLEPKA, Zdeněk – ZLATOHLÁVEK, Martin. *Rozmanitost kresby: italská kresba vrcholného a pozdního baroku v českých a moravských veřejných sbírkách*. Praha, 2016, kat. č. 24, s. 68–69. ISBN 978-80-7027-305-0.

[69] Francesco Galli Bibiena (?), Královský stan (scénická dekorace), pero lavírováno, 231 x 367 mm, inv. č. B 2748, Moravská galerie v Brně. Kazlepka kresbu publikoval již o rok dříve jako „Antonio Galli Bibiena – dílna" viz: KAZLEPKA, Zdeněk. *Italian Drawing of the Renaissance and Baroque. A complete cataloque of Italian drawings from the 16th–18th centuries in the Moravian galery in Brno.* Brno, 2015, kat. č. 74, s. 45.

[70] Návrh je nyní ve sbírce The Pierpont Morgan Library and Museum v New Yorku pod názvem „Královský stan ve vojenském táboře" – kresba perem, hnědý inkoust, lavírováno, 227 x 365 mm. Donald Oeslanger kresbu do své sbírky získal v roce 1951 a muzeu daroval v roce 1982. Srov. MAYOR 1962, č. 34.

cování, včetně manýristicky zakrucovaných hádkovitých linií, o nichž hovoří jako o příznačných pro umělcův grafický styl. Druhá kresba zmíněná v katalogu, připisovaná také Antoniovi, je představena jako kreslířský předstupeň obou výše popsaných scénických návrhů a přirovnána k velmi živě nakreslené skice ze sbírek Phyllis Lambertové v Chicagu.[71] Skica zachycuje stejný královský stan s erbem v kartuši uprostřed a Kazlepka jí popisuje jako „primo pensiero" v rychlém skicovitém provedení. Kresba byla Antoniovi připsána Kelderem a publikována v roce 1968.[72] Na závěr ve stručnosti upozorňuje na vzájemné ovlivňování v kruhu umělecké rodiny Bibienů. Svědčí o tom manýrované typy ženských figur s odkazem na dva návrhy od Franscesca Galli Bibieny, uložené v Museu Nacional de Arte Antiga. Ovšem Kazlepka v úvodu popisu uvádí, že kresba je nápadně podobná s několika dalšími návrhy různých členů rodiny Galli Bibienů. Nicméně kromě informace o ovlivňování v kruhu tohoto klanu a podobnosti ženských figur u Francescových kreseb *Kouzelného Tetidina královského paláce* v textu nenalézáme odkaz na podobný scénický návrh, podle kterého lze upřesnit autora brněnské kresby. Lze tedy říci, že se Kazlepka při určení autorství opíral zejména o newyorskou kresbu, jež byla připsána Antoniovi Galli Bibienovi, a na základě této atribuce následně upravil připsání u brněnského scénického návrhu dekorace. Souhlasíme-li s faktem, že brněnská kresba nepopiratelně vykazuje podobnost s newyorským návrhem, je logické se přiklonit i ke stejnému autorovi. Přestože brněnská kresba dosud tak trochu unikala pozornosti badatelů, u newyorského návrhu tomu tak není.[73] Nezůstal skryt např. autorům katalogu *I Bibiena*, kde je jako autor uveden Francesco Galli Bibiena.[74] Deanna Lenzi v publikaci zmiňuje, že kresba byla Antoniovi připsána Hyatt Mayorem, jenž odkazoval na podobnost se scénou od Antonia Galli Bibieny. Toto určení pak bylo obecně přejímáno a dále interpretováno. Avšak M. Teresa Muraro a Elena Povoledo zasely do této roky pře-

---

[71] KAZLEPKA, Zdeněk – ZLATOHLÁVEK, Martin, *Rozmanitost kresby: italská kresba vrcholného a pozdního baroku v českých a moravských veřejných sbírkách*, s. 68.

[72] Antonio Galli Bibiena, Studie pro královský stan, kresba perem, sépie, kolorována, 140 x 216 mm, Phyllis B. Lambert. KELDER, D. M. (ed.). *Drawings by the Bibiena Family*, kat. č. 60; HAMMOND, Victoria. *High baroque Scenography and the Architecture of Antonio Galli Bibiena*, kat. č. 40a, s. 470. Disertační práce je dostupná na: WWW: https://minerva-access.unimelb.edu.au/handle/11343/55610?show=full.

[73] MAYOR, A. H., *The Bibiena Family*, s. 42; též SCHOLZ, J. – MAYOR, A. H. (eds.), *Baroque and Romantic Stage Design*. New York, 1950, n. 44; KELDER, D. M. (ed.), *Drawings by the Bibiena Family*, n. 59; OENSLAGER, Donald. *Stage Design. Four Centuries of Scenic Invention.* New York 1975, n. 44, s. 69; MURANO, M. T. Il secolo di Vivaldi e il melodrama: i teatri, le scene. In: *Antonio Vivaldi da Venezia all´Europa*. Milano, 1978, n. 92, s. 63; MURANO, M. T. – POVOLEDO, E. Le scene della Fida Ninfa: Maffei, Vivaldi e Francesco Bibiena. In: *Vivaldi Veneziano Europeo*. Firenze, 1980, s. 23.

[74] LENZI, D. – BENTINI, J. (eds.), *I Bibiena una famiglia europea*, kat. č. 35, obr. 35, s. 268–269.

jímané informace nové poznatky. Badatelky poukázaly na Francesca jako možného autora návrhu a představily newyorskou kresbu ve spojitosti s divadelním vybavením pro Teatro Filarmonico ve Veroně, s odkazem v inventáři z roku 1738 a popisem, který se zdá být dle Lenzi dostatečně relevantní. Lenzi dále také doplňuje, že na tuto zakázku svého otce pravděpodobně vzpomínal i Francescův syn Giovanni Carlo Sicinio v roce 1755 v Lisabonu při příležitosti uvedení díla *Alessandro nelle Indie*.[75] Budeme-li se tedy při připsání opírat o newyorský návrh, musíme reflektovat i tuto variantu. Jako možný autor brněnské kresby tudíž není jen Antonio, ale i jeho strýc Francesco. Zda se s těmito údaji pracovalo, není z Kazlepkova textu patrné. Na nově připsané autorství newyorské kresby reaguje také Victoria Hammond ve své disertační práci, kterou zmiňuje v souvislosti se skicou stanu (dle Kazlepky „primo pensiero") ze sbírky Phyllis B. Lambert. Domnívá se, že autorem skici je Antonio, a to díky svižnosti linií, neodpovídající rukopisu Francesca. Vyslovuje tedy názor, že se může jednat o model pro Francescovu propracovanější kresbu se čtyřmi figurami uprostřed, nadnášejícími baldachýn.[76]

Po studiu kreseb Antonia a Francesca bych se přiklonila jako k možnému autorovi spíše k Francescovi. I přesto, že kresba vykazuje jisté manýristické zakrucované linie tolik typické pro Antonia, linie na brněnské kresbě a potažmo i na newyorské jsou spíše popsatelné jako uvolněné než zdobné. Ve srovnání s ostatními Antoniovými návrhy působí tahy pera ve své preciznosti až ledabyle. Kroucení stromů jsou rychlé čáry s patrnými kličkami, zatímco na jiných kresbách Antonio kladl jeden „oblouček", tvořící korunu stromu, vedle druhého bez propojujících kliček. Podobně působí ozdobné lemování stanu, jež je vedeno poměrně přesně, což nepasuje s Antoniovými scénickými návrhy tohoto typu. Současně celkové vyznění kresby zanechává odlišný dojem.

Ve 20. letech 18. století propadlo operní produkci hned několik šlechticů na Moravě, a to zejména kardinál Wolfgang Hannibal Schrattenbach (1660–1738), hrabě Franz Anton Rottal (1690–1762) a již zmiňovaný Jan Adam Questenberg.[77] Nezaostávaly ani jiné regiony. S Podkrkonoším je spojen například rod Trauttmansdorffů. Hrabě Jan Josef (1676–1713) získal v roce 1710 hrad Kumburk s panstvím, které měl rod v držení až do konce 2. světové války.[78]

---

75 Tamtéž, s. 269.

76 HAMMOND, Victoria, *High baroque Scenography and the Architecture of Antonio Galli Bibiena*, kat. č. 40a, s. 470.

77 PERUTKOVÁ, Jana, *František Antonín Míča ve službách hraběte Questenberga a italská opera v Jaroměřicích*, s. 9.

78 BENEŠ, Zdeněk. *Dějiny Nové Paky I. do roku 1939*. Nová Paka, 2012, 56sq. ISBN 978-80-260-1701-1.

Jejich jméno je také až do druhé světové války spojeno s městem Jičín. Hlavním sídlem nicméně bylo panství Horšovský Týn v jižních Čechách. O tamějším divadle se toho příliš neví, nacházelo se v některém z menších sálů, technické ani dekorační vybavení se nedochovalo. Dalším významným rodem jsou Morzinové, jejichž hlavním sídlem se stalo Vrchlabí, k němuž poté získali ještě Lomnici nad Popelkou a Dolní Lukavici v Plzeňském kraji.[79] Zámek v Dolní Lukavici byl na přání hraběte Ferdinanda Morzina postavený v roce 1708 a jako autor divadelního sálu, z něhož se nic nedochovalo, je již od 30. let 20. století uváděn rakouský malíř Jan Ferdinand Schor,[80] působící v Čechách také jako inženýr a zahradní architekt. Na území dnešních Čech mimo jiné uplatňoval své zkušenosti z Itálie, malířství se vyučil v Římě u Carla Maratty. Jeho činnost je doložená například v Praze nebo v zámeckém parku v Duchcově. V Dolní Lukavici se kromě divadla jeho účast uvádí také v parku, kde jsou k nalezení zbytky sochařské výzdoby od Ondřeje Filipa Quitainera, zároveň měl vybudovat arcibiskupské divadlo v Brixenu a podílet se na některých jezuitských školních divadlech. S určitostí lze říci, že zámecké divadlo bylo aktivní ještě v letech 1758–1761. V této době také Dolní Lukavici proslavil Josef Haydn, který na zámku skládal své první symfonie.[81]

Pravděpodobně k nejznámějším osobnostem Trutnovska patří František Antonín hrabě Špork, jehož aktivity i v dnešní době budí neustálý zájem badatelů. Podobně jako vyslovení jména hraběte Questenberga v souvislosti s Moravou působí pro českou oblast spojitost hraběte Šporka a divadla, přestože jejich úmysly byly podporovány jinými pohnutkami a cíli. Hrabě Questenberg postupně budoval místo plné umění, umělecké krásy, fantazie, nadšení, do něhož se snažil promítnout svou vášeň pro operu, přičemž vycházel ze zkušeností sousedů a také nedalekého císařského dvora, jemuž se chtěl svojí operně divadelní produkcí vyrovnat. Hrabě Špork byl poháněn určitou zatrpklostí a snahou se zavděčit pražskému okruhu vysoké společnosti, do níž toužil patřit, která mu stále unikala a nikdy jej pořádně nepřijala mezi sebe. Můžeme říci, že i díky tomu byl poměrně vytrvalý ve všech pomyslných oblastech. Jednou z nich bylo i divadlo, jež bylo v té době společenskou nutností,

---

[79] SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a vrze království Českého IX. - Domažlicko a Klatovsko*. 3. vydání. Praha: Argo, 1996. ISBN 80-7203-041-8.

[80] PORT, Jan. Výtvarný odkaz barokního divadla v Čechách. In: *Pražské baroko II*, Praha 1938, s. 71.

[81] BARTUŠEK, Antonín, *Zámecká a školní divadla v českých zemích. Materiály k vývoji divadelního prostoru a výrazových prostředků*, s. 176. O hudební produkci Morzinů více viz: KAPSA, Václav. *Hudebníci hraběte Morzina. Příspěvek k dějinám šlechtických kapel v Čechách v době baroka.* Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 2010, 245 s. ISBN 978-80-87112-36-6.

a jako v jiných aktivitách i tady se Šporkovi podařilo na svou dobu vytvořit významný mezník. Na kolik si uvědomoval revolučnost svých rozhodnutí, by se dalo ovšem spekulovat.

Hrabě Špork po sobě zanechal zprávy o dvou divadelních scénách, o nichž se ve stručnosti zmíním. Ani jedno divadlo se do dnešní doby nedochovalo. U obou se jednalo o jedny z prvních samostatných budov, u nichž si můžeme z pramenů udělat docela dobrou představu o technickém i uměleckém provedení a také o celkové scénické úrovni divadla. Hrabě Špork si nechal vytvořit divadelní scénu jak na svém oblíbeném Kuksu (obr. 19), kde trávil velkou část svého času, tak i druhé divadlo spíše ze společenských důvodů v Praze u paláce Na Poříčí. Obě vznikla v podobném časovém rozpětí. Divadelní budova Na Poříčí měla být otevřena již 4. října 1701 a divadlo v Kuksu, vystavěné také jako samostatná budova a situované na levém břehu Labe vedle hostince „U zlatého slunce", stálo už od roku 1702.[82] Veřejná scéna divadla byla zahájena uvedením opery *Orlando furioso* od Antonia Bionia dne 23. října 1724.[83] Do té doby byla stará divadelní budova obnovena podle návrhu Innocenta Bellavity, který vytvořil také dekorace k úvodnímu představení. Bellavita jako autor dekorací je znám díky záznamu v tištěném libretu opery. Jméno autora se uvádělo jen u velmi významných událostí, tudíž pokud se nám nedochovaly kresebné návrhy či grafická podoba dekorací (resp. představení), upadaly do zapomnění počiny i významných jevištních výtvarníků. V případě uvedení Bioniho opery se zachovalo jak jméno autora dekorací, tak i oslavná báseň Gottfrieda Benjamina Hancka v roce 1724.[84] Šporkova divadla po výtvarné i technické stránce dosahovala standardní úrovně ve středoevropských městech, přesto nesporně působila na některé další scény ve střední Evropě (doma i v zahraničí), například ve Varšavě nebo v Jaroměřicích nad Rokytnou. Původní stavba pražského divadla byla dřevěné konstrukce a až ke konci první čtvrtiny 18. století se započalo s přestavbou, kdy byla budova upravena a rozšířena.[85] V mezidobí se společnost Antonia Denzia přesunula do Kuksu. V případě Šporkových divadel se nezachovaly zprávy o prostorách divadla a technickém vybavení scény, naproti tomu jsou k dispozici libreta, v nichž jsou zaznamenána jména autorů

---

[82] POCHE, Emanuel. *Prahou krok za korkem.* Praha, 1948, s. 21. BENEDIKT, Heinrich. *Franz Anton Graf von Sporck (1662–1738): Zur kultur der Barokzeit in Böhmen.* Wien, 1923.

[83] BARTUŠEK, Antonín, *Zámecká a školní divadla v českých zemích. Materiály k vývoji divadelního prostoru a výrazových prostředků*, s. 172.

[84] PREISS, Pavel. *František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách.* 2. vyd. Praha: Paseka, 2003, s. 44, 491. ISBN 80-7185-573-1.

[85] BARTUŠEK, Antonín, *Zámecká a školní divadla v českých zemích*, s. 172.

Obr. 22. *Státní zámek Mnichovo Hradiště. Foto: archiv autorky.*

návrhů dekorací. Nejčastěji je uváděný Innocente Bellavita z Verony, jehož nalezneme zmíněného například u opery *Orlando furioso*, *Armida abbandonata*, *La fortunata avantura*, *L'innocenza giustificata* a *Lucio Vero*. Z Bologne ve Šporkových službách působil v letech 1725–1729 Vincenzo dal Buono. Vincenzo jakožto žák Ferdinanda Galli Bibieny byl přímým zprostředkovatelem jeho vlivu. Podle libret se stal autorem výprav třinácti oper. Mezi jeho práce patřily například dekorace pro opery *La tirannia castigata*, *Tullo Ostilio*, *Porsena*, *Irene Augusta*, *Astarto* a *La costanza combatuta in amore*. Asi za nejznámějšího jevištního výtvarníka ve službách Šporka můžeme považovat Giovanni Paolo Gaspariho (1712–1775), jenž se následně objevuje také v souvislosti s divadlem v Kotcích.

Divadlo v Kuksu sloužilo pro hraběte, jeho družinu a pozvané hosty. I přesto, že rozměrově bylo nevelké a jednalo se o dřevěnou budovu, mělo být krásnější než pražské.[86] Divadlo původně stálo vedle hostince „U Zlatého slunce". Téměř o čtvrtstoletí později, v roce 1725, doznalo nových úprav, které provedl Vincenzo dal Buono. Obě Šporkova divadla se do historie barokní scé-

[86] PAZOUREK, Gustav A. *Franz Anton Reichsgraf von Sporck: Ein Mäcen der Barockzeit und seine Lieblingsschöpfung Kukus.* Leipzig, 1901, s. 27.

nografie zapsala zejména svojí pokrokovostí a jako jedna z prvních typem samostatné budovy jak v Kuksu, tak i v Praze. Výrazně tak ovlivnila první měšťanská divadla u nás, například v Kotcích, jež ovládlo pražskou divadelní scénu po opadnutí produkcí ve šporkovském paláci. K divadlu v Kotcích jsem nově přiřadila dva návrhy z Národní galerie v Praze (obr. 20, 21), kde jsou uloženy pod *Anonymem 18. století* a dosud unikaly pozornosti badatelů.[87] Kresby jsem na základě stylové podobnosti, porovnáním z autopsie s dochovanými kresbami potencionálního autora (uloženy ve Fondazione Giorgio Cini v Benátkách), rozboru libret a dalšího studia připsala s největší pravděpodobností italskému scénografovi Angelo Carbonimu, jehož činnost je v divadle doložena.[88]

V rámci přehledu lze také uvést zámecké divadlo v Mnichově Hradišti (obr. 22) , které je spojováno hlavně s dochovanými dekoracemi z roku 1833, nicméně ze žádosti o poskytnutí finančního příspěvku z Nadace barokního di-

Obr. 23–24. *Detaily dochovaných kulis ze zámeckého divadla v Mnichově Hradišti. Foto: archiv autorky.*

[87] Angelo Carboni (?), Návrh divadelní architektury, kresba perem, lavírováno, kolem 1750, DK 6690, Národní galerie v Praze. Angelo Carboni (?), Návrh divadelní architektury, kresba perem, lavírováno, kolem 1750, DK 6691, Národní galerie v Praze.

[88] BENČOVÁ, Monika. Anonymní návrhy barokního divadla v 18. století a jejich ovlivnění rodinou Bibienů. In: *Cultural Transfer. Umělecká výměna mezi Itálií a střední Evropou.* Sborník příspěvků mezinárodní konference studentů doktorských studijních oborů. Praha: Katolická teologická fakulta UK, 2014, s. 121–128. ISBN 978-80-87922-02-6.

vadla zámku Český Krumlov z roku 2005 na restaurování devíti divadelních kulis[89] je patrné, že ve správě NPÚ se nacházejí také zbytky dekorací z 18. století. Dle vypracovaného dokumentu jsou divadelní dekorace (obr. 23, 24) rozděleny do dvou skupin. První obsahuje starší torzální fond zámeckých dekorací menších rozměrů, jejichž malířské zpracování odpovídá tvorbě z 80. a 90. let 18. století. Dochovány mají být různorodé boční kulisy, portálový štít a menší dekorace v celkovém počtu 31 kusů, bez zadního prospektu. Nedochovala se žádná kompletní scéna.[90] Kulisy jsou zhotoveny z plátna, napnutého na dřevěné konstrukci, nakonec jsou pokryté klihovou malbou. Tento starší fond byl nalezen v prostorách bývalé zámecké kuchyně.[91] Jako pravděpodobný autor se uvádí Jiří Hisler (1733–1818), který je spojen s rozměrnými plátny pro reprezentativní sály zámku.[92] V archivních materiálech lze nalézt informaci o výdajích za operu v letech 1784–1785. Předpokládá se, že existovala jen provizorní scéna v tanečním sále, který nechal upravit Vincenc z Valdštejna, za něhož došlo na zámku k řadě přestaveb. Definitivní podoba divadla však vznikla až v roce 1833. Renovace mnichovohradišťského divadla byla provedena z důvodu plánované návštěvy představitelů Svaté aliance. Činnost divadla v průběhu této významné státní návštěvy zajišťoval herecký a pěvecký soubor ze Stavovského divadla v Praze pod vedením J. N. Štěpánka (1783–1844).[93] Významnou součástí fondu jsou dochované kostýmy, jejich soubor je rozsáhlý – obsahuje přibližně dvě stě kusů oděvů a kostýmních doplňků. Kulisový fond divadla se skládá z 11 kusů prospektů, 1 opony, 54 kusů bočních kulis, 5 sufit, několika drobných kulis a scénických doplňků.

---

[89] Žádost o nadační příspěvek v roce 2005 vypracovaná Národním památkovým ústavem, územní odborné pracoviště středních Čech v Praze, dne 24. května 2005. Dnes uloženo ve spisovně územního odborného pracoviště NPÚ pro střední Čechy na Praze 3 – Žižkově.

[90] Tento fakt nebylo možnost ověřit, protože mi nebyl umožněn přístup. Při návštěvě Mnichova Hradiště jsem si mohla nechat předložit jen omezený počet kulis, a to na základě inventárních karet s mylnými informacemi s neodpovídajícími skutečnosti dle vyjádření pracovníků NPÚ. Výběr byl tudíž jen namátkový. Kastelán zámku mi následně nechtěl umožnit ani zhlédnutí vybraných kusů. Nakonec jsem se k nim ale dostala. Z toho důvodu se mohu v uvádění rozsahu a stavu dekorací opírat jen o již publikované informace v dřívější literatuře.

[91] PEŠKOVÁ, Pavla. *Zámecká divadla rodu Valdštejnů v Čechách a na Moravě.* Brno: Janáčkova akademie múzických umění, 2006, s. 95. ISBN 80-86928-12-8.

[92] PÖMERL, Jan. Zámecká divadla v Čechách a na Moravě. In: *Divadelní revue,* 1992, č. 4, s. 11.

[93] PEŠKOVÁ, Pavla, *Zámecká divadla rodu Valdštejnů v Čechách a na Moravě*, s. 59.

BENČOVÁ, Monika: ***Stage Designs of aristocratic Theatres from the 18th Century in Light of new Information***

The article introduces examples of aristocratic theatre in the 18th century in the territory of the Czech Republic. At that time, theatre in the aristocratic estates and palaces was a standard. The text focuses on aristocratic families active in a theatre production in the connection to the Bohemian Paradise and the Krkonoše Mountains (eg Count Špork, Morzín, Trauttmansdorff or remnants of decorations in Mnichovo Hradiště from the 18th century). At the same time, it compares with the situation in Moravia and draws attention to the selection of preserved stage designs connected with the name of Count Questenberg in Jaroměřice nad Rokytnou. Set of drawings from Jaroměřice is unique not only in the degree of conservation but also in that it can be made the almost integral idea of individual transformations. This collection of drawings is also unique in that it is possible to trace the drawings of several artists, including the renowned stage designer Giuseppe Galli Bibiena, and thus it is possible to compare and draw attention to the differences in the works of individual authors. It is possible to observe a striking connection with the drawing from the Moravian Gallery in Brno, where authorship has been shifted in connection with a similar version from New York. This proposal is also attributed to the Galli Bibien family, whose influence in the 18th century was essentially Europe.

(Translated by author)

OBROZENECKÝ BUDITEL SOBOTECKA P. DAMIÁN ŠIMŮNEK (1810–1895)*

Karol Bílek

ÚVODEM

Pomineme-li veškeré moderní definice a porovnání s obdobnými hnutími u dalších národů Evropy, bylo období národního obrození u nás skutečně dobou znovuvzkříšení českého (a slovenského) národa. Hrstka jeho prvních představitelů – osvícenců z doby Marie Terezie a Josefa II. – se zprvu zabývala hlavně stavem češtiny, brzy se začala zajímat i o dějiny českých zemí, o Bohuslava Balbína (1621–1688). To byla generace Josefa Dobrovského (1753–1829), Stanislava Vydry (1741–1804), Františka Martina Pelcla (1734–1801), bratranců Šternberků (Kašpar 1761–1838; František 1763–1830) atd. Působila v době, kdy většina šlechty i vzdělanců byla *böhmisch*, tedy česká ve smyslu zemském, kdy ve městech vrcholila josefinská germanizace škol a úřadů, kdy z českých pohraničních hor postupovala německá asimilace pomalu, ale vytrvale dále do vnitrozemí stejně jako z horních městských vrstev k těm ostatním. Pro český lid zbývaly lidové tradice, základní školství, divadlo (Václav Thám 1765–1816), poutní a jarmareční písničky a knížky lidového čtení (Matěj Václav Kramerius 1753–1808, František Bohumil Tomsa 1763–1857), doplněné pokusy o české noviny a časopisy. A nezapomeňme, také česká kázání v kostelích.

Druhá generace národního obrození měla hlavního představitele v osobě Josefa Jungmanna (1773–1847). To již nebylo pouhé zkoumání češtiny, to byla cílevědomá péče o její rozkvět. Křišení zapomenutých slov, přejímání vhodných ze slovanských jazyků, tvoření nových, to vše na vědeckých základech. A výchova nové generace národních buditelů. Zlepšuje se úroveň českých novin, časopisů, knih a divadla. Z Prahy (a Litoměřic) se uvědomělé vlastenectví šíří do dalších měst a míst.

* Barevná ilustrace je obsažena v příloze, s. XI.

Vyrůstá generace Františka Palackého (1798–1876), Pavla Josefa Šafaříka (1795–1861), Josefa Kajetána Tyla (1808–1856), Karla Jaromíra Erbena (1811–1870), Karla Havlíčka Borovského (1821–1856), potom generace jejich žáků a ctitelů, která období národního obrození úspěšně dovrší.

Nemysleme si ovšem, že toto vlastenecké úsilí se šířilo rychle a masově. Záleželo na jednotlivcích. Díky Antonínu Markovi znali po celých Čechách jeho Libuň, díky Josefu Liboslavu Zieglerovi (1782–1846) se vědělo o Dobřanech, díky Karlu Aloisi Vinařickému (1803–1869) o Kováni atp. Zde se scházeli vlastenci ze širokého okolí. Ovšem daleko víc bylo těch málo známých či dnes neznámých a zapomenutých kněží, úředníků, učitelů, měšťanů a sedláků, kteří podle svých sil, schopností a možností působili jako oni. I v našem kraji bychom jich objevili desítky. Ale kdo dnes zná jména Markových kaplanů Jana Křtitele Šolce či Václava Verunáče, kteří na Vyskři a v Mladějově sloužili zádušní mše za Josefa Jungmanna a překládali? Kdo zná jméno řitonického faráře Josefa Černého (1805–1882), který chodil po vesnicích své farnosti a vysvětloval lidem novinové zprávy o událostech roku 1848?

Tak je tomu i s osobností podkrkonošského rodáka a dlouholetého sobotecké kaplana Damiána Šimůnka. Byl to skromný vlastenec, šiřitel českých knih i hospodářského pokroku, který ale nebyl literárně mnoho činný. Neužíval druhé křestní jméno – ani vlastenecké, ani ruské otčestvo, ani to získané při křtu. Jeho zásluh vzpomínali po letech občas jeho žáci, pak se téměř zapomnělo. Pojďme si připomenout jeho život a význam.

RODOVÝ PŮVOD A STUDIA

Haratice jsou malá vesnice v Krkonoších na rozhraní Boleslavského a Hradeckého, později Bydžovského kraje. Kolem roku 1800 příslušely k Boleslavskému kraji, k panství Návarov, farou ke Zlaté Olešnici ke kostelu sv. Martina. Pomalu se rozrůstaly, Jaroslav Schaller[1] uvádí roku 1790 46 domů, Johann Gottfried Sommer[2] roku 1834 již 65 domů a 523 obyvatel. Návarovským pánem byl tehdy baron Joachim Ehrenberg.[3] Poddaní s ním asi vycházeli dobře a po tehdejším zvyku řada synků jeho poddaných po něm dostala křestní jméno, leckomu byl i za kmotra. Jáchym byl i starší bratr Damiána Šimůnka stejně jako jeho spolurodák, vrstevník a souputník P. Jáchym Jindra.[4]

---

1 SCHALLER, Jaroslav. *Topographie des Königreichs Böhmen.* Bd. 4, Bunzlauer Kreis. Praha 1790.

2 SOMMER, Johann Gottfried. *Das Königreich Böhmen, statistisch-topographisch dargestellt.* Bd. 2, Bunzlauer Kreis. Praha 1834.

3 Joachim Josef Ehrenberg (1740–1818), majitel panství Návarov.

4 Jáchym Jindra (1806–1886), katolický kněz, rodák z Haratic, naposledy farář v Bosni.

Damián František Šimůnek se narodil v Haraticích čp. 51 dne 19. února 1810.[5] Otec Filip Šimůnek, sedlák, byl synem Filipa Šimůnka, sedláka z Haratic čp. 24 a Kateřiny roz. Pavlátové rovněž z Haratic; matka Rozálie byla dcerou sedláka Josefa Nováka a Anny Rezlerové z Plavů. 20. února 1810 ho pokřtil olešnický farář, místní rodák Ondřej Jozífek.[6] Jako kmotři jsou uvedeni sousedé z Haratic Václav Hajna a Marie Marousková.

Otec Filip (23. 11. 1766 – 17. 12. 1843) byl zprvu uváděn jako podruh, později sedlák. Manželku Rozálii (1769 – 30. 1. 1838) si vzal 27. října 1788 v Držkově. Měli 9 dětí, 3 z nich zemřely v dětském věku. Oba rodiče pohřbíval olešnický farář Petr Dufek.[7]

Vztah k rodičům a k sourozencům nemáme možnost zjistit, také o Damiánových prvních školních letech nemáme žádné zprávy. Hlavní školu absolvoval v Jičíně a jako jedenáctiletého ho ve školním roce 1821/1822 nacházíme mezi primány v 1. gramatikálním ročníku šestiletého jičínského gymnázia.[8] Jeho spolužáky až do 3. ročníku byli mj. Václav Verunáč[9] z Uhelné Lhoty a František Dolenský z podkrkonošského učitelského rodu z Jesenného, dále budoucí vlastenec, právník a český básník, rytíř Matěj Havelka (1809–1892), budoucí lékař a zakladatel Lázní Sedmihorky Antonín Šlechta (1810–1886) a jako privatista hrabě Vojtěch Deym. Ve stejném roce 1822 končil 2. humanitní třídu a tím celé studium na jičínském gymnáziu Damiánův starší bratr Jáchym. Prefektem jičínského gymnázia byl v té době P. Jan Kudrna[10], katechetou byl P. Jan Sidon[11], mezi profesory vynikal František Šír.[12]

Další tři ročníky strávil Damián – snad částečně pod bratrovým dohledem – na gymnáziu v Litoměřicích, které dokončil roku 1827.[13] Pak přešel na dva roky do Prahy na filosofická studia.

V Praze se opět setkal i se svými bývalými kolegy z jičínského gymnázia Václavem Verunáčem a Františkem Dolenským. Gubernium ho osvobodilo od

---

5 SOA Zámrsk, sbírka matrik, č. i. 9075, fara Zlatá Olešnice, matrika narozených III, fol. 84. Ze stejného zdroje jsou i další matriční údaje.

6 Ondřej Jozífek (1766–1827), katolický kněz, v letech 1801–1820 farář ve Zlaté Olešnici, poté farář v Držkově. (Za ochotně poskytnuté údaje děkuji kolegovi Mgr. Martinu Barusovi.)

7 Petr Dufek (1795–1870), katolický kněz, 1853–1870 farář v Mladějově.

8 SOkA Jičín, fond Gymnázium Jičín, kniha č. i. 80–82.

9 Václav Verunáč (1807–1868), katolický kněz, 1833–1845 kaplan v Libuni, 1845–1853 farář v Mladějově.

10 Jan Kudrna (1790–1852), prefekt gymnázia v Jičíně.

11 Jan Sidon (1792–1868), katecheta gymnázia v Jičíně, spisovatel a politik.

12 František Šír (1796–1867), klasický filolog, překladatel, profesor, od r. 1851 ředitel gymnázia v Jičíně, přítel Josefa Jungmanna.

13 Juventus Gymnasii Caesareo-Regii Litomericensis… 1827, Litoměřice 1827.

placení studijních poplatků, za což se odměnil tím, že byl po oba roky hodnocen jako pilný až velmi pilný.[14] Již zde se projevil jeho zájem o přírodní vědy, takže ve školním roce 1828/1829 absolvoval i nepovinný kurz astronomie,[15] který vedl pro devět posluchačů profesor Alois David.[16] Jinak poslouchal matematiku, světové dějiny, řeckou filosofii, estetiku, hospodářství, jazyky (němčinu, italštinu a češtinu – tu přednášel prof. Jan Nejedlý[17] 108 posluchačům) a dokonce i diplomatiku a heraldiku, kterou se zabýval bývalý jičínský gymnaziální profesor Johann Nepomuk Helbling von Hirzenfeld.[18]

Po dokončení povinné filosofie se opět vrátil do Litoměřic, aby zde v letech 1829–1833 studoval v semináři. Pod rektorem Josefem Lauermannem[19] a vicerektory Janem Pažoutem[20] z Horního Bousova a Josefem Nečáskem[21] ho učili mj. profesor Antonín Vojtěch Hnojek,[22] budoucí děkan mělnický, libáňský rodák Jan Křtitel Mařan[23] a jako suplent i Šimůnkův bratr Jáchym. Sekretářem biskupství (nebo také biskupským sekretářem) byl v té době Jan Rejman,[24] rodák z Horního Bousova. O průběhu studií opět chybí podrobnější zprávy. Na kněze byl Damián Šimůnek vysvěcen 3. srpna 1833 v Litoměřicích; kde sloužil primici, nevíme.

Šimůnek byl údajně podle Turnovského[25] vysoké postavy, usměvavé tváře, rozvážný, ale energického chování. Byl abstinent, ani pivo nepil, vybavuje si Hynek Pelc.[26] Velice miloval hudbu a zpěv.

Připomeňme si zde na závěr této kapitoly stručně i jeho několikrát zmíněného bratra. Jáchym Šimůnek se narodil 15. července 1803, absolvoval jičínské gymnázium, pražskou filosofii a litoměřický seminář, vysvěcen na kněze byl 3. září 1828 a do roku 1831 dále v semináři bydlel, studoval a učil jako po-

---

[14] AUK, Filosofická studia, č. 415, Catalog über philosophische Obligatstudien des I. und II. Jahrgangs an der Prager k. k. Universität vom Schuljahre 1828, s. 60, č. 298. Osvobozen guberniálním dekretem č. 27 490 z 22. 6. 1827. Totéž pro rok 1829, č. 416, nestr., Šimůnek zapsán pod č. 234.

[15] Tamtéž, příloha k č. 416, Katalog für den freien Lehrgegenstand der praktischen Astronomie vom Studienjahre 1828/29, nestr.

[16] Alois David (1757–1834), profesor astronomie pražské univerzity.

[17] Jan Nejedlý (1776–1834), profesor českého jazyka a literatury pražské univerzity.

[18] Johann Nepomuk Helbling von Hirzenfeld (1789–1865), profesor pražské univerzity, numismatik.

[19] Josef Lauermann (1791–1864), rektor semináře v Litoměřicích v letech 1832–1834, od r. 1832 kanovník.

[20] Jan Pažout (1795–1862), vicerektor semináře v Litoměřicích, nakonec kanovník v Hradci Králové.

[21] Josef Nečásek (1798–1849), vicerektor semináře v Litoměřicích v letech 1831–1834, potom kanovník.

[22] Antonín Vojtěch Hnojek (1799–1866), profesor semináře v Litoměřicích, později děkan v Mělníku.

[23] Jan Křtitel Mařan (1802–1866), profesor semináře v Litoměřicích a teologické fakulty pražské univerzity.

[24] Jan Rejman (1808–1868), katolický kněz, biskupský sekretář a ceremoniář v Litoměřicích.

[25] Josef Ladislav Turnovský (1838–1901), rodák ze Sobotky, spisovatel, novinář, strážce odkazu J. K. Tyla.

[26] Hynek Pelc (1844–1915), rodák ze Sobotky, lékař, státní úředník, zakladatel péče o veřejnou hygienu.

mocník výuky. Krátce působil jako kaplan v obci Schirgiswalde v Lužici a suplující profesor v Litoměřicích, od roku 1834 přednášel církevní historii jako profesor v Salcburku. Bohužel již 1. května 1837 tam zemřel.[27]

V DUCHOVNÍ SLUŽBĚ

První kněžské místo dostal mladý kněz Damián Šimůnek jako příslušník litoměřické diecéze hned roku 1833 v Dolním Bousově, kde jako kaplan vypomáhal místnímu faráři Janu Grossingerovi.[28] Ten zde sloužil jako kaplan již od roku 1807 a jako farář od roku 1815. Šimůnek tu vystřídal kaplana Antonína Přibyla,[29] ale již počátkem roku 1836 se přestěhoval opět jako kaplan do sousední Sobotky.

Dosavadní sobotecký kaplan od roku 1819 Jan Palánek[30] se stal roku 1836 v Dolním Bousově nakrátko farářem. Byl to další Šimůnkův krajan, rodák z Návarova. Roku 1838 vyměnil Bousov za Markvartice a roku 1850 se vrátil jako děkan do Sobotky.

Šimůnek Sobotku už jistě trochu znal, vždyť jeho dosavadní působiště Dolní Bousov je od Sobotky vzdáleno jen asi pět kilometrů a podléhalo stejné kostecké vrchnosti a stejnému turnovskému vikariátu. Jistě se seznámil se svými kolegy ze sousedních farností, z nichž mnozí byli stejného vlasteneckého smýšlení. Určitě to platí o bývalém bousovském kaplanu z let 1819–1825, v té době faráři v zapadlém sousedním Všeborsku Josefu Frenclovi,[31] bolzanistovi, odběrateli Časopisu Českého muzea a členu Matice české. Všeborsko ovšem stejně jako další s Bousovem sousedící farnosti Řitonice a Březno patřily do mladoboleslavského vikariátu; řitonický farář Josef Matějka[32] přešel roku 1843 do Března. V samotném Bousově byl po Janu Grossingerovi a několikaletém střídání administrátorů (Jan Palánek, Antonín Kles) od roku 1841 dlouhá léta farářem Jan Nepomuk Kolátor,[33] dosud farář v Libošovicích. Osenice spadaly pod nymburský vikariát, ale tamní dlouholetý farář, Jungmannův žák a Ve-

---

27 Jáchym Šimůnek (1803–1837), katolický kněz, profesor církevní historie na univerzitě v Salcburku.

28 Jan Grossinger (1780–1839), katolický kněz, působil v letech 1807–1836 jako kaplan a farář v Dolním Bousově.

29 Antonín Přibyl (1803–1836), katolický kněz, v letech 1828–1833 kaplan v Dolním Bousově.

30 Jan Palánek (1793–1882), katolický kněz, působící na Sobotecku.

31 Josef Frencl (1794–1839), katolický kněz, od roku 1825 farář ve Všeborsku, člen Matice české.

32 Josef Matějka (1793–1853), katolický kněz, kaplan v Libuni (1820–1824), farář v Řitonicích (1825–1843) a v Březně (1843–1853).

33 Jan Nepomuk Kolátor (1790–1872), kaplan v Sobotce (1813–1815), v letech 1825–1840 farář v Libošovicích, poté farář v Dolním Bousově.

tešníkův přítel Václav Beránek[34] měl vliv v širokém okolí. Jeho kaplanem byl Jan Kořínek.[35] S Osenicemi sousedila Libáň, spravovaná dlouhodobě farářem Antonínem Pacovským[36] a kaplanem (od r. 1850 farářem) Václavem Černohouzem.[37] Další farnosti východním směrem, Veliš, Ostružno a Samšina, již patřily do královéhradecké diecéze. Farářem v Markvarticích byl v letech 1819–1838 František Vetešník. Mladějov obhospodařoval v letech 1811–1843 bývalý sobotecký kaplan Matěj Merklas,[38] kterého vystřídal Markův libuňský kaplan a Šimůnkův spolužák Václav Verunáč. Na Vyskři se na dlouhá léta usadil další Markův kaplan Jan Křtitel Šolc.[39] Kolečko kolem Sobotky uzavíraly na západě farnosti Žďár a Boseň.

Budova děkanství v Sobotce, kde P. Damián Šimůnek žil v letech 1836–1864. Dnešní stav.

---

34 Václav Beránek (1785–1864), katolický kněz, v letech 1815–1816 kaplan v Libáni, od roku 1816 kaplan a od roku 1818 farář v Osenicích.

35 Jan Kořínek (1811–1873) byl kaplanem v Osenicích do roku 1864, kdy se stal Beránkovým nástupcem.

36 Antonín Pacovský (1782–1850), farář na Samšině (1813–1821) a v Libáni (1825–1850).

37 Václav Černohouz (1798–1872), od vysvěcení na kněze působil celý život jako kaplan a farář v Libáni.

38 Matěj Merklas (1775–1849), katolický kněz, v letech 1800–1805 kaplan v Sobotce, 1811–1843 farář v Mladějově. Na penzi žil v Libuni a v Bozkově.

39 Jan Křtitel Šolc (1801–1874), rodák z Leštiny, mj. kaplan v Libuni (1825–1832), farář ve Vyskři (1836–1860), nakonec děkan v Turnově.

V Sobotce byla dvě kaplanská místa. Šimůnkovým kolegou byl Antonín Kles,[40] který tuto funkci zastával v letech 1825–1839, roku 1840 přišel místo něho Antonín Učík.[41] Oba se po odchodu ze Sobotky vystřídali jako faráři sousedních farností Libošovice a Markvartice.

Duchovní službu Šimůnek v Sobotce nastoupil v únoru 1836. Kromě sloužení mší svatých ho čekaly další církevní obřady, v nichž se střídal se svým děkanem i prvním kaplanem. Již 19. února křtil Jana Orta z Nepřívěce, 29. února prvního soboteckého občánka Antonína, synka truhláře Kubíčka. 15. března vstoupil do dějin rodu Václava Šolce z Předměstí, když pokřtil básníkovu sestru Annu. Tu ovšem také již 14. června doprovodil ke hrobu. Dvoje křtiny v jeden den absolvoval ponejprv 23. února, křesťankami se staly Marie Kyzivátová z Vesce a Barbora Hortlíková ze Stéblovic. 21. září poprvé křtil dvojčátka, Jana a Kateřinu Janatkovy z Ošťovic. 22. února 1836 poprvé promluvil nad rakví, když doprovázel na poslední cestě Matěje Javůrka z Předměstí; ze Soboteckých poprvé utěšoval 9. března rodinu tkalce Josefa Sedmidubského. Až 30. června poprvé posvětil manželství Barbory Sedmidubské a krejčího Josefa Kellera ze Sobotky. Příslušné údaje zapisoval svým úhledným písmem do soboteckých matrik.

Nadřízeným, tedy soboteckým děkanem, byl Šimůnkovi zprvu František Schauer,[42] vyšehradský kanovník, který se zabýval historií Sobotky. Ten zemřel 3. července 1838 a na jeho místo se dostal další historik, markvartický farář František Matějovič Vetešník.[43] Byl znám jako vlastenec, přítel Antonína Marka[44] a Josefa Jungmanna.[45] Pro nového děkana jel ze Sobotky do Markvartic administrátor kaplan Damián Šimůnek ve voze s dvojspřežím od poštmistra Josefa Svobody,[46] další vůz za ním s rychtáři a jiní na koních. Šimůnek o jeho nástupu napsal také nadšenou zprávu do Pospíšilových Květů.[47] Líčí zde, jak Vetešníka 22. listopadu přivezl v kočáře, doprovázen banderiem jízdních sedláků, do Sobotky, a jak jeho příchod uvítal veřejně P. Antonín Marek.

---

[40] Antonín Kles (1802–1866), kaplan v Sobotce 1825–1839, potom farář v Libošovicích a v Markvarticích.

[41] Antonín Učík (1808–1871), katolický kněz, autor sobotecké Osadní knihy, farář v Libošovicích a v Markvarticích.

[42] František Xaver Schauer (1776–1838), katolický kněz, vojenský kurát z napoleonských válek.

[43] František Matějovič Vetešník (1784–1850), obrozenecký básník a spisovatel, historik Sobotecka.

[44] Antonín Marek (1785–1877), vlastenecký kněz, dlouholetý děkan a vikář v Libuni, tvůrce českého filosofického názvosloví. Vůdčí osobnost národního obrození v Českém ráji.

[45] Josef Jungmann (1773–1847), český národní buditel, jazykovědec, bibliograf a překladatel.

[46] Josef Svoboda (1811–1882), soboteckýpoštmistr, velitel národní gardy 1848, potom purkmistr města.

[47] Květy vydával Jan Hostivít Pospíšil (1785–1856), zpráva a báseň vyšly 20. prosince 1838, č. 51, s. 408.

Svou zprávu doprovodil Šimůnek vzletným veršováním s chronogramem v 1. verši a s akrostichonem, jež bylo rovněž u článku otištěno (transliterujeme):

Wěnec přátelských kwětů
W toM roCe, VkrášLen kDyž CÍsař I kráL se naWrátIW,
Eyhle uwjtán byl z Wlach korunau doma zas:
Též weleváženému Wlastenci Bohem se událo,
Ey takowých slawných zdráwě se dočkati dob;
Šetřitel Um, dobrý pastýř dosedá na to mjsto,
Na kterakém wždy mužů wyznamenáwala cnost.
I kterak gest možná zásluh uctjti co neywjc,
Kdežto gich powědomost w srdci giž odměňuge? –
Figalu lásko do wěnce uwiň: máť stáloty barwu;
Růže na cestách wšech ať mu propůgčuge čas;
Astro uznávage zásluh gme dlauhý se žiwot přát;
Nesmrtelka gewj: tam bude odměněno!
Troglistý přjtel buď zelený wždy *getel*!
Irisy wýznam gest, že přege wšecko blaho;
Šafrán dj: „Lidumil štěstj bude mjwati gakžiw!"
Encian: „Uwnitřnj gest cena wjtěziwá!" –
Kýž mjsto přánj zde milostiwě přigme kwětůw On!

Mohli si tedy čtenáři přečíst v prvním verši rok *1838*, dále Vetešníkovo jméno složené z prvních písmen každého verše, a poslední písmena veršů pak dávala slova *V Sobotce ustolován*.

Vetešník však již v té době nebyl oním mladým nadšeným vlastencem z Jungmannovy litoměřické líhně. Byl často nemocný, mrzutý, uzavíral se v místnosti v kostelní věži, kde měl svou bohatou knihovnu, v níž studoval. Věnoval se historii kosteckého panství, řešil rok narození Krista, psal do Časopisu pro katolické duchovenstvo, staral se o rozšíření sobotecké školy, korespondoval s řadou přátel a ctitelů, ale vlasteneckému dění se vzdaloval.

Šimůnek měl asi se svým nadřízeným různé zkušenosti, dobré i horší. Přesto o něm psal vždy jen kladně, ať při jeho úmrtí roku 1850 v markvartické farní pamětnici[48] (oproti dodatečným přípisům),[49] nebo třeba v roce 1878 v do-

[48] SOkA Jičín, fond Farní úřad Markvartice, nezpr.

[49] Tamtéž, s. 158: zápis nezjištěného (snad Jana Palánka či Antonína Učíka) k roku 1836 na volném místě pamětnice: *Rouškou té největší pokory zakrýval v Markvarticích svou vysokomyslnost co farář markvartický,*

pise mladému soboteckého studentovi Alexandru Bernardovi,[50] který chystal pro jičínské noviny Krakonoš důkladný Vetešníkův životopis. Bývalý kaplan určitě život na sobotecké faře idealizoval a nechtěl památku národního buditele ani v nejmenším poškodit.[51]

Naopak Šimůnek nevynechal po celý život jedinou příležitost k projevu vlastenectví. Vrcholem této jeho činnosti byla aktivní účast na činnosti sobotecké národní gardy roku 1848 a vedení ochotnického divadla v letech 1849–1850, korunované otevřením upravené městské divadelní prostory v bývalé solnici. Sobotka mu za jeho práci udělila čestné občanství. Ale o tom v další kapitole.

Zajímavé jsou Šimůnkovy zápisy do matrik. Na rozdíl od Vetešníka se snažil psát nově upraveným pravopisem, na jehož pravidla si poměrně rychle zvykl. Zápisy prováděl oproti svým poznámkám většinou krasopisně, písmo působivě stínoval. Takřka všechny jsou psány česky a podepisovány jeho jménem a titulem kaplan, zcela výjimečně capellanus. Občas přidával trefnou charakteristiku: *manželka … tkalce a opilce; František …, syn děvečky a poběhlice; Josef … syn kurvy povícekrát; syn často již padlé Anny; nalezen … při silnici v kalutu, kořalkou napitý a zmrzlý; dcera žebravé toulavé holky; syn … nádeníka, dohazovače a opilce.*[52]

Podobné, často hodně ostré charakteristiky soboteckých a později i libošovických občanů si neodpustil ani kaplan Antonín Učík v matrikách, ani když roku 1843 sepisoval a pak průběžně doplňoval soupis duší farnosti.[53]

Matriky vyplňoval pečlivě včetně údajů o příčině úmrtí, i když některé podrobnosti byly kruté – třeba když roku 1844 musel objasnit smrt dvouapůlleté dcerky truhláře Čeňka Hořejšího a napsat: „*rozmačkání mozku a přejetí vozního*

---

kterou co děkan sobotecký odhodil a ukázal světu, co jest. S panem vikářem Nigrinem při jídle ani mluvit nechtěl, ano, ani s panem vikářem Markem nestál v takovém přátelském poměru jako dříve. František dostal, co chtěl, a pak odejděte. Každý se divil té proměně v chování pana děkana Wetešníka, an se zklamána viděl. Škaredý a mrzutý nad domácností i světem, zalézával na kůr, kde knihovnu zřídil, zamkl se tam a čítával knihy o Palestině, z novin a z knih hojných výpisů činiv. V Markvarticích hovorný a pln dobrého rozmaru, v Sobotce zádumčivý, nemluvný – nelidský – holoubek – zemřel po delší chorobě 1850. V podobném duchu připsány poznámky na s. 83 (*Patolízálek!*), na s. 156 (*Jaké přetváření a pokrytectví! Jinčí to bylo v Sobotce 1839*), na s. 162 aj.

[50] Alexandr Josef Bernard (1859–1912), přírodovědec, profesor gymnázia v Táboře. Článek vyšel v Krakonoši: *František Vetešník, děkan sobotecký.* Krakonoš 3, 1881, č. 11n, 12. 6. 1881, s. 87n.

[51] Šimůnkovo (a Bernardovo) kladné hodnocení převzal a ještě bezvýhradně rozšířil i sobotecký vlastivědný autor, legionářský generál MUDr. Josef Pícek ve své obsáhlé rukopisné práci *Sobotecký jemnostpán*. LA PNP, fond Josef Pícek (1874–1950), strojop.

[52] SOA Zámrsk, sbírka matrik, Farnost Sobotka, matrika zemřelých č. 5241, passim.

[53] SOkA Jičín, fond Děkanský úřad Sobotka, nezpr., Osadní kniha 1843–1866.

Denní kronika.

[Ze Sobotky, dne 26. listopadu 1838.] Důstogný a zaſlaužilý náš wlastenec i ſpisowatel pan Frantiſſek Wetešnjk, děkan markwartický, potwrzenjm biſkupſkým dne 15. listopadu l. r. za děkana w městečku Sobotce powýſſen byl, kdežto, od gjzdných ſedláků doprowázen, dne 22. list. radoſtně od měſſtanůw uwjtán, a w neděli nato o ſw. Kateřině we chrámu Páně ſlawným obřadem weſſkeré obci předſtawen byl, k gakémuž aučeli ſměřowala i gadrná řeč důſt. pana děkana libunſkého, powěſtného a milého wlaſtence naſſeho Ant. Marka. — Takž ohlaſſuge nám p. Šimunek, i sděluge ſpolu básničku, od ctitelů muže zaſlaužilého ſepſanau a »wěncem přátelſkých kwětů« nazwanau, kteraužto na důkaz ucty tamějſſjch kraganů pro záſluhy wyššj tuto klademe.

W toM roCe, VkrášLen kDyž CIsař I kráL se naWrátI W;
Eyhle uwjtán byl z Wlach korunau doma zas:
Též weleváženému Wlastenci Bohem se událo,
Ey takowých slawných zdráwě se dočkati dob;
Šetřitel Um, dobrý pastýř dosedá na to mjsto,
Na kterakém wždy mužů wyznamenáwala cnost.
I kterak gest možná zásluh uctjti co neywjc,
Kdežto gich powědomost w srdci giž odměňuge? —
Figalu lásko do wěnce uwiň: máť stáloty barwu;
Růže na cestách wšech ať mu propůgčuge čas;
Astro uznáwage zásluh gme dlauhý se žiwot přát;
Nesmrtelka gewj: Tam bude odměněno!
Troglistý přjtel buď zelený wždy *getel!*
Irisy wýznam gest, že přege wšecko blaho;
Šafrán dj: „Lidumil štěstj bude mjwati gakžiw!“
Encian: „Uwnitřnj gest cena wjtěziwá!“ —
Kýž mjsto přánj zde milostiwě přigme kwětůw On!

Damián Šimůnek: Zpráva o nástupu děkana Vetešníka do úřadu s básní. Květy 5, 1838, č. 51, 20. 12., s. 408.

kola této holce přes hlavu". Nebo o rok později, když příčinu smrti nádeníka Jana Švasty popsal následně: „*Nesa dřevo z lesa a upadna na ledovaté cestě: rozražením hlavy dřevem a prolitím do mozku krve.*"

Mile naopak působí, když v některých Šimůnkových textech objevíme stopy mluvy jeho rodného Podkrkonoší. Tak v matrice č. 5241 najdeme místo Prkno tvar *Perkno*,[54] v Deníku divadla soboteckého roku 1849 tvary *perkénka* (s. 18), *uteržil* (s. 29)[55] aj.

Za pozornost stojí i v matrikách zapsané Šimůnkovy přípisy, průpovídky a verše, české i latinské. Dokazují jeho znalosti i trvalý zájem o veřejné dění, které sledoval hlavně pozornou četbou:[56]

1841:
Nascentes morimur, finisque ob origine pendet.[57]

1843:
Umřeš a nebudeš; na onen svět statku nevezmeš,
živ jsa z milosti Boží, život tvoje časné zboží.
Svou duši hleď záhy s Bohem smířit; ať by v nebeských
po smrti na věčnost bydleti mohla v stánech.

1844:
Mrtvé nového roku na novou zapisujme na stránku,
zlo všeliké by nevešlo starého roku do nového:
Speklé knihy, zanícená játra a spáry oteklé
krav a volů, zajíců též pád a nemoc lidu horká.

1845
Stížnosti rozličné měltě rok minulý,
nechtělo vše chodit v míru a po vůli
V Praze se zbouřejí a v Liberci také[58]
fabričtí dělníci pro platy jim malé;

---

54 SOA Zámrsk, sbírka matrik, Farnost Sobotka, matrika zemřelých č. 5241.

55 SOkA Jičín, fond Ochotnické divadlo Sobotka: Damián ŠIMŮNEK: *Deník dívadla soboteckého*.

56 SOA Zámrsk, sbírka matrik, Farnost Sobotka, matrika zemřelých č. 5241. Otištěno O. Š.: *Poezie v matrikách*, Český ráj 9, č. 10, s. 173.

57 Překlad z latiny ORT, J. – ŠULC, V. *Zrodivše se zemřeme, konec se za počátkem vznáší.*

58 Ohlas dělnických nepokojů v Čechách ve čtyřicátých letech 19. století.

V Sobotce též sobě mnohý vede nářek
na slavný magistrát a silniční dárek;
Soukromě též otec běduje s dítkama,
že drahé obilí, že shnilá zemčata.
Ty však, ó Bože náš, prokaž nám tu vlídnost,
na nás zde zapsaných víc nevediž stížnost!

1849
Smrt stará se od nás odstěhovala
a jen svých pochopů zde nechala,
pomoz, Pane, pakli z Maďar a Vlach tudy cestou půjde,[59]
tehdáž bude šťasten, kdo zdráv a smrti násilné ujde.

Po Vetešníkově úmrtí 19. ledna 1850 administroval Šimůnek krátce sobotecké děkanství, ale tuto prebendu získal Jan Palánek, tehdy markvartický farář. Šimůnek se stěhoval na jeho místo administrovat tuto výnosnou faru; tu ale zanedlouho obsadil starší uchazeč Antonín Kles – a Šimůnek se opět vrátil do své sobotecké kaplanky. O úmrtí Vetešníkově zapsal do markvartické farní pamětnice:[60]

„Smrt D. P. děkana Fr. Vetešníka. Dne 19. ledna roku 1850 právě jak 12. hodina v poledne dobíjela, svátostmi umírajících od samšinského velebného pana faráře Antonína Bičiště zaopatřen na plicní neduh – na vředování plic a nastoupilou vodnatelnost – na ten oud svého těla – kterýmž nikdy téměř ani nezakašlal, na jehož zdravotě sobě nejvíce byl zakládal, snad i bezesnadu, že se naň jeho obyčejná nemoc: dna, na kterou stonával a mastěmi z noh do hořejška těla vehnal, vrhla.

V Sobotce skonal – tiše, a v outerý o 10. ranní hodině pohřben na soboteckýhřbitov okolo kostela za hlavním oltářem pod náhrobek neb kříž s kamenným spodkem, jehož sobě hned za živa, kolik let před smrtí, dal zhotoviti; nápis, jaký by měl na něm státi, v nemoci své ještě zaživa sobě sám napsav.

Pilný to jinak pán a přísný, však k jiným zásad samovládcových, kuchařce své Anně provdané Šolcové, jež jiné lidi dobře u něho obouzeti uměla – by sama důvěrou poctěna s ním vládla, příliš věřící. V nemoci své těžké – odkázal zbytek svých peněz na kostelní roucha, radou velebného pana faráře Václava Beránka.“

---

[59] Ohlas nepokojů v Maďarsku a v Itálii v roce 1848.

[60] SOkA Jičín, fond Farní úřad Markvartice, nezpr. Antonín Bičiště (1790–1856) byl farář na Samšině; Anna Šolcová (1801–1888) byla Vetešníkova farní hospodyně.

O Vetešníkově odchodu informoval Šimůnek vikáře Antonína Marka a dostal obratem odpověď a pověření dočasně administrovat děkanství. Marek píše:

„Dvojí ctihodný pane! Přijal jsem Vámi podanou smutnou zprávu, že Váš pan děkan již navždy se s námi rozžehnal. – Ve středu tedy pospíším na pohřeb jeho a doufám, že mi Bůh sílu dá, bych nad jeho rakví několik slov promluvil. Máte-li však kdo z vás dobrou promluvu v úmyslu neb nahotově, dejte známost o tom, neboť nechci překážeti.

Zatím se ujměte povinností administrativních, neboť vás k veledůstojné biskupské konsistoři k tomu účelu předkládám.

Z turnovského biskupského vikariátního úřadu v Libuni
dne 19. ledna 1850. Antonín Marek, vikář."[61]

Za pozornost stojí rovněž i stručný vlastnoruční zápis Šimůnkův v sobotecké matrice zemřelých:[62]

„Důstojný pán P. František Vetešník, děkan sobotecký na 12. rok, bývalý po 19 let farář markvartický, český spisovatel a pilný pán, narozen v Izerním Vtelně N. 34 dne 1. listopadu 1784, na kněžství svěcen 23. dubna 1808. Zaopatřil P. Antonín Bičiště, farář samšinský. Pohřbil důstojný P. Antonín Marek, biskupský vikář v Libuni."

Po návratu z Markvartic do Sobotky již Šimůnek na děkanství nenašel kolegu kaplana Antonína Učíka, který převzal po Klesovi faru v Libošovicích. Šimůnek kaplanoval ve městě ještě 14 let. Krátce tu s ním spolupracoval františkán Norbert Lopata,[63] ovšem s jeho nástupcem Josefem Škopánem[64] si asi moc nerozuměl.

Po více než třiceti letech kaplanování získal Šimůnek konečně svou faru. Musel se ovšem přestěhovat daleko na jih, na další panství kostecké vrchnosti generála Eugena Vratislava Netolického[65] do Choustníku. Ze Sobotky odjížděl po velkolepém rozloučení v Občanské besedě a iluminaci města v prosinci 1864 (viz dále). Všechny své věci nemohl přestěhovat, rozprodal a rozdal i část své bohaté knihovny.[66]

---

[61] SOkA Jičín, fond Děkanský úřad Sobotka. Otištěno: OŠ /= Josef ORT – Vladimír ŠULC/: Oběžník krajanského kroužku Mladá Sobotka v Praze 1944, č. 11, nestr.

[62] SOA Zámrsk, sbírka matrik, matrika zemřelých Sobotka 1839–1852, č. 5241.

[63] Norbert Josef Lopata (*1810), františkán, výpomocný kaplan v Sobotce v letech 1851–1853.

[64] Josef Škopán (1827–1865), kaplan v Sobotce 1854–1865, náboženský spisovatel.

[65] Polní maršálek Eugen Kazimír Vratislav Netolický (1786–1867), majitel panství Kost a Rakov, Choustník aj.

[66] DOLENSKÝ, František. *Kačka XX*. Pojizerské listy, 54, 1939, č. 24, 24. 3., s. 5.

Poslední náboženské obřady, které v Sobotce vykonal, byl sňatek pekaře Václava Dvorského s Annou Jankovou 21. listopadu 1864, křest Marie Krupkové 10. prosince a pohřeb výměnkáře Jana Zyky téhož dne.

V sobotecké děkanské kronice o něm najdeme jen pozdější stručný záznam Jana Rutty:[67] *„Změna v kněžstvu. P. Damian Šimunek, rodem z Haratic fary Volešnické v roku 1810. Od roku 1833 kaplan v Dolením Bousově až do 17. února 1836, pak téhož roku do prosince 1864 stal se po více než jedenatřicetiletém kaplanování farářem v Choustníku vikariátu táborského v Budějovicku.*"

Choustník měl v té době asi 80 domů a 520 obyvatel. Patřil do soudního okresu Soběslav, politický okres a vikariát sídlily v Táboře, biskupství v Českých Budějovicích. K farnímu kostelu sv. Václava náleželo 10 obcí asi s 3500 katolíků. V obci byla čtyřtřídní škola, zámek s parkem a panský dvůr.[68] Nad obcí se vypínaly zříceniny významného hradu. Zámek byl postaven v polovině 17. století, kdy zdejší panství patřilo Janu Černínovi z Chudenic a jeho manželce Zuzaně Černínové z Harasova, známé i z dějin Sobotecka.

I zde se pustil s elánem do práce, nechal opravit kostel i faru, zřídil na farním dvoře studnu, šel příkladem s vysazováním stromů apod., ale stěžoval si na malé pochopení u lidí. Hynek Pelc vzpomíná na návštěvu u něho a na jeho slova: *„...zde je každá práce jen lopocením za chlebíčkem. Hleďte na ty pusté stráně – není na nich ani stromečku. Tu jsem se snažil založit v zahradě sad, nadarmo. Žádné stromořadí tu neobstojí, ovocný strom se neudrží. Učil jsem děti štěpit a vroubovat bez úspěchu...*".[69] Profesor Hynek Mejsnar ho v Ottových Čechách označil roku 1892 za známého lidumila. V jeho rozletu ho zabrzdil požár fary 18. října 1874, kdy také přišel o svou bohatou knihovnu a další památky. Z jeho původní knihovny se zachovala snad jediná kniha, *Panna we swé důstognosti čili Prawidla žiwota nábožné panny* od Josefa Škody[70] z roku 1840.

Za doby působení v Choustníku získal i několik vyznamenání, více méně podmíněných věkem, např. titul biskupský notář, držitel zlatého záslužného kříže s korunou, jubilejní kněz (tzv. kněžské druhotiny, tento titul užívali kněží po padesáti letech kněžské služby).[71]

---

[67] Jan Křtitel Rutta (1839–1895), farář v Libošovicích a v Markvarticích, děkan v Sobotce (1887–1895). Záznam je v kronice děkanství Sobotka na s. 178.

[68] KOTYŠKA, Václav. *Úplný místopisný slovník Království českého,* Praha, 1895, s. 468–469.

[69] PELC, Hynek. Náš učitel. In: *Na památku účastníkům III. sjezdu rodáků a přátel města Sobotky a okolí ve dnech 23.–26. srpna 1906*, s. 12–13 , zde na s. 13.

[70] Josef Škoda (1800–1865), katolický kněz.

[71] *Kněžské druhotiny*. Čech, 15, č. 166, 23. 7. 1883. Za upozornění děkuji Mgr. Martinu Barusovi.

Hrob P. Damiána Šimůnka na hřbitově v Dolním Bousově. Foto: Roman Ječný.

1. října 1889 byl Damián Šimůnek dán do penze. Vrátil se do kraje, který měl tak rád. Na dolnobousovské faře byly prostory pro penzionované kněze. Kromě jiných zde žil a 11. července 1886 zemřel Šimůnkův krajan Jáchym Jindra, překladatel, naposledy farář v Bosni u Mnichova Hradiště. V Dolním Bousově také dožíval bývalý sobotecký lékárník Antonín Fierlinger,[72] který tu býval správcem cukrovaru. Podrobnosti Šimůnkova života zde nejsou známy. Zemřel 9. srpna 1895, jako příčinu úmrtí zapsal dolnobousovský farář Josef Benda[73] sešlost věkem. Pohřben byl 12. srpna v Dolním Bousově, smuteční obřad vedl mnichovohradišťský vikář P. Antonín Basselt.[74] Zprávu o úmrtí přinesl třeba Blahověst 15. 8. 1895 nebo mladoboleslavský Jizeran 17. 8. 1895.[75]

Na místním hřbitově jsou zachovány a stále ve velmi dobrém stavu udržovány Jindrův i Šimůnkův hrob. Oba si jsou podobné, mají žulový pomník s křížem a jsou zakryty těžkými pískovcovými deskami s křížem. Na hrobě P. Damiána Šimůnka je nápis (rozepisujeme zkratky):

Pater Damian Šimůnek,
biskupský notář, farář v Choustníku,
majitel zlatého záslužného kříže s korunou,
narozen v Haraticích 8. 2. 1810,
zesnul v Dolním Bousově 9. 8. 1895,
Lehké odpočinutí dej mu, ó Pane.

---

[72] Více viz: BÍLEK, Karol – BIČIŠŤOVÁ, Olga. *Sobotecká lékárna*. Sobotka: vl. n., 2018, s. 15.

[73] Josef Benda (1843–1903), 1869–1896 kaplan a farář v Dolním Bousově, poté děkan v Sobotce. Šimůnkův úmrtní list Bendou podepsaný vydal Farní úřad v Dolním Bousově 22. 8. 1895.

[74] Antonín Basselt (1831–1912) pocházel z Bělé pod Bezdězem, působil jako farář na Bělsku, od roku 1887 byl farářem v Bosni a v letech 1891–1907 zastával úřad mnichovohradišťského vikáře. Zemřel a je pohřben v Bosni. (Za údaje děkuji Mgr. Janě Dumkové z muzea v Mnichově Hradišti.)

[75] Blahověst 45, 1895, č. 23, s. 367; † *Kněz vlastenec,* Jizeran 16, 1895, č. 63, s. 2.

Fierlingerovy ostatky nechal jeho vnuk Zdeněk převézt do rodinné hrobky v Olomouci.[76]

V Sobotce se ale potvrdilo úsloví: Sejde z očí, sejde z mysli. Šimůnkovo úmrtí není zaznamenáno ani v kronice děkanství, ani ve Věstníku soboteckém. Jen markvartický farář ThDr. Václav Mikolášek[77] zapsal do tamní farní pamětnice tato slova: „*Dne 9. srpna 1895 ráno zemřel v Dolním Bousově velezasloužilý kněz a vlastenec upřímný, veledůstojný pán Damián Šimůnek, farář choustnický na odpočinku. Slavné exequie za asistence mnoha kněží vykonal v pondělí dne 12. srpna veledůstojný pan mnichovohradišťský vikář Antonín Basselt, zmíniv se dříve v krásné řeči o zásluhách zesnulého, zvláště jako horlivého učitele mládeže, jenž za své třicetileté kaplanování v Sobotce mnoho přispěl ke vzdělání mnohých slavných mužů, kteří k Sobotce co rodišti svému se hlásí.*

V Pánu zesnulý v letech padesátých administroval též faru markvartickou, na kterouž i v poslední době vždy rád vzpomínal.“[78] (Zápis pokračuje citací Hůlkova článku o Šimůnkovi a Choustníku v časopise Method.[79])

VLASTENECKÉ PŮSOBENÍ

Všestranné vlastenecké působení je asi nejpodstatnějším důvodem, proč oživit památku P. Damiána Šimůnka. Na Sobotecku se v tomto směru připomínali obvykle jen Jungmannovi přátelé P. Antonín Marek, P. František Matějovič Vetešník a jičínský gymnaziální profesor František Šír. Libuň byla díky Markovi oslavována jako jedno z hlavních center, kde se scházeli vlastenci ze širokého okolí a kam putovali významní domácí i zahraniční návštěvníci. Vysoce se hodnotila spolupráce těchto vlastenců na Jungmannově Slovníku a péče o školství. Jen nesměle se hledaly jejich rozdíly, případně negativa: Markovo ignorování celibátu, Vetešníkovo staromilství, Šírova ustrašenost před úřady. Turnovský potvrzoval, jak se Vetešník až do smrti držel psaní kurentem a neustoupil ani Markovi.[80] Nakonec se jejich postavení vyjadřovalo stručně: Marek byl především vlastenec a až potom kněz; Vetešník naopak především katolický kněz a až potom český vlastenec. A na další osobnosti se zapomínalo.

---

[76] BÍLEK, Karol – BIČIŠŤOVÁ, Olga, *Sobotecká lékárna*, s. 15.

[77] ThDr. Václav Mikolášek (1862–1918), kaplan v Sobotce (1888–1893), v letech 1893–1918 farář v Markvarticích, autor náboženských a vlastivědných článků.

[78] SOkA Jičín, fond Farní úřad Markvartice, nezpr., Farní pamětnice, 1, s. 363–364.

[79] HŮLKA, František. *Farní chrám sv. Václava v Choustníku*. Method, 19, 1893, č. 9, s. 99.

[80] TURNOVSKÝ, Josef Ladislav. *Paměti starého vlastence I – II* (nedokončeno). Praha: Alois Hynek, 1900–1901, 360 + 79 s. Zde s. 52. Dále cituji TURNOVSKÝ, J. L., *Paměti*.

Šimůnek přišel na Sobotecko roku 1833 jako odchovanec litoměřického semináře, který v tradicích Jungmannových vychovával své žáky i k vlasteneckému působení. Odsud zaslal první splátku na Matici českou. Na svém prvním působišti v Dolním Bousově se asi „rozkoukával" a seznamoval s okolím. Poznal vikáře Antonína Marka a jeho přítele Františka Matějoviče Vetešníka, seznámil se s bolzanisty Josefem Frenclem a Janem Křtitelem Šolcem. Škoda, že je nezvěstná bousovská farní kronika, dozvěděli bychom se jistě daleko víc.

Po přechodu do Sobotky měl možná vliv na krátké vzplanutí činnosti soboteckých divadelních ochotníků ve třicátých letech, jak napovídají poznámky v jeho účetním *Deníku dívadla soboteckého* z let 1849/1850.[81] Snad se seznámil i s řadou pamětníků předchozího ochotnického divadelničení z let dvacátých.

Jistě však začal již ve třicátých letech propagovat české knihy a časopisy, jak o tom svědčí jeho zpráva v Květech o nástupu děkana Vetešníka do Sobotky a Šimůnkovy verše na počest této události.[82] Vetešník s Markem ho asi povzbuzovali k horlivé vlastenecké činnosti. Nasvědčuje tomu i skutečnost, že snad pod jejich vlivem se Šimůnek stává již roku 1833 řádným členem Matice české.[83] Jejím členem od počátku byl z našeho okolí Antonín Marek (1831), dále kromě Vetešníka (1832) a Šimůnka i Josef Frencl, Markovi kaplani Jan Křtitel Šolc (1832) a Václav Verunáč (1837), další sobotecký kaplan Antonín Učík (1844) atd.

Šimůnek poznal i mnohé Vetešníkovy přátele. Na prvním místě to byl sám Josef Jungmann, který se při návštěvě Libuně zastavil nejen v Sobotce, ale přenocoval z 8. na 9. září 1835 na markvartické faře.[84] Josef Myslimír Ludvík (1796–1856) v dopisech po návštěvě Sobotky r. 1839 nechal výslovně Šimůnka a Učíka pozdravovat.[85]

Svou skromnou, ale záslužnou prací si získal Šimůnek uznání všech vrstev města i okolních obcí. K jeho přátelům patřili např. starý kantor František Kendík [86] i učitel Josef Dolenský,[87] lékárník Antonín Fierlinger ml.,[88] poštmistr

---

[81] Deník dívadla soboteckého, s. 40–41.

[82] Viz pozn. 47.

[83] [BÍLEK, Karol]. *Kulturní kalendář – P. Damián Šimůnek.* ZŠS 2, 1965, č. 2, s. 7; JIRÁSKO, František. *Ohlas Matice české ve východních Čechách.* In: Z Českého ráje a Podkrkonoší, vlastivědný sborník č. 16, Semily: Státní okresní archiv Semily, 2003, s. 78–99.

[84] SOkA Jičín, fond Farní úřad Markvartice, Farní pamětnice, nezpr. Viz též PÍCEK, Josef, *Sobotecký jemnostpán*, s. 36.

[85] Josef Myslimír Ludvík (1796–1856), obrozenecký katolický kněz, působil na Náchodsku. 3 dopisy F. Vetešníkovi 1839–1844 ve fondu F. Vetešník v SOkA Jičín.

[86] František Kendík (1795–1874), působil jako kantor v sobotecké škole.

[87] Josef Dolenský (1803–1856), učitel v Sobotce, výborný hudebník.

[88] Antonín Fierlinger ml. (1812–1893), lékárník a purkmistr v Sobotce, přítel Josefa Mánesa.

Josef Svoboda,[89] kupec Alois Šolc,[90] mydlář Michal Čakrt,[91] truhlář Jan Nepomuk Dvorský,[92] ranhojič Jan Sokol,[93] lékař František Ptáčník[94] a jeho bratr kupec Josef Ptáčník[95] a další.

Jeho činnost se zdaleka neomezila jen na kostel a kněžské povinnosti. Úzce s ní souvisely hlavně povinnosti katechety. Školu bral velmi vážně a především jeho přičiněním vyrostla v ní za jeho působení dlouhá generace vynikajících osobností. Patřili sem vlastenečtí kněží Antonín Bilinský[96] a Václav Hrdlička[97], amatérský archeolog a svolavatel 1. sjezdu rodáků Václav Jaromír Černý,[98] právník Josef Ježek z Vesce,[99] dramatik František Věnceslav Jeřábek,[100] spisovatel Josef Ladislav Turnovský,[101] básník Václav Šolc,[102] historik František Dvorský,[103] právník Václav Boček z Oseka,[104] pražský primátor Jindřich Šolc,[105] lékař a hygienik Hynek Pelc,[106] biskup Eduard Brynych,[107] filolog Karel Cumpfe[108] a mnoho jiných.

Všichni vzpomínali především na Šimůnkovy pedagogické schopnosti. Vyučoval zřejmě s velkou chutí, dovedl se přizpůsobit podmínkám. Několik pamětníků upozorňuje, že když bylo velké horko, vyvedl žáčky před školu a rozesadil je na přilehlém hřbitově. Pelc uvádí: „*Často povídal nám o věcech, o nichž nebylo v čítance naší ani zmínky. I z dějin českých vypravoval nám nadšeně poutavé příběhy, jež my hoši jen jsme hltali.*“[109] Černý stručně konstatuje: „*…má bez odporu největší zásluhu o národní uvědomění vždy čilého obyvatelstva v Sobotce.*“[110] Také

---

89 Josef Svoboda – viz pozn. 46.
90 Alois Šolc (1811–1884), kupec v Sobotce, purkmistr, r. 1848 zvolený poslanec zemský.
91 Michal Čakrt (1794–1856), mydlář v Sobotce, divadelní ochotník.
92 Jan Nepomuk Dvorský (1803–1872), truhlář, návladní, písmák, dramatický autor.
93 Jan Sokol (1783–1858), ranhojič v Sobotce, čestný občan města, hlava hudebnické rodiny.
94 František Ptáčník (1816–1893), lékař, rodák z Mnichova Hradiště.
95 Josef Ptáčník (1813–1884), soboteckýkupec, bratr lékaře.
96 Antonín Bilinský (1827–1897), katolický kněz, účastník bojů na pražských barikádách roku 1848.
97 Václav Hrdlička (1829–1892), katolický kněz, později působil na Ukrajině mezi českými krajany.
98 Václav Jaromír Černý (1832–1883), okresní tajemník v Libáni.
99 Josef Ježek z Pravomíru (1834–1907), prezident krajského soudu v Kutné Hoře a v Jičíně.
100 František Věnceslav Jeřábek (1836–1893), středoškolský profesor, dramatik a politik.
101 Josef Ladislav Turnovský, herec, spisovatel, tajemník Ústřední matice školské. Viz pozn. 25.
102 Václav Šolc (1838–1871), básník, autor sbírky básní Prvosenky.
103 František Dvorský (1839–1907), historik, editor, ředitel Zemského archivu v Praze.
104 Václav Boček (1840–1916), prezident krajského soudu v Plzni.
105 Jindřich Šolc (1841–1916), právník, dvojnásobný primátor města Prahy.
106 Hynek Pelc, zakladatel komunální hygieny v Čechách. Viz pozn. 26.
107 Eduard Brynych (1846–1902), náboženský spisovatel, biskup v Hradci Králové.
108 Karel Cumpfe (1853–1931), klasický filolog, nakonec ředitel gymnázia v Písku.
109 PELC, H., *Náš učitel*, s. 13.
110 ČERNÝ, Václav Jaromír (ed.). *Památník soboteckých a okolních rodákův. K jich sjezdu na den 26., 27. a 28. srpna 1882 v Sobotce.* Jičín: n. vl., 1882, s. 182.

Sakař má pro něj jen slova chvály.[111] Nejpodrobněji a několikrát si zavzpomínal Turnovský. *„Ve škole přidával k povinné hodině náboženské hodinu věnovanou předmětům nepovinným, hlavně dějepisu vlasti a přírodopisu. … nejmilejším předmětem byly jemu i nám vlastenecké dějiny, z nichž vykládal nám částky světlejší, příkladnější. […] K vypravování přičiňoval vždy příslušné naučení, které obyčejně končilo napomenutím, abychom vroucně milovali tu vlasť, která nám tolik slavných mužů dala, a vážili si jazyka, kterým slovanští apoštolové Cyril a Method otcům našim křesťanství hlásali."* [112]

Jako pedagog si Šimůnek zřejmě dobře rozuměl se soboteckými učiteli Františkem Kendíkem, Josefem Dolenským a Matějem Balcarem,[113] i s jejich nadřízeným, vikářem Antonínem Markem. Kromě nich v Sobotce soukromě učili němčinu a připravovali chlapce ke vstupu na střední školy i kaplan Antonín Učík, P. Jan Jíra [114] nebo Josef Buchner.[115]

Pamětníci jednohlasně připomínají, že Šimůnek přes Vetešníkův odpor ve škole prosadil psaní latinkou místo kurentem[116] a učil děti i různým básním a říkankám vlasteneckého a často protiněmeckého obsahu. Jednou se prý do školy dostavil nějaký pan rada, kterému se líbily veršíky o pilnosti v učení a lásce k Bohu, ale rozzlobily ho právě říkanky vlastenecké, typu *Tenkrát Němec Čechu přeje, když se had na ledu hřeje.* Děti přiznaly, že veršíky je učí velebný pán a Šimůnek pak měl potíže.[117]

Faktem je, že i sám Šimůnek cítil, že mu ze soboteckých žáčků vyrostla úspěšná generace. Hynek Pelc cituje jeho slova pronesená v Praze roku 1887 při první volbě Jindřicha Šolce pražským primátorem, kdy se na oslavu dostavilo i několik významných rodáků ze Sobotky: *„Děkuji Bohu, že jsem se těch chvil dožil, neboť vidím, že jsem nadarmo živ nebyl. Co mně se nepovedlo, nechť se zdaří vám."*[118]

O jeho trvalém zájmu o Sobotecko svědčí i zmíněný dopis Alexandru Bernardovi z 9. prosince 1878. Sotva dvacetiletého studenta oslovuje *Drahý příteli* a sděluje mu mnoho zajímavostí o děkanu Vetešníkovi. V roce 1884 Bernard nastoupil jako suplent táborského gymnázia, jistě se se Šimůnkem do konce

---

[111] SAKAŘ, Antonín Vojtěch. *Paměti Sobotky od její založení po rok 1875*. Příloha Věstníku soboteckého 1911–1918, s. 251–252, 368–371.

[112] TURNOVSKÝ, J. L., *Paměti*, s. 53.

[113] Matěj Balcar (1816–1878), učitel na Dobšíně a v Sobotce, autor vzpomínek.

[114] Jan Jíra (*1815), katolický kněz, soukromý učitel.

[115] Josef Buchner (1792–1852), penzista, soukromý učitel němčiny.

[116] TURNOVSKÝ, J. L., *Paměti*, s. 52.

[117] Tamtéž, s. 55–57. Srovnej též TURNOVSKÝ, J. L., *Vzpomínka*. Zábavné listy, 7, 1886, s. 232, 234, 235.

[118] PELC, H., *Náš učitel*, s. 13.

jeho působení v Choustníku v roce 1889 stýkal, ale doklady pro to nemáme. Stejně tak nevíme detaily jeho styků s dalšími profesory táborského gymnázia Hynkem Mejsnarem (1837–1895), Augustem Sedláčkem (1843–1926) a jinými.

S působením katechety souviselo i jeho půjčování knih a časopisů. I zde jako první zavzpomínal Václav Jaromír Černý: *„…půjčoval ze své dosti bohaté knihovny vždy v neděli a ve svátek odpoledne po požehnání zábavné a poučné knihy ku čtení, z kterýchžto zvláště odrostlejší mládež seznávala, že poslední Čech ještě nevymřel.“*[119] Hynek Pelc upřesňuje: *„Páter Šimůnek měl i velkou sbírku českých knih, jež svým zamilovaným žákům půjčoval, a to knihy vlastní, tak i spisy z bibliotéky pozůstalé po zasloužilém vlastenci a děkanu soboteckém P. Vetešníkovi.“*[120]

Několikrát se k Šimůnkovu vztahu ke knihám a k jejich půjčování vrátil Josef Ladislav Turnovský. Kromě dalších podrobností o něm napsal: *„Koupil téměř každou novou knihu českou a odebíral Tylovy Květy. Knihy a časopisy ochotně půjčoval.“*[121] V Pamětech starého vlastence vzpomíná: *„A mydlářovic Márinka* [Čakrtová] *s kamarádkou Annou kantorovou* [Kendíkovou] *neměly dosti na knížkách, nýbrž vyžádaly si u pana kaplana, aby jim opatřil časopis Květy, tehdy třikrát týdně po půlarších vycházející. Tyto listy nedováželi již vozkové, nýbrž přicházely po poště, což v městě nemalou pozornost vzbudilo. Lidé byli žádostivi věděti, jaké to vzácné čtení jest, že schválně se přiváží poštou, a brzo kolovala čísla Květů po městě.“*[122]

Vzpomínky přímých pamětníků přebírali a parafrázovali i další autoři. Ze soboteckých to byl např. řídící učitel Antonín Vojtěch Sakař (1835–1920). Ten přišel do města v roce 1866, Šimůnka zde tedy již nezastihl, ale ve své knize se o něm rozepsal s úctou: *„Jeho* [Vetešníkovou] *horlivostí povzbuzen, chopil se s mladistvým zápalem práce národní páter Damián Šimůnek. S panem děkanem Vetešníkem založili knihovnu školní. Jsa sám odběratelem nově vydaných spisů českých, půjčoval lidu zakoupené knihy zdarma.“*[123]

Také Tomáš Škrdle[124] ve svém díle *Zásluhy českého, moravského a slezského duchovenstva o zakládání knihoven, o rozšiřování knih a časopisů po dědinách a městech* (Praha 1889) věnuje Šimůnkovi celý odstavec, samozřejmě na podkladě starších údajů.[125]

---

[119] ČERNÝ, V. J., *Památník*, s. 182.

[120] PELC, H., *Náš učitel*, s. 13.

[121] TURNOVSKÝ, Josef Ladislav. Katecheta. In: *Kresby.* Praha 1887, s. 38.

[122] TURNOVSKÝ, J. L., *Paměti*, s. 8.

[123] SAKAŘ, A. V., *Paměti*, s. 251.

[124] Tomáš Škrdle (1853–1913), katolický kněz.

[125] ŠKRDLE, Tomáš. *Zásluhy českého, moravského a slezského duchovenstva o zakládání knihoven, o rozšiřování knih a časopisů po dědinách a městech.* Sešit 2. Praha: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna, 1889, s. 136.

Se svými žáky udržoval Šimůnek styky i po ukončení jejich sobotecké školní docházky. Václav Jaromír Černý připomíná: *„Když nadešel rok 1848, byl páter Šimůnek přítelem a otcem studentstva ze Sobotky a z okolí, řídil ochotnické divadlo, nevinné výlety k seznání historických památek ve vůkolí, začež ale upadl v nemilost u těch, jež byli tehdá fary udíleli."*[126]

Damián Šimůnek byl opravdu všestranně nadaný. Nebyla to jen teologie, základy práva, dějiny, čeština. Již při pražských filosofických studiích poslouchal i přednášky z astronomie. Záliba v matematice ho spřátelila s vynalézavým soboteckým hodinářem Janem Prokešem.[127] Vypočítávali nejrůznější úpravy a doplňky hodinových strojů a Prokeš nakonec sestrojil i model pražského, v té době nefunkčního orloje na Staroměstské radnici. Model vystavil v Praze, fungoval bezvadně, ale stroj nakonec opravila pražská firma Heinzova. Prý si Prokešův model dobře prohlédli.[128] Prokešovou specialitou byly složité domácí hodiny a hodiny věžní, jichž instaloval na 400. Karel Samšiňák uvádí: *„Na budově děkanství jsou dodnes jím zřízené sluneční hodiny."*[129]

Miloval i přírodní vědy. Nejenže je přibližoval svým žákům a pro větší názornost přinášel do školy ze své sbírky různé nerosty, vycpaná zvířata a ptáky, ale vysvětloval žákům i základy ovocnářství, učil je roubovat a ošetřovat stromy. Hynek Pelc dosvědčuje jeho zálibu v botanice: *„Častěji vodíval nás do „staré barvírny" u kašny, kdež měl svůj velký herbář s jmény rostlin a s poznámkami o účinku jejich na člověka."*[130] S přehledem píše Turnovský: *„Učil nás znáti přírodu a vykládal nám způsobem snadno pochopitelným mocnost elektřiny, jížto předpovídal velkou budoucnost v oboru průmyslovém. Měl dosti hojnou sbírku brouků, motýlů, drobných savců i ptáků, jež do školy přinášel, nám ukazoval a o životě zvířat naučení dával."*[131] *„Na vycházkách, jež s žáky podnikal, vzbuzoval v nich lásku k přírodě a jejím tajemstvím,"* dodává Sakař.[132] V tom pokračoval i ve svém dalším působišti v Choustníku.

Šimůnek bedlivě sledoval i hospodářský vývoj a jeho pokroky. Když byl založen v roce 1861 Hospodářský spolek kraje Boleslavského, stal se roku 1863

---

[126] ČERNÝ, V. J., *Památník*, s. 182–183.

[127] Jan Prokeš (1818–1890), sobotecký hodinář. Viz: VLACH, Miroslav. *O soboteckém hodináři Prokšovi.* Zvl. otisk z Věstníku soboteckého, Sobotka 1941, 20 s.

[128] SAKAŘ, A. V., *Paměti*, s. 251.

[129] S. (= Karel SAMŠIŇÁK): *Orlojník ze Sobotky*. ZŠS 1986, č. 4, s. 4–6.

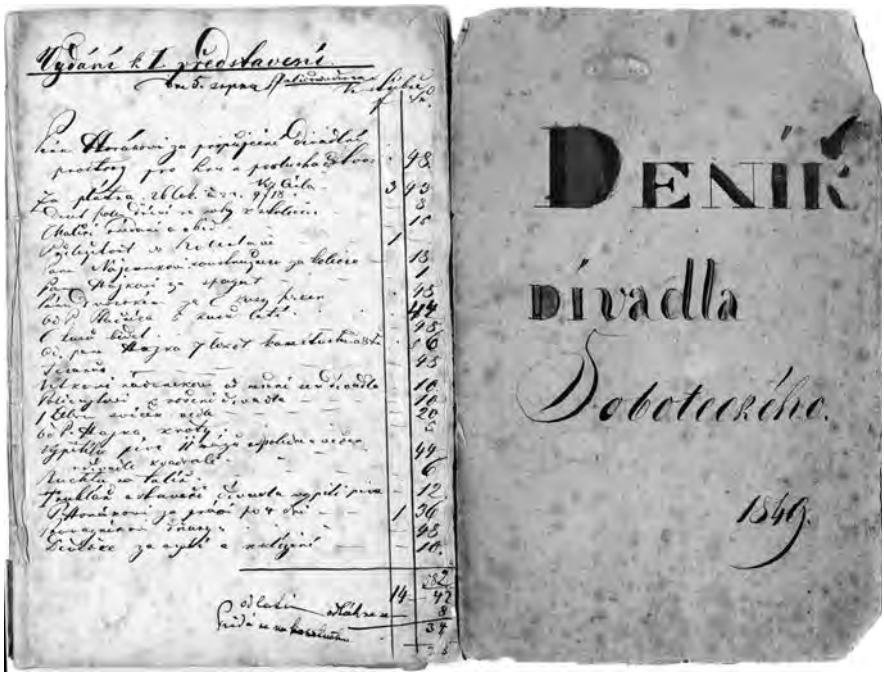
[130] PELC, H., *Náš učitel*, s. 13.

[131] TURNOVSKÝ, J. L., *Paměti*, s. 52.

[132] SAKAŘ, A. V., *Paměti*, s. 259.

jednatelem jeho soboteckého odboru a o jeho práci psával do Boleslavanu.[133] Věnoval se nadšeně i včelařství a ovocnářství.

Obraťme nyní pozornost k dalšímu úseku osvětové práce, na které Damián Šimůnek zanechal nesmazatelný podíl. Je to ochotnické divadlo. O jeho počátcích v Sobotce nemáme hodnověrné zprávy, i když archivní prameny hovoří o náboženských hrách již roku 1628[134] nebo o soboteckém kaplanu a mladějovském faráři Matěji Merklasovi, který pocházel z podkrkonošského Držkova a na soboteckém děkanství údajně zanechal svůj rukopis náboženské hry *Útěk rodiny Spasitelovy do Egypta*.[135] Mlhavé vzpomínky hovoří o ochotnických hrách v Sobotce koncem dvacátých let 19. století pod vedením hospodského Viléma Laštovky. Zaznamenal je J. L. Turnovský.[136] Ale teprve v letech 1836/1837

Damián Šimůnek: Deník dívadla Soboteckého 1849. Rkp. SOkA Jičín, fond Ochotnické divadlo Sobotka.

---

[133] *Hospodářský spolek kraje boleslavského.* Boleslavan, 2, 1861/2, 25. 6. 1862, č. 27, s. 214; Boleslavan, 4, 1863/4, 30. 10. 1863, č. 5, s. 37–38.

[134] SOkA Jičín, fond Archiv města (AM) Sobotky, Šolcova registratura, Rejstřík zádušní 1628, č. i. 42.

[135] O rukopisu píše SAKAŘ, A. V., *Paměti*, s. 368, ale nikdo z dalších badatelů ho neviděl.

[136] TURNOVSKÝ, Josef Ladislav. *Divadlo ochotnické v Sobotce*. In: ČERNÝ, V. J., *Památník*, s. 194–198. Viz též TURNOVSKÝ, J. L., *Paměti*, s. 144–145.

máme činnost soboteckých ochotníků doloženu písemně jako vzpomínku v Šimůnkově účetním *Deníku dívadla soboteckého* z let 1849/1850.[137] Nikdo se však neodvážil vyslovit domněnku, že mladý kaplan tuto divadelní éru konce třicátých let inicioval nebo podporoval.

Rozhodujícím způsobem však zasáhl do ochotnické činnosti v letech 1849/1850. Tehdy totiž vedl zmíněný Deník dívadla soboteckého, jakousi provozní účetní knihu spolku, jenž se nazýval *Divadelní jednota v Sobotce*. Měla i pečlivě propracované stanovy, zřejmě také dílo Šimůnkovo, který byl zvolen „ředitelem" Jednoty.[138] Pozdější zprávy Turnovského, Sakařovy a dalších jsou však datačně nespolehlivé, počátek činnosti posouvají do roku 1848. Deník však spolehlivě dokládá, že hrát se začalo 5. srpna 1849, kdy byla v sále u Horáků uvedena Tylova *Paličova dcera*.

Šimůnkův Deník nám zachycuje celkem 19 představení v období 5. 8. 1849 – 10. 2. 1850. Pro každé představení zvlášť jsou evidovány příjmy a výdaje. Drobné účetní rozdíly dosvědčují, že řadu vydání hradil asi sám Šimůnek. Poslední dvě představení už nejsou takto rozepsána – domnívám se, že zasáhla smrt Vetešníkova a posléze odchod Šimůnkův jako administrátora do Markvartic. Do sobotecké kaplanky se vrátil asi poučený, že farářem se jen tak brzy nestane. Na čas se zřejmě z veřejného života musel stáhnout – a tak divadlo se ještě roku 1850 hrálo, po prázdninách se ale na několik let odmlčelo. Šimůnek však do Deníku po návratu z Markvartic již nezapisoval, část repertoáru známe jen z plakátků.

Program první sezóny za Šimůnkova vedení byl obdobný programu všech českých scén – *Divotvorný klobouk* Václava Klimenta Klicpery,[139] Tylovy hry *Paličova dcera* a *Paní Marjánka, matka pluku*, *Angelina* Františka Turinského,[140] hry a překlady Jana Nepomuka Štěpánka[141] a další dobově oblíbená díla, hlavně hry překladové.

Škoda, že v Deníku nejmenuje také alespoň některé herce. Najdeme zde jen za muzikanty jméno učitele Josefa Dolenského a údaje, že úlohy rozepisoval

---

[134] SOkA Jičín, fond Archiv města (AM) Sobotky, Šolcova registratura, Rejstřík zádušní 1628, č. i. 42.

[135] O rukopisu píše SAKAŘ, A. V., *Paměti*, s. 368, ale nikdo z dalších badatelů ho neviděl.

[136] TURNOVSKÝ, Josef Ladislav. *Divadlo ochotnické v Sobotce*. In: ČERNÝ, V. J., *Památník*, s. 194–198. Viz též TURNOVSKÝ, J. L., *Paměti*, s. 144–145.

[137] Deník dívadla soboteckého, s. 40–41.

[138] SAKAŘ, A. V., *Paměti*, s. 368–370.

[139] Václav Kliment Klicpera (1792–1859), český dramatik, jeho hry se hrají dodnes.

[140] František Turinský (1797–1852), český obrozenecký dramatik.

[141] Jan Nepomuk Štěpánek (1783–1844), divadelní podnikatel, dramatik a překladatel, příbuzný J. L. Turnovského.

student a pozdější benediktin Augustin Velebín Neufuss.[142] Z jiných pramenů je známo, že Šimůnkovými hlavními pomocníky v ochotnickém dění byli student Václav Hrdlička a magistrátní úředník Rudolf Riegel.[143] Nacházíme pouze jména dvou hereček: panny Marie Kendíkové[144] a Heleny Egrové.[145] Dekorace a kulisy maloval místní malíř Vilém Novák[146] nebo Jan Riegel.[147] A texty nových her přivezl hodinář Jan Prokeš přímo z Prahy od nakladatele Jaroslava Pospíšila.[148]

Leč něco z této divadelní éry zůstalo – sál upravený ze zrušené solnice na Městské divadlo. Deník nám zachycuje i první nejnutnější výdaje na úpravu této místnosti, kterou si zajišťovali a financovali ochotníci sami – a 5. představení sezóny – *Rarášovo šelmovství* – (správný název *Panošovo šelmovství*) od Augusta Kotzebua[149] – se 26. srpna 1849 hrálo již na novém jevišti. Tento sál byl následně v šedesátých letech městem dále upravován; strop byl vymalován podle návrhu Josefa Mánesa.

O soboteckém divadelničení a dokonce i o vedoucí roli Šimůnkově referovaly v roce 1849 několikrát pražské Havlíčkovy Národní noviny.[150] Dopisovatel vyzvedal *„přirozenou, nenucenou a vtipnou hru"* Václava Hrdličky, Václava Černého, Heleny Egrové a Marie Polákové.[151] Kdo zprávy ze Sobotky posílal, nevíme – možná Havlíčkův přítel, magistrátní úředník Rudolf Riegel.

Za vyvrcholení Šimůnkova vlasteneckého působení je ovšem považován rok 1848. I v Sobotce se s napětím sledovaly politické změny, četly se noviny a poslouchal jejich výklad, idolem se svými články stával Karel Havlíček Borovský. Ve výkladu vskutku revolučních změn měl ale Šimůnek ve městě zdatného konkurenta, svého přítele kupce Aloise Šolce. Ten pak dokonce úspěšně kandidoval ve volbách do zemského sněmu.[152]

Snad nejviditelnějším činem jara 1848 bylo kromě příslibu konstituce zřízení národní gardy.[153] Jejími členy se v Sobotce staly asi dvě stovky měšťanů,

---

142 Augustin Velebín Neufuss (*1831), benediktin, historik řádu.

143 Rudolf Riegel (1817–1856), městský úředník v Sobotce, přítel Karla Havlíčka Borovského.

144 Marie Kendíková (* 1830), jedna z dcer učitele Františka Kendíka, roku 1855 se provdala za oficiála berního úřadu v Sobotce Václava Kubarta (* 1821 v Choustníku).

145 Helena Egrová (*1830), vdala se r. 1850 za Rudolfa Riegla, po jeho smrti si vzala puškaře Václava Kosinu.

146 Vilém Novák (1828–1861), soboteckýmalíř pokojů, maloval i kulisy do divadla.

147 Jan Riegel, pravděpodobně příbuzný Rudolfa Riegla, asi na jeho přímluvu pomohl s malováním kulis.

148 Jaroslav Pospíšil (1812–1889), pražský knihkupec a nakladatel.

149 August Friedrich Kotzebue (1761–1819), německý dramatik.

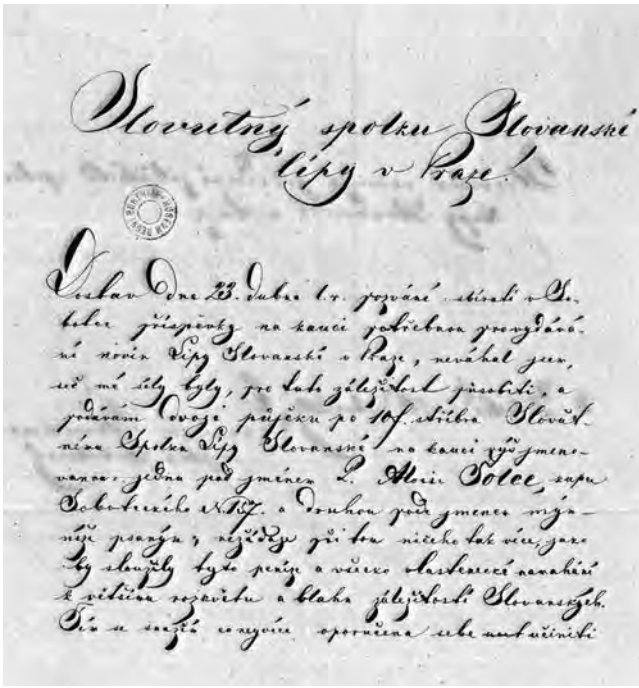
150 Národní noviny 2, č. 186, 22. 8. 1849, s. 736 a č. 227, 2. 10. 1849, s. 892, vždy rubrika *Ze Sobotky*.

151 Marie Poláková byla sestra herce Karla Poláka. Sourozenci měli v Sobotce prarodiče.

152 SOkA Jičín, fond Národní stráž Sobotka, nezpr. Viz též TURNOVSKÝ, J. L., *Paměti*, s. 119–122.

153 SOkA Jičín, fond Národní stráž Sobotka, nezpr. Viz též: PROKOP, Josef. *Sobotecko v roce 1848.* ZŠS 10, 1973, č. 6–7, s. 47–50; č. 9–10, s. 65–66.

část z nich měla uniformy a základní výzbroj, měla i svou hudbu řízenou učitelem Josefem Dolenským. V čele gardy stanul poštmistr Josef Svoboda, jeho zástupci byli kupec Alois Šolc a lékárník Antonín Fierlinger. Prapor gardě namaloval na prosbu Fierlingerovu Josef Mánes[154] a posvětil ho 22. května 1848 litoměřický biskup Augustin Bartoloměj Hille.[155] Vážnost gardy stoupla poté, když se v jejím šiku objevil s kordem po boku P. Šimůnek jako její polní kurát.[156] Garda měla v Sobotce takovou popularitu, že podle jejího vzoru založil soukromý učitel P. Jan Jíra z dětí tzv. malou gardu, jež prý byla ustrojena a vycvičena lépe než dospělí.[157] Nakonec ze všech nadějí, které se vynořily během jara 1848, zůstalo jen zrušení roboty a nové správní uspořádání státu, kdy se Sobotka stala okresním městem.

Začátek dopisu Damiána Šimůnka spolku Slovanská lípa v Praze 26. 4. 1849. LA PNP Praha, fond Slovanská lípa.

---

154 Josef Mánes (1820–1871), významný český malíř, přítel Antonína Fierlingera ml.

155 Augustin Bartoloměj Hille (1786–1865), litoměřický biskup. V květnových dnech 1848 prováděl na Sobotecku vizitaci a uděloval svátost biřmování. Viz: TURNOVSKÝ, J. L., *Paměti*, s. 130–134.

156 Tamtéž, s. 116. Ve fondu Národní stráž Sobotka (SOkA Jičín) žádná zmínka o Šimůnkově působení v národní gardě není.

157 Tamtéž, s. 156–161.

Podrobnosti o Šimůnkově působení v gardě nejsou známy, ale již jeho členství bylo důkazem jeho smýšlení. A že ani porážka revoluce ho nezměnila, dokazuje jeho dopis výboru Slovanské lípy v Praze z 26. dubna 1849:[158]

Slovutný spolku Slovanské lípy v Praze!

Dostav dne 23. dubna t. r. pozvání sbírati v Sobotce příspěvky na kauci potřebnou pro vydávání novin Lípy Slovanské v Praze, neváhal jsem, seč mé síly byly, pro tuto záležitost působiti, a podávám dvojí půjčku po 10 zlatých stříbra slovutnému spolku Lípy Slovanské na kauci výš jmenovanou: jednu pod jménem p. Aloise Šolce, kupce soboteckého N. 157, a druhou pod jménem mým – níže psaným; nežádaje při tom ničeho tak více, jako by sloužily tyto peníze a všecko vlastenecké namáhání k většímu rozkvětu a blahu záležitostí slovanských.

Tím se snažím co nejvíce oporučena sebe učiniti

Slovutné komisi pro vedení záležitostí spolku Lípy Slovanské v Praze

Damian Šimůnek, kaplan sobotecký

Asi i toto a takové podobné jednání bylo další příčinou, která mu kazila pověst u nadřízených. Ale on ve vlastenecké práci neustával a právě v létě 1849 zahájil výše zmíněnou éru ochotnického divadla. Návrat do sobotecké kaplanky mu nepřízeň světské i církevní vrchnosti potvrdil.

To však nenechalo lhostejným Aloise Šolce a jeho blízké. Energický a nebojácný purkmistr, který si v krátkém čase vynutil, aby jičínský podkrajský úřad korespondoval s městem česky,[159] prosadil, aby Šimůnkovi bylo uděleno čestné občanství města. Stalo se tak na poradě výboru 24. září 1850, 27. září 1850 byl sepsán koncept do poradní knihy, do podacího protokolu byl tento akt zanesen 7. října 1850; Šimůnek poděkoval téhož dne;[160] zapsáno do jednacího protokolu 1. listopadu. Obě tyto písemnosti přetiskujeme:

Udělení čestného měšťanství – k dispozici originál a koncept v poradní knize:

Čestné právo městské!

pro dvojí cti hodného Pána, p[atera] *Damiana Šimůnka, kaplana soboteckého.*

Uváživše zásluhy, jež sobě byl ve středu našeho města na 15 roků co kaplan žijící dvojí cti hodný pán p[ater] *Damian Šimůnek zvelebováním nábožné hudby chrá-*

[158] LA PNP, fond Slovanská lípa, kart. č. 1.

[159] SAKAŘ, A. V., *Paměti*, s. 283–284. Viz též SOkA Jičín, fond AM Sobotka, spisy města 1850, čj. 45.

[160] SAKAŘ, A. V., *Paměti*, s. 251 (poděkování otištěno nepřesně). Viz též SOkA Jičín, fond AM Sobotka, č. i. 185, Poradní kniha obce sobotecké, s. 60 a spisy města 1850, kart. 492 a 493, čj. 455 a 509.

mové, udělováním ochotností neumdlenou církevní útěchy nemocným a se smrtí zápasícím, hojným podporováním chudých a chudého ústavu, probuzováním české národnosti a šířením osvěty pravé, vyučováním ve škole jak náboženství, tak přírodním vědám, založením a propujčením laskavým své vlastní sbírky nerostů, bylin a hmýzu, pujčováním nezíštním své hojné částky [v konceptu hojní český] *knihovny ke čtení, obětovným rozmaháním rozkvětu městského blaha a nevšedním příkladem dokonalé zákonitosti obecné – v hojné míře sobě dobyl a srdce naše stálými díky zavázal; usnesla se městská rada v sezení dne 27.* [správně 24.] *září 1850 Jemu na důkaz uznalosti a skrovné odměny zásluh jeho čestné právo městské darovati* [v konceptu věnovati], *což přítomným listem se vyplňuje.*

Ku stvrzení a úplné právoplatnosti se přítomná listina od užšího výboru městského podepsala a městským znakem opatřila.

Dáno od rady okresního města Sobotky dne 27. září 1850

L. S. Alois Šolc purkmistr, Jan Dvorský návladní, František Macháček, Martin Černohlávek, Václav Šolc, Karel Mařan, Jan Janatka, Vincenc Hořejší, Ján Hrdliczka [Mařan, Janatka a Hořejší nejsou podepsáni pod konceptem v poradní knize]

Poděkování P. Damiána Šimůnka – k dispozici originál:

Slavná rado okresního města Sobotky!

Jsouť doby radostné i žalostné v životě lidském. Když tisíce jiných, hodných pro vlast svou a národ, pro obecné dobro mnohem zasloužilejších a ve svém povolání dokonalejších lidí mohly zármutek a zlo potkati: proč nížepsaného měly by vždy minouti? Než, ač oni sami v srdci svém odměnu a útěchu nalézali, nescházelo také na lidech, jenž je dobře je znajíce, jich trud mírniti se snažili. Sláva jim – Sláva i vám, muži slovutní, v městské slavné radě shromáždění.

List čestného měšťanství mně nížepsanému darovaný jest a ostane mu důkazem vaší náklonnosti k němu; jest nyní milým mu úkazem vašeho podílu a outrpnosti s ním a ostane mu ve svém životě hvězdou jasnou, dobou blahou, lékem okřívajícím, útěchou příjemnou a upomínkou – kdekoli budu – na vás a celé město nepomíjející. An nížepsaný srdečně za tu mu prokázanou čest děkuje, jest nyní zcela váš a chce i vaším ostati, by nedal příčiny, kdy toho želeti.

V Sobotce dne 7. října 1850
Slavné radě sobotecké nejoddanější
Damian Šimůnek, kaplan a čestný měšťan Sobotky

Z formulace textu čestného občanství i ze Šimůnkova poděkování cítíme, že obě strany si byly vědomy, že udělení čestného občanství je nejen oceněním dlouholetých zásluh o život města, ale i protestem proti jeho opomíjení při obsazování far. Zároveň je text dostatečně opatrný, aby nevzbudil nevůli úřadů – ve výčtu zásluh se začíná církevními povinnostmi, charitativní péčí, v pasáži o škole se neuvádí výuka dějin, chybí zmínka o vedení ochotnického divadla apod. Z neznámých důvodů chybí na listině podpis člena městského výboru, poštmistra Josefa Svobody.

V období počátku Bachova absolutismu byl Šimůnek nucen alespoň navenek utlumit veřejné projevy svých názorů. Přímo na děkanství byl špehován Janem Palánkem.[161] Vnitřně však zůstával vzpurným a zásadovým vlastencem. Dokazuje to zvláště jeho poměr ke Karlu Havlíčkovi Borovskému. Zpravodajem je nám opět nejvíce Josef Ladislav Turnovský.[162] Píše, jak navštívil kaplanku při krátkém pobytu v Sobotce v roce 1855 a shledal zde vše včetně Prokešových hodin jako v době, kdy si tam chodil půjčovat knížky. Šimůnek mu sdělil čerstvou novinku, že Havlíček může opustit Brixen, ovšem zároveň mu také vypravoval, jak u něho slídiči hledali *Epištoly kutnohorské*. Vzpomínal i na šíření *Tyrolských elegií*, které Turnovský opsal a jeden opis zanesl Šimůnkovi. Ten ho k jeho velkému překvapení odmítl přijmout – ovšem Turnovského údiv trval jen do chvíle, než Šimůnek přešel místnost a ze šuplíku vytáhl svůj opis, který už měl.

Dále Turnovský vzpomínal na rozmluvy se Šimůnkem, jak ten dovedl povzbuzovat a pomáhat. Třeba když se mladí rozhodli uspořádat v roce 1856 besedu ve prospěch zřízení městské knihovny, byl Šimůnek *„radou i skutkem nápomocen"*.[163]

POČÁTEK OBČANSKÉ BESEDY

Že „svorností malé věci vzrostou; nesvorností i největší se rozptýlí" – věděli již šedověcí Římané; a jen nynější věk neměl se radovati z výhod spolkování vyplývajících: an rozličné spolky zarážeti v rakouském mocnářství dovoleno nebylo! Pročež buďtež díky za to nynější vládě rakouské, že na prosbu poníženou asi od 24 osob – ve jménu veškerého měšťanstva soboteckého podepsanou a dne 3. dubna 1862 skrze slavný cís. kr. okresní úřad sobotecký na vysoké cís. kr. místodržitelství v Čechách zaslanou,

[161] TURNOVSKÝ, J. L., *Paměti*, s. 197.
[162] Tamtéž, s. 193–198.
[163] Tamtéž, s. 198.

toto se blahosklonně pohnouti ráčilo, stanovy besední dle vzoru města Jičína sepsané – s jistými proměnami milostivě stvrditi, a pod jistým ohražením Besedu občanskou dovolit otevříti.

Rozesláním víc než 150 zvacích listků na neúhonné p. p. občany, měšťany a úředlníky jak města Sobotky, tak jeho vůkolí sestavila se první lista P. T. údů Občanské besedy sobotecké, a k vykonání volby výboru sezváno první valné shromáždění na 24. srpna běžícího roku v místnost besední u „Dvou líp". Ze zapsaných 70 členů zúčastnilo se u volbě 49, a do výboru zvoleni: pp. Alois Šolc co předseda, Jan Mach co vicepředseda, Josef Picek co jednatel, František Bernard co pokladník; a Jindřich Häusler, Damian Šimůnek, Matěj Balcar, Jan Mukařovský, Václav Šolc, Josef Miltner, Josef Svoboda a Josef Peča co výborové ostatní.

Dne 1. září b. r. slavilo se první otevření Občanské besedy v městském divadle vkusně k tomu ozdobeném, jenž začala proslovem vhodným od p. Jindřicha Šolce, toho času posluchače právnictví, sestaveným a přednesením; načež jiné skladby hudební jak nástrojní, tak vokální – jakož i mnohé deklamace následovaly. Po skončené besedě v divadle nastal teprv taneční ples u „Dvou líp" a zpěv písní národních. Vstupného neplatil nikdo z pp. údů besedních, nýbrž jen hosté, by tito jasně nahlédli, že jen spolčováním lze si příjemný, a přec laciný večer zaopatřiti.[164]

Tato slova vepsal P. Damián Šimůnek svým krásným rukopisem na úvodní list knihy zápisů o schůzích jednoho z nejstarších soboteckých spolků – Občanské besedy, vzniklé roku 1862. Byl to po desítky let nejpřednější kulturní spolek města, který se věnoval hlavně ochotnickému divadlu a čtenářství. Tím vyhovoval i tužbám Šimůnkovým, jenž se stal členem prvního výboru a brzy místopředsedou.

Náhle se však přiblížil konec Šimůnkova pobytu v Sobotce a byla to právě Občanská beseda, která připravila slavnostní rozloučení. Hlavním organizátorem se stal syn prvního předsedy spolku Aloise Šolce, čerstvý absolvent práv Jindřich Šolc. Byl to jednadvacetiletý mladík, zdárný syn a pokračovatel v díle svého otce, budoucí dvojnásobný pražský starosta.

Šolc především sepsal oslavný veršovaný projev, který měl být přečten na slavnostním shromáždění občanů 17. prosince 1864. Bratr Hynek Šolc[165] ho krasopisně přepsal a vyzdobil, 12 členů výboru ho podepsalo.[166] Okresní před-

---

[164] SOkA Jičín, fond Občanská beseda Sobotka, nezpr., Zápisy o schůzích, úvod.

[165] Hynek Šolc (1844–1865), studující techniky v Praze, nadaný malíř.

[166] Viz příloha.

[167] Karel Viererbl (*1810), okresní představený v Sobotce v letech 1860–1868.

stavený Karel Viererbl[167] však jeho přečtení nedovolil pro národnostní podtón, takže tento projev přízně mohl být Šimůnkovi pouze tiše předán. Samozřejmě zákaz se neutajil, stejně jako se neutajilo, že P. Jan Palánek a P. Josef Škopán odmítli zúčastnit se slavnostního večera.[168] Večer plný hudby, zpěvu a deklamování proběhl nerušeně a důstojné bylo i rozloučení a odjezd Šimůnkův druhého dne navečer. Město uspořádalo pochodňový průvod s hudbou k děkanství, odkud vyšel Šimůnek a za doprovodu městské rady se odebral na náměstí k hostinci Na poště, odkud odjížděl poštovním vozem. Cestu do Prahy ve výši 5 zl., 74 kr. zaplatilo město.[169] Zástup s pochodněmi mu vytvořil působivý špalír, na šest set přítomných občanů se nerado loučilo s oblíbeným knězem a zpívalo *Hej Slované* a *Kde domov můj*. O celé události vyšel dosti podrobný článek v Národních listech,[170] jehož dobře informovaný anonymní autor zdůraznil Viererblův zákaz a odsoudil i litoměřickou konsistoř, která Šimůnkovi zakázala rozloučit se v kázání s farníky.

Věru, i nepřátel měl Šimůnek v našem městě a okolí dost. Spory se táhly zřejmě již od 50. let, kdy návrh na čestné občanství Šimůnkovi nepodepsal poštmistr Svoboda. Do sporů se dostávali i mladí – např. František Dvorský s Jindřichem Šolcem. Napětí vyvrcholilo v roce 1860, kdy byl Antonín Fierlinger znovu zvolen purkmistrem (funkci zastával po Aloisi Šolcovi od roku 1850) a vzápětí rezignoval, prodal lékárnu a odstěhoval se z města. V roce 1862 končil ve funkci i městský početvedoucí Josef Brünnich,[171] takže za vším mohly být i nepořádky v městském účetnictví. Natolik však dějiny města dosud nejsou prozkoumány a zpracovány.[172]

---

167 Karel Viererbl (*1810), okresní představený v Sobotce v letech 1860–1868.

168 SOkA Jičín, fond Občanská beseda Sobotka, nezpr., kniha Zápisy o schůzích, s. 75–76.

169 SOkA Jičín, fond Archiv města Sobotky, Deník na příjem a vydání obce 1863–1864, č. 994 z 20. 12. 1864.

170 Národní listy 4, 22. 12. 1864, č. 347, příloha s. 1.

171 Josef Brünnich, v letech 1852–1862 početvedoucí městského úřadu Sobotka.

172 Autor děkuje všem, kdo mu byli při přípravě této studie nápomocni, zejména pak Olze a Ivanu Bičišťovým, Karlu Čermákovi, Tomáši Grindlovi, Haně a Andulce Kábovým, jakož i představitelům a pracovníkům následujících institucí - AUK Praha (Marek Ďurčanský, Lenka Vašková), Biskupský archiv Litoměřice (Martin Barus), Děkanský úřad Sobotka (Pavel Michalec), Muzeum Mnichovo Hradiště (Jana Dumková), Obecní úřad Choustník, PNP Praha (Luboš Pecha, Iva Prokešová, Jana Štursová), SOkA Jablonec n. Nis. (Jan Kašpar, Pavlína Fúrová), SOkA Jičín (Karel Chutný, Eva Bílková), SOkA Semily (Pavel Jakubec, Ivo Navrátil).

PŘÍLOHY

1.

Proslov k besedě dávané od Občanské besedy ku poctě velebného pána P. Damiána Šimůnka při jeho odchodu ze Sobotky za faráře do Choustníka dne 17. prosince 1864

Sepsal a přednesl Jindřich Šolc. Kreslil Ignác Šolc. (Na zdobeném titulním listu kresby kostelů v Sobotce, Oseku a Nepřívěci.)

Zde v síni té proč jsme se shromáždili?
Kde slavíváme jindy zvučný ples?
A jasná světla proč jsme rozsvítili?
A tmavé věnce proč vijeme dnes?
Proč slzy želu zde se zatřpytily?
A povzdech od úst k ústům proč se nes'?
Vždyť opouští nás přítel drahý, milý,
S nímž jsme tak dlouho, dlouho dobře žili!

Co kněz on slova svaté, boží víry
V outlounká srdce dětská vštěpoval,
V chrámu výmluvnosti plamen živý
V nadhvězdnou říši duše zvýšoval,
Mnohým, když životní již hasly síly,
Útěchu poslední on daroval,
A tolik let on hlásal nám křesťanství
Kolik let Kristus sám žil v člověčenství.

První on, co z našeho starověku
Před zrakem dětským strhl závoje
Ukázav, jak postavy českých reků
Za národ náš vytáhly do boje,
Když Němci staří, vrazi v divém vzteku
Jít chtěli Čechy pouta ve svoje,
A znát nás učil naše Boleslavy,
Prokopy, Žižku, hrdé Otakary.

On věren zůstav kněze povolání
Statečným vskutku byl i občanem,
Vyřkl, že rovnosť věčné přikázání,
Že hrabě, rolník rovni před lidem –
A trpěl za to v dlouhém postrádání…
Přec spolkům našim zůstal zdarným členem
Neděse se ni panské nemilosti,
Ni piklů strojených nepřátel zlostí.

Nuž tedy, Ty náš oslavenče drahý
Až úřad pastýřský Tě vnese v dál,
Až budeš bohda žíti život blahý
Vzpomeň si na nás, u nichž ' s domoval,
Měšťane náš, i jiným přej ty snahy
Jež ' s městu pod Humprechtem věnoval!
Buď zdráv! Ta ruka nám co Tě odvodí
Jest ruka Páně, nechť Tě doprovodí!

V Sobotce dne 17. prosince 1864.

Výbor Občanské besedy
Petr Haba jednatel
Jan Mach předseda
Karel Janatka
Moriz Hruška místopředseda
Jan Macák, Hynek Frydrych, František Stružinský, Matěj Balcar,
Alois Šolc, Jindřich Häusler, Josef Picek, Jan Pršín

Poznámka: slova „staří, vrazi" ve 3. sloce v závorce a označena červeně (cenzura).

2.
Dopis P. Damiána Šimůnka Alexandru Bernardovi, Choustník 9. 12. 1878

Drahý Příteli!

Nepomysle nikdy na to, že bych měl někdy životopis svého p. děkana psáti, neznamenal jsem si písemně vzláštní doby života jeho. A i co perem někde zaznamenáno bylo, mně dne 18. října 1874 shořelo, ztrativ při tom vyhoření celou téměř mou bib-

lioteku, uzavřenou v 7 bednách. Já jen všeobecně nad ním svůj úsudek pronésti mohu, a ten nepokládám za neomylný a nezměnitelný.

František Vetešník byl muž, při němž především pilnost vynikala. Ve dne nezahálel nikdy: buď něco četl neb psal, knihy vědecké kupoval neb se je i dlužil, pilně je četl, a z nich výtahy dělal. Těchto výtahů měl ve 2 knihách tlustých in folio, kterých při jeho úmrtí P. T. pan Antonín Marek do libunské farní biblioteky odnésti dal.

Do Libuně chodíval † František Vetešník, dokud byl farářem v Markvarticích, když ho nějaká duchovní povinnost nezašla, téměř každý čtvrtek; i z počátku co děkan soboteckýý (od roku 1838), chodíval tam pěšky, ač ne již tak často, an mu v tom pakostnice bránila. Tehdejší čeští koryfeové navštěvovali jej v Sobotce; jako pan Antonín Jungmann, Šafařík, Vinařický, Kampelík, pp. profesorové jičínští: Šír, Macháček a jiní, s nimiž si dopisoval. Že psával články do Časopisu pro katolické duchovenstvo a že vypočítával čas od Kristova narození, co též písemně vydal, bude Vám snad známo.

Mnoho jiných výtahů z časopisů německých, náboženského obsahu měl – na lístkách, které však někdy chtěl urovnati: když ho v tom nemoc i smrt překvapily, ty výtahy jsou důkazem, že byl katolickému náboženství s tělem i duší oddaný, jakož i že byl horlivým knězem, an až do poslední doby svého zdraví (2. listopadu 1849 snad naposledy) kázal, po které době se na vodnatelnost prsní roznemohl, z které nemoce více nepovstal, až dne 19. ledna o poledni zemřel.

Co vzláštnost p. děkana † poznamenám, že měl zvyk přítele a i jiné lidi, jimž dobře přál, nazývati „holoubku"! V Markvarticích, kde prv farářem byl, mu to prošlo; v Sobotce však mu ten zvyk neprošel, an při jedné příležitosti, osloviv tak cizího člověka, dostal za odpověď: „Já nejsem žádný holoubek!" Od těch dob tak říkati přestal.

Místo, kde chce po smrti ležeti, i nápis na svůj náhrobek, si sám za živa ustanovil.

Jeho památka bude v Sobotce v dobré pověsti, neboť učinil odkazy ku děkanství a kostelu větší mnohých před ním děkanů, totiž: své knihovny ku děkanství a nových mešních rouch, stříbrného kalicha a misálu ku kostelu.

Vyřiďte můj upřímný pozdrav na všecky známé v Sobotce a ve vůkolí.

Odporučuji se do Vaší lásky a ostávám u veliké úctě Vaším dobrým přítelem

Damiánem Šimůnkem, farářem.

V Chusníku, dne 9. prosince 1878.

Adresa na obálce: Z Chusníku v Táborském kraji. Blahorodému Pánu, P. Alexandru Bernardovi, studujícímu v Sobotce N. 6, kraje Boleslavského

POUŽITÉ PRAMENY

Děkanství Sobotka:
Liber II. Memorabilium Decanatus Sobotecensis, incipiens ab Anno 1800 ...
kronika Farního úřadu Libošovice

SOA Zámrsk: Sbírka matrik Východočeského kraje, matriky Sobotka, Libáň
SOA Litoměřice: Sbírka matrik, matriky Haratice, Držkov, Zlatá Olešnice
SOA Praha: Sbírka matrik, matrika zemřelých Dolní Bousov 1895

SOkA Jičín:
Archiv města Sobotka
Farní úřad Markvartice, farní pamětnice
Gymnázium Jičín, katalogy, tištěné výroční zprávy
Děkanský úřad v Sobotce, materiály F. Schauera, A. Učíka
Národní stráž Sobotka 1848
Ochotnické divadlo Sobotka
Občanská beseda Sobotka
František Vetešník

AUK Praha: fond Filozofická fakulta, katalogy posluchačů

LA PNP Praha: fondy A. Marek, F. Vetešník, M. Vlach, J. Pícek, V. J. Černý,
Slovanská lípa: korespondence
Výroční zprávy: (Iuvenus) 1824/5–1826/7, gymnázium Litoměřice

Biskupský archiv Litoměřice: gymnázium, seminář 1824–1833
Knihovna F. M. Vetešníka
Catalogus cleri Litoměřice, Praha, České Budějovice
farní kroniky farností Mladějov, Libuň

LITERATURA, ZVLÁŠTĚ REGIONÁLNÍ

AU /= Antonín UČÍK/. *Z Libošovic*. Boleslavan, 3, 1862/3, č. 15, 25. 2. 1863, s. 119
Aus Sobotka. Bohemia, 23, 1850, č. 46, 21. 3. 1850, s. 4. Lokalzeitung. /† Vetešník/
BERNARD, Alexandr. *František Vetešník, děkan soboteckýˇ*. Krakonoš, 3, 1881, č. 11n, 12. 6. 1881, s. 87n.

BÍLEK, Karol. *Archivář František Dvorský a Sobotka: nejen čtyři ze Sobotky*. Sobotka: MKS, 2010, 84 s. ISBN 978-80-254-6832-6
BÍLEK, Karol. *Čtenářství na Sobotecku v 1. polovině 19. století – čtenáři, majitelé knih a knihoven.* Acta Musei nationalis Pragae – Historia literarum, 63, 2018, č. 3-4, s. 127-131. ISSN 2570-6861
BÍLEK, Karol. *Dolnobousovsko v literatuře a kultuře*. Dolní Bousov: Město Dolní Bousov, 2014, 94 s. ISBN 978-80-905841-0-5
BÍLEK, Karol. *Eduard Jan Nepomuk Brynych*. ZŠS 49, 2012, č. 6, s. 7
BÍLEK, Karol. *Krajanské hroby*. ZŠS 47, 2010, č. 1, s. 6
BÍLEK, Karol et al. *Malé dějiny Sobotecka I–III*. Sobotka: Město Sobotka et al. 2008–2015, 192 + 200 + 576 s. ISBN 978-80-254-2534-3; 978-80-260-5391-0; 978-80-260-9112-7
/BÍLEK, Karol/. *Kulturní kalendář. P. Damián Šimůnek*. ZŠS 2, 1965, č. 2, s. 7
BÍLEK, Karol. *P. Damián Šimůnek*. ZŠS 52, 2015, č. 1, s. 14
BÍLEK, Karol. *První sobotečtí starostové*. ZŠS 48, 2011, č. 6, s. 7
BÍLEK, Karol. *Sobotecký chrám sv. Maří Magdaleny*. ZŠS 40, 2003, č. 4, s. 24-27; č. 5, s. 9-13
BÍLEK, Karol. *Sobotka a divadlo*. ZŠS 1983, č. 2, s. 20
BÍLEK, Karol – BIČIŠŤOVÁ Olga. *Sobotecká lékárna*. Sobotka: vl. n., 2018. ISBN 978-80-270-4939-4
BÍLEK, Karol – JINDRA Josef. *Sobotecký hřbitov*. Praha: KaB, 2012. 64 s. ISBN 978-80-260-3251-9
ČERNÝ, Václav Jaromír (uspoř.). *Památník soboteckých a okolních rodáků. Jičín:* nákl. vl., 1882, 240 s.
D. Š. /= Damián ŠIMŮNEK/. *Výroční schůze hospodářského odboru soboteckého…* Boleslavan, 4, 1863/1864, č. 45, 6. 5. 1864, s. 264; č. 46, 10. 5. 1864, s. 267
DOLENSKÝ, František. *Dům kultury nebo divadlo?* PL, 55, 1940, č. 28, 12. 4., s. 6; č. 29, 16. 4., s. 1-2
DOLENSKÝ, František. *Z ovzduší Sobotky*. V. /divadlo/. PL, 44, 1932, č. 47, 18. 11., s. 6-7
DOLENSKÝ, František. *Ze zašlých dob I. /první nekatolík v Sobotce/*. PL, 49, 1934, č. 42, 19. 10., s. 6-7
Dolní Bousov – moje město: krajina, historie a současnost Dolního Bousova a okolí. Dolní Bousov: Městský úřad, 2000. 144 s. ISBN 80-238-5840-8
Dr. Š /= Vladimír ŠULC/. *Ze soboteckých matriky*. /verše D. Šimůnka/. 13. rodácký zpravodaj Spolku rodáků a přátel města Sobotky a okolí v Praze, březen 1949, s. 2-3

Hospodářský spolek kraje boleslavského. /Schůze nového odboru 24. 6. v Sobotce, ve výboru D. Šimůnek/. Boleslavan 2, 1861/2, č. 27, 25. 6. 1862, s. 214
Hospodářský spolek kraje boleslavského, odbor sobotecký. /Damián Šimůnek jednatelem/. Boleslavan 4, 1863/4, č. 5, 30. 10. 1863, s. 37-38
HŮLKA, František. *Farní chrám sv. Václava v Choustníku.* 2. díl. Method, 19, 1893, č. 9, 30. 9., s. 97-101
Juvenus Caesario Regii Litomericensis e moribus et profectu in literis censa exeunte anno scholastico MDCCCXXVII. Litomeritii, literis Caroli Guilielmi Medau. Totéž 1825 a 1826
JIRÁSKO, František. Ohlas Matice české ve východních Čechách. In: *Z Českého ráje a Podkrkonoší: vlastivědný sborník č. 16*. Semily: SOkA, 2003, s. 78-99. ISSN 1211-975X
KAZBUNDA, Karel. *Stolice dějin na pražské universitě I. Od obnovení stolice dějin do rozdělení university* (1746–1882). Praha, Universita Karlova 1964, 229 s.
Kněz – vlastenec. Jizeran 16, 1895, č. 63, 17. 8., s. 2
Kněžské druhotiny slaviti bude... /P. Damián Šimůnek/. Čech, 15, 1883, č. 166, 23. 7., s. 2
KOUŘIL, Kryštof. *František Vetešník. Kapitoly ze života pozapomenutého buditele.* Diplomová práce, Katedra historie. Olomouc: Filozofická fakulta Palackého univerzity. 150 s.
KOUŘIL, Kryštof. *Sobotecká knihovna Františka Vetešníka.* Část I. Příběh a osudy děkanské knihovny z východních Čech. Historica Olomucensia, 56, 2019, s. 59-86
LINKOVÁ, Jaroslava. *Vývoj a dnešní stav knihovnictví na Sobotecku.* Diplomová práce, FF UK. Praha 1984, 117 s.
(M. F.). *Ze Sobotky.* Boleslavan 1, 1860/1861, č. 11, 15. 1. 1861, s. 97 /Damián Šimůnek a divadlo/
Na památku účastníkům třetího sjezdu rodáků a přátel města Sobotky a okolí 1906. Uspořádali Gustav Maštálka a Ladislav Novák. /Sobotka/: Družstvo pro zbudování domu Dr. Fr. V. Jeřábka v Sobotce, 1906, 28 s. + 5 s.
OŠ /= ORT, Josef – ŠULC, Vladimír/. *Dne 1. listopadu...* Oběžník krajanského kroužku Mladá Sobotka v Praze, listopad 1944, s. /3/
OŠ /= ORT, Josef – ŠULC, Vladimír/. *František Matějovič Vetešník přichází do Sobotky.* Zpráva krajanského kroužku Mladá Sobotka v Praze, listopad 1943, s. /1-2/
O. Š. /= ORT, Josef – ŠULC, Vladimír/. *Poezie v matrikách.* Český ráj (Jičín) 9, 1941, č. 10, s. 173. Tato edice nyní doplněna dle originálu – viz v textu

O. Š. /= ORT, Josef – ŠULC, Vladimír/. *Z korespondence děkana Vetešníka.* VS 51, 1941, č. 9, s. 156-158
Opět jeden veterán... Denní zprávy. Včela. Listy pro pospolitý život, vzdělání a zábavu 3, 1850, č. 5, 23. 3., s. 20
PELC, Hynek. Náš učitel. In: *Na památku účastníkům třetího sjezdu rodáků a přátel města Sobotky a okolí*, 1906, s. 12-13
PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze (do roku 1968).* Praha, Univerzita Karlova 1983, 407 s.
PÍCEK, Josef. *Soboteckýjemnostpán.* Rkp., Olomouc 1942 /přepisy M. Vlacha a M. Melana/
PLCH, Jaromír. Písně domova (z básnického odkazu rodáků Sobotecka). In: *Sobotka 1958.* Vlastivědný sborník, ed. Karel Samšiňák et al. Sobotka: MNV, 1958, s. 9-27
PROKOP, Josef. *Sobotecko v roce 1848.* ZŠS 10, 1973, č. 6-7, s. 47-50; č. 9-10, s. 65-66
rs-. *Zapomenutí šiřitelé české knihy.* /F. M. Vetešník, D. Šimůnek/. PL, 54, 1939, č. 99, 15. 12., s. 1
S. /= Karel SAMŠIŇÁK/. *Romeo a Julie z Markvartic.* ZŠS 27, 1990, č. 4, s. 8
SAKAŘ, Antonín Vojtěch. *Paměti Sobotky od její založení až po rok 1875.* Příloha Věstníku soboteckého 1911-1918, 436 s. (zvl. s. 251-252, 368-371)
S. /= Karel SAMŠIŇÁK/. *Orlojník ze Sobotky.* ZŠS 23, 1986, č. 4, s. 49-50. /Jan Prokeš/
SAMŠIŇÁK, Karel. *Nejstarší sokolský prapor.* ZŠS 27, 1990, č. 1, s. 4-6 /s fotografií hrobu Damiána Šimůnka/
Slovutný spolku Slovanské lípy v Praze. ZŠS 36, 1999, č. 3, s. 47 /edice dopisu D. Šimůnka/
Sobotecké knihovny a čítárny. I. díl. Zpráva krajanského kroužku „Mladé Sobotky" v Praze, květen 1944, s. 1. II. díl. Zpráva krajanského kroužku Mladá Sobotka v Praze, červen 1944, s. /1-3/
Sobotecko minulého století. Fotografie Jaromíra Kuchaře se vzpomínkami Karla Samšiňáka. Klub přátel města Sobotky 2008, 160 s. ISBN 978-80-85085-87-7
Š /= Josef Vítězslav ŠIMÁK/. *Duchovní v litoměřické diecézi, rodáci naši, počátkem 19. století.* OJKT XII, 1933/1934, s. 142-143
/ŠIMŮNEK, Damián/. *Denní kronika. (Ze Sobotky dne 26. listopadu 1838).* Květy 5, 1838, č. 51, 20. 12., s. 408
ŠKRDLE, Tomáš. *Zásluhy českého, moravského a slezského duchovenstva o zakládání knihoven, o rozšiřování knih a časopisů po dědinách a městech*, sešit 2, Praha 1889, s. 136

TURNOVSKÝ, Josef Ladislav. Divadlo ochotnické v Sobotce. In: Černý, V. J., *Památník*, s. 194-198
TURNOVSKÝ, Josef Ladislav. Katecheta. In: *Kresby*. Praha: Jan Otto, 1887, s. 38-42
TURNOVSKÝ, Josef Ladislav. *Paměti starého vlastence I – II* /nedokončeno/. Praha: Alois Hynek, 1900–1901, 360 + 79 s.
TURNOVSKÝ, Josef Ladislav. *Vzpomínka*. Zábavné listy, 7, 1886, s. 232, 234, 235
V Pánu zesnul P. Damián Šimůnek. Oznámení. Blahověst, 45, 1895, č. 23, 15. 8., s. 367
VESELÝ, Jan. *Dějiny hradu a panství Choustníka*. Praha 1870, 48 s.
VLACH, Miroslav. *O soboteckém hodináři Prokšovi*. Zvl. otisk z Věstníku soboteckého, Sobotka 1941, 20 s.
VLACH, Miroslav. *Sobotka a divadlo. Kulturní kronika malého města*. Díl I. Do roku 1862. Strojop., 582 s.
Ze Sobotky. /24. 8. zvolen nový výbor Občanské besedy, v něm D. Šimůnek/. Boleslavan, 2, 1861/2, č. 34, 5. 9. 1862, s. 271
Ze Sobotky. /divadlo, iniciativa Šimůnkova/. Národní noviny, 2, 1849, č. 186, 22. 8., s. 736
Ze Sobotky. /divadlo vedené Šimůnkem/. Národní noviny, 2, 1849, č. 227, 2. 10., s. 892
Ze Sobotky. /rozloučení se Šimůnkem/. Národní listy, 4, 1864, č. 347, 22. 12., příloha s. 1

BELETRIE

DOLENSKÝ, František. *Kačka. Povídka*. PL, 54, 1939, č. 2-34, 6. 1.–28. 4.
JIST, Adam. *Písničkář*. 1. vyd. Praha: E. Beaufort, 1942, 165 + 8 s.; 2. přepr. vyd. Liberec: Severočeské krajské nakladatelství, 1961, 256 s.
JIST, Adam. *Pramen básníkovy síly*. Liberec: Krajské nakladatelství, 1958, nestr.
ŠULC, Jaroslav. *Marnotratný syn*. Praha: Český čtenář, 1943, 264 s. (totéž vydání i rozsah má v tiráži jako vydavatele Nakladatelství Pražské akciové tiskárny). /Damián Šimůnek je skryt v postavě Damiána Tvarůžka/.

DIVADELNÍ HRY

BÍLEK, Karol. Sobotka v zrcadle dějin: d*eset obrazů z historie Sobotky*. Sobotka: vl. n., 2019, 48 s. ISBN 978-80-270-6229-4
ŠULC, Jaroslav. *Děkan Vetešník přichází do Sobotky*. Loutková hra, strojop.

Použité zkratky některých periodik a institucí

AUK – Archiv Univerzity Karlovy
FF UK – Filozofická fakulta Univerzity Karlovy
LA PNP – Literární archiv Památníku národního písemnictví
MKS – Městské kulturní středisko
MNV – Místní národní výbor
OJKT – Od Ještěda k Troskám
PL – Pojizerské listy
SOkA – Státní okresní archiv
VS – Věstník sobotecký
ZŠS – Zpravodaj Šrámkovy Sobotky

BÍLEK, Karol: ***Wiedergeburtaufwecker in der Region Sobotka P. Damián Šimůnek***

Pater Damián Šimůnek (1810-1895) ist das Beispiel eines tschechischen Wiedergeburtpriesters des 19. Jahrhunderts. Als Landsmann des Riesengebirgsvorlandes war er den wesentlichen Teil seines Lebens als Kaplan an der Dechantei in Sobotka tätig und in der Stadt als führender Repräsentant patriotischer Bestrebungen bekannt. Die Studie verfolgt sein Lebensschicksal, die nicht einfache Karriere eines Geistlichen und hauptsächlich seine patriotische Tätigkeit. Er verbreitete unter der Öffentlichkeit tschechische Bücher und Zeitschriften, war ein beliebter Katechet, organisierte Laientheatervorstellungen, wurde Feldkurat in der Nationalgarde im Jahre 1848, Mitglied und Funktionär in Patrioten- und Wirtschaftsvereinen, er propagierte den technischen und wirtschaftlichen Fortschritt usw. Seine Ansichten verursachten, dass er zum Ehrenbürger der Stadt Sobotka ernannt, jedoch von seinen Vorgesetzten übersehen wurde. Erst als Vierundfünfzigjähriger erhielt er seine erste Pfarrei, jedoch bis im südböhmischen Choustník bei Tábor (Tabor). Er wurde als Menschenfreund berühmt. Beim Brande seines Pfarrgebäudes kam er jedoch um seine umfangreiche Bibliothek. In der Pension kehrte er in seine geliebte Heimat zurück, wo er starb und in Dolní Bousov beerdigt ist.

(Übersetzt von Günter Fiedler)

ČRTA K DĚJINÁM ŽIDOVSKÉ KOMUNITY V JIČÍNĚ MEZI LÉTY 1900 A 1943

Anna Sedláčková

ÚVODEM

V nadcházejícím článku se pokusíme detailně zodpovědět níže otištěné otázky. Hledání odpovědí na tyto a řadu dalších otázek nás od samotných počátků výzkumu vzrušuje, fascinuje a vlastně i sužuje, jelikož mnohé odpovědi jsou velmi neurčité, ba mlhavé.

Nakolik byli jičínští židé integrováni ve většinové společnosti?

Jaký byl ekonomický význam živností provozovaných židy?

Jakým směrem se ubírala zbožnost a náboženská tradice?

Na jaké bázi (personální a organizační) židovská obec pracovala?

Jaká byla aktivita správního aparátu v oblasti vydávání protižidovských nařízení?

Do jaké míry zasáhla protižidovská legislativa do každodenního života židovských spoluobčanů?

1. SOCIODEMOGRAFICKÁ STRUKTURA ŽIDOVSKÉHO OBYVATELSTVA V JIČÍNĚ

Židovskou náboženskou obec v Jičíně řadíme spíše k menším náboženským obcím své doby. Počet židů ve městě se v průběhu 20. století nijak zvlášť neměnil. Zato rozdíl 146 židů mezi sčítáním z roku 1890 a 1910 je alarmující. Úbytek židovského obyvatelstva je tak značný, že nás to musí vést k zamyšlení, zda seznam vytvořený pro potřeby okresního hejtmanství v roce 1890 není

jen torzem.[1] Sčítání z roku 1910 nám udává počet 114 židů, další sčítání o jedenáct let později přináší stejné číslo.[2] Dle statistického lexikonu v Jičíně v roce 1930 pobývalo 119 židů (tvořili tak 1,1 % všech obyvatel).[3] V době válečné však dochází k výraznému propadu v počtu židovských obyvatel. V roce 1943, dle údajů v transportních seznamech, v Jičíně žilo pouze osmdesát židů.[4] Je však nutno upozornit, že transportní seznamy nejsou zcela relevantním zdrojem. Je třeba si uvědomit, že ne všichni jičínští židé museli být deportováni z Jičína (potažmo ze shromaždiště v Mladé Boleslavi).

Se studiem židovské demografie bezpochyby souvisí i stopování fenoménu židovské asimilace. Tento aspekt můžeme pozorovat z různých perspektiv. Za hledisko náboženské můžeme říci, že většina židů si zachovává určitou náboženskou identitu. Jsou tedy buď členy náboženské obce, nebo alespoň udávají za své náboženství judaismus.[5] Čím dál frekventovaněji ale pozorujeme tuto tendenci – starší generace v obci zůstává, zatímco ti mladší z ní vystupují. Jako příklad uveďme rodiny Josefa Poláka, Arthura Fischera, Antonína Adelberga a Jindřicha Mautnera.[6] Na podobný trend vzpomíná i pamětnice Irena Racková, roz. Popperová, původem z Jičína: „*Rodiče sice do synagogy chodili, ale my děti už ne, už jsme v tom nebyly vychovávány. Tak například rodiče drželi půst, kdežto nás už k ničemu takovému vůbec nevedli. Snad nikdy jsem nebyla v synagoze na bohoslužbě.*"[7] U některých rodin se setkáváme s tím, že žádný z jejich členů nebyl příslušníkem židovské obce a s judaismem se v podstatě nijak neztotožňoval. Takovou rodinou byla např. sociálně demokraticky (později komunis-

---

1 Státní okresní archiv Jičín (dále jen SOkA Jičín), fond Archiv města Jičín (dále: AM Jičín), *Seznamy židovských rodin 1851–1894*, kt. č. 532, inv. č. 2183. Na dvoulistě formátu A4 jsou vypsáni přednostové (otcové) židovských rodin. Tehdy v roce 1890 se nejednalo o žádné oficiální sčítání, tento soupis byl pořízen Okresním hejtmanstvím v Jičíně pro úřední účely. Přichází v úvahu, že soupis nemusí být věcně přesný a mohou se v něm vyskytovat chyby. Je tedy nezbytné údaje získané z tohoto pramene podrobit kritické analýze.

2 SOkA Jičín, fond Okresní úřad Jičín I (dále: OÚ Jičín I), *Sčítací operáty 1921,* kt. č. 1123–1133, inv. č. 2152.

3 *Statistický lexikon obcí v republice Československé.* Praha: Ministerstvo vnitra a Státní úřad statistický, 1934, s. 120, 427.

4 Památník Terezín (dále jen PT), Seznamy vězňů, *Transportní seznam „Cl" z Mladé Boleslavi do Terezína*, inv. č. 7414. Přístupné on-line: http://www.pamatnik-terezin.cz/vyhledavani/listiny/detail.php?table=Evidencni_karta&col=id&value=5084. Srov.: Tamtéž, *Transportní seznam „Cm" z Mladé Boleslavi do Terezína*, inv. č. 7415. Přístupné on-line: http://www.pamatnik-terezin.cz/vyhledavani/listiny/detail.php?table=Evidencni_karta&col=id&value=5085.

5 SOkA Jičín, fond OÚ Jičín I, *Sčítací operáty 1921,* kt. č. 1123–1133, inv. č. 2152. Srov.: Tamtéž, *Sčítací operáty 1910,* kt. č. 576–594, inv. č. 1657.

6 Tamtéž.

7 SEDLÁČKOVÁ, Anna. *Z historie poslední jičínské židovské komunity v Jičíně aneb Po stopách zmizelých.* Středoškolská odborná činnost. Jičín: Lepařovo gymnázium, 2014–2015, s. 24.

ticky) orientovaná rodina Goliathových, jejíž členové již během sčítání lidu v roce 1921 uváděli, že jsou bez vyznání. Dalšími bez vyznání v roce 1921 byly rodiny Arnošta a Rudolfa Kareisových, Orsteinových (kromě manželky Olgy), Breitenfeldových a rovněž MUDr. Arnošt Lustig byl bez vyznání.[8] Pro uvědomění si historického kontextu je důležité poznamenat, že ve sčítacích operátech z roku 1910 se kromě Artuše a Jindřicha Fleischnerových objevují všichni židé s izraelitským náboženským vyznáním.[9] Domníváme se, že jejich pozdější vystoupení z obce bylo dáno válečnými zkušenostmi (mnozí se účastnili první světové války) a také v té době se formující komunistickou stranou.

Je velmi zajímavé pozorovat, že v Jičíně máme jen nepatrné množství tzv. starousedlíků.[10] Před rokem 1900 se setkáváme pouze se sedmi rodinami, které se současně objevují i ve 20. století.[11] Příliv a odliv židů byl natolik značný, že si můžeme dovolit označit Jičín za jakousi přechodnou stanici jejich působení. Mnozí do Jičína přicházeli i z větších dálek (např. z Čáslavi, Poděbrad či Sedlčan), zpravidla pocházeli z menších měst či dokonce z vesnic a do Jičína dle všeho migrovali s podnikatelským úmyslem.

Židovské domy již většinou nebyly pouze ve vlastnictví mužů, ale každý z manželů vlastnil polovinu. Můžeme hovořit o jisté míře ženské emancipace a ústupku mužského monopolu.[12] Domy dědili potomci a jeden ze synů se obvykle stával dědicem živnosti (obchodu, řemeslnické dílny či továrny). Pokud otec neměl živnost komu předat, odprodal ji.[13] Ženám s péčí o domácnost pomáhaly služebné. Některé židovské ženy ve 20. století již aktivně pracovaly. Buď pomáhaly manželovi se živností, anebo měly vlastní živnost (zpravidla menší obchod). Setkáváme se dokonce i s případem, kdy žena byla majitelkou živnosti a její manžel vedoucím skladu.[14]

Po analýze zápisů v matrikách narozených a zemřelých zjistíme, že mezi léty 1900–1911 se celkem narodilo 54 židovských dětí a zároveň 44 židů zemřelo. Vidíme, že komunita se v těchto letech stále ještě rozrůstá, ale s tím,

---

8 SOkA Jičín, OÚ Jičín I, *Sčítací operáty 1921,* kt. č. 1123–1133, inv. č. 2152.

9 Tamtéž, *Sčítací operáty 1910,* kt. č. 576–594, inv. č. 1657.

10 Definici pojmu „starousedlík" pro nás splňuje rodina, která v Jičíně žije více než 43 let (před rokem 1900).

11 SOkA Jičín, AM Jičín, *Seznamy židovských rodin 1851–1894*, kt. č. 532, inv. č. 2183. Srov.: SOkA Jičín, OÚ Jičín I, *Sčítací operáty 1921,* kt. č. 1123–1133, inv. č. 2152. Srov.: Tamtéž, *Sčítací operáty 1910,* kt. č. 576–594, inv. č. 1657.

12 *Informační průvodce města Jičína*. Jičín: T. P. Holinka, 1933, s. 8–20. Srov.: *Adresář města Jičína XIV*. Jičín: Město Jičín, 1940, s. 5–96.

13 SOkA Jičín, fond Berní správa Jičín (dále: BS Jičín), *Karel Fišl – Staré Město č. p. 89*, kt. č. 180, inv. č. 436.

14 *Informační průvodce města Jičína,* s. 8–20. Srov.: SOkA Jičín, OÚ Jičín I, *Sčítací operáty 1921,* kt. č. 1123–1133, inv. č. 2152.

že hlavní roli hrál přírůstek mechanický, nikoliv přirozený.[15] Po roce 1911 ale dochází k zásadnímu zlomu, který můžeme označit termínem demografická krize. V porovnání s údaji z roku 1943 je patrné, že komunita mezi léty 1911–1943 výrazně zestárla. Její průměrný věk se zvýšil o neuvěřitelných 16,7 let. Vysoký průměrný věk tak vede k postupnému vymírání komunity v závěru první třetiny 20. století. Ve čtyřicátých letech nejvíce členů v obci bylo ve věku 42–61 let, tedy v pozdně produktivním věku.[16]

K asimilačnímu proudu se připojila majoritní část českého židovstva, ani Jičín nebyl výjimkou.[17] S tím úzce souvisí nově se objevující náboženské rity. Některé rodiny již v době první republiky preferovaly pohřeb žehem (např. Jindřich Fleischner, Arnošt Steiner, Bohumil Fišl, JUDr. Rudolf Kohn, v poválečném období – Olga Ornsteinová),[18] což lze považovat za diametrální odklon od zásad předepsaných halachou.[19] Podobným fenoménem je ve 20. století tak časté zřizování rodinných hrobek.

Jičínští židé byli aktivní v celé řadě kulturních a obchodních spolků, zatímco jejich vztah k židovské náboženské obci byl spíše vlažný. Typické jsou především jejich četné výstupy v důsledku stále rostoucích náboženských daní.[20]

Můžeme říci, že struktura obchodních odvětví mezi léty 1921–1943 se nijak zásadně nezměnila. Jak ve dvacátých, tak ve čtyřicátých letech stále převládaly obchody s galanterií, látkami a případně s kůžemi.[21]

---

[15] Národní archiv (dále jen NA), BHMa, *Matrika narozených 1849–1937*, kn. č. 682, inv. č. 682, fol. 293–322, Židovská náboženská obec Jičín. Přístupné on-line: http://www.badatelna.eu/fond/1073/zaznam/908. Srov.: Tamtéž, *Matrika zemřelých 1849–1941*, kn. č. 687, inv. č. 687, fol. 129–148, Židovská náboženská obec Jičín. Přístupné on-line: http://www.badatelna.eu/fond/1073/zaznam/913.

[16] SOkA Jičín, OÚ Jičín I, *Sčítací operáty 1910,* kt. č. 576–594, inv. č. 1657. Srov.: Tamtéž, *Sčítací operáty 1921,* kt. č. 1123–1133, inv. č. 2152. Srov.: PT, Seznamy vězňů, *Transportní seznam „CI" z Mladé Boleslavi do Terezína*, inv. č. 7414. Přístupné on-line: http://www.pamatnik-terezin.cz/vyhledavani/listiny/detail.php?table=Evidencni_karta&col=id&value=5084. Srov.: Tamtéž, *Transportní seznam „Cm" z Mladé Boleslavi do Terezína*, inv. č. 7415. Přístupné on-line: http://www.pamatnik-terezin.cz/vyhledavani/listiny/detail.php?table=Evidencni_karta&col=id&value=5085

[17] PĚKNÝ, Tomáš. *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. Praha: Sefer, 2001, 702 s. ISBN 80-85924-33-1.

[18] SOkA Jičín, fond Městský národní výbor Jičín (dále: MěstNV Jičín), *Evidenční karty obyvatel*, neuspořádáno. Srov.: Terénní průzkum židovského hřbitova v Sedličkách dne 7. 2. 2016.

[19] PĚKNÝ, Tomáš. *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, s. 164–165.

[20] Osobní vzpomínky Stanislava Hylmara ze dne 14. 11. 2015. Srov.: *Informační průvodce města Jičína*. Jičín: T. P. Holinka, 1933, s. 18.

[21] NA, BHMa, *Matrika zemřelých 1849–1941*, kn. č. 687, inv. č. 687, fol. 173–188, Židovská náboženská obec Jičín. Přístupné on-line: http://www.badatelna.eu/fond/1073/zaznam/913. Srov.: *Informační průvodce města Jičína,* s. 8–20. Srov.: SOkA Jičín, OÚ Jičín I, *Sčítací operáty 1921,* kt. č. 1123–1133, inv. č. 2152. Srov.: Tamtéž, *Sčítací operáty 1910,* kt. č. 576–594, inv. č. 1657.

2. Z MODERNÍ HISTORIE ŽIDOVSKÉ NÁBOŽENSKÉ OBCE JIČÍN

Židovská náboženská obec ve 20. stol. nebyla samosprávou v pravém slova smyslu. Tomu nasvědčuje její faktická podřízenost místní městské a okresní správě.[22] K židovské obci patřily i další komunity v blízkém okolí – Lázně Bělohrad, Čistá, Lomnice nad Popelkou, Ohařice, Sobotka, Zámostí, Stará Paka, Nová Paka, Borovnice, Vidochov a další.[23]

V roce 1931 následují další sbírky na potřebnou opravu synagogy. Tentokrát se aktivně zapojují i jičínští židé.[24] Opět se v tomto seznamu nacházejí osobnosti z různých koutů Československa, které mají s Jičínem osobní vazby. Např. jedním z mecenášů byl generální ředitel Vítkovických závodů Oskar Federer, který se v Jičíně narodil v roce 1884 do rodiny Theodora a Matyldy Federerových.[25]

Náboženský život se v jičínské synagoze odehrával až do roku 1941, kdy byly všechny židovské modlitebny na území protektorátu nařízením říšského protektora uzavřeny.[26] Během války byl interiér devastován. Lavice, svícny, lustry a další součásti zařízení byly odstraněny a interiér byl využíván jako sklad židovského nábytku.[27] Po válce (v letech 1946–1947) se zvažovalo několik různých scénářů, jak s prostory synagogy naložit. Nakonec byla synagoga pronajata městu Jičín na dobu dvaceti let s nulovým nájmem pod podmínkou, že bude o bývalou modlitebnu a židovský hřbitov pečovat.[28] Město tomuto slibu ale nedostálo. Synagoga byla od 60. let až do pádu komunismu využívána jako sklad bylin.

Obec měla dva zaměstnance – rabína a synagogálního sluhu („kostelníka"). Rabín Bohumír Polesy v Jičíně působil spolu se svou rodinou od září 1908 až do června 1937.[29] Jedním z hlavních kritérií pro úspěšné získání místa rabína byla státní zkouška z češtiny, jež byla rituálním jazykem již od počátku 20.

---

[22] SOkA Jičín, OÚ Jičín I, *Židovská náboženská obec v Jičíně*, kt. č. 765, inv. č. 1991.

[23] DOLISTA, Karel; HEŘMAN, Jan. *Židovská náboženská obec Jičín, 1785–1940*. Prozatímní inventární seznam, 1971, s. 133.

[24] Archiv Židovského muzea v Praze (dále jen Archiv ŽMP), fond Židovská náboženská obec Jičín, *Pamětní kniha z roku 1904*, sign. 53135. Nestránkováno.

[25] NA, BHMa, *Matrika narozených 1849–1937*, kn.č. 682, inv. č. 682, fol. 119, Židovská náboženská obec Jičín. Přístupné on-line: http://www.badatelna.eu/fond/1073/zaznam/908.

[26] KÁRNÝ, Miroslav. *„Konečné řešení": genocida českých židů v německé protektorátní politice*. Praha: Academia, 1991, s. 74. ISBN 80-200-0389-4.

[27] Fotoarchiv Židovského muzea v Praze, *fotografie interiéru synagogy v Jičíně z roku 1942*.

[28] SOkA Jičín, MěstNV Jičín, *Zápisy ze schůzí rady 1947*, s. 219, neuspořádáno.

[29] Tamtéž, *evidenční karty obyvatel*, neuspořádáno.

Exteriér jičínské synagogy v roce 1907 – bourání domu čp. 102 k otevření Nové ulice. Vpředu staré hradební zdi. Regionální muzeum a galerie v Jičíně.

století.[30] Po vynuceném uzavření německé židovské školy v prosinci 1897 se židé sice rychle, ale ne zcela bez nátlaku formálně[31] stali organickou součástí jičínské maloměstské společnosti.

Až do roku 1918 máme v zápisech ze schůzí představenstva doloženy všechny hlavní židovské svátky – Pesach, Jom Kipur, Purim, Simchat Tóra. Převládají zejména svátky oslav, veselí a radosti. Méně se pak objevují svátky postní.[32]

Jičínské židovstvo je možné rozdělit na dvě nestejnoměrné skupiny. Majoritní skupinou jsou ti, kteří byli před první světovou válkou náboženskému životu již značně vzdálení. Druhým, méně početným uskupením jsou praktikující židé. Do tohoto tábora lze zařadit i rodinu Ippenových, která si značně zakládala na výuce náboženství. Výuka náboženství pod vedením rabína Bohumíra Polesyho totiž probíhala velmi improvizovaně. Namísto toho, aby

---

[30] V synagogách ve městech s větším počtem židů (např. v Praze, Plzni, Brně, Teplicích) bohoslužebným jazykem byla němčina.

[31] To, že židé začali využívat českého jazyka jako jazyka vzdělávacího a bohoslužebného, bylo pro českou majoritu důležitou událostí, která významně napomohla v postupném sbližování obou „táborů".

[32] Archiv ŽMP, fond Židovská náboženská obec Jičín, *Zasedací protokol (1904–1929)*, sign. 64553. Nestránkováno.

s žáky navštěvoval synagogu, učili a modlili se v přízemní místnosti v Židovské 100. Představenstvo obce nakonec odhlasovalo, že počínaje rokem 1919 budou žáci chodit do synagogy spolu s rabínem pravidelně každých čtrnáct dní. Jako kontrast k panu Ippenovi můžeme uvést Alexandra Janowitze a jeho žádost o zrušení opakování modlitby Šmore esre[33] v den šabatu. Recitování modlitby bylo časově poměrně náročné, tudíž se není čemu divit, že A. Janowitz, zaneprázdněný svým obchodem, žádal obec o její zredukování. Představenstvo obce žádosti nakonec nevyhovělo. Třetí skupinou, kterou bychom mohli vymezit, jsou židé, kteří stáli na přechodu mezi tradičním židovstvím a úplnou sekularizací. Jedním z příznaků je nová koncepce židovské svatby. Běžný svatební obřad probíhal v synagoze za přítomnosti rabína, příbuzných a nejbližších přátel. Po roce 1910 ale přibývá případů, kdy židé slaví svatbu ve svých domácnostech, pouze s chupou.[34]

Jednou ročně se v jičínské synagoze konala ku příležitosti narozenin krále Františka Josefa I. slavnostní bohoslužba, na kterou byli pozváni nejen židé z širšího okolí, ale i zástupci městské a okresní samosprávy a další hosté. Bohoslužba probíhala spíše ve vlasteneckém než náboženském duchu. Zpívala se národní hymna a hrálo se na piano.[35]

Judaismus jičínských židů byl však i před rokem 1918 z velké části reformní. Návštěva synagogy se pro mnohé postupně stávala především příležitostí pro setkání s přáteli a známými. Zmínka o možné ortodoxii není doložena od roku 1913.[36] Někteří židé byli nakloněni tradičnímu modelu židovství, většina však usilovala o přizpůsobení víry novým „civilním" poměrům – obchodu a rodinnému životu.

Finanční krize židovské obce zapříčiněná jednak péčí o židovské uprchlíky z Haliče a Bukoviny, jednak strmě klesajícím počtem jejích členů, vyvrcholila v roce 1922. Situace se stala neúnosnou do takové míry, že celé představenstvo rezignovalo. I přestože padaly návrhy obec rozpustit či přičlenit k některé větší obci v okolí, obec nakonec zůstala zachována ve své původní podobě. Roku 1938 ale nedostatek finančních prostředků vygradoval do takových rozměrů, že obec byla nucena nabídnout dům čp. 100 (bývalou židovskou školu) k prodeji městu Jičín.

---

33 Modlitba je známá též pod názvem *Amida*. Text modlitby se v den šabatu recituje celkem čtyřikrát. Amida se recituje ve stoje, v naprostém tichu a tváří ve směru k Jeruzalému.

34 Archiv ŽMP, fond Židovská náboženská obec Jičín, *Zasedací protokol (1904–1929)*, sign. 64553. Nestránkováno.

35 Tamtéž.

36 Současně uznáváme, že snaha o přesnou dataci tohoto fenoménu je více než naivní.

3. ŽIDOVSKÉ VYSTĚHOVALECTVÍ

Po okupaci se emigrace pro židovské obyvatelstvo stávala stále složitější. Zvláště po roce 1941 byli uprchlíci odkázáni zejména na ilegální transporty do Palestiny, na čínskou Šanghaj a některé státy v Jižní Americe.

Tab. 1.

Sumarizující tabulka se základními údaji o jičínských židovských emigrantech

Jméno	**Pobyt v Praze**[37]	**Adresa v Praze**	**Vystěhovalecké dokumenty**	**Emigrace**	**Poznámka**
Otakar Hahn a Marie Hahnová roz. Ornsteinová	od 1. 9. 1938	Praha I, Žatecká 5	Vysvědčení zachovalosti vydáno 12. 8. 1939	11. 1. 1940 do Palestiny do Tel Avivu	Ještě 11. 1. 1940 jsou v kontaktu s Ústředím pro vystěhovalectví židů v Praze[38]. Po válce zakládají v Tel Avivu firmu na výrobu textilního zboží[39]
Luisa Kantorová	od 4. 3. 1940	Praha 19	Vystěhovalecký pas obdržela 27. 6. 1940	Není známo	
Jiří Neumann	od 16. 5. do 19. 11. 1941	Praha	Vysvědčení zachovalosti vydáno 26. 5. 1941	Neemigroval	Ve vystěhovaleckých dokumentech je uvedeno, že plánoval emigrovat do Šanghaje. V Praze pobýval již v roce 1939[40]
Josef Fischer	od 28. 10. 1939 do 1. 6. 1940	Praha 3, Všehrdova 3	Vysvědčení zachovalosti vydáno 15. 2. 1940	Neemigroval	V Praze bydlel u Gustava Schücka, bývalého jičínského obchodníka[41]

[37] Pobyt v Praze před samotným vystěhováním byl nutný pro obstarání veškerých dokumentů a povolení. V případě rodiny se stěhoval pouze otec. Matka s dětmi zůstávala ve své domovské obci a do Prahy dorazily až krátce před odjezdem do zahraničí.

[38] NA, fond Policejní ředitelství (dále: PŘ) Praha II – všeobecná spisovna – 1931–1940, kt. č. 6218, sign. H491/31 hahn marie. Srov.: NA, PŘ Praha II – evidence obyvatelstva, sign. hahn marie 1908. Srov.: NA, PŘ Praha II – všeobecná spisovna – 1931–1940, kt. č. 6215, sign. H482/16 hahn otakar. Srov.: NA, PŘPraha II – evidence obyvatelstva, sign. hahn otto 1897. Srov.: SOkA Jičín, fond Městský národní výbor Jičín, *Evidenční karty obyvatel*, neuspořádáno.

[39] SOkA Jičín, fond Okresní soud Jičín, *Prohlášení za mrtvé*, neuspořádáno.

[40] NA, PŘ Praha II – všeobecná spisovna – 1941–1950, kt. č. 7892, sign. V929/5 neumann jiří. Srov.: NA, PŘ Praha II – evidence obyvatelstva, sign. neumann jiří 1922. Srov.: SOkA Jičín, MěstNV Jičín, *Evidenční karty obyvatel*, neuspořádáno.

[41] NA, PŘ Praha II – všeobecná spisovna – 1931–1940, kt. č. 5747, sign. F824/62 fischer josef. Srov.: NA, PŘ Praha II – evidence obyvatelstva, sign. fischer josef 1916. Srov.: SOkA Jičín, MěstNV Jičín, *Evidenční karty obyvatel,* neuspořádáno.

Jméno	Pobyt v Praze[37]	Adresa v Praze	Vystěhovalecké dokumenty	Emigrace	Poznámka
JUDr. Otakar Šindelka	Žil v Praze dlouhodobě	Praha 1, Revoluční třída 17		V únoru 1939 emigroval do Londýna[42]	
Karel Adolf Janowitz				Emigroval do Quita v Ekvádoru	3. 7. 1944 byl v Ekvádoru oddán s Arnoštkou Reinišovou. Pravděpodobně se jednalo o ilegální emigraci, jelikož v evidenci obyvatelstva je zapsána až dodatečně 19. 12. 1946[43]
Vilém Bondy	Domovským právem příslušný do Prahy, ale žijící v Jičíně	Jičín Masarykovo nám. č. p. 8		Neemigroval	O vydání vysvědčení zachovalosti žádal za účelem „šoférské zkoušky"[44]

Díky svému předválečnému pobytu v zahraničí se zachránily také sestry Otakara Šindelky – Ida Yong Šindelková a Marie Šindelková. Ida podle údajů v evidenční kartě získala 16. 1. 1939 domovský list v Paříži.[45] O pobytu Marie Šindelkové za války se nám nepodařilo zjistit bližší informace. Z poválečné evidence obyvatel ale vyplývá, že 17. 1. 1947 se znovu přihlásila k pobytu v Praze-Karlíně.[46]

Z dokumentů uložených v památníku Yad Vashem v Izraeli se dozvídáme o dalších třech osobách původem z Jičína, které přežily válku v emigraci. Jedná se o sestry Elsu Politzer a Marii Singer roz. Hahnovy, v roce 1978 bytem v Tel Avivu. Bratr Robert Hahn se svojí manželkou Marií tehdy žil v Londýně, avšak vzhledem k tomu, že ještě v roce 1942 oficiálně bydleli v Moravské Ostravě, je vysoce pravděpodobné, že emigrovali až po roce 1945.[47] Tato jediná zmínka je datována k roku 1978 a nachází se na tzv. Page of Testimony.[48]

---

43 SOkA Jičín, MěstNV Jičín, *Evidenční karty obyvatel,* neuspořádáno.

44 Míněno získání řidičského oprávnění. (*Žádost o vydání vysvědčení zachovalosti – Vilém Bondy*, [on-line], [cit. dne 12. 1. 2016]. Přístupné on-line: http://www.holocaust.cz/databaze-obeti/obet/141154-vilem-bondy/).

45 NA, fond PŘ Praha II – evidence obyvatelstva, sign. šindelka ida 1908.

46 Tamtéž, sign. šindelka marie 1905/2.

47 SOkA Jičín, MěstNV Jičín, *Evidenční karty obyvatel,* neuspořádáno.

48 Jedná se o speciální formulář vytvořený muzeem Yad Vashem pro zaznamenání informací o jednotlivých obětech holocaustu. Podnět k zapsání podávají rodinní příslušníci, karty jsou jimi podepsány. (*The central database of shoah vistims´names*, [on-line], [cit. dne 19. 2. 2016]. Přístupné on-line: http://yvng.yadvashem.org/index.html?language=en).

4. VÁLEČNÉ OBDOBÍ

Již v roce 1937 si JUDr. Emil Hönigsfeld v jedné ze svých žádostí židovské obci o snížení náboženské daně stěžuje na špatný chod své advokátní kanceláře. Příčinu shledává v komplikované politické situaci. O rok dříve (v roce 1936) se v Jičíně konal sjezd Národního sjednocení, v rámci něhož byla na několika místech v Jičíně skandována protižidovská hesla typu: „*Chceme vládu lidu, ne židů, židi ven, pryč se židy.*"[49] Pozvánky a agitační plakáty byly otištěny v několika periodicích – v Novém směru, Krakonoši a v Národní politice.[50]

Tab. 2

Vyloučení židů – intelektuálů z jejich původních zaměstnání

Jméno	Původní povolání (před rokem 1939)	Z výkonu povolání vyloučen dne	Zaměstnání v době války	Poznámka
MUDr. Arnošt Lustig	Lékař	Lékařská ordinace byla uzavřena patrně v průběhu roku 1939, jelikož v adresáři z roku 1940 již není uvedena[51]		
Hugo Lustig	Advokát	16. 3. 1939	Bývalý advokát[52]	Za svého zástupce zvolil JUDr. Kloučka[53]
Emil Hönigsfeld	Advokát	16. 3. 1939	Bývalý advokát[54]	Za svého zástupce zvolil JUDr. Potůčka[55]
Ludvika Tausssigová	Středoškolská profesorka	Dne 1. 5. 1939 přeložena na dovolenou s čekatelným jako neárijka[56]	Profesorka ve výslužbě[57]	Dle svědectví pamětníků v letech 1939– 1943 byla zaměstnávána jako pomocná dělnice[58]
Julius Janowitz	Městský úředník	17. 6. 1940[59]	Zemědělský dělník[60]	Jeho propuštění ze služeb města se zvažovalo již v září 1939[61]

[49] SOkA Jičín, AM Jičín, *Kronika města Jičína 1935–1936*, kn. č. 262, inv. č. 791, s. 136. Srov.: SOkA Jičín, OÚ Jičín I, *Israelská obec náboženská*, kt. č. 1105, inv. č. 2133, sign. 18J/513.

[50] Národní politika, roč. 54, 1936, č. 163, 13. 6.; Nový směr, roč. 1, 1936, č. 2, 23. 5.; Krakonoš, roč. 54, 1936, č. 18, 23. 2.; č. 23, 29. 3.; č. 28, 3. 5.; č. 31, 24. 5.

[51] *Adresář města Jičína XIV*. Jičín: Město Jičín, 1940, s. 5–96.

[52] SOkA Jičín, MěstNV Jičín, *Evidenční karty obyvatel,* neuspořádáno.

[53] SOkA Jičín, AM Jičín, *Kronika města Jičína 1939–1942*, kn. č. 264, inv. č. 793, s. 51.

[54] SOkA Jičín, MěstNV Jičín, *Evidenční karty obyvatel,* neuspořádáno.

[55] Tamtéž.

Již druhý den po okupaci českého území německými vojsky je postupně vydáváno jedno protižidovské nařízení za druhým. Cílem protektorátního zákonodárství je v první řadě segregace židů od majoritní části obyvatelstva. Snaha o tzv. „ghettizaci" tak pronikala do všech odvětví hospodářského a společenského života. Protižidovská nařízení můžeme tematicky rozdělit do několika skupin. V prvé řadě je nutno uvést skupinu nařízení, která budeme pracovně nazývat jako označovací. Cílem těchto vyhlášek, kam můžeme zařadit kupř. označování židů Davidovou hvězdou, označování židovských legitimací, vkladních knížek a v neposlední řadě samotných židovských obchodů, bylo viditelným způsobem vymezit skupinu lidí, která byla dle rasových zákonů považována za židy.[62] Další skupinu představují vyhlášky omezující kulturní, vzdělávací a osobní rozvoj. Sem bychom mohli zařadit zákaz návštěvy biografů a divadel, zákaz vstupu do veřejných parků a sadů, dále pak do galerií, knihoven, archivů, a rovněž zákaz chodit do škol. Úkolem těchto nařízení bylo co nejdůsledněji omezit styky židovského a nežidovského obyvatelstva ve veřejném životě.[63] Zbývající antisemitské vyhlášky tvoří různá hospodářská opatření. Sem by spadala veškerá vládní nařízení o správě hospodářských podniků, zavedení vázaných kont a účtů u peněžních ústavů a vyloučení židů z vykonávání některých druhů povolání.[64] V srpnu 1939, kdy vyšlo několik oběžníků s nařízeními týkajícími se zákazu návštěvy veřejných míst (biografů, kadeřnictví, hostinců, kaváren, plováren a koupališť), pověřil okresní úřad jičínskou četnickou stanici, aby prošetřila vztahy mezi židovským a árijským obyvatelstvem. Obec se na základě tohoto šetření měla rozhodnout, zda je nutné v zájmu většinové společnosti vydávat jedno z prvních protižidovských nařízení. O okresním úřadu rozhodně nelze říci, že by byl ve svém počínání nějak radikální. Naopak snažil se hledat možné alternativy, jak realizaci antisemitské politiky co nejvíce oddálit.[65]

---

[56] SOkA Jičín, fond Lepařovo gymnázium Jičín, *Pamětní kniha: Dějiny gymnasia v Jičíně*, kn. č. 746, inv. č. 746, s. 339.

[57] SOkA Jičín, MěstNV Jičín, *Evidenční karty obyvatel,* neuspořádáno.

[58] *Jičínské gymnázium 1624–1999: almanach k 375. výročí.* Jičín: Nákladem gymnázia, 1999, s. 93.

[59] SOkA Jičín, AM Jičín, *Zápisy ze schůzí městské rady 1940*, kn. č. 318, inv. č. 877. Nestránkováno.

[60] SOkA Jičín, MěstNV Jičín, *Evidenční karty obyvatel,* neuspořádáno.

[61] SOkA Jičín, AM Jičín, *Zápisy ze schůzí městské rady 1939*, kn. č. 317, inv. č. 876. Nestránkováno.

[62] KÁRNÝ, Miroslav. *„Konečné řešení": genocida českých židů v německé protektorátní politice*, s. 72–75.

[63] Tamtéž, s. 50–58.

[64] PETRŮV, Helena. *Zákonné bezpráví: Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. Praha: Auditorium, 2011, s. 118–120. ISBN 978-80-87284-19-3.

[65] SOkA Jičín, OÚ Jičín I, *Katalog Prezidiální spisy*, rok 1939, č. Ž/5 – 9.

Mezi léty 1939–1940 došlo k výraznému poklesu počtu židovských obchodů a firem. Ještě v dubnu roku 1939 v Jičíně bylo celkem 28 obchodů, o necelý rok později jen 15.[66] Většina z nich byla arizována, jiné byly zrušeny. Pro říši bylo finančně nevýhodné, aby musela všechny nepracující židy podporovat, proto byla v roce 1941 zavedena pracovní povinnost práceschopných židovských mužů a žen narozených mezi léty 1891–1923.[67]

Tab. č. 3

Pracovní nasazení jičínských židů v letech 1939–1943[68]

Jméno	**Termín pobytu**	**Druh práce, místo přechodného bydliště**
Josef Fischer (*1916)	11. 10. 1940 – 19. 9. 1941	Hospodářské práce, Běchary – u B. Seidla
Viktor Hahn (*1894)	23. 7. 1940 – 17. 6. 1941	Žňové práce, Žeretice – u J. Jakubce
Julius Hermann (*1892)	23. 7. 1940 – 11. 6. 1941	Žňové práce, Žeretice – u J. Jakubce
Jiřina Lustigová (*1922)	16. 7. 1940 – 15. 8. 1941	Zemědělské práce, Pševes u Kopidlna – u J. Kotláře
Jiří Pick (*1920)	1. 8. 1940 – 1. 1. 1941	Přeškolovací kurs, Praha II, Krakovská 13
Viktor Steiner (*1900)	25. 6. 1940 – 15. 8. 1940	Zemědělské práce, Slatiny, u p. Hamáčka
Otto Adelberg (*1902)	26. 10. 1939	Pomocné práce na městských jatkách

V zimě roku 1942 pracovala dvanáctičlenná skupina židovských dělníků v produktivním věku na úpravě lipového stromořadí. O této jejich pracovní aktivitě se dozvídáme díky stížnosti nadporučíka německé posádky Johanna Wildta. Podle něho pracovní skupina židů pracuje velmi nedbale a většinu času stojí.[69]

Židé byli většinou nasazeni na práce sloužící k obraně země, zajištění výživy, výrobě spotřebního zboží, v oblasti hospodářské a zemědělské. Konkrétně se jednalo o zemní a zemědělské práce, zakládání parků a dalších zelených

[66] SOkA Jičín, OÚ Jičín I, *Normálie, obecní statistika*, kt. č. 1239, inv. č. 2302. Srov.: *Adresář města Jičína XIV*. Jičín: Město Jičín, 1940, s. 5–96.

[67] PETRŮV, Helena. *Zákonné bezpráví: Židé v Protektorátu Čechy a Morava*, s. 153–155.

[68] SOkA Jičín, MěstNV Jičín, *Evidenční karty obyvatel*, neuspořádáno.

[69] SOkA Jičín, AM Jičín, *Zápisy ze schůzí správní komise 1942*, kn. č. 288, inv. č. 847. Nestránkováno.

Pracovní činnost židů na úpravě lipového stromořadí v zimě 1942. Osobní archiv Stanislava Hylmara.

ploch, práce při sklizni na velkostatcích, práce v lesním hospodářství a případně i v průmyslových závodech. Skupiny židovských pracovníků musely ale být důsledně odděleny od ostatních, nežidů, a to jak v práci, tak v ubytování. Sociální nejistota a nedostatek finančních prostředků donutily židy přijmout takřka jakákoliv zaměstnání.[70]

Historicky první nařízení týkající se arizace židovských živností bylo vydáno už v březnu 1939 první protektorátní vládou Rudolfa Berana. Nařízení ve skutečnosti již pojednávalo o správě a postupném zabavení podniků ve prospěch árijských podnikatelů.[71] Toto nařízení z března 1939 je však v historii arizací takřka bezvýznamné. Zásadní nařízení, od kterého se odvíjelo i budoucí protižidovské zákonodárství, vešlo v platnost 21. 6. 1939 a jeho autorem byl samotný říšský protektor Konstantin von Neurath. Budoucí důvěrníci, tzv. treuhändeři („správci věrné ruky"), měli mít veškeré kompetence k nakládání se svěřenými podniky. Hlavním úkolem přiděleného správce měla být příprava podniku pro komplexní arizaci, tedy převzetí podniku do vlastnictví vhodného árijského podnikatele.

---

[70] PETRŮV, Helena. *Zákonné bezpráví: Židé v Protektorátu Čechy a Morava*, s. 154–157.

[71] Tamtéž, s. 36, 59.

Již víme, že v Jičíně bylo největší zastoupení židovských obchodů s galanterním zbožím a textiliemi. S ohledem na to, že v protektorátu již před válkou byl velký nadbytek obchodů s tímto sortimentem, arizace a likvidace židovských obchodů začala právě v těchto odvětvích. Některé nevýznamné obchody (často maloobchody) byly přímo rušeny.[72] [73]

V oblasti arizace a správy židovských obchodů a firem se významně angažovala i místní pobočka NSDAP v Hradci Králové v čele s dr. Kafkou. O Kareisově továrně na výrobu lihovin svému nadřízenému dr. Rudolfu Müllerovi[74] píše toto: „*Výše uvedená firma je pro nás /NSDAP – A. S./ důležitá. Podle mého názoru by firma do německých rukou měla být odprodána asi za 60 000 RM.*" V kompetenci místních pracovníků NSDAP v Hradci Králové bylo také shánět vhodné kandidáty pro správu jednotlivých židovských podniků.[75]

První relevantní zmínka o volbě správců do židovských obchodů se v Archivu města Jičína objevuje ke dni 9. 12. 1939, kdy ministerstvo obchodu městskou radu vyzývá, aby co nejdříve jmenovala treuhändera pro židovské obchody se starým železem (zvláště pro obchod Františka Ornsteina). Okresní úřad ve svém dopise ministerstvu doporučuje pro tuto funkci obchodníka Václava Vaníčka.[76]

Tab. č. 4:

Arizační proces v Jičíně[77]

Datum	Nemovitost	Majitel	Žadatel o přidělení / odkoupení nemovitosti	Stav žádosti	Poznámka
11. 9. 1939	Dům	Hönigsfeldovi	Město Jičín	Vyřizuje se	
13. 12. 1939	Obchod se starým železem a "odpadky"	František Ornstein	Václav Vaníček	Vyřizuje se	

[72] K likvidaci byly určeny především podniky závisející hlavně na dovozu, trpící nedostatkem surovin, podniky bez velkého hospodářského významu a podniky se zastaralým zařízením.

[73] SOkA Jičín, AM Jičín, *Zápisy ze schůzí městské rady 1940*, kn. č. 318, inv. č. 877. Nestránkováno. Srov.: Tamtéž, *Zápisy ze schůzí městské rady 1939*, kn. č. 317, inv. č. 876. Nestránkováno.

[74] Rudolf Müller byl pověřen dohledem nad všemi dosazenými správci židovských podniků v oblasti vyživovacího sektoru a vydával směrnice k jejich dalšímu vedení nebo likvidaci.

[75] NA, fond Arizační spisy, *Arizace firmy Bedřicha Kareise (Jičín)*, kt. č. 17, inv. č. 181.

[76] SOkA Jičín, OÚ Jičín I, *Oběžníky, vyhlášky, statistika*, kt. č. 1345, inv. č. 2357.

[77] Tamtéž

Datum	Nemovitost	Majitel	Žadatel o přidělení / odkoupení nemovitosti	Stav žádosti	Poznámka
5. 3. 1940	Obchod se sukny	Otto Goliath	Jan Janďourek	Vyřizuje se	
5. 3. 1940	Obchod s látkami	Janowitzovi		Obchod zrušen	Vlastníci Julius Janowitz a Marie Lustigová
13. 3. 1940	Obchod s kůžemi	Alois Stránský	Ferdinand Žižka, Josef Fišer	Vyřizuje se	
15. 3. 1940	Obchod s lihovinami	Kareisovi	Jaroslav Svatoň	Nepřidělen	
18. 3. 1940	Prodej zboží	Textilní obchody	Václav Heřman	Vyřizuje se	V. Heřman chce odkoupit veškeré zboží z židovských textilních obchodů
19. 3. 1940	Dům	Steinerovi	Rostislav Příhoda	Nepřidělen	
30. 3. 1939	Živnost	Vilém Bondy	Josef Koros	Přiděleno	Josef Koros získal po V. Bondym živnostenský list na obchod se střižním zbožím[78]
13. 6. 1939	Živnost, obchod	Pavla Breitenfeldová	Štěpánka Kohlová	Přiděleno	Š. Kohlová získala živnostenský list na obchod po P. Breitenfeldové[79]
26. 3. 1940	Obchod s galanterií	Hahnovi	Josef Hejl	Vyřizuje se	
26. 3. 1940	Obchod s galanterií	Steinerovi	Josef Hejl	Nepřiděleno	
1. 4. 1940	Obchod s galanterií	Marie Bergrová		Obchod zrušen	
3. 4. 1940	Obchod se starým železem a „odpadky“	Marta Guthová		Zákaz prodeje odpadků	M. Guthová nemůže živnost nadále provozovat, jelikož jí byl zabaven automobil
29. 4. 1940	Obchod s kůžemi	Hermannovi	Václav Hrubý	Obchod předán do správy	
30. 4. 1940	Živnost	Marta Guthová	Vít Štembera	Přiděleno	V. Štembera získal živnostenský list po M. Guthové

[78] SOkA Jičín, fond Obchodní grémium Jičín, *Zápisy ze schůzí představenstva (1931–1940),* kn. č. 4, inv. č. 4. Nestránkováno.

[79] Tamtéž.

Datum	Nemovitost	Majitel	Žadatel o přidělení / odkoupení nemovitosti	Stav žádosti	Poznámka
28. 1. 1941	Obchod se starým železem a „odpadky“	František Ornstein	Anton Sandner	Obchod předán do správy	
1942	Obchodní místnost v domě č. p. 93	Hahnovi	Alois Vynš	Vyřizuje se	Od 2. 11. 1941 má obchod svého treuhändera
3. 8. 1939	Živnost	Arnošt Kareis		Vyřízeno	Z vlastní vůle se vzdal své živnosti[80]
	Obchod s lihovinami	Kareisovi	Walter Körner	Vyřízeno	Tato zmínka se objevuje dodatečně až v zápisech ze schůzí z roku 1946[81]. 27. 4. 1942 je jako majitel továrny uváděn Johann Hynek[82]
19. 7. 1940	Byt v domě Palackého ulici č. p. 72	Stránský	Marsen	Vyřízeno	
7. 3. 1940	Jakýkoliv židovský obchod		Vlasta Jarišová	Vyřizuje se	Za účelem zřízení vlastní živnosti žádá o přidělení některého židovského obchodu
	Automobil „Walter“	Bedřich Ornstein	Walter Körner	Přiděleno	B. Ornstein po válce žádá o vyplacení náhrady
	Obchod	Steinerovi	W. Maresch	Přiděleno	
1941	Obchod se sukny	Goliathovi		Přiděleno	V roce 1941 byla provedena adaptace interiéru obchodu v hodnotě 28 000 Kč

Od poloviny roku 1940 jsou některé židovské byty uvolněny a přednostně dány k dispozici německým obyvatelům. Nejenže židé byli nuceni migrovat v rámci města Jičína (někteří se stěhovali během roku i několikrát), několik mladších mužů bylo dokonce internováno mimo Jičín, do Rovně a Sobotky,

[80] Tamtéž.

[81] SOkA Jičín, MěstNV Jičín, *Zápisy ze schůzí městské rady 1946*, s. 216, neuspořádáno.

[82] *6. Mai 1942. Firma Friedrich Kareis Sohn, Inh. (Inhaber) Johann Hynek (Likörfabrik und Weingrosshandel Jitschin).* (NA, fond Arizační spisy, *Arizace firmy Bedřicha Kareise (Jičín)*, kt. č. 17, inv. č. 181).

kde pracovali jako pomocní dělníci na zemědělských statcích. Mnozí byli během války nuceni se stěhovat za prací, na kterou byli zrovna povoláni.[83]

10. ledna 1943 skupina 78 židů v brzkých ranních hodinách opustila Jičín a odjela vlakem na shromaždiště v Mladé Boleslavi, kde byli koncentrováni všichni židé ze širokého okolí.[84] První transport, jímž také odjela většina jičínských židů, byl vypraven 13. 1. Další transport do Terezína byl stanoven na 16. 1.[85] Jičínští židé ve valné většině případů v Terezíně strávili jen několik málo dnů, než byli deportováni dál na východ, zpravidla do Osvětimi. První transport s jičínskými židy z Terezína odjel již 20. 1. 1943.[86]

Několik osob židovského původu bylo zatčeno ještě před lednem 1943.[87] Jednalo se především o osoby politicky činné, příbuzné emigrantů a odbojové pracovníky. V letech 1944–1945 byla pozatýkána většina členů smíšených židovských rodin,[88] kteří byli internováni buď v Terezíně, či v jiných internačních táborech na území protektorátu.[89]

5. POVÁLEČNÁ ŽNO

V roce 1945 se do Jičína navrátili zejména židé ze smíšených rodin, kteří byli vězněni v internačních zařízeních na našem území. Dále přežilo několik osob, které byly zatčeny v rámci Akce „E" v září 1942, a v neposlední řadě se podařilo přežít čtyřem židům, kteří byli do Terezína hromadně deportováni v lednu 1943. Jednalo se o starší osoby, které byly díky svému pokročilému věku dlouhou dobu chráněny před transporty na východ.[90]

Jelikož záhy po skončení války nebylo zřejmé, kolik členů se domů vůbec navrátí, byla ve většině předválečných ŽNO vytvořena prozatímní reprezentace, tvořená z navrátivších se židů.[91] Funkce správce ŽNO v Jičíně byla nejprve svěřena Bedřichu Ornsteinovi. Počátkem roku 1949, v době, kdy Ornstein emigroval do Izraele, tuto funkci z pověření Rady židovských náboženských obcí

---

[83] Tamtéž.

[84] SOkA Jičín, AM Jičín, *Kronika města Jičína 1943–1946*, kn. č. 265, inv. č. 794, s. 17–18.

[85] KÁRNÝ, Miroslav. *Terezínská pamětní kniha: židovské oběti nacistických deportací z Čech a Moravy 1941–1945*, s. 1111–1119, 1120–1127.

[86] SOkA Jičín, fond Okresní soud Jičín, *Prohlášení za mrtvé*, neuspořádáno.

[87] SOkA Jičín, fond Český svaz protifašistických bojovníků – okresní výbor Jičín, *Historicko-dokumentační materiály*, kt. č. 16, inv. č. 157.

[88] Za smíšenou židovskou rodinu považuji takovou rodinu, kde ve společné domácnosti žil nežid a žid.

[89] SOkA Jičín, AM Jičín, *Kronika města Jičína 1943–1946*, kn. č. 265, inv. č. 794, s. 90–91.

[90] Tamtéž, s. 92–96; Srov.: SOkA Jičín, fond Český svaz protifašistických bojovníků – okresní výbor Jičín, kn. č. 79, inv. č. 79.

[91] PĚKNÝ, Tomáš. *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, s. 143.

převzal Josef Skutecký (dříve Grünwald). Řada židovských náboženských obcí, zvláště těch maloměstských, ale vzhledem k fatálním důsledkům holocaustu znovu obnovena nebyla.[92]

ZÁVĚREM

Tento článek není zdaleka organickým celkem, ale pouhou skicou několika dílčích problémů. Jedná se buď o výrazné regionální charakteristiky, nebo jsou tyto problémy jakkoliv závažné pro pochopení problematiky v širším horizontu.

SEDLÁČKOVÁ, Anna: *Črta k dějinám židovské komunity v Jičíně mezi léty 1900 a 1943*

This article deals with the Jewish religious community in Jicin between 1900 and 1943. The aim is to monitor demographic, political, ideological, and functional changes of the community during the first half of the 20th century. The article is based on a rich source base of official accountants, but also narrative archival sources. Substantial funds are derived from the State District Archive Jicin, especially the Archive of the City District Office of Jicin and Jicin. The article is divided into five parts. In the first three parts, there is an introduction of the community from the demographic, ideological and economic view. The next two chapters deal with the prewar and wartime Jewish history in Jicin.

(Translated by author)

[92] SOkA Jičín, fond Okresní národní výbor Jičín, *Židovská náboženská obec*, kt. č. 134, inv. č. 803.

K DĚJINÁM RODU PACLTŮ V TURNOVĚ

Lenka Křížová – Jaroslav Kříž

PACLTOVÉ V TURNOVĚ

V roce 1888 vyšlo první vydání cestopisu Čeňka Paclta, který o rok dříve zemřel v jižní Africe. Kvůli tomu, co o sobě turnovský dobrodruh v cestopise uvedl,[1] se pozdější badatelé většinou spokojili s konstatováním, že známý turnovský rodák měl dva bratry: známého obchodníka s drahokamy a producenta skelné kompozice Antonína a duchovního Františka.[2] Avšak rodina Čeňka Paclta byla širší. Cílem tohoto článku je přiblížit – alespoň rámcově – životní osudy potomků Josefa Paclta, jehož nejproslulejší syn byl prvním Čechem, který navštívil všech pět obydlených kontinentů.

Příjmení Paclt bylo v Turnově 19. století poměrně rozšířeno. Objevovalo se také ve variantách Pacal(t), Pácal(t), Pa(t)zelt, Pa(t)zalt, Pac(z)alt, Paclal či dokonce Pácalovský.[3] Jednalo se o rod, jehož kořeny zde sahaly nejméně do počátku 17. století. Podle historika Josefa Vítězslava Šimáka byl nejstarším doloženým členem rodu Jan Pacalt, který 3. srpna 1609 koupil chalupu na Stebni a o sedm let později ji prodal.[4] Přímým předkem osob, o nichž bude pojednáváno níže, byl s velkou pravděpodobností sedlář Jan Pacalt, který roku 1683 koupil v Hradišťské (dnes Sobotecké) ulici dům čp. 47 (později čp. 249), který poté, co v roce 1697 koupil blízké stavení čp. 44 (později čp. 246), odprodal.

---

1 PACLT, Čeněk. *Čeňka Paclta Cesty po světě. Příhody a zkušenosti jeho na cestách po Americe, Australii, Novém Zealandě a jižní Africe*. Ed. Jaroslav Svoboda. Mladá Boleslav: Karel Vačlena, 1888, s. 372 a 384.

2 Srov. např. SMOČKOVÁ, Monika. *Vzpomínka na Čeňka Paclta, světoběžníka z Turnova (1813–1887)*. In: Z Českého ráje a Podkrkonoší 20, 2007, s. 25.

3 ŠIMÁK, Josef Vítězslav. *Příběhy města Turnova nad Jizerou. Díl 3. Místopis*. Turnov: Nákladem Musea turnovského za přispění obce, okresu a spořitelny města Turnova, 1904, s. 324. Z kontextu plyne, že se jedná o tutéž osobu, která je na s. 262 zmíněna jako Jan Jiří Pacelt.

4 *Tamtéž*, s. 314–315.

Za ženu měl Dorotu, která po svém ovdovění dům čp. 44 vlastnila. Od ní nemovitost koupil v roce 1710 její syn Jan Jiří Pacelt s tím, že vdova v domku mohla dožít a jeho sourozenci zde mohli zůstat do té doby, než se existenčně osamostatnili.[5] Roku 1763 se stal majitelem Maxmilián Pacalt, který nemovitost koupil od dědiců Jana Jiřího Pacalta. Tento Maxmilián Pacelt (1718–1798) byl bratrem Čeňkova praděda[6] a na konci osmdesátých let 18. století byl turnovským konšelem.[7] Tradiční profesí v rodině Pacltů bylo sedlářství.[8] Počínaje Maxmiliánem Pacltem se někteří členové rodu živili kamenářstvím, což souviselo s rozšířením tohoto průmyslu v polovině 18. století, a jejich věhlas se rozšířil nejen za hranice města Turnova, ale i za hranice Rakouska, potažmo Rakouska-Uherska.

JOSEF PACLT A JEHO POTOMCI

Josef Paclt se narodil v Turnově čp. 32 (pozdější čp. 222 v Sobotecké ulici) nedlouho před 27. srpnem[9] 1774 jako syn sedláře a měšťana Jana Paczalta a jeho ženy Anny.[10] Stejně jako jeho stejnojmenný bratr,[11] který zemřel v kojeneckém věku, byl pokřtěn Josef Maxmilián.[12] Dům čp. 32 byl v držení rodiny od roku 1703 či 1704, kdy jej koupil Jan Pacalt mladší,[13] který snad byl Josefovým pra-

---

5 *Tamtéž*, s. 262.

6 VARCL, Jiří Z. *Studie o turnovské skelné komposici*. Turnov: Výzkum. úst. pro jablonecký prům. a drahokamy, 1949, s. 9.

7 PRÁŠEK, Justin Václav. *Dějiny města Turnova nad Jizerou v Boleslavště. Studie historická, již vedlé pramenů nejvíce listinných sepsal Justin V. Prášek*. Turnov: C. k. priv. zbor [!] střelecký, 1879, s. 304.

8 Kromě Šimákovy výše citované práce to dokládají také matriční knihy, např. Státní oblastní archiv (dále: SOA) Zámrsk, fond (dále: f.) Sbírka matrik Východočeského kraje, farní úřad Turnov, matriční kniha narozených, sign. 5253.

9 Latinsky vedená matrika eviduje pouze křty, nikoli data narození, obvyklý byl však křest v den porodu.

10 SOA Zámrsk, f. Sbírka matrik Východočeského kraje, farní úřad Turnov, matriční kniha narozených, sign. 5253, fol. 449. Křestní jméno Maxmilián se v žádných dalších dokumentech spojených s Josefem Pacltem neobjevuje.

11 SOA Zámrsk, f. Sbírka matrik Východočeského kraje, farní úřad Turnov, matriční kniha narozených, sign. 5253, fol. 395, a matriční kniha zemřelých, sign. 5268, fol. 9. Prvorozenému Josefu Maxmiliánovi (pokřtěn 12. ledna 1772, zemřel 10. dubna 1772) šel za kmotra Maxmilián Paclt. To se u Josefa Maxmiliána narozeného roku 1774 neopakovalo. Navzdory tomu, že se Josef Paclt narodil až roku 1774, je v některých pramenech zaměňován s bratrem, který zemřel v kojeneckém věku: v oddací i úmrtní matrice je tak uvedený chybný věk odpovídající roku 1772. Při Pacltově druhém sňatku je však stáří zaznamenáno správně (!).

12 Někteří badatelé uváděli na základě tohoto matričního zápisu, že otec cestovatele Čeňka Paclta se narodil roku 1772. Srov. VARCL, J. Z. *Studie o turnovské skelné komposici*, s. 9. Od něj tuto informaci přebral do své diplomové práce např. Pavel Vaněk, srov. VANĚK, Pavel. *Osobnost Čeňka Paclta. Diplomová práce*. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 1995.

13 ŠIMÁK, J. V. *Příběhy města Turnova nad Jizerou. Díl 3.*, s. 230.

dědečkem.[14] V domku v poslední třetině 18. století bydlelo hned několik příslušníků Pacltova rodu: kromě sedláře Jana zde žil ještě sedlář František a brusič kamenů Vojtěch. Z matrik plyne, že tu sídlila i rodina kamenáře Josefa Resla,[15] která stavení později také koupila.[16]

Přestože se v pramenech úřední povahy objevuje u Josefa Paclta téměř až do jeho smrti profese sedláře, byl již roku 1803 přijat do kamenářského bratrstva jako mimořádný člen (profunere, jimž chodilo bratrstvo na pohřeb s korouhví a dalšími svými insigniemi). Již roku 1810 se stal řádným členem, avšak s podmínkou, že nebude držet vlastní učně.[17] To byl možná i důvod, proč se v matrikách objevoval stále pouze jako sedlář (a měšťan či dobově „*soused*"), i když se už živil obchodem s drahokamy.[18] Vedle kamenářů Kotlera a Verycha, kteří do světa exportovali drahokamy a granáty, vynikal mezi turnovskými kamenáři právě Josef Paclt, jenž zhotovoval i broušené imitace.[19] Paclt vlastnil v letech 1803–1827 dům čp. 226 v pozdější Sobotecké ulici,[20] z matrik však vyplývá, že rodina žila na náměstí v domech čp. 135 a 137 (původní čp. 226 a 228). Ve dvacátých letech 19. století pak koupil v dražbě dům čp. 89 v Klášterní (dnes Skálově) ulici, k němuž náleželo také čp. 408.[21]

Josef Paclt se oženil velmi záhy s Františkou, roz. Rolejčkovou (též Rolejškovou), jejíž otec Václav byl punčochářem a pocházel ze Sobotky. Novomanželé byli oddáni v turnovském farním kostele 20. ledna 1795.[22] V pravidelných intervalech pak přiváděli na svět další generaci rodu Pacltů: v roce 1795 se narodil nejstarší Josef (zemřel snad 1849),[23] následovali Jan (1797–1802), Antonín

---

[14] Usuzujeme tak na základě toho, že v roce 1772 zemřel v čp. 32 sedlář Jan Paclt, který byl patrně Josefovým dědečkem, srov. SOA Zámrsk, f. Sbírka matrik Východočeského kraje, farní úřad Turnov, matriční kniha zemřelých, sign. 5268, fol. 9.

[15] SOA Zámrsk, f. Sbírka matrik Východočeského kraje, farní úřad Turnov, matriční kniha narozených, sign. 5253, např. fol. 470 a 628, resp. 474.

[16] ŠIMÁK, J. V. *Příběhy města Turnova nad Jizerou. Díl 3.*, s. 230.

[17] VARCL, J. Z. *Studie o turnovské skelné komposici*, s. 10.

[18] Výjimkami jsou zápisy týkající se úmrtí syna Jana v roce, kdy však Josef Paclt ještě nebyl členem kamenářského bratrstva, a sňatek syna Antonína roku 1832, jenž ovšem nebyl zaznamenán v Turnově, ale na Novém Městě pražském.

[19] PRÁŠEK, J. V. *Dějiny města Turnova nad Jizerou v Boleslavště*, s. 333.

[20] ŠIMÁK, J. V. *Příběhy města Turnova nad Jizerou. Díl 3.*, s. 236.

[21] ŠIMÁK, J. V. *Příběhy města Turnova nad Jizerou. Díl 3.*, s. 173.

[22] SOA Zámrsk, f. Sbírka matrik Východočeského kraje, farní úřad Turnov, matriční kniha oddaných, sign. 5258, pag. 154.

[23] V tomto případě neodpovídá úplně přesně věk úmrtí, ale jiný Josef Paclt, u nějž by nacionále odpovídala, v úmrtních matrikách zaznamenán není. Vzhledem k tomu, že u Josefa Paclta ml. chybí socioprofesní status a je uvedeno pouze to, že se jednalo o syna Josefa Paclta (st.), lze se domnívat, že Josef ml. nebyl k výkonu profese způsobilý. Tato okolnost by vysvětlovala fakt, že kamenářské řemeslo převzali Antonín a Jan, další synové v pořadí, kteří se dožili dospělosti.

(1800), Alžběta (1802–1802), Jan (1803), Anna (1805), Alžběta Kateřina (1808), František (1811), Vincenc, resp. Čeněk (1813), Aloisie (1815–1815), Leopold (1817). O vyšším sociálním statusu rodiny svědčí skutečnost, že většině Pacltových potomků šel za kmotra turnovský purkmistr, resp. jeho žena. O životě rodiny Josefa Paclta víme jen velmi málo. Jak ovšem vyplývá z dopisu syna Antonína posleného roku 1820 z Terstu, v rodině se mluvilo i korespondovalo česky.[24]

Časté porody Františku Pacltovou patrně vyčerpaly, neboť 17. října 1821 ve věku čtyřiačtyřiceti let zemřela. Příčinou smrti byl „*krvotok*",[25] lze se jen dohadovat, že se možná jednalo o krvácení z rodidel.[26]

Josef Paclt, kterému se blížila padesátka, zůstal sám s několika malými dětmi. Vdovci v této době běžně uzavírali krátce po smrti manželky další sňatek, a tak se nelze divit, že již 7. ledna 1822 vstoupil Josef znovu do stavu manželského, tentokrát s Kateřinou Romanovou (též Gromanovou resp. Grohmanovou), dcerou panského myslivce. Přestože nevěsta byla stejně stará jako nejstarší syn Josefa Paclta, nejednalo se již o žádné mladé děvče: Kateřině bylo 27 let.[27] Ještě téhož roku se manželům narodil syn Alois.[28] Následovali dva Petrové (1825 a 1826), kteří zemřeli ve věku tři a čtyři měsíce,[29] Josefa (1827–1846), Petr (1829) a Františka (1830–1831). Lze se domnívat, že manželství se příliš nevyvedlo, snad k tomu přispěla i poměrně četná úmrtí vlastních dětí: Kateřina Pacltová zemřela předčasně, třináct let po svatbě, „*následkem nestřídmého pití kořalky*".[30]

Josef Paclt přežil obě své ženy, ale i nejméně deset svých dětí. Zemřel 31. května 1858 v domě čp. 89 v požehnaném věku téměř osmdesáti pěti let.[31] Za příčinu byla označena sešlost věkem.[32]

---

[24] Muzeum Českého ráje (dále jen: MČR) Turnov, f. Pozůstalost Antonína Paclta, korespondence odeslaná – soukromá, Antonín Pazelt rodičům (17. 10. 1820), inv. č. A-OF-AP 38.

[25] SOA Zámrsk, f. Sbírka matrik Východočeského kraje, farní úřad Turnov, matriční kniha zemřelých, sign. 5269, fol. 98.

[26] KOTT, František Štěpán. *Česko-německý slovník zvláště grammaticko-fraseologický. Díl 6. Dodatky D–N*, Praha: Tiskem a nákladem knihtiskárny J. Koláře, 1887–1890, s. 759.

[27] SOA Zámrsk, f. Sbírka matrik Východočeského kraje, farní úřad Turnov, matriční kniha oddaných, sign. 5267, fol. 42.

[28] SOA Zámrsk, f. Sbírka matrik Východočeského kraje, farní úřad Turnov, matriční kniha narozených, sign. 5264, fol. 97.

[29] SOA Zámrsk, f. Sbírka matrik Východočeského kraje, farní úřad Turnov, matriční kniha zemřelých, sign. 5269, fol. 142 a 155.

[30] Tamtéž, fol. 245.

[31] V matrice je uveden věk 87 let, ten je však chybně vztažen k Josefu Pacltovi, který se narodil v lednu 1772 a ještě téhož roku zemřel.

[32] SOA Zámrsk, f. Sbírka matrik Východočeského kraje, farní úřad Turnov, matriční kniha zemřelých, sign. 5802, fol. 65.

ANTONÍN PAZELT

Antonín Pazelt se narodil 14. dubna 1800 v turnovském domě čp. 226 (pozdější čp. 135). Jako jediný z bratří zvolil německou podobu svého příjmení (lze se domnívat, že kvůli obchodu) a psal se Pazelt, češtinu však dobře ovládal slovem i písmem.[33] Vyučil se kamenářem, roku 1820 se vydal na zkušenou do italských držav rakouských Habsburků; zachoval se jeho dopis rodičům psaný v Terstu, v němž uvádí, že byl v Padově i Benátkách a po moři se dostal právě do Terstu. V žádném z velkých měst však nenalezl práci, jakou by býval chtěl. Protože se nechtěl delší dobu zdržovat v provinčních městečkách, byl rozhodnutý – pokud by nenašel dobrý způsob obživy – vrátit se domů. Z Terstu měl namířeno do Štýrského Hradce, bohužel však nevíme, zda se v některém z měst zdržel déle.[34]

Obchodník se skelnou kompozicí Antonín Pazelt (1800–1864). Reprodukce olejomalby. MČR Turnov, sign. A-OF-AP 7-1.

Již v roce 1823 se stal Antonín Pazelt členem kamenářského bratrstva a zároveň mistrem.[35] O dva roky později koupil od svého otce dům čp. 89.[36] Po Josefu Pacltovi převzal také obchod s drahokamy.[37] Zatímco broušené granáty, s nimiž obchodoval, pocházely z Turnovska, drahokamy dovážel zejména z Ruska, kde byl ve spojení např. s turnovským rodákem Františkem Markem.[38] Věhlas mu však přinesla skelná

33 MČR Turnov, f. Pozůstalost Antonína Paclta, korespondence odeslaná – soukromá, Antonín Pazelt rodičům (17. 10. 1820), inv. č. A-OF-AP 38.

34 Tamtéž.

35 VARCL, J. Z. *Studie o turnovské skelné komposici*, s. 10.

36 ŠIMÁK, J. V. *Příběhy města Turnova nad Jizerou. Díl 3.*, s. 173.

37 PACLT, Č. *Čeřka Paclta Cesty po světě*, s. 372.

38 VARCL, J. Z. *Studie o turnovské skelné komposici*, s. 10.

kompozice (umělá výroba drahých kamenů), v které měl v rodném městě jednoznačné prvenství. Jeho imitace drahokamů byly velmi oblíbené. V letech 1844–1845 pálil Antonín Pazelt skelnou kompozici v pěti pecích a celkově vyvezl zboží v hodnotě 30 000 zl. Počet imitací, které uměl vytvořit, přesahoval dvě desítky.[39] Právě v roce 1845 koupil dům čp. 76 se zahradou a poli v turnovských Sklenařicích (tj. v druhé části dnešní Skálovy ulice).[40] Na pozemcích stála tzv. „mačkárna", dnes známá jako Pacltova huť, která byla označena čp. 441. V dražbě také získal sousední dům Na Sboře čp. 80. Vedle Františka Krause patřil k nejúspěšnějším turnovským kamenářům své doby. Na světových výstavách ve Vídni (1845), Londýně (1851), New Yorku (1853), Mnichově (1854) a Paříži (1855) získal za svou práci čestné medaile.[41] Ty mu zřejmě dopomohly k tomu, aby upevnil své postavení na evropském, potažmo světovém trhu: dodnes se zčásti dochovala Pazeltova obchodní korespondence v rámci rakouské monarchie, ale i ta, která pocházela z německých zemí, USA, Nizozemí, Francie či Řecka. Byla vedena hned v několika jazycích: vedle němčiny a češtiny také anglicky a francouzsky.[42]

Dne 9. ledna 1832 byl Antonín Pazelt v kostele sv. Jindřicha na Novém Městě pražském oddán s Annou, dcerou měšťana Františka Svobody, parukáře, resp. holiče[43] z čp. 905, a Anny, roz. Heinrichové z Prahy. Nevěstě bylo 21 let.[44] Téměř přesně rok po svatbě, 16. ledna 1833, se narodil prvorozený syn Karel, jemuž šel za kmotra dědeček Josef Paclt.[45] Vzhledem k tomu, že ho jako jedno z nemnoha turnovských dětí křtil místní děkan Petr Krejčí, je zřejmé, že také rodina Antonína Pazelta patřila mezi lokální elity. Po Karlovi následovali Františka (1834) a Anna (1835–1838), jejichž kmotrem byl tehdy ještě bohoslovec František Paclt,[46] dále Antonín (1836–1837) – jeho už křtil rovenský kaplan František Paclt (stejně jako mladšího Františka),[47] František (1838), Antonín (1839), Anna (1840) a Jindřiška (1842–1853).

---

[39] MČR Turnov, f. Pozůstalost Antonína Paclta, životopis Antonína Pazelta, inv. č. A-OF-AP 35. V životopise se nacházejí i odkaz na zdroj, odkud byly údaje převzaty. Šlo o práci RAUDNITZ, L. *Beiträge für Kunst, Handel und Gewerbe Böhmens*. Praha: C. W. Medau und Comp., 1845.

[40] ŠIMÁK, J. V. *Příběhy města Turnova nad Jizerou. Díl 3.*, s. 150.

[41] PRÁŠEK, J. V. *Dějiny města Turnova nad Jizerou v Boleslavště*, s. 342–343.

[42] MČR Turnov, f. Pozůstalost Antonína Paclta, korespondence přijatá – obchodní, inv. č. A-OF-AP 39–49.

[43] V různých matrikách je objevují různé údaje.

[44] Archiv hlavního města Prahy, f. Sbírka matrik, matriční kniha oddaných, sign. JCH 011, pag. 105.

[45] SOA Zámrsk, f. Sbírka matrik Východočeského kraje, farní úřad Turnov, matrika narozených, sign. 5265, fol. 23.

[46] Tamtéž, fol. 53 a 84.

[47] Tamtéž, fol. 122.

Antonín Pazelt zemřel 8. června 1864 na „*ochrnutí plic*".[48] Byl uložen do rodinného hrobu na mariánském hřbitově v Turnově, kde předtím spočinula dcera Jindřiška.[49] Anna Pazeltová přežila svého muže téměř o dvacet let; zemřela 7. listopadu 1882.

PÁTER FRANTIŠEK PACLT

Přestože se František Paclt (zvaný též Pácal) stal duchovní osobou, není jednoduché rekonstruovat jeho životní osudy.[50] Narodil se 18. února 1811 v domě na turnovském náměstí čp. 137.[51] Po studiu filosofie v Litomyšli v letech 1831 a 1832[52] se vydal na církevní dráhu: vystudoval teologii. Kde však bohoslovecký seminář absolvoval, nevíme. Vysvěcen byl 3. srpna 1836.[53] Vzápětí se stal kaplanem (a později také administrátorem) v kostele sv. Václava u Rovenska pod Troskami, v místech, kde dříve bývala vesnice Týn.[54] Tehdy se rovněž zapojil do revolučního dění roku 1848 – jako člen místní ozbrojené jednotky – tzv. národní gardy, jež vznikaly téměř ve všech městech a městečkách českých zemí, – byl jejím „polním kaplanem".[55] Zda obyvatelům Rovenska v březnu a dubnu 1848 objasňoval, co je konstituce a jaké změny revoluce přinese, jak to činili někteří kaplani v okolí, není známo, lze to však předpokládat. Je možné se také domýšlet, že František Paclt udržoval úzké vazby s členy své rodiny; svědčí o tom nejen křty dětí bratra Antonína, ale skutečnost, že v roce 1863 u něj při svém pobytu v Čechách bydlel bratr Čeněk,[56] z jehož cestopisu se zdá, že tito dva sourozenci k sobě měli velmi blízko.

V září roku 1864 se uprázdnila fara na Vyskři a administrátorem se stal František Paclt. Jak zaznamenal pozdější místní farář Josef Zdobinský, všeobecně se prý očekávalo, že novým farářem se stane P. Václav Horák, který doposud působil na Hrubé Skále. Kvůli svému patronu hraběti Janu Antonínu Lexovi z Aehrenthalu se ovšem nabízeného místa zřekl a rozhodl se zůstat na svém původním působišti. Druhé postní neděle roku 1865 byl tedy jako nový

---

[50] Farní pamětnice z Rovenska pod Troskami z 19. století nejsou dochovány, ve vyskeřské farní kronice se nachází jen několik zmínek, mnoho informací není k nalezení ani v biskupském archivu v Litoměřicích.

[51] SOA Zámrsk, Sbírka matrik Východočeského kraje, farní úřad Turnov, matriční kniha narozených, sign. 5253, fol. 36.

[52] ŠTĚPÁNEK, Josef. *Dějiny c. k. vyššího gymnasia v Litomyšli. Na oslavu dvěstěpadesátiletého trvání*. Litomyšl: Nákladem města Litomyšle, 1894, s. 205.

[53] Za poskytnutí této informace děkujeme Mgr. Martinu Barusovi z archivu litoměřické diecéze.

[54] Její název fungoval v 19. století jako pomístní jméno; dnes je zachován v označení ulice – Na Týně.

[55] MATOUŠEK, Petr. *Paměti města Rovenska*. Turnov: Václav Kudrnáč, [1894?], s. 129.

[56] PACLT, Čeněk. *Čeňka Paclta Cesty po světě*, s. 378, 382, 383–384.

trvalý duchovní na Vyskři instalován právě František Paclt.[57] Po dlouhých letech, kdy byl jen kaplanem či administrátorem, se však dlouho ze správy vlastní farnosti netěšil: již 18. listopadu téhož roku podlehl tyfu.[58] Vzhledem k tomu, že stejná příčina smrti se v tomto období objevila ještě u dalších pěti osob, je možné, že zde propukla jakási lokální epidemie břišního tyfu, jemuž se v 19. století říkalo také horká nemoc či hlavnička.[59] Farní pamětnice k tomu ovšem uvádí, že na konci října se Paclt zúčastnil pohřbu Josefa Škopana, kaplana v Sobotce, v důsledku čehož nastydl, objevila se u něj zimnice, a protože na svátek Všech svatých a na Dušičky nechtěl vynechat bohoslužby, brzy u něho propukla „*horečka neboli typhus a ta se den jak den horšila*". Již týden před smrtí byl zaopatřen Antonínem Hornou, farářem ve Březině. Pohřbu, který se konal 23. listopadu, se kvůli deštivému počasí zúčastnila jen malá část duchovenstva i farníků.[60] Páter Paclt byl pohřben u vyskeřského farního kostela, protože však v současnosti místo jeho posledního odpočinku nenajdeme, je velmi pravděpodobné, že hrob byl exhumován v souvislosti se stržením starého a stavbou nového kostela Nanebevzetí Panny Marie ve druhém desetiletí 20. století.[61]

SVĚTOBĚŽNÍK ČENĚK PACLT

Cestovatel Čeněk Paclt je jistě nejznámější osobností rodu Pacltů z Turnovska. Patří mezi nejvýznamnější české cestovatele 19. století. Jedná se údajně o prvního Čecha, který navštívil všech pět obydlených kontinentů. O jeho osobnosti a především cestách bylo napsáno již mnoho,[62] proto se v tomto krátkém medailonku zaměřme na jeho rodinné vazby a vztah k rodnému kraji.

Turnovský dobrodruh se narodil 14. července 1813 v domě čp. 137. Budova *U saského dvora* stávala na západní straně turnovského náměstí, na počátku osmdesátých let 19. století byla však zbořena. Měšťanský rohový dům byl nahrazen honosným hotelem *U Korunního prince*. Budoucí cestovatel byl pokřtěn latinským jménem Vincencius. Staročeskou variantou tohoto jména je Čeněk,

---

57 SOkA Semily, f. Farní úřad Vyskeř 1785–1990, farní kronika Vyskeř, sign. KR 381, pag. 84.

58 SOA Zámrsk, f. Sbírka matrik Východočeského kraje, farní úřad Vyskeř, matriční kniha zemřelých, sign. 6866, fol. 10.

59 KOTT, František Štěpán. *Česko-německý slovník zvláště grammaticko-fraseologický. Díl 4. T–Y*, Praha: Tiskem a nákladem knihtiskárny J. Koláře, 1884, s. 251.

60 SOkA Semily, f. Farní úřad Vyskeř 1785–1990, farní kronika Vyskeř, sign. KR 381, pag. 84.

61 JAKUBEC Pavel. Jak se boural a zase stavěl kostel Nanebevzetí Panny Marie. In: Fišerová Doubravka, ed., *Kapitoly z dějin obce Vyskeř*. [Vyskeř]: Obec Vyskeř, 2012, s. 86.

62 K osobnosti Čeňka Paclta naposledy souhrnně KŘÍŽ, Jaroslav. *První Čech na pěti kontinentech. Cesty Čeňka Paclta (1813–1887)*. 1. vyd. Praha: Epocha, 2019.

což je jméno, které Paclt používal, a to jistě z vlasteneckých důvodů.[63] Za kmotry mu šli turnovský purkmistr František Wickenhäuser a měšťanka Kateřina Žáková.[64] Tato informace znovu potvrzuje, že rodina Josefa Paclta zaujímala v Turnově jedno z předních míst.

Čeněk Paclt se vyučil mydlářem v Jičíně. Jako tovaryš obdržel cestovní knížku, která ho opravňovala cestovat po území Čech, Moravy a Rakouska. Paclt tak od konce třicátých let 19. století cestoval po střední Evropě. I přes zákaz putoval po Uhrách, po nějakou dobu žil ve Vídni a Varšavě, až roku 1846 se vydal přes Atlantický oceán do Nového světa.[65] Později procestoval další tři kontinenty (Austrálii, Asii a Afriku).[66] Do svého rodného kraje se vracel jen sporadicky. Svobodný život v exotických zemích upřednostňoval oproti politickému režimu Rakouska, resp. Rakouska-Uherska. Posledních sedmnáct let prožil na jihu Afriky, kde roku 1887 nedaleko řeky Vaal zemřel. Umístění jeho hrobu je neznámé.

Cestovatel Čeněk Paclt (1813–1887), první Čech, který navštívil pět obydlených kontinentů. MČR Turnov, sign. A-OF-ČP 76-1.

Když se blíže podíváme na výše zmíněný cestopis z roku 1888, nalezneme zde zásadní nepřesnost týkající se jeho otce, který je zde uveden jako Václav.[67] Dále se tu píše pouze o dvou starších bratrech – Antonínovi a Františkovi. Nic konkrétnějšího se o rodině nedozvíme. S páterem Františkem měl velice

---

[63] Podrobněji k tomu KŘÍŽ, Jaroslav. *Cestovatel Čeněk Paclt (1813–1887) – první Čech na pěti kontinentech z pohledu historické antropologie*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2013, s. 77–79.

[64] SOA Zámrsk, f. Sbírka matrik Východočeského kraje, farní úřad Turnov, matrika narozených, sign. 5263, pag. 87.

[65] PACLT, Čeněk. *Jak jsem hledal zlato a diamanty*. Praha: Melantrich, 1947, s. 7–8.

[66] Podrobněji k tomu PACLT, Čeněk. *Čeňka Paclta Cesty po světě*.

[67] Pravděpodobně se jedná o pochybení editora Jaroslava Svobody; srov. PACLT, Čeněk. *Čeňka Paclta Cesty po světě*, s. 371. Tuto informaci však uvádí již Justin Václav Prášek v publikaci o historii Turnova z roku 1879. Domníváme se, že čerpal z novinových článků a informací od Jaroslava Svobody, proto došlo k tomuto omylu. Dodejme, že u Práška je více nepřesností týkajících se cest Čeňka Paclta.

vřelý vztah, naopak s Antonínem se již ve čtyřicátých letech 19. století nepohodl. Jejich vztah pravděpodobně ochladl a o jeho vývoji bohužel nemáme více informací.

Roku 1863 se Čeněk Paclt vrátil z Austrálie do Čech. Usadil se na čas v Rovensku pod Troskami u svého bratra Františka. Ve své světnici dlouho nevydržel; žil samotářsky, jak mu bylo vlastní, nejraději se toulal krajinou a přespával v lesích. S oblibou navštěvoval okolí zříceniny hradu Valdštejn. Jen občas se v přátelském kroužku v Turnově dal do vyprávění svých dobrodružných příběhů a jeho výborná paměť doplňovala to málo, co napsal domů v dopisech.[68] Přestože český cestovatel pobýval v rodném kraji poměrně krátce, i tak si našel několik přátel, se kterými si poté dopisoval z ciziny. Jednalo se např. o Jana Svobodu, Jaroslava Svobodu, který byl právníkem a pozdějším starostou Turnova, či Konstantina Schustera, ředitele Turnovsko-kralupské dráhy.[69] Bratři Jan a Jaroslav Svobodové některé Pacltovy dopisy přetiskli v novinách, Jaroslav připravil jeho cestopis k vydání. Jednalo se o poměrně vážené občany města, což opět dokládá vyšší postavení Pacltovy rodiny. Čeněk Paclt byl v korespondenčním styku i s turnovským purkmistrem Eduardem Worlem, který mu roku 1881 sdělil, že byl na něho zrušen zatykač, a zval ho zpět do rodného města. Paclt mu sice za tuto informaci poděkoval, ale návrat do Čech již neplánoval.[70]

Paclt se svými zážitky zcela vymykal dobovému průměru: jím zaslané dopisy se tehdy četly na schůzkách turnovské Čtenářské besedy[71] a nepochybně se o nich v Turnově také mluvilo, jak napovídá i snaha dnes už neznámého učitele shromáždit některé vzpomínky místních lidí na světoběžníka Paclta.[72] Tento pokus však zřejmě zůstal nedotažen. Editor cestopisu Jaroslav Svoboda měl jistě také původně představu vydat obsáhlejší publikaci o dobrodruhovi Čeňku Pacltovi, ale ta zůstala nerealizována.

Cestovatel svůj rodný kraj miloval, jak lze soudit dle poznámek v cestopise či přímo v dochovaných dopisech. Na mnoha místech vzpomíná na Turnov a okolní přírodu. Exotické končiny dokonce srovnával s krajinou pozdějšího Českého ráje. Přesto se již do svého rodného kraje nevrátil, zejména z politických důvodů, i když se mu tato možnost na sklonku života naskytla.

---

[68] KUNSKÝ, Josef. *Čeští cestovatelé I.* Praha: Orbis, 1961, s. 368.

[69] MČR Turnov, f. Pozůstalost Čeňka Paclta, korespondence odeslaná, např. inv. č. A-P-ČP 9, 12 či 16.

[70] Tamtéž, dopis Eduardu Worlovi, inv. č. A-P-ČP 105.

[71] Tamtéž, dopis Josefa Kopala, inv. č. A-P-ČP 52.

[72] Tamtéž, dopis Marie Blažkové, inv. č. A-P-ČP 46.

LEOPOLD PACLT A DALŠÍ POTOMCI JOSEFA PACLTA

Dalším synem Josefa Paclta byl Jan (nar. 21. května 1803), který se stal po otci také kamenářem. Žil v čp. 66, již 22. června 1832 však podlehl epidemii úplavice.[73] Jeho vdova Terezie, která pocházela z Liberce, se za necelé dva roky znovu provdala, a to za kamenáře Josefa Svobodu.[74]

Dcery Josefa Paclta se většinou provdaly, pokud nezemřely předčasně: Anna uzavřela v roce 1834 manželství s turnovským řezníkem Františkem Svobodou.[75] O dalších potomcích Josefa Paclta příliš mnoho nevíme, dobře je však zmapován osud nejmladšího syna z prvního manželství, Leopolda…

Dne 31. března 1841 byl „*násilně v příbytku svém od druhého zavražděn*" c. k. důstojník a provizor tabáku Antonín Wolfram. Jednalo se o osobu, která požívala v Turnově jisté úcty.[76] Jak se vzápětí ukázalo, vrahem byl nejmladší syn kamenáře a měšťana Josefa Paclta z prvního manželství. Leopold Paclt, kterému bylo právě 24 let a který zrovna dosáhl zletilosti, byl odsouzen k smrti. Turnovský děkan či spíše některý z kaplanů k zápisu v matrice narozených připsal „*† 26 Novbr. 1841*".

O mládí Leopolda není mnoho známo. Matka zemřela, když mu byly čtyři roky a výchovu převzala druhá žena Josefa Paclta, Kateřina. Již jako žák turnovské triviální školy okradl Leopold Paclt jakéhosi kramáře, a proto „*ve škole s metlou potrestán byl*".[77] Podle dnes již neznámého autora kramářské písně, která o činu Leopolda Paclta vznikla, byl mladík recidivistou: kromě výše zmíněné krádeže se měl ke svému okolí chovat násilně.[78] Později se v Praze vyučil hodinářem a jako tovaryš pobýval ve Vídni a Praze. Z té doby také pochází dopis adresovaný bratru Antonínu, v němž si u své švagrové Anny objednává trochu neomaleně k svátku buchtu, kterou mu měl do hlavního zemského města doručit jistý Macich (?), snad vozka. V roce 1840 se Leopold Paclt vrátil

---

73 SOA Zámrsk, f. Sbírka matrik Východočeského kraje, farní úřad Turnov, matriční kniha zemřelých, sign. 5269, fol. 221.

74 SOA Zámrsk, f. Sbírka matrik Východočeského kraje, farní úřad Turnov, matriční kniha oddaných, sign. 5267, fol 77.

75 Tamtéž, fol. 76.

76 SOA Zámrsk, f. Sbírka matrik Východočeského kraje, farní úřad Turnov, matriční kniha zemřelých, sign. 5269, fol. 305.

77 MČR Turnov, f. Pozůstalost Antonína Paclta, popis soudního procesu s Leopoldem Pacltem, inv. č. A-OF-AP 34.

78 *Nová píseň aneb Truchlivý příběh*, Těšín asi 1841, s. [7].

do Turnova, *„jsa k živobyti pohodlnému a hře nakloněn, a při tom práce se štítiv"*.[79]

Na počátku roku 1841 se spojil s bratrancem z otcovy strany, Františkem Pacltem, aby společně oloupili trafikanta Antonína Wolframa. Jedna malá krádež se jim opravdu povedla, ale s nepoctivě získaným jměním se nespokojili. Dne 21. března přepadli za Podolím (dnes Svijany) vozku Josefa Johna, který byl Wolframem poslán do Prahy pro tabák. Paclt jej dvakrát udeřil zezadu klackem do hlavy, ale když vozka volal o pomoc, oba lupiči prchli. O deset dní později se Leopold Paclt odhodlal k tomu, aby dosavadní počínání dokonal: mezi čtvrtou a pátou odpolední hodinou vešel do Wolframova domu a pod záminkou, že chce od něj koupit tabák, *„sekeru vytáhnutou oběma rukama chopil, a ní jej odzadu do hlavy udeřil, až se hned nazpět skácel"*. Paclt roztloukl tabáčníkovi spánky, břitvou mu podřezal krk, oloupil jej o zlaté hodinky, které vytáhl z kapsy zavražděného, a z kasy vybral veškerou hotovost.[80] Text kramářské písně zprostředkoval hrůzný čin těmito slovy: *„Dlouho o to usiloval, a / sekyrku pod kabátem uvázanou / nes[ch]oval, chtěl ho mocně okrá/sti, nemohl to dovésti, tak ho / hleděl samo*[t]*nosti a skryte zmor/dowati.* […] *šel k němu do pokoje, líbezně / s ním rozmlouvaje, nevěděl o / své vraždě, tu ho ten vrah / požádal, aby mu tabák prodal, / vešli jsou spolu do kveldu* [!], */ dal mu smrtelnou ránu. / Sekyrkou mu dal do hla/vy, padnul hned v okamžení* […]. *Tu mu ještě několik ran / zase s tou sekyrkou dal* [?], *a bři/tvou mu krk podřezal* […]."[81]

V době osvícenství došlo – stejně jako v řadě jiných oblastí – k reformám trestního práva a soudnictví. Tyto změny korespondovaly s tím, jak se proměňovala společnost a její mentalita.[82] Již roku 1776 byla zrušena tortura, avšak soudní řízení mělo stále inkviziční povahu. Patentem z roku 1787 došlo k reorganizaci kriminálních soudů, které se nově měly nacházet v krajských městech.[83] Josef II. dokonce zašel tak daleko, že v době své vlády zrušil trest smrti, avšak již na koci 18. století byl jeho synovcem Františkem II. obnoven.[84] Od roku 1803 se soudily kriminální činy podle západohaličského trestního zá-

---

[79] MČR Turnov, f. Pozůstalost Antonína Paclta, popis soudního procesu s Leopoldem Pacltem, inv. č. A-OF-AP 34.

[80] Tamtéž.

[81] *Nová píseň aneb Truchlivý příběh*, s. [4–6].

[82] TINKOVÁ, Daniela. Zločin a trest na prahu občanské společnosti: zrození „osvícené" kriminální politiky v habsburské monarchii (cca 1780–1852). In: *Zločin a trest v české kultuře 19. století*. Praha: Academia, 2011, s. 10. ISBN 978-80-200-1900-4.

[83] KREUZ, Petr. Proměny organizace trestního soudnictví v Čechách od tereziánských reforem do roku 1848. In: *Zločin a trest v české kultuře 19. století*, s. 21–25.

[84] TINKOVÁ, Daniela. Zločin a trest na prahu občanské společnosti, s. 10.

koníku, který roku 1804 vyšel pod českým názvem *Kniha práv nad přečiněními hrdelními a těžkými řádu městského (totiž policie) přestupky*. Nově byl trest smrti prováděn již pouze oběšením.[85] Protože Turnov byl součástí boleslavského kraje, podléhal čin Leopolda Paclta v první instanci kriminálnímu soudu v Mladé Boleslavi. Jako důkazní materiál posloužila jakási jehlice, kterou vrah ztratil na místě činu. Zároveň proti němu vystoupilo několik svědků. Na základě toho svou vinu 11. června 1841 přiznal. Odsouzen byl při c. k. apelaci 20. července, c. k. dvorské soudní právo vyneslo ortel 23. října a 2. listopadu byl vystaven dvorní dekret; Leopold Paclt byl obviněn z „*oukladné loupežnické vraždy, loupeže, pokusu o krádež, pak těžký policie přestupek krádeže*", nucen zaplatit soudní výlohy i škody způsobené Antonínu Wolframovi a 26. listopadu 1841 byl v Mladé Boleslavi oběšen.[86]

Pravděpodobně se moc nevydařil ani Alois, který se narodil z druhého manželství Josefa Paclta. Vyučil se pekařem: ve 22 letech mu byl coby tovaryši vystaven v Rajhradě postrkový list, mj. kvůli podezření z krádeže.[87] Postrk bylo opatření, jehož účelem bylo udržet bezpečnost a jehož prostředkem bylo odeslání příslušné osoby zpět do domovské obce. V předbřeznové době se nejčastěji uplatňovalo vůči tulákům nebo osobám, které byly krátce předtím vězněny.[88] Nic dalšího však o Aloisi Pacltovi známo není…

DALŠÍ GENERACE PAZELTŮ – POTOMCI KAMENÁŘE ANTONÍNA

Ačkoli Josef Paclt měl mužských potomků nemálo, v další generaci pokračoval jeho rod – alespoň pokud je nám známo – pouze potomky kamenáře Antonína.

Nejstarší syn Karel se dal na vojenskou dráhu a stal se c. k. vojenským intendantem. Působil nejprve ve Štýrském Hradci, později byl šéfem intendance v Mostaru na území Bosny a Hercegoviny.[89] Přestože se oženil a přestože ze vztahu vzešla nejméně jedna dcera – Marie, další osudy této rodinné větve nejsou známy.

Dcera Františka se v roce 1856 provdala za pražského kupce a obchodníka Františka Berana, pocházejícího z Kojetic. Svatba proběhla v pražském chrámu

---

[85] FRANCEK, Jindřich. *Zločin a trest v českých dějinách*. Praha: Rybka Publishers, 1999, s. 31. ISBN:80-86182-91-6.

[86] MČR Turnov, f. Pozůstalost Antonína Paclta, popis soudního procesu s Leopoldem Pacltem, inv. č. A-OF-AP 34.

[87] Tamtéž, postrkový list vydaný na Aloise Paclta, inv. č. A-OF-AP 33.

[88] *Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Svazek XX. Pohora-Q*. Praha: J. Otto, 1903, s. 311; *Slovník naučný. Díl 6. P-Quousque tandem*. Praha: I. L. Kober, 1867, s. 721.

[89] MČR Turnov, f. Pozůstalost Antonína Pazelta, úmrtní oznámení Anny Pazeltové, A-OF-AP 2.

Karel Paclt (nar. 1833) byl c. k. vojenským intendantem, jenž působil ve Štýrském Hradci a Mostaru. Foto J. Šimon, Turnov. MČR Turnov, sign. A-OF-AP 4-1.

sv. Víta.[90] V manželství se hned následujícího roku narodila dcera Jindřiška, která se patrně roku 1886 provdala do města Sankt Veit an der Glan[91] a po svatbě se jmenovala Glaserová. Františka již roku 1871 ovdověla a žila i nadále v Praze. Protože nechtěla nebo nemohla spoléhat na pomoc příbuzných a manželovu živnost nepřevzala, musela být sama výdělečně činná: živila se jako učitelka jazyků.[92] Kdy zemřela, nevíme. Ještě roku 1902 se však přestěhovala na Královské Vinohrady.[93]

Stejnojmenný syn Antonína Pazelta se vydal – podobně jako jeho strýc, páter František, na církevní dráhu. Navzdory tomu o jeho životních osudech mnoho nevíme. Kdy vstoupil do řádu milosrdných bratrů a kdy odešel z českých zemí, se nám na základě dostupné literatury ani pramenů nepodařilo dohledat. Namísto svého křestního jména užíval řádové jméno Alfons. Víme, že v polovině sedmdesátých let 19. století působil jako prokurátor nemocnice ve Štýrském Hradci. Z této funkce se pak zasazoval o to, aby byla vystavěna nemocnice milosrdných bratří ve městě Sankt Veit an der Glan v Korutanech. Po dokončení špitálu se stal jeho představeným a v roce 1877 i převorem zdejšího kláštera.[94]

František Pazelt, narozený 2. dubna 1838,[95] převzal rodinnou tradici, stal se kamenářem. Dochována je jeho obchodní korespondence z Ruska.[96] Podle Jiřího Varcla skelnou kompozici patrně však již nepálil, vedl pouze obchod

---

[90] SOA Zámrsk, f. Sbírka matrik Východočeského kraje, farní úřad Turnov, matriční kniha oddaných, sign. 5267, fol. 179.

[91] Národní archiv, f. Policejní ředitelství I, konskripce, karton 28, obraz 497.

[92] Tamtéž, obraz 680.

[93] Tamtéž.

[94] MČR Turnov, f. Pozůstalost Antonína Pazelta, novinový výstřižek o zvolení Antonína Pazelta novým převorem kláštera sv. Víta v Korutanech, inv. č. A-OF-AP 36.

[95] SOA Zámrsk, f. Sbírka matrik Východočeského kraje, farní úřad Turnov, matriční kniha narozených, sign. 5265, fol. 160.

[96] MČR Turnov, f. Pozůstalost Antonína Paclta, korespondence obchodní, inv. č. A-OF-AP 51–56.

s pravými drahokamy a imitacemi, které brousil ze suroviny dodávané ze severočeských skláren.[97] Nicméně ještě v roce 1895 reprezentoval Turnov na Národopisné výstavě československé, kde Turnovští „*znázornili úplně celý postup práce a připravenou látku; ukázali nám i všecky přístroje. P. Fr. Pazelt, jenž měl proslulý obchod s komposicí, celou výrobu popsal. Toto zboží rozváželo se do světa pode jménem kompozice granátové, safírové, almandinové, topasové, tyrkysové, amethystové, smaragdové a křišťálové, podle toho, jak která byla zabarvena.*“[98] Po smrti svého otce zdědil František jako nositel profesní tradice také nemovitosti.[99] Ačkoli některé prameny z Muzea Českého ráje uvádějí, že se oženil s Marií Patočkovou[100] ze Shořalého mlýna v Turnově,[101] jednalo se patrně jen o jeho známost či snoubenku. Marie Patočková zemřela ve věku dvaceti let jako svobodná dívka dne 19. června 1867[102] a nositel rodinné tradice Pacltů, resp. Pazeltů, se již nikdy neoženil a zůstal bez potomků. František Pazelt byl také dlouholetým okresním starostou,[103] činným zejména v sedmdesátých letech 19. století.[104] Zdá se, že byl národnostně uvědomělý – přispíval na Ústřední matici školskou,[105] jejímž hlavním cílem bylo stavět v jazykově smíšených oblastech české školy. Zemřel 10. listopadu 1902.

Alfons Paclt (původně Antonín, užíval však řádové jméno) byl převorem kláštera sv. Víta v Korutanech. Foto Leopold Bude, Graz. MČR Turnov, sign. A-OF-AP 4-2.

---

97 VARCL, J. Z. *Studie o turnovské skelné komposici*, s. 12.

98 *Národopisná výstava československá v Praze 1895*. Praha: Tiskem a nákladem J. Otty, [1896], s. 254.

99 ŠIMÁK, J. V. *Příběhy města Turnova nad Jizerou. Díl 3.*, s. 173.

100 Sestra Marie Patočkové se v roce 1879 stala matkou pozdější operní zpěvačky Narcisy Kolihové, provd. Možné, srov. SOA Zámrsk, f. Sbírka matrik Východočeského kraje, farní úřad Turnov, matriční kniha narozených, sign. 5798, fol. 44.

101 MČR Turnov, f. Pozůstalost Antonína Paclta, rodinné fotografie Františka Pazelta, inv. č. A-OF-AP 6/6-1.

102 SOA Zámrsk, f. Sbírka matrik Východočeského kraje, farní úřad Turnov, matriční kniha zemřelých, sign. 5802, fol. 157.

103 MČR Turnov, f. Pozůstalost Antonína Pazelta, úmrtní oznámení Františka Pazelta, inv. č. A-OF-AP 3.

104 PRÁŠEK, J. V. *Dějiny města Turnova nad Jizerou v Boleslavště*, s. II; též PAZELT, [František]. *Prohlášení.* In: Posel z Prahy, 24. 1. 1871, č. 20, s. [4].

105 *Výkaz příspěvků na Ústřední matici školskou*. In: Národní listy, 27. 2. 1884, roč. 24, č. 58, s. 5.

Rodinný hrob Pacltů (Pazeltů) na mariánském hřbitově v Turnově. Foto Lenka Křížová.

Anna Pazeltová se 6. listopadu 1861 provdala za Františka Rameše, pocházejícího z Vyskře, který byl téměř o generaci starší (ročník 1816) a živil se jako profesor konzervatoře ve Vídni.[106] Téměř přesně za rok nato přišla v Turnově na svět dcera Marie, které šli za kmotry prarodiče z matčiny strany.[107] Je možné, že manželství Ramešových se rozpadlo, neboť Anna žila po zbytek života v Turnově, kde také ve svém rodném domě 10. ledna 1893 zemřela následkem mozkové mrtvice.[108] Její manžel tehdy stále ještě žil… Jediná dcera Marie se 12. září 1881 ve věku osmnácti let provdala za advokátního koncipienta JUDr. Rudolfa Jirkovského (1851–1917), jenž se později profesně osamostatnil. Jedním ze svědků byl i Mariin strýc Karel Pazelt. V manželství se narodily tři děti: Rudolf (1881–1910), Marie, provdaná Ostrčilová (1885), a Emilie (1893), pozdější žena dr. Františka Bajera.[109] Jediný syn byl studentem práv, avšak než obhájil disertační práci, zemřel. Marie Jirkovská byla od roku 1896 majitelkou domu čp. 89 ve Skálově ulici. Zemřela roku 1927 a byla pohřbena do hrobu vedle svých rodičů na mariánském hřbitově.

---

[106] SOA Zámrsk, f. Sbírka matrik Východočeského kraje, farní úřad Turnov, matriční kniha oddaných, sign. 5800, fol. 11.

[107] SOA Zámrsk, f. Sbírka matrik Východočeského kraje, farní úřad Turnov, matriční kniha narozených, sign. 5797, fol. 35.

[108] SOA Zámrsk, f. Sbírka matrik Východočeského kraje, farní úřad Turnov, matriční kniha zemřelých, sign. 5802, fol. 640.

[109] MČR Turnov, f. Pozůstalost Antonína Pazelta, úmrtní oznámení Františka Pazelta, inv. č. A-OF-AP 3.

ZÁVĚREM

Františkem Pazeltem, který zemřel na samém počátku 20. století, vymřel po meči rod Josefa Paclta, v němž bylo několik velmi zajímavých osobností. Přestože rodina bezesporu patřila mezi lokální elitu, což ostatně dokazují i sňatky ženských příslušnic rodu v dalších generacích, ohrozila její reputaci roku 1841 tragická událost, když Leopold Paclt brutálně zavraždil turnovského tabáčníka Wolframa. Událost, o niž se díky kramářskému tisku vědělo po celých Čechách, postupně upadla v zapomnění díky věhlasu kamenáře Antonína, který proslul zejména výrobou skelné kompozice, a cestovatele Čeňka, jenž svými cestami dalece přesáhl horizont rodného kraje.

Příklad cestopisu světoběžníka Čeňka Paclta potvrzuje, že prameny osobní povahy je vždy třeba konfrontovat s dokumenty úředními. Na dějinách rodu Josefa Paclta lze také vysledovat některé demografické trendy typické pro 19. století, jako jsou vysoká míra porodnosti a dětské úmrtnosti v první polovině století, omezování počtu dětí ke konci 19. století (srov. rodina Jirkovských), postupné ustalování příjmení, ale i zrod středních vrstev české společnosti.

KŘÍŽOVÁ, Lenka – KŘÍŽ, Jaroslav: *Zu der Geschichte der Familie Paclt in Turnov*

Der Beitrag, vor allem aus dem Studium der Kirchenmatrikeln hervorgehend, nähert die Biographie von einigen Mitgliedern der Familie Paclt in Turnov (Turnau) an. Ausführlicher werden die Schicksale des Bauern und Steinschneiders Josef Paclt und einiger seiner Söhne, die am Anfang des 19. Jahrhunderts geboren sind, geschildert. Antonín gehörte zu den erfolgreichsten Steinschneidern in der Region, František wurde Priester, Čeněk bekannter Forschungsreisender und Leopold Mörder eines Geschäftsmanns in Turnov. Der Text schildert auch die Schicksale der weiteren Generationen und zeigt, dass die einst zahlreiche Familie im Gebiet von Turnov ausstarb.

(Übersetzt von Günter Fiedler)

KRÁTKÁ EPIZODA PROVINCIE DEUTSCHBÖHMEN NA ROKYTNICKU NA SKLONKU ROKU 1918

Ondřej Vašata

28. říjen 1918 je navždy spjat se zrodem samostatného československého státu. Nadšení Čechů ze vzniku Československa ovšem nesdílelo německé obyvatelstvo v pohraničních oblastech Čech, Moravy a Slezska, které nechtělo být jeho součástí. Již 29. října 1918 se v prostorách dolnorakouského zemského sněmu ve Vídni sešli němečtí říšští poslanci z Čech. Po společném rokování tu tehdy vyhlásili odtržení severních oblastí Čech od zbytku českých zemí a ustavili samostatnou provincii *Deutschböhmen* (Německé Čechy), která zahrnovala oblast západních, severních a severovýchodních Čech, s hlavním městem Libercem. Následoval vznik dalších provincií, a to *Sudetenland* (oblast severní Moravy a Slezska), *Deutschsüdmähren* (oblast jižní Moravy) a *Böhmerwaldgau* (oblast na jihu Čech). Cílem těchto provincií bylo připojit se k republice *Deutschösterreich* (Německé Rakousko).

V průběhu podzimu 1918 si provincie Deutschböhmen vybudovala základní organizační strukturu. V jednotlivých okresech se na jejím území zřizovaly okresní národní rady (*Bezirksnationalräte*), které tu měly převzít veškerou moc jménem liberecké vlády. Rady měly zpravidla vykonávat svou činnost vedle již stávajících okresních hejtmanství a zastupitelstev s úkolem připravit přechod dosavadních správních institucí do nového státu. Rady zároveň sloužily jako poradní orgán vlády, který monitoroval situaci v regionech a pravidelně o ní podával zprávy do Liberce. Posláním rad bylo také sjednocovat zástupce zájmových organizací a politických stran, postarat se o zřízení lido-

brany (*Volkswehru*) a rovněž neustále bojovat za právo na sebeurčení pohraničních provincií.[1]

Pod kontrolu vlády Deutschböhmen se dostaly rovněž ty obce v Krkonoších, kde převažovalo německé obyvatelstvo, tedy i celý soudní okres Rokytnice nad Jizerou, tvořený obcemi Harrachov, Vítkovice a Rokytnice nad Jizerou. Centrem odporu na okrese byla Rokytnice nad Jizerou. V listopadu 1918 se zde vytvořila lidová rada (*Volksrat*), složená ze všech složek obyvatelstva.[2] Z nařízení zemské vlády Deutschböhmen se v Rokytnici nad Jizerou usnesli na tom, aby byla v místě zřízena stráž (*Volkswehr*) o síle 60 mužů a aby její členové byli z důvodu „*udržení veřejného pořádku a pokoje*" vyzbrojeni. Rokytnický Volkswehr tvořili muži narození v rozmezí let 1869–1899 s různými vojenskými hodnostmi. V dochovaném seznamu je uvedeno 59 osob, které bydlely v Rokytnici nad Jizerou, a to konkrétně 26 v Horní Rokytnici, 20 v Dolní Rokytnici, 11 v Rokytnu a po jednom ve Vilémově a Studenově.[3] Zemská vláda v Liberci podpořila činnost rokytnického Volkswehru dodávkou 60 zastaralých pušek systému Werndl spolu se 4 000 ostrými náboji.[4] Pušky byly rozdány mužstvu s úkolem střežit důležité objekty v Rokytnici nad Jizerou, tedy nádraží, aprovizační (zásobovací) skladiště, sídla úřadů, a to pro případ plenění ze strany vojáků navracejících se domů z právě skončené světové války.[5] Z pušek se ale vůbec nevystřelilo, neboť když je v polovině prosince 1918 musel Volkswehr odevzdat, bylo kromě zbraní řádně předáno i oněch 4 000 nábojů.

Rokytnický ozbrojený útvar byl rozdělen na dva oddíly po třiceti mužích, jejichž prozatímními veliteli se stali šikovatelé Emil Lucke (nar. 1888) z Dolní Rokytnice z domu čp. 330 a Franz Pech (nar. 1877) z Horní Rokytnice z domu čp. 432.[6] Na jeho chodu se podílel rovněž strážmistr rokytnické obecní policie Josef Vater (nar. 1869). Do činnosti rokytnického Volkswehru zasáhl i zdejší c. k. četnický strážmistr I. třídy Franz Josef Wettengel, který se měl zasazovat o to, aby tato jednotka „*nevystupovala jako nějaký oddíl bojovný*" a aby v případě příchodu československého vojska do Rokytnice nad Jizerou nekladla žádný

---

1 K ohlasu vzniku Československa na Rokytnicku viz například HORÁČEK, Jaromír. *Jilemnicko: světová válka – převrat*. Jilemnice, 1938, 354 s.; VAŠATA, Ondřej. *Připojení Rokytnice nad Jizerou k Československu v roce 1918*. In: Krkonoše – Jizerské hory. Měsíčník o přírodě a lidech, *45*, 2012, č. 11, s. 20–21; VAŠATA, Ondřej. *Nový Svět v prosinci 1918*. In: Krkonoše – Jizerské hory. Měsíčník o přírodě a lidech, *51*, 2018, č. 12, s. 45.

2 Státní okresní archiv (dále SOkA) Semily, fond Okresní úřad (dále OÚ) Jilemnice, Prezidiální spisy 1893–1942, č. 1039/18, kart. 10.

3 SOkA Semily, fond OÚ Jilemnice, Prezidiální spisy 1893–1942, č. 1039/18, kart. 10.

4 SOkA Semily, fond OÚ Jilemnice, Prezidiální spisy 1893–1942, č. 1038/18, kart. 10.

5 SOkA Semily, fond OÚ Jilemnice, Prezidiální spisy 1893–1942, č. 1038/18, kart. 10; č. 1039/18, kart. 10.

6 SOkA Semily, fond OÚ Jilemnice, Prezidiální spisy 1893–1942, č. 1039/18, kart. 10.

odpor.[7] To potvrzuje i vyjádření trutnovského četnického velitele rytmistra Otto Bláhy (1881–1946), který se snažil prošetřit účast strážmistra Wettengla v událostech z podzimu 1918. Píše: „*Dle výpovědi starosty […] tento ‚vojenský oddíl' byl výhradně jen za účelem udržování veřejného pořádku a pokoje a nikoliv za příčinou ozbrojeného odporu proti československému vojsku zřízen, čehož důkazem jest, že obecní rada nepověřila velitelstvím tohoto oddílu jednoho z tamějších důstojníků, nýbrž usnesla se požádati strážmistra Wettengla, aby oddíl ten, jehož velitelem byl rokytnický policajt* (Josef Vater, poznámka O. V.), *pod své velení převzal.*"[8]

Dalším z úkolů Volkswehru v Rokytnici nad Jizerou bylo zabránit pašování, respektive vývozu potravin z regionu. Zejména z průmyslového Jablonce nad Nisou a jeho okolí se sem totiž vydávaly osoby, které v Rokytnici nad Jizerou, Vítkovicích, Krausových Boudách či Křížlicích nakupovaly potraviny a poté je většinou za nepřiměřeně vysoké ceny dále prodávaly.[9] To vše se dělo v době tvrdého lístkového systému, kdy byla většina potravin na příděl a mnoho osob hladovělo. Většinou rokytnický Volkswehr zabavoval máslo, pouze ojediněle maso, sýry či tvaroh. Víme, že například mezi 3. a 8. prosincem 1918 zadržel celkem 15 osob s podezřelými (pašovanými) potravinami.[10] Připomeňme si některé z případů. Antonu Möwaldovi z Liberce bylo zabaveno máslo o váze 1,35 kg, které za 30 korun koupil od Franze Fischera z Vítkovic. Zabavené máslo bylo odevzdáno obchodníkovi Franzi Müllerovi, u nějž byla sběrna másla. Hugo Kraus z Krausových Bud[11] koupil dvě kila másla od Wenzela Krauseho rovněž z Krausových Bud. Také v tomto případě putovaly potraviny do sběrny másla k F. Müllerovi. Fritz Zinnecker z Desné zase koupil v Křížlicích 7,65 kg másla za částku 60 korun a v téže obci i 5,85 kg tvarohu. Máslo skončilo ve sběrně u Franze Müllera, zatímco tvaroh byl prodán zdejšímu Volkswehru. Jediný případ zabaveného masa představovalo 17,5 kg telecího, které bylo konfiskováno Eduardu Müllerovi z Horního Polubného. Maso bylo poté prodáno členům rokytnického Volkswehru.[12] Následné šetření již vzpomenutého rytmistra Bláhy tuto činnost rokytnického ozbrojeného oddílu potvrdilo, jak dotyčný ironicky uvádí ve své zprávě: „*Působnost jejich, jak jsem zjistil, byla dale-*

---

7 SOkA Semily, fond OÚ Jilemnice, Prezidiální spisy 1893–1942, č. 1038/18, kart. 10.

8 KLEČACKÝ, Martin. *Převzetí rakouského četnictva československým státem 1918–1919*. Rigorózní práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta. Ústav českých dějin, obhájená roku 2011, s. 37.

9 SOkA Semily, fond OÚ Jilemnice, Prezidiální spisy 1893–1942, č. 1039/18, kart. 10.

10 SOkA Semily, fond OÚ Jilemnice, Prezidiální spisy 1893–1942, č. 1039/18, kart. 10.

11 Kdysi samostatná obec Krausovy Boudy je dnes místní částí Špindlerova Mlýna.

12 SOkA Semily, fond OÚ Jilemnice, Prezidiální spisy 1893–1942, č. 1039/18, kart. 10.

kosáhlá. Členi tohoto ‚Volkswehru' chytali totiž pašeráky s máslem, tuláky, žebráky a vůbec všechny osoby, které byly v jejich mozkovicích za škodlivou zvěř uznány. Jak vidno, činili se seč mohli, aby se stali užitečnými členy společnosti a aby hodnými se ukázali důvěry v nich kladené."[13]

Jestliže Rokytnicko s libereckou vládou provincie Deutschböhmen čile spolupracovalo, tak kooperace s okresním hejtmanstvím v české Jilemnici, pod které region spadal, naopak vázla.[14]

O tehdejší situaci v Novém Světě, místní části Harrachova, kde na počátku 20. století žila poměrně početná česká menšina, nás informuje dopis z 10. prosince 1918, adresovaný okresnímu hejtmanství v Jilemnici.[15] Jeho pisatelem byl lékař Miloslav Petřík (nar. 1862), příslušník české menšiny v Novém Světě.[16] Z obsahu dopisu se dovídáme, že MUDr. Petřík hovořil se starostou obce Josefem Müllerem o nastalé politické situaci v Harrachově a ten mu řekl, že veškeré své úsilí vynaloží na to, aby v obci zajistil klid a mír. MUDr. Petřík dále v listu hejtmanství sděloval, že ještě před několika dny přijala pošta v Novém Světě jeho vklad pro poštovní spořitelnu v Praze. Když ale 9. prosince 1918 chtěla správkyně zdejší české matiční obecné školy[17] Františka Velhartická učinit na té samé poště vklad pro pražskou spořitelnu, nebyl poštmistrovou Marií Pösetlovou[18] přijat s odůvodněním, že zdejší pošta se přičlenila k Liberci, tedy k Deutschböhmen. Podobný stav měl dle MUDr. Petříka zřejmě panovat i na poště v Harrachově, kde ostatně tamní poštmistr neumí ani česky. Údajně se měl provincii Deutschböhmen podřídit i správce zdejší celní expozitury Josef Morak. Učitelka Velhartická MUDr. Petříkovi sdělila, že se proslýchá, že z budovy místní české

---

[13] KLEČACKÝ, M., *Převzetí rakouského četnictva československým státem 1918–1919*, s. 37–38.

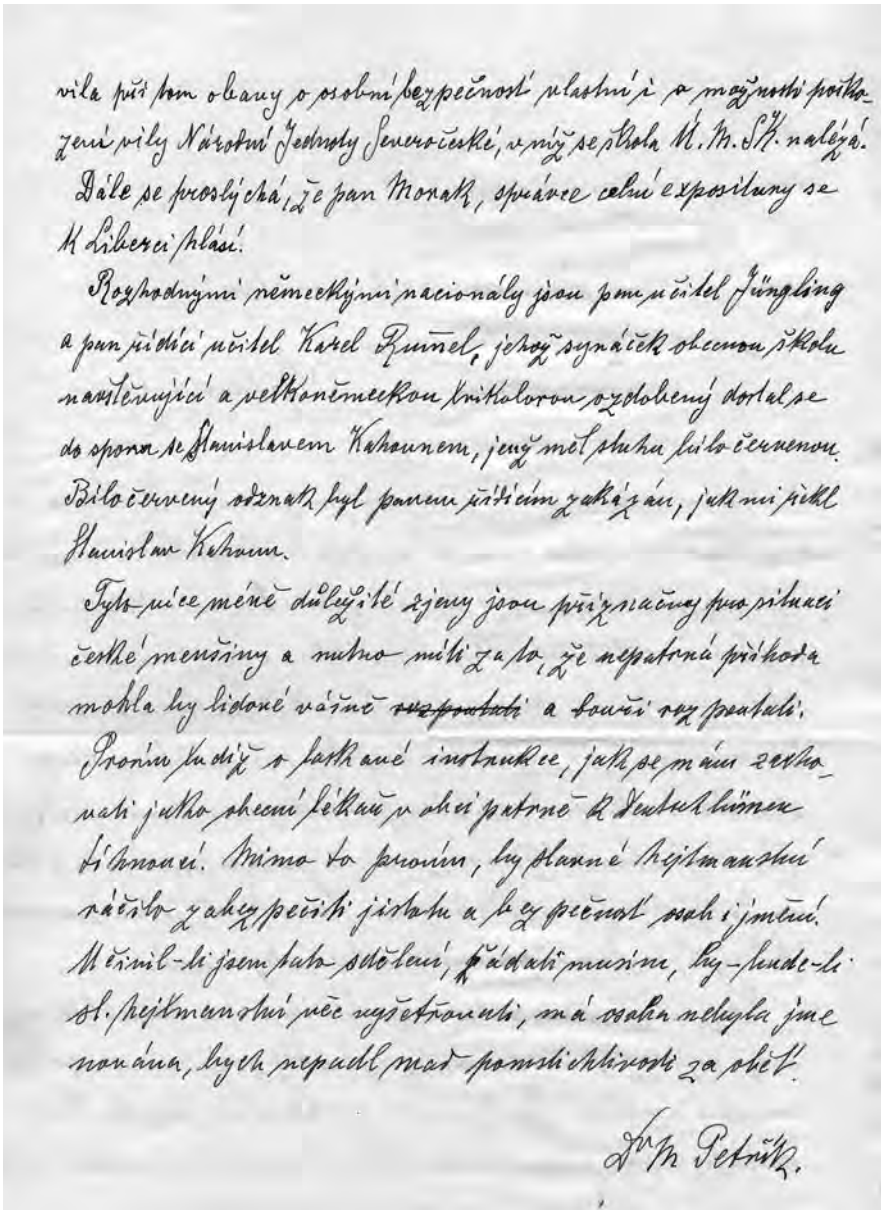
[14] Na sklonku roku 1918 povolal vrchlabský okresní hejtman JUDr. Jellinek k sobě starosty obcí Stupná, Vidochov, Nedaříž a Borovnice z politického okresu Nová Paka a starostu obce Zálesní Lhota z politického okresu Jilemnice a oznámil jim, že je z těchto okresů vyděluje a přiřazuje do vrchlabského okresu, který se plně ztotožnil s Deutschböhmen. Starostové výše uvedených obcí tehdy složili slib věrnosti a podepsali o tomto aktu protokol. Viz TURKA, Robert. *Málo z mnoha vzpomínek…* In: *Pamětní sborník hraničářského praporu 2 v Trutnově*. Trutnov 1931, s. 13; METELKA, J. *Osvobození a vznik KSČ na trutnovském okrese 1917–21*. Trutnov 1967, s. 38.

[15] SOkA Semily, fond OÚ Jilemnice, Prezidiální spisy 1893–1942, č. 1012/18, kart. 10.

[16] Synem MUDr. Miloslava Petříka byl MUDr. Josef Petřík (1894–1936), profesor fyziologie na Lékařské fakultě Masarykovy univerzity v Brně a přednosta jejího fyziologického ústavu. Dotyčný se 4. února 1894 narodil v Novém Světě a bezpochyby patří k nejvýznamnějším rodákům Harrachova.

[17] Školu provozoval spolek Ústřední matice školská.

[18] Adresář pro soudní okres Rokytnice nad Jizerou z roku 1912 i Chytilův místopis z roku 1914 shodně uvádějí, že na poštovním úřadě v Novém Světě tehdy pracovala Marie Pöschlová. Viz GEBERT, Franz: *Adreβbuch für den politischen Schulbezirk Hohenelbe. III. Abteilung. Gerichts und Steuerbezirk Rochlitz*. Rochlitz 1912, s. 27; *Chytilův úplný adresář království českého. Díl II. Obvod obchodní a živnostenské komory v Liberci*. Praha 1914, s. 700.

vila při tom obavy o osobní bezpečnost vlastní a majetku poškozením vily Národní Jednoty Severočeské, v níž se škola M. M. Š. K. nalézá.

Dále se proslýchá, že pan Monath, správce celní expositury se v Liberci hlásí.

Rozhodnými německými nacionály jsou pan učitel Jüngling a pan přísežný učitel Karel Ruml, jehož synáček obecnou školu navštěvující a vetkoněmeckou knihkolorou ozdobený dostal se do sporu se Stanislavem Kahaunem, jenž měl stuhu bílo červenou. Bílo červený odznak byl panem učitelem zakázán, jakmi přikl Stanislav Kahaun.

Tyto více méně důležité zjevy jsou příznačný pro situaci české menšiny a nutno míti za to, že nepatrná příhoda mohla by lidové vášně ~~rozpoutati~~ a bouři rozpoutati.

Proniž soudíž o jakémsi instrukce, jak se máme zachovati jakožto obecní četaři v obci patrně německé většinou žijící. Mimo to prosíme, by plamné hejtmanství ráčilo zahrnouti péči jistotu a bezpečnost osob i jmění.

Měnil-li jsem pak sdělení, žádati musíme, by-li-li okr. hejtmanství péče nejistou uznalo, má osoba nebyla jmenována, bych nepadl mezi pomstychtivosti za oběť.

Dr M Petřík.

Závěr dopisu MUDr. M. Petříka z Nového Světa 10. 12. 1918 okresnímu hejtmanství v Jilemnici. SOkA Semily, OÚ Jilemnice, kt. 10, pres. 1029/18.

obecné školy[19] bude násilně odstraněna cedule v českém jazyce, a to z toho důvodu, že jsou prý v Praze odstraňovány německé nápisy. Projevila rovněž strach o svoji osobní bezpečnost i z možného poškození objektu ve vlastnictví Národní jednoty severočeské, v němž se nachází česká soukromá obecná škola.

Podle MUDr. Petříka byli tehdy v Novém Světě *„rozhodnými německými nacionály"* řídící učitel německé obecné školy v Harrachově Karl Rummel a učitel Heinrich Jüngling z téže školy. Rummelův syn, toho času žák místní německé obecné školy, přišel do školy vyzdoben velkoněmeckou trikolórou a dostal se tak do sporu se Stanislavem Kahounem, který měl jako příslušník české menšiny naopak stuhu slovanskou, tedy bíločervenou. Odznaky s bíločervenými barvami ovšem řídící učitel Rummel na škole zakázal.[20]

MUDr. Petřík se strachoval, že podřízením poštovních úřadů v Novém Světě a Harrachově provincii Deutschböhmen je vyjádřen názor většiny místního (německého) obyvatelstva, které si nepřeje být součástí Československa. To by ho jako českého lékaře mohlo existenčně zničit: *„Když zdejší úřady poštovní prohlásily se pro Deutschböhmen, mají dojista k tomu důvod, by vyhověly zdejšímu veřejnému mínění a náladě. Tu by se mi mohlo státi, že jako Čech mohl bych býti suspendován jako obecní lékař, nechtěl-li bych (se) zříci slavnostně svého vrozeného přesvědčení."*[21] V závěru dopisu se lékař obracel na jilemnické okresní hejtmanství o pomoc pro českou menšinu: *„Tyto více méně důležité zjevy jsou příznačny pro situaci české menšiny a nutno míti za to, že nepatrná příhoda mohla by lidové vášně a bouři rozpoutati. Prosím tudíž o laskavé instrukce, jak se mám zachovati jako obecní lékař v obci patrně k Deutschböhmen tíhnoucí. Mimoto prosím, by slavné hejtmanství ráčilo zabezpečiti jistotu a bezpečnost osob i jmění."*[22]

Z dopisu doktora Petříka jednoznačně vyplývá, že centry provincie Deutschböhmen na Rokytnicku Harrachov ani jeho místní část Nový Svět nebyly. Stala se jím, jak již víme, sousední Rokytnice nad Jizerou.

Mladý československý stát nebyl v prvních dnech své existence schopen zajistit odbojné pohraničí. Chybělo nejen potřebné vojsko, ale i výzbroj a výstroj. První krok k obsazení středních a západních Krkonoš provedl až na konci listopadu. Dne 28. listopadu 1918 bylo vojenské velitelství v Jičíně telefonicky požádáno, aby zajistilo nádraží v obci Martinice.[23] Dle informací před-

---

[19] Škola sídlila ve vile Bellevue (čp. 101) v Harrachově-Novém Světě. Objekt již nestojí, když 14. prosince 1921 vyhořel.

[20] SOkA Semily, fond OÚ Jilemnice, Prezidiální spisy 1893–1942, č. 1012/18, kart. 10.

[21] SOkA Semily, fond OÚ Jilemnice, Prezidiální spisy 1893–1942, č. 1012/18, kart. 10.

[22] SOkA Semily, fond OÚ Jilemnice, Prezidiální spisy 1893–1942, č. 1012/18, kart. 10.

[23] Dnes Martinice v Krkonoších.

sedy Okresního národního výboru v Jilemnici JUDr. Karla Čermáka[24] a přednosty železniční stanice v Martinicích Jägera byla totiž na trati v úseku od Trutnova po Martinice všechna nádraží a stanice až do Kunčic[25] obsazena ozbrojenou německou stráží a údajně dokonce existoval plán separatistů obsadit se dvěma kulomety také Zálesní Lhotu.[26] Na Jilemnicku tehdy panoval strach z toho, že by v případě potřebných represálií mohli obsadit i strategické nádraží v Martinicích, čímž by ochromili zásobování většiny Jilemnicka: *„jest obava, že ve případě potřebných represálií proti Trutnovu mohla by německá stráž ozbrojená pokusiti se obsaditi též české nádraží v Martinicích, odkud vede místní dráha k Jilemnici a dále k horám, a způsobiti potíže v dopravě aprovizace pro celý politický okres jilemnický"*.[27] Odpověď z Jičína byla rychlá a již 30. listopadu dorazilo na nádraží v Martinicích 32 mužů s jedním důstojníkem z 11. střeleckého pluku. Jejich výzbroj mimo jiné tvořily dva kulomety. V místě se ubytovali v hostinci U Horáčků a okamžitě začali s ostrahou nádraží.[28]

Nedlouho po zajištění nádraží v Martinicích bylo 7. prosince 1918 československým vojskem obsazeno bez odporu i Vrchlabí, 10. prosince 1918 Hostinné a 11. prosince 1918 Jablonec nad Nisou a Tanvald.[29] Za situace, kdy se autorita provincie Deutschböhmen v regionu rychle hroutila, rezignovali i Rokytničtí. Dopoledne 12. prosince 1918 složila místní stráž (Volkswehr) zbraně. Zbraně a munice (60 pušek a 4 000 nábojů) byly uloženy v zasedací místnosti obecního úřadu v Rokytnici nad Jizerou, kde je již následující den (13. prosince) převzal okresní četnický velitel Jiří Drda z Jilemnice.[30] Dne 16. prosince 1918 tyto zbraně spolu s municí převezl do Jičína za asistence dvou vojáků důstojník od 11. střeleckého pluku.[31] Téhož dne před předsedou Okresního národního výboru v Jilemnici JUDr. Čermákem slíbili poslušnost Československé republice zaměstnanci zdejšího okresního soudu, berního úřadu, finanční stráže[32],

---

[24] JUDr. Karel Čermák patřil k vůdčím představitelům událostí na konci října 1918 v Jilemnici. Viz HORÁČEK, J., *Jilemnicko: světová válka – převrat*, s. 197–202.

[25] Dnes Kunčice nad Labem.

[26] SOkA Semily, fond OÚ Jilemnice, Prezidiální spisy 1893–1942, č. 1008/18, kart. 10.

[27] SOkA Semily, fond OÚ Jilemnice, Prezidiální spisy 1893–1942, č. 1008/18, kart. 10.

[28] SOkA Semily, fond OÚ Jilemnice, Prezidiální spisy 1893–1942, č. 1010/18, kart. 10.

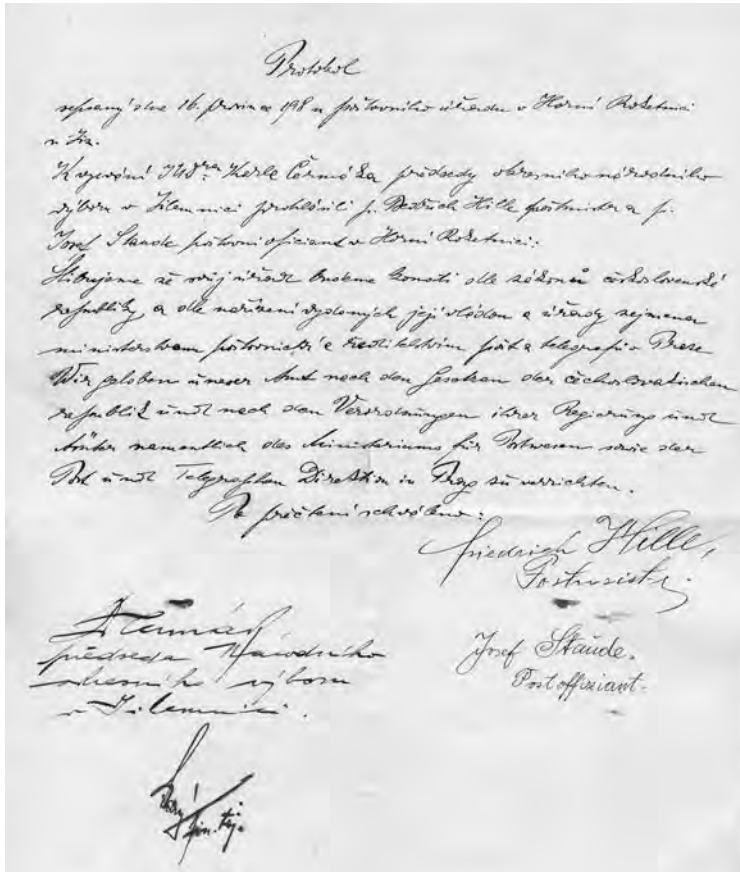
[29] K připojení Vrchlabí k československému státu viz TURKA, Robert. *7. prosinec 1918 ve Vrchlabí*. In: Naše menšiny, *9*, 1. 4. 1929, č. 5, s. 98–99; 15. 6. 1929, č. 7, s. 138–139; 15. 9. 1929, č. 9, s. 165–169. K zajištění Tanvaldu viz například KALFUS, Emil. *Obsazení Tanvaldu roku 1918*. In: Sborník okresu železnobrodského, *4*, leden 1928, č. 3, s. 62–64; RÝDL, Josef. *Paměť Tanvaldska*. Turnov 2006, s. 196–199.

[30] SOkA Semily, fond OÚ Jilemnice, Prezidiální spisy 1893–1942, č. 1040/18, kart. 10.

[31] SOkA Semily, fond OÚ Jilemnice, Prezidiální spisy 1893–1942, č. 1040/18, kart. 10.

[32] Na výzvu finančního tajemníka Jaroslava Starého tak učinili komisař finanční stráže Alois Barthell a naddozorce finanční stráže Hugo Formann.

obecního úřadu, poštovních úřadů v Dolní Rokytnici, Horní Rokytnici[33], Novém Světě a v Harrachově a rovněž celního úřadu v Novém Světě.[34] Slib poštovních zaměstnanců zněl takto: *„Slibujeme, že svůj úřad budeme konati dle zákonů Československé republiky a dle nařízení vydaných její vládou a úřady, zejména ministerstvem poštovnictví a ředitelstvím pošt a telegrafů v Praze."*[35] Tímto dnem tak pro Rokytnicko skončila krátká epizoda provincie Deutschböhmen.

Přísaha složená 16. 12. 1918 poštmistrem Friedrichem Hille a poštovním oficiantem Josefem Staude v Horní Rokytnici do rukou předsedy Okresního národního výboru v Jilemnici JUDr. Karla Čermáka. SOkA Semily, OÚ Jilemnice, pres. 1040/1918, kt. 10.

---

33 K vyzvání předsedy Okresního národního výboru v Jilemnici JUDr. Karla Čermáka složili přísahu poštmistr Bedřich (Friedrich) Hille a poštovní oficiant Josef Staude.

34 SOkA Semily, fond OÚ Jilemnice, Prezidiální spisy 1893–1942, č. 1040/18, kart. 10.

35 SOkA Semily, fond OÚ Jilemnice, Prezidiální spisy 1893–1942, č. 1040/18, kart. 10.

Přechod Rokytnice nad Jizerou do struktur československého státu popsala kniha Jaromíra Horáčka *Jilemnicko. Světová válka-převrat*, vydaná roku 1938. Přináší cenné informace, za to zde ovšem chybí jakékoliv upřesňující datum: »*Do Rokytnice se vypravil pravděpodobně ještě v roce 1918 starosta dr. Čermák, jako předseda Okresního národního výboru, s přednostou jilemnického berního referátu Jaroslavem Starým. První jejich cesta byla na berní úřad v Rokytnici. Představivše se vedoucímu úředníku, žádali od něho především určité prohlášení, nevede-li účet provincie Deutschböhmen. Ujistil oba naše zástupce, že sice něco takového bylo, ale už je vše v pořádku a daně se vybírají jménem republiky. Z berního úřadu šli na poštu a k finanční stráži, kde se vše hladce odbylo. Posléze navštívili starostu městyse.*[36] *Žádali od něho, aby slíbil věrnost Československé republice. „Pánové, to je věc tak závažná, že o ní nemohu rozhodovati sám, nýbrž spolu s obecním zastupitelstvem, jež by bylo nutno svolati." Zástupci Národního výboru vyčkali. Když se posléze zastupitelstvo sešlo, pozvalo české vyslance, kteří pouhým letmým pohledem zjistili napjatou náladu. První otázkou bylo, mají-li čeští zástupci legitimace. „Nemám," odpověděl dr. Čermák, „ale téměř všichni mne, pánové, znáte a přicházím jako předseda Okresního národního výboru. Trváte-li na tom, že se mnou nebudete jednat bez legitimace, odejdeme a přijdeme s vojenskou asistencí. Žádáme od Vás, abyste vykonali slib věrnosti Československé republice!" – Dali hlavy dohromady a po chvíli některý člen zastupitelstva požádal o půl hodiny na rozmyšlenou. Naši lidé se vzdálili. Po stanoveném čase se vrátili a tu uslyšeli, že zastupitelstvo Rokytnice slíbilo již věrnost Deutschböhmen. „Pánové, to nemůžete mysliti vážně," namítal dr. Čermák, „kde máte to vaše Deutschböhmen? Za půl hodiny jste v českých Pasekách, na druhou stranu daleko nedojdete. Dostanete se právě asi tak na rokytnické nádraží a dost. Jste enklávou mezi českým živlem. Proto nemohu považovati vaše sdělení za rozvážné a rozumné. Dávám vám ještě půl hodiny času na rozmyšlenou a déle nečekáme!" – S tím Češi odešli. Když opět přišli, bylo rozhodnuto. Rokytnické zastupitelstvo kapitulovalo a slíbilo věrnost Československé republice«.*[37]

Dne 8. února 1919 zavítal do Harrachova komisař Národní rady ve Vrchlabí Robert Turka,[38] aby se informoval o poměrech v obci. Mluvil nejen se zástupci české menšiny, ale i s vedením obce. O tři dny později píše v dopise adresovaném zřejmě ústředí spolku Národní jednota severočeská toto: „*Obyvatelstvo*

---

[36] Rokytnice nad Jizerou v té době nebyla městysem.

[37] HORÁČEK, J., *Jilemnicko: světová válka - převrat*, s. 231–232.

[38] Turka poměry v obci celkem znal, neboť tu působil v letech 1910–1911 jako učitel na české soukromé obecné škole. Viz VAŠATA, Ondřej: *Robert Turka – český menšinový učitel a národnostní pracovník*. In: Krkonoše – Jizerské hory. Měsíčník o přírodě a lidech, *43*, 2010, č. 6, s. 46–47.

obce Harrachova chová se zcela klidně. Jedinými agitátory pro Deutschböhmen jsou tito němečtí občané: řídící učitel Rummel, učitel Jüngling a celní správce Morak. Pod terorem těchto tří lidí žila obec do doby vojenského obsazení. Jmenované tři občany potřebí přesaditi. Obecní představenstvo prohlásilo mi, že s československou posádkou jsou úplně spokojeni a že nemají naprosto žádných stížností. Na přímý dotaz prohlásil starosta obce, že za nynějšího režimu jest obec lépe zásobována než dříve."[39] Situace v regionu ale zase tak klidná nebyla, jak dokládá incident z noci ze 13. na 14. února 1919, kdy neznámý pachatel pomazal obraz prezidenta T. G. Masaryka, pověšený v kasárnách pěšího pluku 94 v Horní Rokytnici.[40]

Slib věrnosti Československé republice, který úředníci složili v polovině prosince 1918, zajistil některým z nich další existenci v regionu. Friedrich Hille tak ještě v roce 1924 vedl jednu ze dvou rokytnických pošt. Také naddozorce finanční stráže Hugo Formann byl roku 1924 stále zaměstnán v Rokytnici nad Jizerou.[41] Rovněž řídící učitel Rummel a učitel Jüngling působili v té době na německé obecné škole v Harrachově.

V prosinci 1918 se Rokytnicko definitivně dostalo pod kontrolu československého státu. Nastalo dvacet poměrně poklidných let prvorepublikového Československa, ukončených dramatickými událostmi roku 1938.

---

[39] Národní archiv Praha, fond Národní jednota severočeská, inv. č. 47, kart. 63.

[40] SMUTNÝ, Bohumír: *Iredentistické letáky rozšiřované ve východočeském pohraničí v první polovině roku 1919*. In: Krkonoše – Podkrkonoší, sv. 4. Hradec Králové 1969, s. 73.

[41] GEBERT, Franz: *Adreβbuch für die Bezirke Arnau, Hohenelbe und Rochlitz. III. Teil. Gerichtsbezirk Rochlitz, umfassend die Gemeinden Rochlitz a. d. I., Harrachsdorf und Witkowitz*, s. 2.

VAŠATA, Ondřej: ***Kurze Episode der Provinz Deutschböhmen im Gebiet von Rokytnice Ende 1918***

Im Herbst 1918 hat sich das überwiegend mit Deutschen besiedelte Gebiet von Rokytnice nad Jizerou (Rochlitz), ähnlich wie weitere Gebiete im Grenzgebiet, geweigert, ein Bestandteil der neu gegründeten Tschechoslowakei zu werden und schloss sich der Widerstandprovinz Deutschböhmen mit dem Sitz in Liberec (Reichenberg) an. Der Kernpunkt des Widerstandes im Gebiet von Rokytnice war Rokytnice nad Jizerou selbst, wo sich bereits im November 1918 ein Volksrat konstituierte, der aus allen Bevölkerungsschichten bestand und der hier zum Ziel hatte die Autoritäten der Provinz durchzusetzen. Es entstand hier gleichfalls eine Volkswehr mit sechzig Mann und ihre Mitglieder waren wegen der „Sicherung der öffentlichen Ordnung und Ruhe" ausgerüstet. Eine von ihren Aufgaben war das Paschen, beziehungsweise die Lebensmittelausfuhr aus der Region zu verhindern. Die Regierung der Provinz Deutschböhmen im Gebiet von Rokytnice endete Mitte Dezember 1918, als es ohne Widerstand an die Tschechoslowakei angeschlossen wurde.

(Übersetzt von Günter Fiedler)

MATERIÁLY

DRUHÝ DEPOT PRAŽSKÝCH GROŠŮ VÁCLAVA II. A JANA LUCEMBURSKÉHO Z OKOLÍ VYSOKÉHO NAD JIZEROU

K VÝZNAMU STARÝCH STEZEK PŘES ZÁPADNÍ KRKONOŠE*

Jan Boublík** – Jan Prostředník – Jiří Zoul Sajbt

ÚVOD, LOKALIZACE A NÁLEZOVÉ OKOLNOSTI

Dne 10. srpna 2018 předal do Muzea Českého ráje v Turnově poctivý nálezce soubor 159 pražských grošů a zlomky keramické nádoby, které týž den v dopoledních hodinách objevil v lese v poloze Kamenec v k. ú. Jablonec nad Jizerou (parc. č. 1759, JTS-K: 663580,04/985425,71).

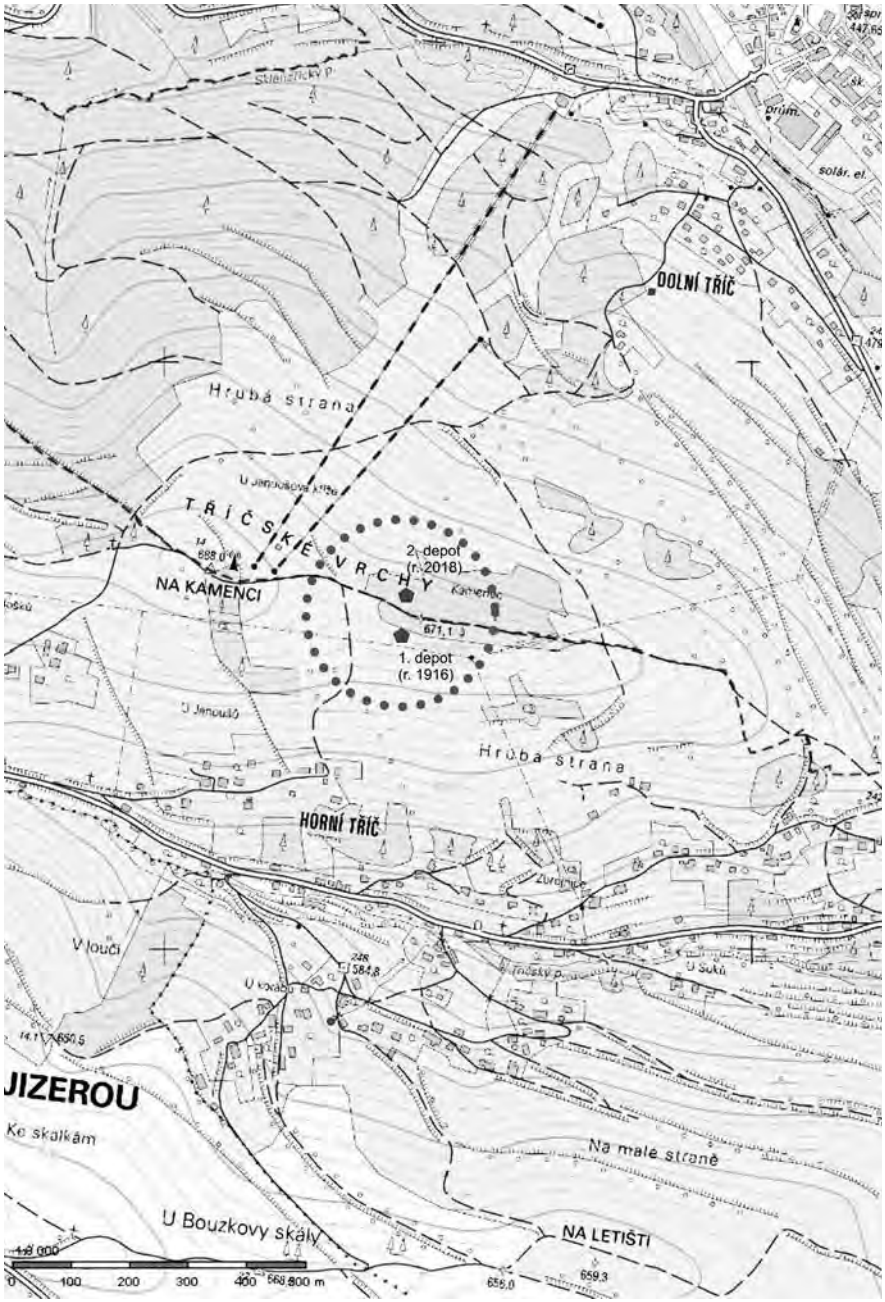
Mince a zlomky keramiky se nacházely ve svahu v úrovni lesní hrabanky a zasahovaly asi třicet centimetrů pod stávající povrch. Archeologické oddělení turnovského muzea provedlo v místě nálezu záchranný výzkum, který byl doplněn o průzkum za pomoci detektoru kovů. Byla objevena původní mělká jamka, kterou majitel mincí vyhloubil do rozpadlého skalního podloží.

Obr. 1. *Mapa České republiky s vyznačeným místem nálezu depotů pražských grošů u Vysokého nad Jizerou.*

* Barevné ilustrace k této studii jsou zařazeny v příloze na konci svazku, s. XII–XV.

** Autorský podíl J. Boublíka na předloženém příspěvku vznikl za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národní muzeum (DKRVO 2019–2023/11.V.a, 00023272).

Obr. 2. *Lokalizace depotů pražských grošů, které byly nalezeny v letech 1916 a 2018 při staré stezce procházející Tříčskými vrchy v poloze Kamenec do Základní mapy 1:10 000. (Depot 1 – k. ú. Tříč, parc. č. 759/2, depot 2 – k. ú. Jablonec n. Jizerou, parc. č. 1759, zdroj www.cuzk.cz).*

Obr. 3. *Lokalizace obou depotů pražských grošů do ortomapy – legenda viz obr. 2 (zdroj www.cuzk.cz).*

Mince pak uschoval do keramické nádoby a zasypal je zeminou. Její zlomky z hrdla a výduti jsme nalezli ve svahu pod jamkou, části dna se dochovaly „in situ" nade dnem jamky. K odkrytí depotu došlo zřejmě v důsledku erozní činnosti, čemuž napovídá jak rozptyl mincí ve svahu v délce téměř půl metru, tak i povrchová koroze zlomků keramiky. Pouze střepy na dně jámy si zachovaly původní nepoškozený povrch.

Archeologický výzkum rekonstruoval původní podobu jamky, do které byla uschována nádoba. Jamka měla tvar válce o hloubce 0,42 a průměru 0,2 m. Zahloubila se do svahoviny a rozpadlého fylitového podloží. Nálezcem byly odevzdány pražské groše v počtu 159 (viz níže) a 14 keramických zlomků. Ty byly doplněny o soubor dalších šestnácti střepů objevených při archeologickém výzkumu a prosetí výplně na sítu.

Keramická nádobka s vejčitým tělem je opatřena ven vyhnutým mírně zduřelým okrajem. V horní třetině výduti 4 linie šroubovice. Nádobka je vyrobená z keramického těsta ostřeného jemně až středně hrubým pískem s menší přísadou slídy, má šedohnědou barvu a registrujeme stopy plošné koroze povrchu. Je slepená z 21 zlomků a zbylé části (10 %) jsou doplněné sádrou.

Obr. 4. *Detail jamky, ve které byla uložena nádoba s pražskými groši, které se nalezly 10. 8. 2018. Stav po dokončení první fáze archeologického výzkumu ze dne 13. 8. 2018 (foto J. Prostředník).*

Obr. 5. *Detail jamky, ve které byla uložena nádoba s pražskými groši, které se nalezly 10. 8. 2018. Stav po dokončení druhé fáze archeologického výzkumu ze dne 13. 8. 2018 (foto J. Prostředník).*

Na dně jsou dobře patrné stopy podsýpky. Výška činí 13,2 cm, průměr ústí 10 cm, průměr dna 6,5 cm.

Fragment dna nádobky je slepený z devíti zlomků. Je vyrobený z keramického těsta ostřeného jemným pískem bez příměsi slídy, má hnědošedou barvu a koroze povrchu je méně intenzívní než u celé nádobky. Na dně je patrná podsýpka. Výška činí 4,3 cm a průměr dna je 7 cm.

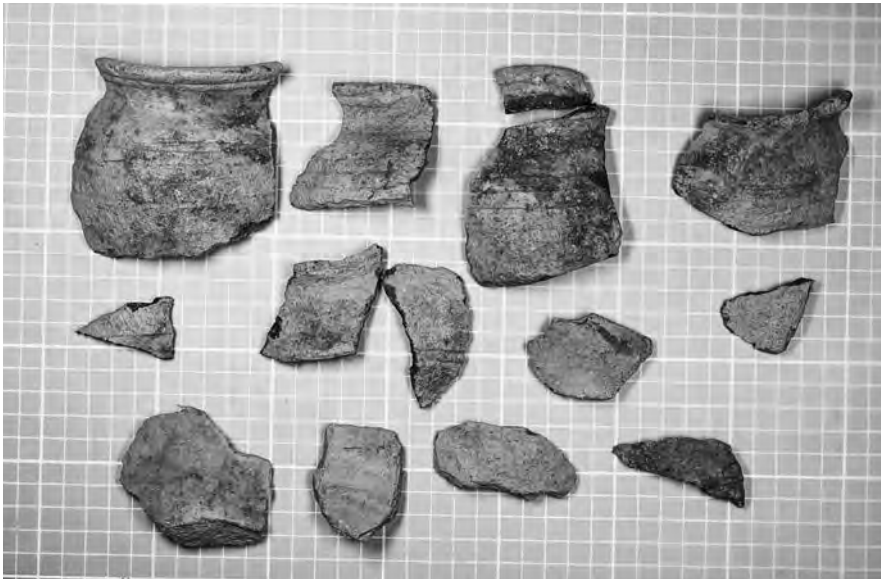
Podle nálezových okolností i podle stavu nalezených zlomků předpokládáme, že mince byly původně uloženy v jedné nádobě s tím, že její ústí překrylo dno z druhé nádobky.

Soubor 159 mincí byl doplněn ještě o jednu, která se nalezla při detektorovém průzkumu. Celkem jde o 41 grošů Václava II. s opisem WENCEZLAVS SECVNDVS a 118 grošů Jana Lucemburského nesoucích opis IOhANnES PRIMVS.[1] Jejich dochování je na horské podmínky přímo nadstandardní, protože řada z nich má dosud zachovaný i mincovní lesk.

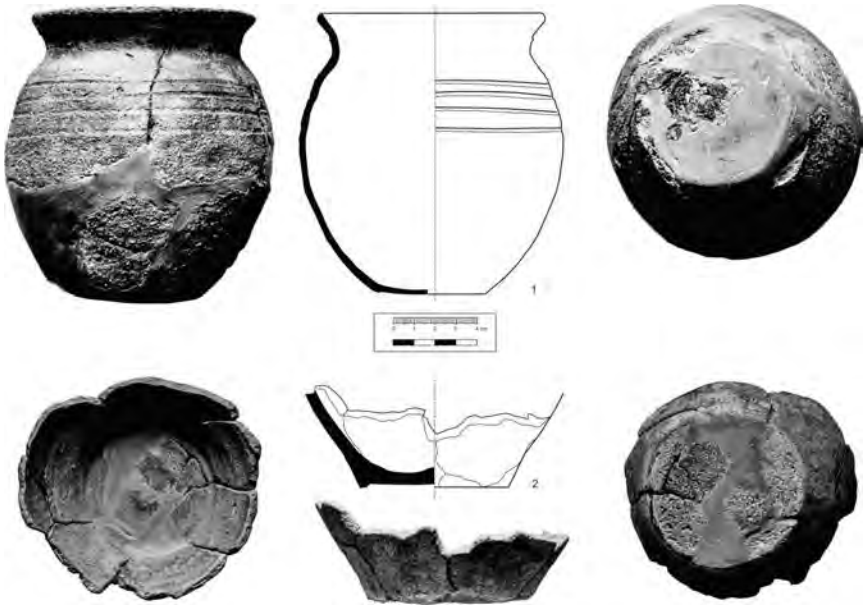
[1] U jedné mince nebylo možné určit vydavatele, jelikož byla pro výstavní účely ponechána v nečištěném stavu.

Obr. 6. *Nálezový stav pražských grošů ze dne 10. 8. 2018 před laboratorním ošetřením (foto M. Cogan).*

Obr. 7. *Nálezový stav fragmentů keramické nádoby dne 10. 8. 2018 před laboratorním ošetřením (foto M. Cogan).*

Obr. 8. *Fotografická a kresebná rekonstrukce keramické nádoby, ve které byly uloženy pražské groše (nález 10. 8. 2018). Dno druhé nádobky zřejmě překrylo ústí té první (foto J. Prostředník).*

Jde již o druhý hromadný nález grošů těchto panovníků nedaleko Vysokého nad Jizerou. V roce 1916 byl ve Tříči[2] na poli vyorán jiný depot grošů Václava II. a Jana Lucemburského, kterých bylo celkem 561 a jsou uloženy v Národním muzeu.[3] Je pravděpodobné, že oba depoty byly do země uschovány kolem roku 1340. V nevelké vzdálenosti od místa nálezu obou pokladů prochází důležitá obchodní stezka, která dále pokračuje kolem úbočí Kotle a pramenů Labe do Slezska.[4] Ale po této stezce nepřicházeli obchodníci až ve středověku. S vysokou pravděpodobností jde totiž o stezku pravěkého stáří, neboť ji lemují archeologické nálezy od mladší doby kamenné až po starší dobu železnou.

Právě nález mincovního depotu pražských grošů v srpnu 2018 vyprovokoval autory této statě k poněkud hlubšímu zamyšlení nad významem nejenom nálezu samého, ale zejména komunikace, u které byl poklad nalezen.

---

[2] K. ú. Tříč, parc. č. 759/2, přibližné koordináty nálezu depotu z roku 1916 v JTS-K: 663582,17/985470,87.

[3] *Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.* II. díl. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1956, s. 124, č. 1984; SKALSKÝ, Gustav. *Nález pražských grošů Václava II. a Jana Lucemburského, učiněný v r. 1916 u Vysokého nad Jizerou.* Numismatický časopis československý 3, 1927, s. 208–211. LUKÁŠ, Václav. *Tříčský poklad.* Větrník, 5, květen 1988, s. 10.

[4] Tzv. česká stezka – viz níže.

PRAVĚKÉ A STŘEDOVĚKÉ OSÍDLENÍ STŘEDNÍHO A HORNÍHO POJIZEŘÍ A JEHO NÁVAZNOST NA PÁTEŘNÍ KOMUNIKACI DO SLEZSKA

V oblasti středního i horního Pojizeří tvořila osu osídlení po pravěká i středověká období řeka Jizera.[5] Naše oblast však byla spojena tzv. žitavskou stezkou s Lužicí a tzv. českou stezkou s Jelení Horou přes vrcholové partie Krkonoš (úbočí Kotle – Růženčina zahrádka – Labská louka s prameny Labe)[6] a později i přes Novosvětský průsmyk (886 m n. m.),[7] což nám dokládají i neolitické nálezy podél řeky Bobru na polské straně Krkonoš.[8] Masivní distribuce kamenných seker z metabazitu typu Jizerské hory, který byl těžen v neolitu mezi Jabloncem nad Nisou a Tanvaldem, probíhala v severním směru bezesporu po této komunikaci. Z oblasti podhůří Krkonoš máme několik málo dokladů lidské aktivity v neolitu a eneolitu. Jde o artefakty kulturně nezařaditelné broušené industrie, které jsou registrovány na trase důležitých komunikací: Helkovice – Jesenný,[9] Horní Dušnice, Hrabačov, Jilemnice, Jablonec nad Jizerou, Studenec,[10] Stará Ves u Vysokého nad Jizerou[11] nebo Mříčná a Havírna u Vilémova.[12] Z Návarova pochází nález kamenného sekeromlatu z kultury nálevkovitých pohárů. Další lokalitou, patřící ke staršímu eneolitu, je Hrušková skála (k. ú. Kořenov, 997 m n. m.).[13] Jde o archeologický výzkum ing. E. Gebauera, ale nálezový inventář se bohužel ztratil.

Orientaci oblasti Českého ráje a horního Pojizeří na lužickou a slezskou oblast lze prezentovat například na keramickém inventáři ze sedimentární

---

5 Naposledy PROFANTOVÁ, Naďa – PROSTŘEDNÍK, Jan. *Raně středověké sídliště v Turnově – Maškových zahradách*. Archeologie ve středních Čechách 18/2, s. 859–860, 2018. ISSN: 1214-3553.

6 LOKVENC, Theodor. *Toulky krkonošskou minulostí.* Hradec Králové: Kruh, 1978. s. 186.

7 PROSTŘEDNÍK, Jan – ŠÍDA, Petr. Přechod přes západní Krkonoše v pravěku a středověku. In: CHEBEN, Ivan – KUZMA, Ivan (eds.). *Otázky neolitu a eneolitu našich krajín – 2001.* Nitra: Archeologický ústav SAV, 2002, s. 283–311. ISBN 80-88709-57-1.

8 KOŁOMAŃSKI, Ryzsard. Osadnictwo w świetle źródel archeologicznych na terenie „Euroregionu Nysa" w granicach województva jeleniogórskiego. In: *Die Besiedlung der Neißeregion. Urgeschichte – Mittelalter – Neuzeit.* 1. Symposium der Geschichtskommission der Euroregion Neiße am 13. und 14. Oktober 1993 in Zittau. Zittau: Zittauer Geschichts- und Museumsverein, 1995, s. 34–42.

9 Sekeromlat v soukromém držení (nález před r. 1950).

10 PROSTŘEDNÍK, Jan. *Archeologické nálezy ze sbírek Krkonošského muzea v Jilemnici (okr. Semily).* Zpravodaj Muzea východních Čech, Hradec Králové 1995, 21, 23–35.

11 BRESTOVANSKÝ, Petr – PROSTŘEDNÍK, Jan. *Archeologická sbírka Vlastivědného muzea pro Vysoké nad Jizerou a okolí.* Zprávy ČAS, Supplément 48. Praha 2002.

12 KAVÁN, Jaroslav. *Z redakční pošty: Otázka stáří Růženčiny zahrádky opět nastolena?* Krkonoše 9/1990, s. 8. ISSN 1214-9381.

13 BRESTOVANSKÝ, Petr – STARÁ, Marcela. *Nástin osídlení Libereckého kraje.* Archeologie Libereckého kraje, 1. Liberec: Severočeské muzeum, 1998, s. 16.

výplně skalního převisu Abri pod Pradědem (k. ú. Karlovice), kde byl v roce 1995 zkoumán sídelní horizont z mladšího neolitu. Keramický inventář měl průkazné analogie k náplni slezské skupiny kultury s vypíchanou keramikou.[14] Obdobné kontakty lze registrovat i v závěru eneolitu v prostředí kultury se šňůrovou keramikou. V oblasti Pojizeří se totiž vyskytují nálezy lužické skupiny kultury se šňůrovou keramikou.[15] Orientace na oblast Saska a Lužice jsou prokazatelné i v pozdní době bronzové, a to jak v sídlištním, tak pohřebním kontextu.[16]

Po období eneolitu v oblasti horního Pojizeří registrujeme zřetelnou mezeru ve využívání horských oblastí. V Krkonoších známe ojedinělé doklady přítomností lidí v mladší době bronzové až starší době železné (Mříčná-Peřimov – bronzové kopí, Martinice v Podkrkonoší – nejistý nález zlomku bronzového srpu, Peřimov, Jablonec nad Jizerou-Razsocha – nález dvou celých okřínů? v strategické poloze na levém břehu Jizery)[17]. Bezesporu významný doklad lidské aktivity v mladším pravěku (starší doba železná – kultura slezskoplatěnická) pochází od ing. E. Gebauera z jižního hřebene Krkonoš z okolí tzv. Růženčiny zahrádky (k. ú. Vítkovice v Krkonoších, 1375 m n. m.). Datace kamenného valu údajně v podobě dvanácticípé hvězdy a zejména jeho funkce je přes provedený archeologický výzkum nejasná.[18]

Protohistorické archeologické nálezy s výjimkou numismatických dosud z hor chybějí (Jilemnice, 4. stol. n. l.). Nové výzkumy však prokázaly osídlení v závěru starého i během prvních tří století nového letopočtu na Turnovsku. Všechny citované lokality nevylučují jistou souvislost s existencí komunikace

---

[14] PROSTŘEDNÍK, Jan – VOKOLEK, Vít. *Archeologický výzkum skalních lokalit Českého ráje v letech 1994–1997*. Z Českého ráje a Podkrkonoší 11, 1998, s. 126. ISSN 1211-975X; JANÁK, Vratislav. *Severovýchodní vlivy v časném a starém neolitu.* Časopis Slezského muzea, B 40, 1991, s. 97–109; JANÁK, Vratislav. *Sídliště lidu s moravskou malovanou keramikou a počátky mladšího lengyelského stupně na Moravě a ve Slezsku.* Pravěk NŘ (nová řada) 2, Brno 1994, s. 105–135.

[15] PROSTŘEDNÍK, Jan – ŠÍDA, Petr. *Lužická skupina kultury se šňůrovou keramikou v Pojizeří*. In: Otázky neolitu a eneolitu našich zemí 2003. Praha 2004, s. 307–354.

[16] FILIP, Jan. *Dějinné počátky Českého ráje.* Praha 1947, s. 37–40; PROSTŘEDNÍK, Jan – BLÁHOVÁ-SKLENÁŘOVÁ, Zuzana. *Záchranný výzkum polykulturní lokality v Turnově při stavbě prodejny Lidl v roce 2004*. Archeologie ve středních Čechách 12. Praha 2008, s. 356.

[17] SKRBEK, Jaroslav. *Paměti z Jablonce nad Jizerou a okolních obcí a horního Pojizeří.* Rkp. Jablonec nad Jizerou, 1944–1958. Pramen je deponován na Městském úřadu v Jablonci nad Jizerou.

[18] Nejčastěji se udává stáří Růženčiny zahrádky kolem roku 1745, kdy je poprvé zaznamenána na tzv. Mannově mapě. Ovšem cesta, která kolem ní prochází, objekt Růženčiny zahrádky respektuje, ale naopak narušuje původně kruhovitý objekt severně od ní. Jde o terénní depresi vyvýšenou cca 0,5 m nad stávající terén a zachovávající přibližně rozměry Růženčiny zahrádky. Nebyl zde proveden archeologický výzkum, proto se zdržíme spekulací o možném stáří tohoto objektu.

vedoucí jak přes Novosvětský průsmyk, tak přes vrcholové partie Krkonoš podél pramenů Labe.

Zřejmě s ochranou stezky procházející již horskou oblastí západních Krkonoš souvisí soubor keramických zlomků 11.–12. století, který pochází z Jablonce nad Jizerou z polohy Razsochy – ze strategického místa dalekého výhledu vyvýšeného nad levým břehem Jizery.[19] Tento nález pravděpodobně můžeme spojit s reakcí na konkrétní historickou událost známou z písemných pramenů: na vpád Boleslava Křivoústého do Čech přes východní Krkonoše roku 1110.[20] O přechodu Gallus Anonymus říká, že se „stal po neobvyklé cestě dříve neužívané" a zřejmě s autorskou nadsázkou jej cení výše než Hannibalův přechod Alp! Archeologický doklad přítomnosti lidí v hraniční oblasti v takovéto strategické poloze lze spojit právě s reakcí na Boleslavův vpád a možným obsazením „zemských bran".

Další doklady aktivit v severních horských oblastech přinášejí až nálezy ze Zlaté Olešnice a Návarova (okr. Jablonec nad Nisou). Ve Zlaté Olešnici byly V. Vaníčkem před druhou světovou válkou prozkoumány pozůstatky železárny, datované keramikou hradištní tradice (12./13. století?);[21] v případě hradu Návarova pochází mladohradištní keramika ze sběrů erozního kužele pod hradní skálou.

Jak vyplývá z naznačeného přehledu, byly severní pohraniční hory nejenom jednoduše průchozí, ale mohly poskytnout svým návštěvníkům i řadu „požitků". Ať už šlo o kvalitní surovinu na výrobu kamenných nástrojů v mladší a snad i pozdní době kamenné, o potravu pro dobytek nebo o množství nerostných surovin – zejména v podobě drahých kovů. K jejich rozsáhlejšímu využití však došlo až ve vrcholném a pozdním středověku. V této návaznosti proto nelze nezmínit jeden z nejzajímavějších dokladů montánních aktivit, který se týká právě dobývání zlata v západních Krkonoších. Jde o rýžoviště zlata v Zákoutí (Zakautí), které Jan Lucemburský vedle dalších těžebních lokalit zastavil listinou z 10. června 1338 Petrovi z Rožmberka na krytí nově vyčísleného dluhu ve výši 8 750 kop pražských grošů. K první zástavě došlo již 21. června 1337, kdy získal Petr z Rožmberka zlatodoly za zástavu 1 923 ½ kopy pražských grošů.[22]

---

[19] BRESTOVANSKÝ, Petr – PROSTŘEDNÍK, Jan. *Archeologická sbírka Vlastivědného muzea pro Vysoké nad Jizerou a okolí*, s. 298. PROSTŘEDNÍK, Jan – ŠÍDA, Petr. *Přechod přes západní Krkonoše v pravěku a středověku*, s. 298.

[20] GALLUS, Anonymus. *Kronika a činy polských knížat a vládců*. Praha: Argo, 2010, s. 21–23. ISBN 978-80-257-0206-2; NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I/1. Od nejstarších dob do smrti knížete Oldřicha*. Praha 1912, s. 551.

[21] Petr Brestovanský (*Archeologická sbírka Muzea horního Pojizeří v Železném Brodě.* Archeologie Libereckého kraje, 1, s. 164–165. Liberec 1998) uvádí dataci 13./14. stol.

[22] *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae* IV. (1333–1346). Ed. Josef Emler. Pragae, 1892, č. 433, s. 179; STERNBERG, Kaspar. *Umrisse einer Geschichte der böhmischen Bergwerke* I/2. Urkundenbuch zur Geschichte der böhmischen Bergwerke. Praha 1837. s. 71–72.

Pozůstatky po rýžování zlata v Zákoutí s vysokou pravděpodobností objevil Vlastimil Pilous.[23] Leží v údolí Jizerky, a to hned v dvou polohách v Zákoutí nad Dolními Štěpanicemi (polohy V Zákoutí a Vášovo). Naprostým specifikem této lokality jsou kupovité až terasovité akumulace zvětralin na úpatí největších svahových plošných dobývek a odkopů a také početné úzké terasy v prostoru těžních rýh. Nejsou zde registrovány žádné stopy po hlubinné těžbě, naopak se zde počítá s rýžováním materiálu, který byl přinesen denudačními, gravitačními a erozními procesy v rámci pleistocénního svahového snosu. Mohlo tedy jít nejenom o těžbu zlata z náplavů, ale také z rozsypového ložiska. Další stopy montánních aktivit spojených nejspíše s dobýváním zlata v povodí dolní Jizerky byly V. Pilousem zaznamenány v Dolních Štěpanicích v dalších čtyřech polohách (V Base, Hančák, Chytrákov a Habánka). Poslední jmenovaná lokalita by s ohledem na podobu těžních zářezů mohla být i mladšího data (15.–16. století?).[24] Tři polohy s montánními aktivitami byly zaznamenány i na katastru Víchové nad Jizerou.[25] Pro nás je důležitá zejména poloha V Buči, která bezprostředně sousedí s vrcholně středověkým panským sídlem (13.–16. století).[26] Ale bez zajímavosti nejsou ani další dvě středověká panská sídla v katastrálních územích Horních a Dolních Štěpanic. Hornoštěpanický „Hrádek" je situován do vzdálenosti cca 1,5 km od montánního areálu v Zákoutí a štěpanický hrad 2 km od Habánky a cca 4 km od Zákoutí. Dolnoštěpanický hrad má navíc velmi zajímavou odezvu i v hmotných pramenech: při archeologickém výzkumu v prostoru bašty byla v roce 1996 objevena vrcholně středověká slévárenská dílna s doloženou metalurgií barevných kovů včetně zlata.[27]

V souvislosti s antropogenními aktivitami není jistě bez souvislosti enkláva kostelů raného, nejspíš předvrcholněstředověkého založení, reprezentovaná Semilami, Libštátem, Loukovem, Mříčnou, nově objevenou Jilemnicí a Horními Štěpanicemi. Právě z důvodu časného založení je pravděpodobná jejich souvislost s ranými sídly společenských elit (dvorci), které můžeme byť jen velice rámcově datovat do doby před polovinou 13. století, nejpozději pak

---

[23] PILOUS, Vlastimil. *Historická těžba zlata v povodí dolní Jizerky na Jilemnicku.* Opera Corcontica, 52, 2015, s. 42–46. ISSN 0139-925X.

[24] PILOUS 2015, s. 47–50.

[25] PILOUS 2015, s. 50–55.

[26] FIŠERA Zdeněk, Víchová nad Jizerou. In: *Encyklopedie českých tvrzí III. S–Ž.* Praha: Argo, 2005, s. 172. ISBN 80-7203-700-5; PROSTŘEDNÍK, Jan. *Aktivity Okresního muzea Českého ráje v roce 1998.* Zpravodaj MVČ v Hradci Králové 25, 1999, s. 50.

[27] PROSTŘEDNÍK, Jan. *Archeologické výzkumy Okresního muzea Českého ráje v letech 1996 a 1997.* Zpravodaj MVČ v Hradci Králové 24, 1998, s. 14–15.

kolem roku 1250. Zejména situace od vlastní aglomerace vzdáleného kostela v Horních Štěpanicích a nedalekého vrcholně středověkého hradu Štěpanice dává této hypotéze na základě mnohých analogií z celých Čech nádech téměř jistoty.[28]

STRUČNÝ PŘEHLED MINCOVNICTVÍ VÁCLAVA II. A JANA LUCEMBURSKÉHO

Grošová mince, zastoupená v obou nálezech z okolí Tříče, tvoří významné období v dějinách peněz českých zemí. O úpravu peněžních poměrů, v jejímž rámci byla zavedena tato hrubá, tj. těžká, stříbrná mince, se zasloužil Václav II. Mincovní reforma z roku 1300 představuje vyvrcholení unifikačních snah Václava II., které máme doloženy již v 90. letech 13. století, tedy ještě na konci brakteátové měny. K úspěšné realizaci tak důležitého zásahu do českého mincovnictví pozval panovník Reinharda, Alfarda a Cynona Lombardského, odborníky z Florencie. O významu této skupiny Florenťanů, kteří dostali za úkol měnovou reformu připravit, svědčí fakt, že jim byly svěřeny důležité funkce ve správě země. Roku 1300 byla zaražena nová mince o hmotnosti 3,5–3,7 g, průměru 27–28 mm a ryzosti 932–933/1000, která dostala název pražský groš (lat. grossus pragensis). Na přání Václava II. se měla stát „věčnou mincí", tedy neměnnou ve své hmotnosti i jakosti a raženou beze změny mincovního obrazu. Inspirací pro novou minci se stal tourský groš, ražený ve Francii od roku 1266 Ludvíkem IX. (1226–1270). Obrazové motivy pražského groše ztvárňovaly symboly českého státu – na líci nesl královskou korunu, opis WENCEZLAVS SECVNDVS / DEI GRATIA REX BOEMIE a na rubu dvouocasého lva s opisem v množném čísle GROSSI PRAGENSES, což volně přeloženo znamená „tlustí pražští".[29] Jednalo se o vůbec první stříbrnou minci vyšší nominální hodnoty ve střední Evropě,

Obr. 9. *Čechy, Václav II. (1283–1305), mincovna Kutná Hora, pražský groš.*

[28] Podrobněji k tomu SAJBT, Jiří Z. *Vývoj osídlení v severovýchodních Čechách na základě rozboru farní sítě doby předhusitské*. Z Českého ráje a Podkrkonoší 31, 2018, s. 11–28.

[29] VOREL, Petr. *Od pražského groše ke koruně české. Průvodce dějinami peněz v českých zemích*. Praha: Rybka, 2000, s. 35–36. ISBN 80-86182-36-3.

která se záhy stala velmi oblíbenou i za hranicemi českých zemí. V rámci vyhlášení peněžní reformy byla zavedena nová váhová jednotka, pražská hřivna o hmotnosti 253,14 g, z níž bylo raženo 64 grošů. Potřebnou surovinovou základnu k realizaci mincovní reformy poskytly stříbrné doly, nacházející se u tehdy se rozvíjejícího horního města Kutné Hory, založeného v poslední čtvrtině 13. století.[30]

Již před rokem 1300 bylo v peněžní praxi obvyklé platit nejen mincemi, ale i neraženým stříbrem. Důsledkem uplatnění výhradního práva na ražbu mincí panovníkem a z něj plynoucích zisků byl zákaz plateb ve formě stříbrných slitků a nařízení Václava II. o jejich povinné výměně za raženou minci. Patrně současně s vyhlášením mincovní reformy došlo i k vydání českého horního práva, zvaného *Ius regale montanorum*. Horní zákoník znamenal významné posílení královského vlivu na těžbu drahého kovu a ražbu mincí. Veškeré surové stříbro získané z dolů v českých zemích podléhalo dohledu panovníka, který měl na ně předkupní právo. Grošová mincovní reforma znamenala centralizaci mincovní organizace, protože soustředila všechny starší mincovny do jediného místa, do opevněného Vlašského dvora poblíž tehdejší Kutné Hory. Ve Vlašském dvoře tak vzniklo celkem 17 šmiten, tj. mincovních dílen, což pravděpodobně odpovídalo počtu mincoven, které byly v provozu na konci 13. století.[31]

O popularitě pražského groše, jenž byl v Kutné Hoře ražen, svědčí fakt, že byl napodobován i v okolních zemích – roku 1328 bylo přikročeno ke grošové reformě v Uhrách a v letech 1338 a 1339 proběhlo zavedení groše i v Polsku a Sasku. Tyto mince zde byly raženy s obrazovými motivy charakteristickými pro daný stát a ikonograficky proto vycházely z domácího prostředí.

Pražské groše Václava II. jsou mezi sběrateli i odborníky dobře známy svou výjimečnou kvalitou zpracování, která je patrná zejména ve vysokém reliéfu mincovního obrazu i opisů. Jedná se o vůbec nejpečlivěji ražené mince celého grošového období, které končí rokem 1547. Za Václavových nástupců došlo k postupnému zhoršování vzhledu pražských grošů, které mohlo souviset nejen se zrychlením jejich produkce, ale určitý vliv na jejich kvalitu

---

[30] O významu mincovní reformy a okolnostem vzniku pražského groše; HÁSKOVÁ, Jarmila. *Grošové období.* In: *Peníze v českých zemích do roku 1919.* Pacov: Nuga, 1996, s. 51–52. ISBN 80-85903-04-0; SEJBAL, Jiří. *Základy peněžního vývoje*. Brno: Masarykova univerzita, 1997, s. 149–151. ISBN 80-210-1734-1; VOREL, P., *Od pražského groše*, s. 30–37.

[31] HÁSKOVÁ, J., *Grošové období*, s. 51; SEJBAL, J., *Základy peněžního vývoje*, s. 149–150; VOREL, P., *Od pražského groše*, s. 32–34.

Obr. 10. *Čechy, Václav II. (1283–1305), mincovna Kutná Hora, parvus.*

mohlo mít i použití příliš tenkého střížku k ražbě nebo snížení ryzosti mincovní slitiny.[32]

Mincovnictví Václava II. se neomezovalo pouze na pražský groš, ražený ve vládní mincovně v Kutné Hoře. Již roku 1300 byly vydávány i menší nominály, zvané parvy, o velikosti 15 až 16 mm a hmotnosti 0,5 g, které tvořily jednu dvanáctinu groše. Výtvarně z něj tyto drobné mince vycházely, neboť obrazové motivy na obou stranách zůstaly zachovány. Na líci parvů byla umístěna královská koruna se jménem a titulaturou panovníka ve zkratkách W II R BOEM (tj. WENCEZLAVS II. REX BOEMIE), na rubu byl ztvárněn český lev se zkráceným opisem PRAG PARVI (tj. PRAGENSES PARVI), což znamená „pražští malí".[33] Nálezy mincí představují vůbec nejdůležitější pramen pro zkoumání peněžního vývoje v minulosti. Některé mincovní depoty z počátku 14. století nás informují o tom, že byly v uvedené době používány k platbám kromě grošů a parvů zřejmě i neražené slitky stříbra, známé z peněžní praxe před rokem 1300, ačkoliv byl jejich oběh mincovním řádem výslovně zakázán.

Zatím neexistuje jednotný názor na možnou ražbu pražských grošů v přechodném období mezi smrtí Václava II. a nástupem Jana Lucemburského na český trůn, tedy v letech 1305–1310. Přestože neznáme žádné české mince se jménem Rudolfa Habsburského ani Jindřicha Korutanského, nelze vyloučit myšlenku, že byly i v této době stále vydávány pražské groše se starým opisem WENCEZLAVS SECVNDVS. Tomu by nasvědčovalo např. složení mincovního depotu odkrytého v roce 2007 u konventního kostela Nanebevzetí Panny Marie v Sedlci u Kutné Hory. Nález totiž obsahoval do té doby neznámou opisovou variantu pražských grošů Václava II., na kterou, jak se zdá, navazovaly nejstarší groše Jana Lucemburského. Uvedená varianta grošů Václava II. mohla

---

[32] Touto problematikou se zabýval L. Richtera, viz RICHTERA, Lukáš. *Jednostranná ražba groše Václava IV. a její souvislost se zhoršující se kvalitou reliéfu pražských grošů*. Folia Numismatica, 2013, 27/1, s. 53–66. ISSN 0862–1195.

[33] HÁSKOVÁ, J., *Grošové období*, s. 52–53; VOREL, P., *Od pražského groše*, s. 36.

být totiž tvořena ražbami, které vznikly v kutnohorské mincovně v letech 1305–1310.[34]

Obr. 11. *Čechy, Jan Lucemburský (1310–1346), mincovna Kutná Hora, pražský groš.*

K většímu rozvrstvení nominálového složení českých ražeb došlo za Jana Lucemburského. Pražské groše, jejichž ikonografie zůstala nezměněna, byly nyní vydávány se jménem a titulaturou nového krále. Na líci nesly opis IOhANnES PRIMVS / DEI GRATIA REX BOEMIE, na rubu zůstalo označení těchto mincí GROSSI PRAGENSES. Patrně kolem roku 1327 došlo ke zhoršení jakosti pražských grošů, které mohlo souviset s potřebou nového zdroje příjmů, než jakým byla tehdy obvyklá berně, pro královu nákladnou zahraniční politiku. Úprava výrobních parametrů se týkala i snížení hmotnosti grošů, která klesla z hodnoty asi 3,7 na 3,4 g.[35]

Spolu s groši byla ražena stejně jako za Václava II. také drobná mince, parvy, ovšem s novým obrazovým motivem. Královskou korunu na líci vystřídal český lev a opis IOhES REX BOEM, naopak český lev na rubu dřívějších Václavových parvů byl nahrazen motivem polopostavy sv. Václava a opisem S WENCEZLAVS.[36]

Obr. 12. *Čechy, Jan Lucemburský (1310–1346), mincovna Kutná Hora, parvus.*

---

[34] MILITKÝ, Jiří – VELÍMSKÝ, Filip. *Depot pražských grošů Václava II. a Jana Lucemburského od klášterního kostela Nanebevzetí Panny Marie v Sedlci (okr. Kutná Hora)*. Numismatický sborník, 22, 2007, s. 241. ISBN 978-80-7007-271-4.

[35] VOREL, P., *Od pražského groše*, s. 44–45; SEJBAL, J., *Základy peněžního vývoje*, s. 151–152; MILITKÝ, Jiří. Mincovnictví Jana Lucemburského. In: *Královský sňatek. Eliška Přemyslovna a Jan Lucemburský – 1310*. Katalog výstavy. Praha: Gallery, 2010, s. 572–573. ISBN 978-80-86990-55-2.

[36] VOREL, P., *Od pražského groše*, s. 45; MILITKÝ, J., *Mincovnictví Jana Lucemburského*, s. 576.

Zcela ojedinělým počinem v celém grošovém peněžním vývoji bylo zavedení nového nominálu – půlgrošů – Janem Lucemburským po roce 1311. Tyto dnes velmi vzácné ražby o hmotnosti 1,6–1,8 g a průměru 20–21 mm, které vznikaly v kutnohorské mincovně, jsou známé ve dvou typech. Na líci starších, tzv. půlgrošů anglického typu (esterlinů), je vyobrazen jejich vydavatel en face a vyražen opis IOhANnES PRIMVS, na rubu je umístěn český lev a opis DEI GRATIA REX BOEMIE. O okolnostech vzniku těchto mincí není zatím mnoho známo, podle jedné z hypotéz však mohly být půlgroše anglického typu vydávány k příležitosti Janovy královské korunovace. Mladší, tzv. půlgroše českého typu, vycházely ikonograficky z pražského groše a nesly na líci obraz královské koruny, na rubu byl vyražen český lev. Opisy na líci a rubu jsou totožné s opisy prvého typu Janových půlgrošů. Vzhledem k tomu, že se dochovalo pouze několik málo exemplářů tohoto nominálu, přičemž u prvního typu jde o vysloveně raritní ražbu, lze předpokládat, že půlgroše neměly příliš velký vliv na peněžní oběh českých zemí. Nástupci Jana Lucemburského již na ražbu půlgrošů nikdy nenavázali.[37]

Obr. 13. *Čechy, Jan Lucemburský (1310–1346), mincovna Kutná Hora, půlgroš anglického typu.*

Obr. 14. *Čechy, Jan Lucemburský (1310–1346), mincovna Kutná Hora, půlgroš českého typu.*

Zcela zásadním mezníkem pro peněžní vývoj českých zemí se stalo zavedení zlatého florénu Janem Lucemburským roku 1325. Po necelých čtrnácti staletích došlo na území českých zemí k obnovení ražby zlaté mince, kterou u nás předtím naposledy v hodnotách statéru a jeho dílčích jednotek vydávali Keltové. Od raného středověku až do 13. století hrály v evropských peněžních stycích zásadní úlohu stříbrné nominály. Masová ražba zlatých mincí probíhala v uvedené době pouze v Byzanci a islámském světě,

[37] HÁSKOVÁ, J., *Grošové období*, s. 52; SEJBAL, J., *Základy peněžního vývoje*, s. 151; VOREL, P., *Od pražského groše*, s. 44; MILITKÝ, J., *Mincovnictví Jana Lucemburského*, s. 575.

odkud prostřednictvím dálkového obchodu pronikaly do západní a střední Evropy. Tyto mince bývaly občas napodobovány a v omezené míře mincovány na územích, kde se křesťanský svět stýkal s islámským. Zlaté ražby, které takovým způsobem vznikaly např. v Jeruzalémském království nebo na normanské Sicílii, však neměly žádný výrazný vliv na evropské peněžní poměry. Otřesení dosud vedoucí úlohy stříbrné mince v Evropě přinesly až ve 13. století zlaté nominály ražené ve dvou důležitých italských obchodních střediscích, kde se vytvářely zásoby tohoto drahého kovu, ve Florencii a v Benátkách.[38] Právě florény města Florencie, všeobecně oblíbené a přijímané i v jiných zemích, se staly vzorem pro české zlaté mince Jana Lucemburského.

Na ražbě florénů v českých zemích roku 1325 o hmotnosti 3,5 g a průměru 20–21 mm se aktivně podíleli, stejně jako o čtvrt století dříve v souvislosti se zavedením pražského groše, florentští finančníci. Za jejich pomoci došlo k založení nové mincovny v Praze, která se na několik dalších staletí stala střediskem výroby zlaté mince. Hlavní důvod, proč nebyla pro ražbu florénů určena stávající mincovna v Kutné Hoře, patrně představovala poměrně malá vzdálenost hlavního města od zlatých dolů v Jílovém u Prahy, které poskytovaly potřebnou surovinu pro produkci nového nominálu, a také skutečnost, že byla výroba těchto mincí přímo podřízena panovníkovi. Florény Jana Lucemburského důsledně napodobují své vzory ražené ve Florencii jak po stránce ikonografické, tak i metrologické. Stejně jako na florentských předlohách byl na líci českých florénů umístěn obraz florentské lilie a na rubu postava sv. Jana Křtitele. Odlišný je pouze opis se jménem vydavatele mince IOhES R. BOEM a rubní značky vlevo od hlavy sv. Jana Křtitele, které mají podobu korunky, přilby nebo českého lva. Tyto mince nebyly nikdy začleněny do domácího oběživa, které tvořily pražské groše a parvy. Na rozdíl od nich si stále udržovaly svou neměnnou hodnotu, vyjádřenou ve vztahu k pražskému groši nikoli pevným kurzem, ale aktuální cenou mezi zlatem a stříbrem.[39]

Obr. 15. *Čechy, Jan Lucemburský (1310–1346), mincovna Praha, florén.*

[38] Ke zlatým mincím v evropském kontextu např. SEJBAL, J., *Základy peněžního vývoje*, s. 141–148; MILITKÝ, J., *Mincovnictví Jana Lucemburského*, s. 577.

[39] Viz SEJBAL, J., *Základy peněžního vývoje*, s. 152. Problematice českých zlatých ražeb lucemburského období se u nás v poslední době nejpodrobněji věnoval MILITKÝ, J., *Mincovnictví Jana Lucemburského*, s. 577–578.

POPIS NÁLEZU

Soubor mincí z k. ú. Jablonec nad Jizerou tvoří pouze jeden nominál v celkovém počtu 160 pražských grošů (z toho 41 bylo raženo Václavem II. a 118 Janem Lucemburským). Vydavatelem jednoho pražského groše, který se vzhledem k okolnosti, že zůstal pro výstavní účely nečištěn, nepodařilo určit, byl pravděpodobně opět Václav II. nebo Jan Lucemburský. Většina ražeb svým uložením v zemi příliš neutrpěla, a vyznačuje se proto nadprůměrnou zachovalostí. Svým obsahem skládajícím se pouze z pražských grošů a žádné drobné mince se jedná o typický depot z 1. poloviny 14. století, který vznikl výběrem z tehdejších obíhajících ražeb. Nálezy drobné mince, tj. parvů v původně stanovené hodnotě 1/12 pražského groše, jsou z této doby poměrně vzácné, neboť se předmětem tezaurace stávaly téměř výlučně mnohem hodnotnější groše.

Starší depot odkrytý v roce 1916 a známý jako nález z obce Tříč je uložen v numismatické sbírce Národního muzea. Obsahoval celkem 561 pražských grošů (z toho 382 Václava II. a 175 Jana Lucemburského).[39a] U nálezu z roku 2018 je poměr obou složek obrácený, protože u většiny mincí byl jejich vydavatelem Jan Lucemburský a pouze menší část připadá na ražby Václava II. Považovat za majitele těchto souborů jediného člověka by bylo značně problematické.

Pro stanovení doby, kdy byl mincovní nález uložen do země, hraje vždy zásadní roli nejmladší mince obsažená v souboru. Pro typologii a chronologii grošů Jana Lucemburského se dodnes všeobecně používá studie známého numismatika Karla Castelina, která však již neodpovídá moderním nárokům kladeným na práci podobného zaměření. Pražské groše totiž popisuje a hodnotí pouze na základě jejich opisových variant a nepřihlíží ke změnám mincovního obrazu. V depotu odkrytém roku 2018 tvoří nejmladší ražby, které tříčský soubor datují, pražské groše varianty VI.36, zahrnuté Castelinem do VI. skupiny typologického členění. Vzhledem k tomu, že tyto mince tvoří závěrečnou část Castelinem vymezeného časového úseku let 1327–1340, lze stanovit uložení druhého tříčského depotu do doby krátce po roce 1340, nebo ještě do 30. let 14. století.

Poněkud obtížnější situace nastává při určení nejstarších pražských grošů v nálezu, ražených Václavem II. Zde se numismatika opírá o práci Josefa Smolíka, v níž však nejsou jednotlivé opisové varianty mincí tohoto panovníka uspořádány za sebou v časovém sledu tak, jak pravděpodobně vznikaly. Ne-

[39a] Viz pozn. 3.

jedná se tedy o chronologii v pravém smyslu toho slova, ale pouze o výčet opisových variant, které byly známy v době vzniku uvedené studie. Na základě složení mincovních nálezů s pražskými groši Václava II. lze však hypoteticky předpokládat, že nejstarší složku druhého depotu z Tříče představují ražby varianty Smolík 2.[40] Nálezový kmen, tedy nejpočetnější skupinu mincí, tvoří pražské groše varianty Castelin I.1.

Nález z roku 2018 má podstatný význam pro typologii pražských grošů Jana Lucemburského. Přinesl totiž novou dosud neznámou opisovou variantu této mince, dochovanou zde pouze v jediném kuse. Neobvyklá je zde kombinace rozdělovacích znamének na líci ve vztahu k opisu strany rubní.[41]

Muzeum Českého ráje v Turnově nechalo u čtyř vybraných mincí na Fakultě restaurování Univerzity Pardubice provést analýzu jejich prvkového složení. Měření metodou SEM/EDS byly podrobeny pražské groše Václava II., varianty Smolík 2 (1 ks), Jana Lucemburského, varianty Castelin I.1 (2 ks) a zmíněného nečištěného groše jednoho z obou panovníků (1 ks). Výsledky měření prokázaly, že se ve všech čtyřech případech jedná o velmi jakostní ražby s obsahem 97–99 % stříbra.

Ukrytí obou depotů mohlo souviset s existencí uvedené středověké cesty, nazývané „Trhovice", která vedla přes Vysoké nad Jizerou do Jablonce nad Jizerou a okolo pramenů Labe vstupovala do Slezska. Zajištění svrchovanosti nad slezskými územími hrálo především ve 20. letech 14. století důležitou úlohu v zahraniční politice Jana Lucemburského. Roku 1327 podnikl výpravu proti Vladislavu Lokýtkovi s cílem získat polskou královskou korunu. I přes zjevný vojenský neúspěch slezského tažení se Janovi podařilo získat lenní sliby většiny tamních knížat.[41a] Zdá se, že polská otázka vedla v uvedené době k zintenzivnění diplomatických styků mezi Čechami a Slezskem, což mohlo také přispět ke vzrůstu významu této obchodní stezky.

---

[40] HÁNA, Jiří. *Dvě neznámé opisové varianty pražského groše Václava II.* Numismatické listy, 66, 2011, s. 12, pozn. k nálezu z Černožic.

[41] Tato mince je vyobrazena v katalogu pod č. 7.

[41a] BOBKOVÁ, Lenka. *Velké dějiny zemí Koruny české.* Sv. IV.a. 1310–1346. Praha – Litomyšl: Paseka, 2003, s. 104–108. ISBN 80-7185-501-4.

PRAŽSKÉ GROŠE Z NÁLEZU U VYSOKÉHO NAD JIZEROU

Období ražby	Panovník	Varianta	Počet kusů	Zastoupení v %
1300–1310 (1311)	Václav II.	Smolík 1	4	2,5
1300–1310 (1311)	Václav II.	Smolík 2	30	18,8
1300–1310 (1311)	Václav II.	Smolík 4	6	3,8
1300–1310 (1311)	Václav II.	Smolík 2 nebo 4	1	0,6
1311–1318	Jan Lucemburský	Castelin I.1	76	47,5
1311–1318	Jan Lucemburský	Castelin I.1 ?	7	4,4
1311–1318	Jan Lucemburský	Castelin I.1 var.	1	0,6
1311–1318	Jan Lucemburský	Castelin I.3	1	0,6
1318–1327	Jan Lucemburský	Castelin II.6	1	0,6
1318–1327	Jan Lucemburský	Castelin II.10	1	0,6
1327–1340	Jan Lucemburský	Castelin V.26	5	3,1
1327–1340	Jan Lucemburský	Castelin V.26 ?	1	0,6
1327–1340	Jan Lucemburský	Castelin V.28	7	4,4
1327–1340	Jan Lucemburský	Castelin V.28 ?	5	3,1
1327–1340	Jan Lucemburský	Castelin V.29	1	0,6
1327–1340	Jan Lucemburský	Castelin VI.36	4	2,5
1311–1327	Jan Lucemburský	Castelin I.1, II.6 nebo II.10	1	0,6
1311–1346	Jan Lucemburský	Hásková 50 var.	1	0,6
1311–1346	Jan Lucemburský	Hásková 53, Ca III.20	1	0,6
1311–1346	Jan Lucemburský	Nová opisová varianta	1	0,6
1311–1346	Jan Lucemburský	Bez bližšího určení	4	2,5
1300–1346	Václav II. nebo Jan I.	Bez bližšího určení	1	0,6
CELKEM	Václav II. a Jan I.		160	100

KATALOG MINCÍ

ČECHY, Václav II. (1283–1305)
mincovna *Kutná Hora*, AR pražský groš
Av.: královská koruna
Rv.: český dvouocasý lev
Lit.: *Smolík 1971*, 11, var. 1.
1. 3,747 g; 27,5/27,3 mm

Lit.: *Smolík 1971*, 11, var. 2.
2. 3,787 g; 27,3/27,0 mm
SEM/EDS: Ag 98,11 %; Cu 1,63 %; Pb 0,25 %

Lit.: *Smolík 1971*, 11, var. 2.
3. 3,745 g; 27,4/29,0 mm

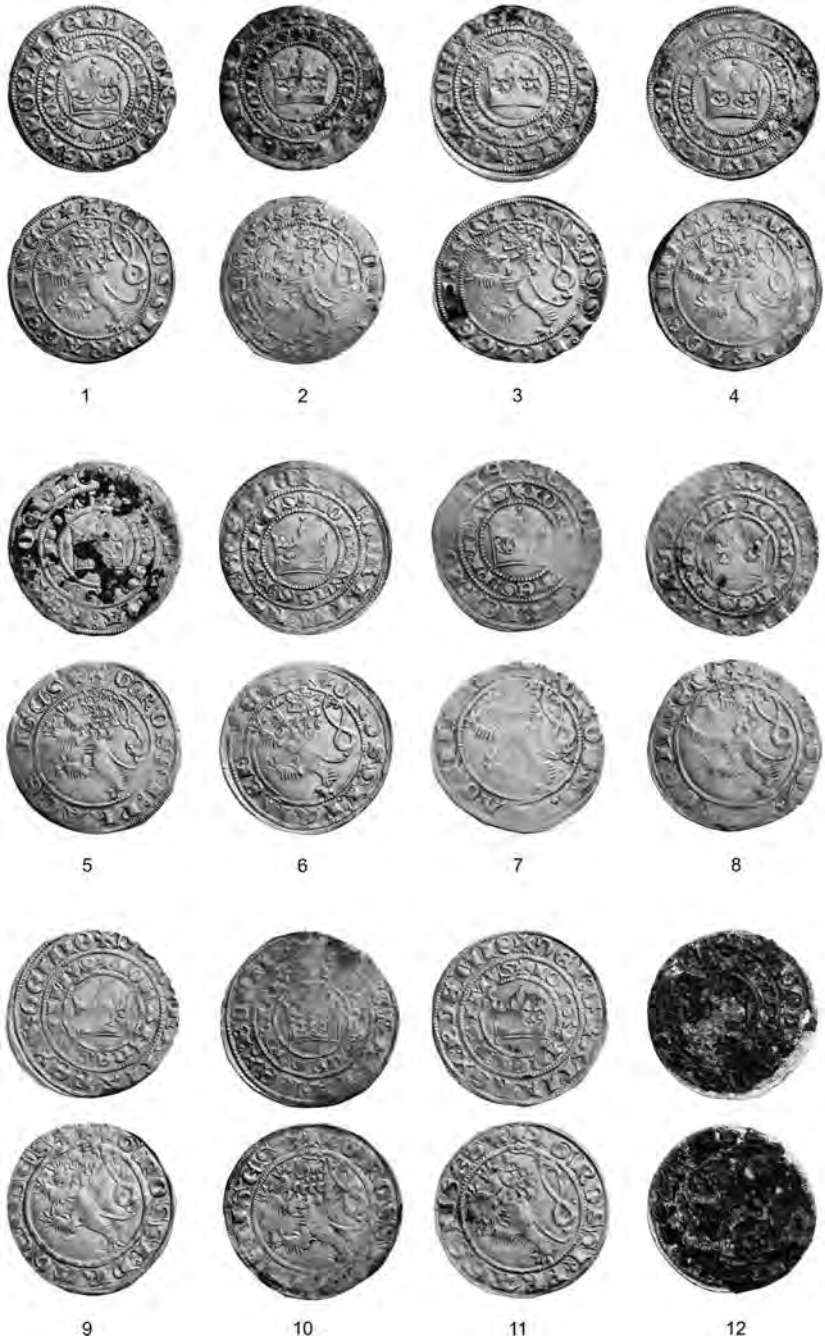
Lit.: *Smolík 1971*, 11, var. 4.
4. 3,771 g; 28,4/28,6 mm

ČECHY, Jan Lucemburský (1310–1346)
mincovna *Kutná Hora*, AR pražský groš
Av.: královská koruna
Rv.: český dvouocasý lev
Lit.: *Castelin 1960*, 150, var. I.1.
5. 3,871 g; 28,8/28,7 mm
SEM/EDS: Ag 96,90 %; Cu 2,79 %; Pb 0,16 %; As 0,31 %

Lit.: *Castelin 1960*, 150, var. I.1.
6. 3,500 g; 28,2/28,4 mm
SEM/EDS: Ag 98,81 %; Cu 1,12 %; Pb 0,07 %

Lit.: *Castelin 1960*, neuvádí. Dosud nepopsaná varianta.
7. 3,406 g; 26,8/27,2 mm

Lit.: *Castelin 1960*, 151, var. V.26.
8. 3,784 g; 28,3/28,6 mm

Obr. 16. *Výběr pražských grošů z depotu nalezeného u Vysokého nad Jizerou v roce 2018 (číslování se shoduje s popisem na předchozí/následující straně).*

Lit.: *Castelin 1960*, 151, var. V.28.
9. 3,722 g; 28,4/27,5 mm

Lit.: *Castelin 1960*, 152, var. V.29.
10. 3,772 g; 29,3/28,9 mm

Lit.: *Castelin 1960*, 152, var. VI.36.
11. 3,585 g; 28,8/28,8 mm

ČECHY, Václav II. (1283–1305) nebo **Jan Lucemburský** (1310–1346)
mincovna *Kutná Hora*, AR pražský groš
Av.: nečitelný
Rv.: nečitelný
12. 2,481 g; 27,4/27,9 mm[42]
SEM/EDS: Ag 96,58 %; Cu 2,67 %; Pb 0,75 %
Kom.: Mince nečištěna.

JAN LUCEMBURSKÝ A JEHO AKTIVITY VE SLEZSKU A LUŽICI

Král Jan Lucemburský se angažoval v politice téměř celé Evropy, což mu zazlívali již někteří současníci (nejvíce se tento tón ozývá ve Zbraslavské kronice psané Petrem Žitavským) a v návaznosti na ně i někteří historikové (zejména národnostně smýšlející čeští historikové).[43] Silně bychom však zkreslovali historii, kdybychom v počínání Jana Lucemburského viděli pouze panovníka, který se raději angažoval v „cizích" záležitostech a „svou zemi" zanedbával. Je

[42] U tohoto groše nebylo možné určit osu x/y ani lícní a rubní stranu, neboť je pokryt vrstvou korozních produktů, na níž se otiskla část mincovních obrazů a opisů mincí nalezených ve společném depotu. Vzhledem k okolnosti, že byla mince ponechána v nálezovém stavu, byl u tohoto groše měřen nejmenší a největší průměr. U ostatních ražeb byly měřeny rozměry ve směru os x/y na lícní straně.

[43] Tuto dikci cítíme již u PALACKÝ, František. *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě.* Díl II. Od roku 1253 až do roku 1403. Praha: Bursík & Kohout, 1894, s. 237; silně kritický je i WINTER, Zikmund. *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a XV. století.* Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa, 1906, s. 117–118; v podtitulu názvu celé knihy pak u ŠUSTA, Josef. *České dějiny II/2. Král cizinec.* Praha: J. Laichter, 1939. Poněkud mírněji a chápavěji začali na prvního Lucemburka na českém trůnu nahlížet historikové až v posledním půlstoletí: např. SPĚVÁČEK, Jiří. *Jan Lucemburský: král diplomat.* Praha: Panorama, 1982; BOBKOVÁ, Lenka. *Český král a hrabě lucemburský Jan; Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*. František Šmahel – Lenka Bobková (eds.). Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 54–70. ISBN 978-80-7422-093-7. Ryze kladně, jako schopného a prozíravého státníka pak SEIBT, Ferdinand. *Karel IV.: císař v Evropě (1346–1378)*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 93–108. ISBN 80-7106-265-0.

to čistě pohled z centra Čech, avšak Jan zdaleka nebyl jen českým králem. Navíc velkou část záležitostí a ve výsledku vlastně problémů, kterým se musel věnovat, zdědil po svých předchůdcích, a to nejen ze své lucemburské rodové linie, ale i z vyženěné přemyslovské. Z lucemburské strany zdědil pochopitelně titul lucemburského vévody, který z něho činil leníka francouzského krále a vtahoval jej do Čechám značně vzdálené západoevropské politiky. Navíc byl silně vázán na politiku v Říši díky svému otci, jenž byl v letech 1309–1313 římským králem, a strýci Balduinovi, který byl trevírským arcibiskupem a tím pádem jedním ze sedmi říšských kurfiřtů. Z české, nebo můžeme přímo říci přemyslovské strany zase zdědil sebevědomou domácí šlechtu a ještě z dob Václava II. titul polského krále, který jeho pohled automaticky směřoval i severovýchodním směrem.[44]

Na větší zájem prvního lucemburského panovníka na českém trůnu si polská otázka musela počkat až na závěr třetí dekády 14. století, protože krále Jana nejprve poutaly naléhavější problémy. Poté, co se v dubnu 1318 usmířil s rebelující českou šlechtou, udělil v léno opavské vévodství Mikuláši II., nemanželskému vnukovi Přemysla Otakara II. Ten se dlouhodobě projevil jako věrný stoupenec Janovy politiky, navíc takto výhodně zajištěné Opavsko tvořilo vhodný odrazový můstek k hornoslezským knížectvím a dokonce ke Krakovu – sídlu polských králů.[45] K tomu roku 1319, opíraje se o starší práva po Přemyslovcích, obsadil po vymřelých Askáncích západní část Horní Lužice, čímž si možný vstup do Slezska, potažmo do Polska, zajistil i ze západní strany. Ale ještě ani tehdy, kdy se vytrvalý Vladislav I. Lokýtek nechal v roce 1320 korunovat polským králem, Jan do Polska nevyrazil. Stále jej vázaly naléhavější záležitosti. Nejprve byla v roce 1322 bitvou u Mühldorfu po osmi letech vyřešena dvojitá volba králů v Říši ve prospěch Ludvíka Bavora, jehož podporovala právě lucemburská strana. Následovalo pak angažování se ve válce proti městu Mety (Metz) v letech 1324–1326. Teprve poté došlo v roce 1327 k tažení proti Vladislavu Lokýtkovi za zajištění přemyslovského dědictví – polské královské koruny. I když se toto tažení minulo svým hlavním posláním, něco však přece jen přineslo. Byly to houfné dobrovolné lenní sliby věrnosti českému králi od slezských knížat, která Vladislava Lokýtka neuznávala. Navíc Jindřich VI. Vra-

---

[44] BOBKOVÁ, Lenka. Na prahu pozdního středověku. In: *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*. František Šmahel – Lenka Bobková (eds.). Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 13–38. Nejnověji k tomuto tématu BOBKOVÁ, Lenka. *Jan Lucemburský: otec slavného syna*. Praha: Vyšehrad, 2018, s. 301–319. ISBN 978-80-7429-342-9.

[45] ČAPSKÝ, Martin. Opavská a ratibořská knížata ve službách Lucemburků. In: *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*. František Šmahel – Lenka Bobková (eds.), s. 401–407.

tislavský, jemuž nebylo dopřáno mužských potomků, odkázal Janovi dědičně Vratislavsko, které tak bylo přímo přičleněno ke korunním majetkům. V následujících čtyřech letech se pak postupně přidávala další slezská knížectví, až nezávislé zůstalo jen svídnicko-javorské (to připojil až Karel IV. v roce 1368).[46] Není proto divu, že díky zlepšení styků se zvětšoval i provoz. Jsou doloženy časté pobyty jak slezských knížat na královském dvoře, tak naopak časté pobyty Jana i Karla Lucemburského ve Slezsku.[47]

Samozřejmě zde nebudeme naivně spekulovat o tom, že by tito panovníci jezdili právě po cestě přes Krkonoše, o které bude řeč níže. Jelikož jejich nejčastějším cílem byla Vratislav, jistě z Prahy volili pohodlnější cestu přes tehdy české Kladsko. Na druhou stranu ale musíme počítat s tím, že oživení kontaktů na úrovni nejvyšší politiky s sebou takřka vždy nese impulz pro styky i v nižších úrovních – šlechty, ale i řemeslníků a hlavně kupců z řad měšťanstva.

Zřejmě nešlo o pouhou epizodu v diplomatických a potažmo i obchodních kontaktech. Svědčí o tom o půlstoletí mladší zápis v soudní knize města pražského z roku 1376, kde je uvedena smlouva mezi Mikulášem Queyserem z „Hohenstattu" a urozeným pánem Hanušem z Hlohova o dodání dvou fůr se 3 200 kusy skla (nejspíše tabulového).[48] S vysokou pravděpodobností jde o skláře ve Vysokém nad Jizerou a měšťana nebo šlechtice v 180 km vzdáleném slezském Hlohově. Hlohov byl s největší pravděpodobností dalším pokračováním níže rekonstruované cesty z Mladoboleslavska na Jelení Horu.

CESTY A STEZKY PŘES ZÁPADNÍ KRKONOŠE

Objev depotu 160 pražských grošů nedaleko Horní Tříče vyvolal pochopitelnou pozornost laické i odborné veřejnosti. Ta druhá se zabývá i obecnějším významem tohoto nálezu, a to zejména důvody tezaurace a jeho lokalizace do blízkosti stezky (stezek?), přicházející z vnitrozemí (z oblasti Českého ráje), která dále pokračuje přes vrcholové partie západních Krkonoš do Slezska. Význam tohoto nálezu umocnila skutečnost, že jde již o druhý depot z téhož místa, který je datovaný do shodné doby kolem roku 1340.[49] Na základě toho byla ob-

---

[46] SEIBT, F. *Karel IV.*, s. 95, 264.

[47] HOLÁ, Mlada. *Slezská knížata na lucemburském dvoře. Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*. František Šmahel – Lenka Bobková (eds.), s. 408–413.

[48] HORČIČKA, A. *Ein Beitrag zur älteren Geschichte des Glases in Böhmen.* Mitteilungen für Geschichte der Deutschen in Böhmen, *29,* 1891, s. 255; Liber vetustissimus Antiquae Civitatis Pragensis 1310–1518: edice. Vyd. 1. Praha: Archiv hlavního města Prahy, Scriptorium, 2011. ISBN 978-80-87271-40-7.

[49] PROSTŘEDNÍK. Jan, *Hromadný nález pražských grošů z předhůří Krkonoš.* Větrník, *51,* 2018, září – říjen, s. 25–26.

jevena nikoli jedna cesta, ale přímo křižovatka starých cest cca 500 m od nálezů depotů.

První cesta se nálezům nejvíce přibližovala právě v místě křížení s druhou cestou. Měla směr JZ – SV a přímo spojovala město Vysoké nad Jizerou s Jabloncem nad Jizerou. Neměla však ani zdaleka charakter pouze regionální komunikace. Do Vysokého nad Jizerou ve směru od Jablonce nad Jizerou dorazila tak, že přešla v lokalitě Na loučkách Tříčský potok, načež vstoupila východním nárožím na náměstí, jež opouštěla dnešní Bozkovskou ulicí. Náměstí tedy úhlopříčně přetínala. Na mapě 1. vojenského mapování, které bylo použito i pro rekonstrukci jejího průběhu, vychází však ze severního nároží, nikoli z východního. Tento rozpor je způsoben omylem kartografů zmíněného mapování, kteří katastr města pootočili cca o 30 stupňů proti směru chodu hodinových ručiček, což zapříčinilo, že námi sledovaná cesta vychází sousedním severním nárožím, ze kterého však původně vycházela cesta, jež přes Vysoké nad Jizerou, Bílý Potok a Nové Město pod Smrkem propojovala českým podhůřím Kladsko s Lužicí. Její průběh je dobře čitelný na 1. a ještě i 2. vojenském mapování.

Námi sledovaná cesta teda vycházela z Vysokého n. J. dnešní Bozkovskou ulicí, od které se záhy odpojila, aby vystoupala na Bartejlův kopec a stále po návrších, nebo těsně pod nejvyššími kótami pokračovala JZ směrem, přičemž svým provozem vytvořila dodnes stále dobře patrné úvozy. Severně obešla vrch Buč (podle reliktů úvozů zřejmě existovala i jižní varianta obchvatu Buče) a od SSV sestoupila do Roztok nad Jizerou, ležících v sedle na rozvodí Vošmendy a Staroveského potoka. Odtud opět nabrala svůj JZ směr, přičemž po cca 2 km pohodlné cesty po návrších bylo nutné překonat hluboké a prudké údolí s potokem Vošmendou. Odtud opět po návrších – dokonce dvěma proudy – pokračovala do Bozkova.

Podle reliktů lze usuzovat, že existovala i severnější varianta této cesty, která byla o něco delší, avšak zřejmě „sušší". Bozkovskou ulici opouštěla ještě dříve, než prve uváděná varianta, a to přímo na křižovatce dnešní Bozkovské a Sadové ulice (původní rozcestí – dnešní křižovatku – označuje barokní socha Panny Marie). Potok Vošmendu překonávala již necelý 1 km SZ od Vysokého nad Jizerou a po návrších jejího pravého břehu, využívajíc rozvodí mezi Vošmendou a Kamenicí (jedné části této cesty se dodnes říká Trhovice), se do Bozkova dostala tak, že míjela jak Roztoky nad Jizerou, tak Jesenný (k Jesennému však existovala odbočka), přičemž s variantou cesty přes Roztoky se spojila 500 m severně od vrchu Na končinách.

Z Bozkova sestupovala JV směrem po svahu údolí nad bezejmenným potokem, aby v místech Dolního Bozkova a Podbozkova přebrodila potok Vošmendu, který se jí opět stočil do cesty. Po přebrodění znovu nabrala svůj JZ směr přes Sejkorskou kapličku k dnešní horní části Semil – do Podmoklic, u kterých brodila Jizeru, a kolem Chuchelny vystoupala po východním svahu Kozákova, kde se zachovala celá řada úvozů, do Komárova. Existovala opět i druhá varianta této cesty, která šla od Sejkorské kapličky přes Cimbál a odtud sestupovala přímo do Semil (její trasa je zřejmě zachovaná v dnešní Horákově ulici). Nepochybnými památkami cestovního provozu pak jsou pomístní názvy U Čtrnácti pomocníků a nedaleká lokalita Výstrčka. K úvozům u Chuchelny, které ji vyvedly do Komárova stejně jako prve zmíněnou variantu, se tak dostala menší oklikou jižně od Semil, jak je to dobře vidět na mapě 1. vojenského mapování. Zbytky této cesty se nacházejí pouze pod vrchem Varta mezi Jizerou a Oleškou, které musela překonávat. Ostatní pozůstatky byly již zničeny rozrůstající se zástavbou města a průmyslem.

Z Komárova přes Kozákov a Dubecko tato cesta mířila přes Chloumek do Turnova. V tomto případě se jednalo o původní cestu z Turnova do Semil.[50] Patrně ale existovala i větev, která od Kozákova přes Lestkov a Vystrkalov scházela do údolí Libuňky a procházela podél polykulturního archeologického naleziště na Čertově ruce skrz Valdštejnsko a Hruboskalsko. Zde existovalo několik variant, jak překonat komplikovaný terén skalních měst, jejichž užívání se patrně lišilo časovými horizonty. Pro nás je důležité to, že všechny trasy směřovaly do Olešnice, kde se opět spojily v jednu trasu. Následovalo překonání říčky Žehrovky, která se zde již rozlévala do poměrně široké nivy a tvořila tak významnou překážku. Jak naznačují bohužel již jen kusé relikty, původně cesta využívala celého olešnického hřbetu v trase dnes slepé cesty, vedoucí pouze k místnímu zemědělskému družstvu, a Žehrovku překonávala až pod lokalitou Borek, přičemž po přebrodění vstupovala přímo do intravilánu Skokov, a to hned několika cestami, které jsou v podobě „slepých" komunikací vedoucích k říčce patrné ještě na mapách stabilního katastru. Nejpravděpodobněji vznikly posouváním vhodného místa k brodu a posléze posloužily jako hranice parcel. Tento přechod přes Žehrovku patrně zanikl zřízením Žehrovského rybníku, jehož vody zasahovaly právě až nad severní stranu Skokov, jak můžeme vidět na josefovském mapování.

---

[50] Tento průběh cesty byl již řešen v SAJBT, Jiří. Středověký Kozákov v síti starobylých cest. In: *Kozákov: příběh hory*. Semily, 2018, s. 45–54. ISBN 978-80-86527-52-9.

Námi sledovaná lépe zachovalá a tak zřejmě mladší varianta cesty začala klesat k říční nivě daleko dříve – již v ose olešnické návsi (že by se přeložení trasy této cesty stalo i základem pro rozparcelování vsi, říci nelze, neboť tato nebyla jedinou cestou, která Olešnicí procházela) a Žehrovku přecházela v dnešní lokalitě Mlýnice, od níž pokračovala stále JZ směrem a samotné Skokovy již míjela. S prve uváděnou trasou skrz Skokovy se v jednu opět spojuje již v Žehrovských lesích, cca 300 metrů jižně od Skokov. Zde je nucena se z důvodu skalnatého terénu stočit více jižním směrem, nadchází pramen Arnoštického potoka, načež se do jedné trasy spojuje s dalšími cestami procházejícími Žehrovské lesy, což značně komplikuje určení jejího dalšího vedení. To můžeme pouze dovozovat na základě jejího dosavadního směřování SV–JZ. Nejpravděpodobnější se tak jeví trasa, která se od celého shluku cest odděluje hned po přebrodění bezejmenného potoka tekoucího z Dobšic-Meziluží a napájejícího Komárovský rybník právě JZ směrem a při svém následném výstupu pak vytváří jeden z nejmohutnějších svazků úvozů v oblasti Českého ráje.

Po svém výstupu cca 200 m od lokality Pomníky se stáčí, aby se obloukem vyhnula skalnatému terénu na jižním okraji Žehrovských lesů a pokračovala dále přes Kamenici na Přepeře, kde se sbíhalo hned několik cest. Výzkum v prostoru jižně od Přepeř je však silně zkomplikován terénními změnami v souvislosti s těžbou štěrkopísku a výstavbou novodobých silnic již v 18. století. Z komparace starých mapování a dnešní celkové situace vyplývá, že cesta od Přepeř obloukem po JV straně obešla Obruby směrem na Obrubce, od nichž prošla skrze les na Martinovice. Tato cesta je dobře patrná ještě na mapách josefovského mapování, byť je již přerušovaná nově vystavěnou silnicí. Pouze je tu rozdíl, že na těchto mapách cesta míjí Přepeře po východní straně. Jedná se však o další kartografický omyl.

Cesta dále vedla přes Sukorady a Židněves, za kterou brodila říčku Klenici směrem na Řepov. Od Řepova stoupala na Chlum, kde předpolím hradiště již tradičně nazývaného Švédské šance přešla hřeben k některému z přechodů Jizery. Jako nejpravděpodobnější se jeví Brodce či Zámostí-Krnsko. K odhalení jejího dalšího pokračování je však třeba dalšího podrobného výzkumu.

Ve svém opačném (SV) směru tato cesta od Vysokého nad Jizerou pokračovala do Jablonce nad Jizerou, od kterého stoupala přes Končiny a po Sachrově hřebenu a Vlčím hřebenu, po rozvodí vodních toků podešla Lysou horu, nadešla pramen Mumlavy i Labe, načež opustila Čechy do Dolního Slezska. Pokud vezmeme v úvahu spíše trasu, která se ubírala z Kozákova k Turnovu, pak máme co do činění s cestou, která je ve velice zjednodušené podobě zakreslená v Klaudiánově mapě jako cesta z Prahy přes Mladou Boleslav, Turnov, Semily

a Vysoké nad Jizerou do Slezska. Podle zákresu je pravděpodobné, že cesta nepřecházela přes vrcholové partie Krkonoš, přes Labskou louku okolo pramenů Labe, ale mohla opouštět Čechy Novosvětským průsmykem.[51] Identicky prochází i stezka zobrazená na mapě Pavla Aretina z Ehrenfeldu.[52] Naopak pouze jeden přechod, a to přes vrcholové partie Krkonoš, tedy úbočím Kotle a dále okolo pramenů Labe, naznačuje nejstarší mapa Krkonoš z poslední čtvrtiny 16. století, tzv. Hüttelova mapa.[53] Jiná stezka přes západní Krkonoše zde není uvedena, naopak je do popředí vyzdvižena slezská stezka, která protíná celou mapou napříč. Ostatně těžiště mapy spočívá v podrobném vyobrazení východních Krkonoš a sousední oblasti proto představují pouze grafickou kulisu. Česká stezka přes již zmíněné vrcholové partie západních Krkonoš je skvěle vyobrazena na Grauparově mapě.[54] Je zde však zakreslena další komunikace do Slezska, která prochází Novosvětským průsmykem, uvedená jako *„do Slezska vedoucí pěšina"* (*„Der nacher Schlesien gehende Fußsteig"*). Tzv. česká cesta úbočím Kotle a přes Labskou louku je zakreslena i v mapách prvního vojenského mapování.

Možná existence dvou cest přes západní Krkonoše naznačuje jejich odlišné parametry. Kratší, ale náročnější cesta přes vrcholové partie mohla být vhodná pro pěší a případně pro soumary, delší cesta Novosvětským průsmykem mohla sloužit pro povozy. Také zde mohl hrát roli i sezónní a klimatický aspekt, stejně jako dějinná epocha. Pro území severně od Turnova, resp. mezi Turnovem a pohraničními horami, lze pro určení tras komunikací využít i strážný systém, jak jej dobře popsal ve své studii Petr Šída.[55]

Druhá cesta, která se křížila s výše probíranou komunikací poblíž nálezů depotů, procházela přímo po hřebenech Tříčských vrchů, severně nadcházejíc Vysoké nad Jizerou, přičemž místa nálezů míjela ve vzdálenosti pouhých de-

---

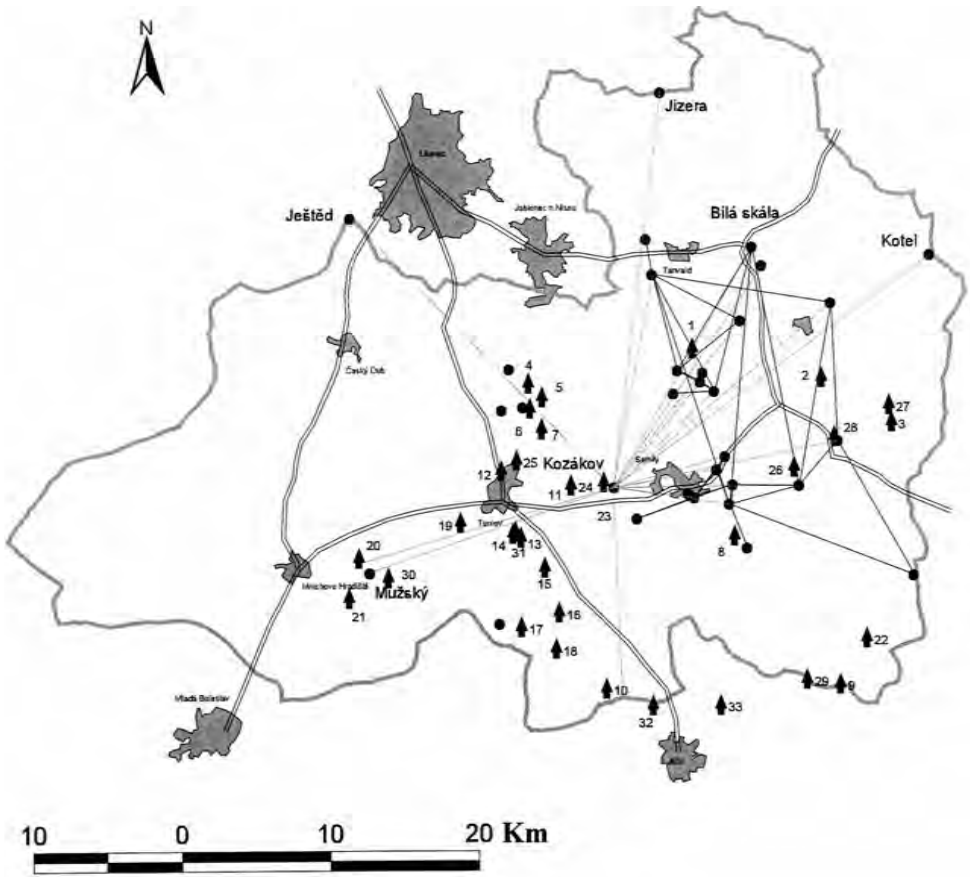
51 KUČERA, Zdeněk. *Staré mapy naší země*. Olomouc: Rubico, 2016, s. 9. ISBN 978-80-7346-194-2.

52 KUČERA, Z., *Staré mapy*, s. 19.

53 BARTOŠ, Miloslav – KLIMEŠ, Pavel – LOUDA, Jiří. *Nejstarší obrazová mapa Krkonoš – Hüttelova mapa.* Vrchlabí: Správa KRNAP, 2012. ISBN 978-80-86418-92-6. Autorství mapy je podle tohoto posledního kritického rozboru z pera Jiřího Loudy (s. 10) opakovaně přisouzeno Janu Jiříkovi z Řásné, který se z nařízení nejvyššího mincmistra Karla z Biebersteinu vydal do Krkonoš, aby *„trutnovské hory a lesy v jejich obvodu s údolími, vodními toky, svahy, výběžky se vší pílí obešel a v náležité zmenšení a mapu uvésti, aby bylo možné podle požadované potřeby a ve vhodném čase řečené hory co nejvhodněji využíti"*. Přestože byl již v roce 1937 zpochybněn jako autor mapy Simon Hüttel – trutnovský kronikář, do doby nedávno minulé bylo autorství přisuzováno jemu – viz BARTOŠ, Miloslav – NOVÁKOVÁ, Zdena, *Nejstarší obrazová mapa Krkonoš kronikáře Šimona Hüttela*. Trutnov; Vrchlabí: Státní okresní archiv; Krkonošské muzeum, 1997, s. 7.

54 VALENTA, Aleš. *Grauparova mapa velkostatku Jilemnice. Doba a okolnosti vzniku, otázka autorství, analýza obsahu.* Vrchlabí: Správa KRNAP, 2016, s. 118–123. ISBN 978-80-7535-023-7

55 ŠÍDA, Petr. *Strážný systém.* Archeologie ve středních Čechách 9, 2005, s. 589–603.

Obr. 22. *Přímá viditelnost mezi jednotlivými lokalitami v horním Pojizeří, které jsou spojované se strážným systémem a středověkými hrady. Legenda: dvojité černé linie – dálkové komunikace, silná šedá linie – hranice horního Pojizeří, tmavě šedé plochy – města, černé body – lokality strážného systému, černá linie – přímá viditelnost mezi lokalitami strážného systému, slabá šedá linie – přímá viditelnost mezi lokalitami strážného systému a hlavními vrcholy, černé symboly věže – středověké hrady (upraveno podle Petra Šídy – Strážné systémy, 2005). Lokality: 1. Návarov (k. ú. Zlatá Olešnice, okr. Jablonec nad Nisou), 2. Nístějka (k. ú. Vysoké nad Jizerou, okr. Semily), 3. Dolní Štěpanice (okr. Semily), 4. Frýdštejn (okr. Jablonec nad Nisou), 5. Vranov (okr. Jablonec nad Nisou), 6. Drábovna (k. ú. Ondříkovice, Jablonec nad Nisou), 7. Zbiroh (okr. Jablonec nad Nisou), 8. Košťálov (okr. Semily), 9. Kumburk (k. ú. Syřenov, okr. Semily), 10. Pařez (k. ú. Pařezská Lhota, okr. Jičín), 11. Rotštejn (k. ú. Bělá u Turnova, okr. Semily), 12. Hrubý Rohozec (k. ú. Daliměřice, okr. Semily), 13. Valdštejn (k. ú. Mašov u Turnova, okr. Semily), 14. Kavčiny (k. ú. Kacanovy, okr. Semily), 15. Hrubá Skála (okr. Semily), 16. Trosky (k. ú. Troskovice, okr. Semily), 17. Nebákov (k. ú. Roveň, okr. Jičín), 18. Pařízek (k. ú. Mladějov, okr. Jičín), 19. Chlum u Turnova (k. ú. Olešnice u Turnova, okr. Semily), 20. Drábské Světničky (k. ú. Dneboh, okr. Mladá Boleslav), 21. Valečov (k. ú. Boseň, okr. Mladá Boleslav), 22. Levín (Levínská Olešnice, okr. Semily), 23. Drábovna na Kozákově (k. ú. Loktuše pod Kozákovem, okr. Semily), 24. Rotštejn II (k. ú. Klokočí u Turnova, okr. Semily), 25. Vápeník (k. ú. Daliměřice, okr. Semily), 26. Dolní Sytová (okr. Semily), 27. Horní Štěpanice (okr. Semily), 28. Poniklá – Mladkov (okr. Semily), 29. Bradlec (k. ú. Syřenov, okr. Semily), 30. Hynšta (k. ú. Mužský, okr. Mladá Boleslav), 31. Čertova ruka (k. ú. Karlovice, okr. Semily), 32. Brada (okr. Jičín), 33. Železnice (okr. Jičín).*

sítek metrů. Vysledováním jejích reliktů bylo zjištěno, že se nejedná o zcela odlišnou cestu, než ona první cesta, nýbrž o její jinou trasu, neboť západně od Vysokého se napojuje na zmíněnou cestu Trhovici a pokračuje s ní. Její trasa SV směrem je (však jen zdánlivě) odlišná. Po Tříčských vrších se postupně stáčí JV směrem až na Prolomy, čímž důsledně obchází Tříčský potok, aby pak patrně za pomoci jeho náplavového kuželu překonala Jizeru u Dolní Dušnice. Zde jsou bohužel veškeré možné relikty zničeny zástavbou, silnicí a železnicí. Brod zde ale nepochybně byl. Je znázorněn na mapě 1. vojenského mapování, kdy po návrších nad protějším (pravým) břehem Tříčského potoka přichází přímá cesta z Vysokého nad Jizerou (její úvozy jsou taktéž dobře zachovány). Je pravděpodobné, že při kontrole tohoto brodu hrál svou roli hrad Nístějka, vzdálený odtud cca 1 km.

Hned nad Dolní Dušnicí nacházíme cestu, jak svým dosud obvyklým způsobem pokračuje přímo po hřebenech SV směrem, kterým původně přicházela až na vzdálenost 3 km západně od Vysokého nad Jizerou, než jej začala obcházet. Po hřebenech mezi Vranským a Vejpalickým potokem vystoupala na vrch Hejlov a na rozcestí U svatého Jana, kde se stočila S až SSV směrem, aby se mezi Sachrovým a Vlčím hřebenem opět sešla s výše popisovanou cestou, která sem vystoupala od Jablonce nad Jizerou.

Při větším nadhledu nad celým průběhem nezbývá než konstatovat, že se jedná o dvě trasy téže cesty. Z celkového kontextu také můžeme s velkou dávkou pravděpodobnosti vyslovit názor, že druhá z popisovaných je starší, neboť její trasa se naprosto vyhýbá městům, jako by neexistovala, zatímco první varianta města v co nejpřímější trase propojuje. Druhá šla pokud možno nejsušší trasou, maximálně se vyhýbajíc i drobným vodním tokům a naopak nedbajíc na větší převýšení. Prvně popsaná trasa se už tak striktně vodě nevyhýbá, což s sebou ale logicky neslo úpravy míst přechodu a tedy více organizované práce, což nás opět obloukem vrací do mladších období středověku.

A můžeme se na celou problematiku podívat i úplně jinou optikou, a to možností nuceného přeložení trasy cesty právě z důvodu založení měst, případně opuštění trasy vyhýbající se městům, neboť valná část putujících byli trhovci směřující na městské trhy, nebo minimálně bylo lákadlem se pohodlně na cestě vyspat v městském hostinci. I to mohla být možnost změn trasy starší cesty a i tato nás přivádí do mladších období středověku, nejdříve do druhé poloviny 13. století.

S největší pravděpodobností ten samý případ přeložení a tím zánik jedné trasy či její pokles pouze na pomístní komunikaci, jako jsme teď popsali u Vysokého nad Jizerou a Jablonce nad Jizerou, není nic neobvyklého. S tímtéž, jen

v menším, jsme se již setkali v případě Semil. Zatímco nad Podmoklicemi S – SSZ od Semil máme na pravém břehu Jizery (na levém byly bohužel veškeré možné pozůstatky zničeny průmyslovou zónou) dochovaných v lokalitě Boroví hned několik výrazných úvozů, které nás nenechávají na pochybách, že zde byl vytrvalý provoz, mladá (z druhé poloviny 18. století) mapa 1. vojenského mapování vede trasu oklikou skrz Semily, přičemž tato musí překonávat nejen Jizeru, ale ještě i říčku Olešku. Takovéto vedení trasy se mohlo vyplatit skutečně jen tehdy, byl-li člověk k tomu buď donucen, nebo jej motivoval příslib výdělku či pohodlí. A opět na druhou stranu toto bylo možné jen tehdy, když někdo náležitě připravil cestu a zejména přechody přes vodoteče. A nemusíme pochybovat o tom, že to byli měšťané, kteří měli největší zájem na obchodním provozu.

Jako další a naopak podstatně větší přeložení trasy z důvodů založení měst se nabízí v případech cest z Kozákova na Turnov a dále, jak víme již z Klaudiánovy mapy, na Mnichovo Hradiště, Mladou Boleslav a Prahu, a naproti tomu z Kozákova přes Hruboskalsko a dál JZ směrem přes Žehrovské lesy ke Švédským šancím. Na rozdíl od trasy přes Turnov, která, jak vidno na první pohled, přímo propojuje jednotlivá města, trasa na Hruboskalsko se městům vyhýbá, přitom obě propojují Mladoboleslavsko s krkonošským podhůřím, potažmo s Dolním Slezskem. To je důvod, proč všechny výše popsané cesty musíme považovat jen za různé trasy téže cesty, které od sebe dělí časová propast, resp. změny přinesené ve vrcholném středověku založením měst.

ZÁVĚR

Významný objev v pořadí již druhého depotu grošů u Vysokého nad Jizerou se stal charakteristickou ukázkou, jak může být jeden nález impulzem pro rozvoj regionálního bádání. Zvláště pak, když se celá záležitost pojme interdisciplinárně. Význam obchodní cesty zvané Trhovice, u níž byl nález objeven, se podařilo uvést do souvislostí mezinárodní politiky Jana Lucemburského, který v uvedené době podporoval diplomatické kontakty mezi Čechami a Slezskem. Lze předpokládat, že tyto aktivity českého krále podnítily i oživení obchodních styků mezi oběma zeměmi. S tím skvěle koresponduje doba uložení obou depotů pražských grošů Václava II. a Jana Lucemburského, která spadá buď ještě do třicátých let 14. století nebo do doby krátce po roce 1340. Druhý objev depotu pražských grošů nedaleko Vysokého nad Jizerou podnítil výzkum směřující k otázce: kudy se vlastně kupci mezi těmito dvěma historickými zeměmi ubírali? Byly identifikovány dvě cesty, které se následně při bližším

zkoumání ukázaly být pouze různými trasami cesty jedné, která spojovala Mladoboleslavsko, resp. severní část středních Čech s Dolním Slezskem. Jednotlivé větve zřejmě odděloval časový horizont, nejpravděpodobněji vrcholný středověk a s ním spojený vznik městské sítě.

BOUBLÍK, Jan – PROSTŘEDNÍK, Jan – SAJBT, Jiří Zoul: ***Zweites Depot Prager Groschen von Wenzel II. und Johann von Luxemburg aus der Umgebung von Vysoké nad Jizerou. Zur Bedeutung von alten Pfaden über das westliche Riesengebirge***

Am 10.08.2018 übergab in das Museum Muzeum Českého ráje in Turnov (Turnau) ein ehrlicher Finder die Kollektion von 159 Prager Groschen und Bruchstücke eines Gefäßes aus Keramik, die er denselben Tag am Vormittag im Wald in der Lage Kamenec im Kataster von Jablonec nad Jizerou (Gablonz) auf der Parzelle Nr. 1759, JTS-K: 663580,04/985425,71 fand.

Die Münzen mit den Keramikbruchstücken befanden sich am Hang in Niveau der Waldstreu und reichten in die Tiefe von ungefähr 30 cm unter die bestehende Oberfläche. Die archäologische Abteilung des Museums in Turnov führte am Fundort Rettungsausgrabungen durch, ergänzt um Nachforschungen mit einem Metalldetektor. Es wurde das ursprüngliche seichte Grübchen entdeckt, das in den verwitterten gewachsenen Felsen gegraben wurde. Die Münzen bewahrte die Person in einem Keramikgefäß auf und versteckte sie im Erdreich. Bruchstücke vom Hals und der Bauchung fanden wir am Hang unterhalb des Grübchens, Teile des Keramikbodens erhielten sich „in situ" am Boden des Grübchens. Zur Aufdeckung des Depots kam es wohl infolge der Erosion, worüber sowohl die Zerstreuung der Münzen am Hang, als auch die Oberflächenkorrosion der Keramikbruchstücke zeugt. Nur die Scherben am Boden des Grübchens erhielten sich die ursprüngliche unbeschädigte Oberfläche. Die Kollektion von 159 Münzen wurde noch um eine ergänzt, die bei der Ermittlung mit dem Metalldetektor gefunden wurde. Insgesamt handelt es sich um 41 Groschen von Wenzel II. und 118 Groschen von Johann von Luxemburg. Eine Münze ist in Hinsicht auf die Oberflächenkorrosion unbestimmbar. Die Erhaltung ist in Bezug zu den Gebirgsbedingungen überdurchschnittlich gut, da mehrere Münzen sogar den Münzglanz erhalten haben.

Es handelt sich bereits um den zweiten Massenfund von Groschen dieser Herrscher unweit von Vysoké nad Jizerou (Hochstadt). Im Jahre 1916 wurde in Tříč auf einem Feld das Groschendepot von Wenzel II. und Johann von Luxemburg ausgeackert – es handelt sich um 561 Stück und sie werden im Nationalmuseum in Prag aufbewahrt. Wahrscheinlich wurden beide Depots um 1340 in das Erdreich deponiert. Unweit vom Fundort führt ein wichtiger Handelspfad. Mit hoher Wahrscheinlichkeit handelt es sich um einen Pfad urzeitigen Alters, denn er wird von archäologischen Funden von der jüngeren Steinzeit bis zu der älteren Eisenzeit eingesäumt. Der Pfad führte dann weiter in Richtung Rokytnice nad Jizerou (Rochlitz) und über die Gipfelpartien des Riesengebirges bis nach Schlesien. Er führte auch am Rosengarten am Nordhang des Kotel (des Kesselberges) (1375 m ü. M.) vorbei, in dessen Umgebung Keramikbruchstücke gefunden wurden, die dort vor fast 30 000 Jahren unsere Vorfahren hinterließen.

(Übersetzt von Günter Fiedler)

ZÁMECKÁ KNIHOVNA V LÁZNÍCH BĚLOHRADU[1]

Petr Mašek

PŮVODNÍ KNIHOVNY NA ZÁMKU

Kateřina Alžběta rozená z Waldsteinu († 1684) koupila v roce 1669[2] zámek Lázně Bělohrad, který zdědil její manžel Bertold Vilém z Waldsteinu († 1724)[3] a po jeho smrti dědila jeho neteř Barbara Marie Alžběta (1679–1748), provdaná za Jana Arnošta ze Schaffgotsche (1675–1747). Bertold Vilém z Waldsteinu užíval pro označení svých knih černou heraldickou pečeť s iniciálami *B. W. G. W.* Jeden exemplář se nachází v zámecké knihovně Loučeň, čtyři se zachovaly na rukopisech dnešní bělohradské knihovny a další na Křivoklátě se vpiskem *Hic liber pertinet in Bibliothecam Bielohradensem…* a s černou heraldickou pečetí s iniciálami *M. B. G. V. W.* (pravděpodobně zmíněná Barbara Marie Alžběta). Statek a zámek Bělohrad vyženil zmíněný Jan Arnošt hrabě ze Schaffgotsche (1675–

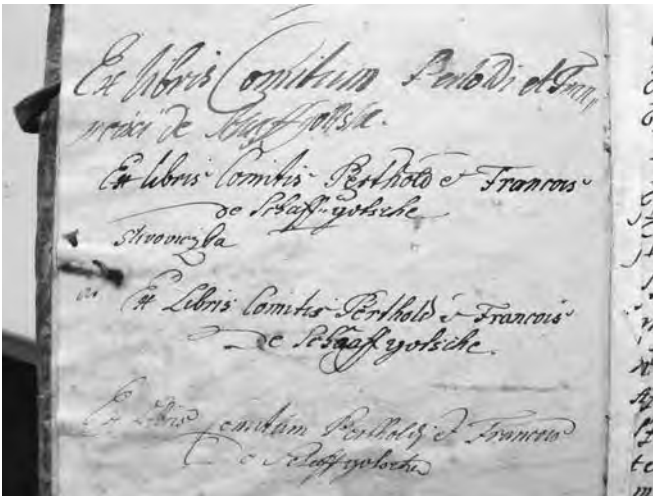
Černá heraldická pečeť s iniciálami B.W.G.W. (= Bertold Wilhelm Graf Waldstein †1724).

[1] Text je jedním z výstupů projektu „Virtuální rekonstrukce rozptýlených provenienčně bohemikálních knižních celků v tuzemských i zahraničních knihovnách" (č. DG18P02OVV009) financovaného Ministerstvem kultury ČR v rámci Programu na podporu aplikovaného výzkumu a experimentálního vývoje národní a kulturní identity (NAKI II).

[2] *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Východní Čechy.* Praha 1989, s. 256.

[3] Národní archiv. Genealogická sbírka Jana Václava hr. Dobrzenského č. 1170. Další genealogická data jsou převzata z této sbírky nebo z různých ročníků Gothajských almanachů.

1747) a zdědil jej jeho syn Josef Vilibald (1706–1772). Knihovna z Lázní Bělohradu byla, spolu s jejich knihovnou z Prahy, rozprodána v dražbě 27.–28. května 1748 v Praze.[4] Několik rukopisů s podpisem staršího bratra Josefa Vilibalda, Václava Arnošta hraběte ze Schaffgotsche (1702–1753) zůstalo součástí bělohradské knihovny dodnes, stejně jako rukopisy s podpisem synů Josefa Vilibalda, Johanna Bertolda (1741–1806), majitele Bělohradu, a Franze Arnošta (1743–1809).

Opakovaný vpisek Johanna Bertolda Franze von Schaffgotsch (1741–1806) s doplněným slovem „slivoviczka".

Johann Berthold měl čtyři dcery a Lázně Bělohrad získal manžel Josefy (1800–1829) Alfons Gabriel hrabě z Aichelburgu (1795–1860), císařský komisař v Ilyrii a v Brně. Po něm zůstalo v knihovně několik svazků s razítkem *A. G. v. Aichelburg*. Po jeho synovi Arthurovi (1829–1855) je v dnešní bělohradské knihovně také několik drobných stop, např. učebnice, kterou mu věnoval jeho učitel Blasius Karas, piarista působící v první polovině 19. století na různých školách v Čechách i na Moravě. Jeho bratr Berthold (1823–1861) zanechal v knihovně některé hudebniny, včetně vlastních skladeb.

VZNIK A VÝVOJ NOVÉ KNIHOVNY

Na přelomu 60. a 70. let 19. století[5] získal Lázně Bělohrad průmyslník Maxmilián Dormitzer (1819–1881),[6] ale po něm nebyly žádné stopy v knihovně nalezeny.

Na počátku 80. let se stala majitelkou Anna hraběnka z Asseburgu (1830–1905), rozená z Kleistů (1830–1905).[7] Anna pocházela z původně slovanského

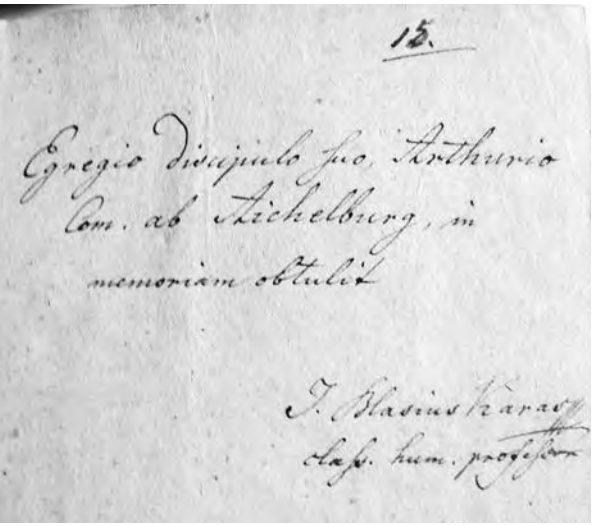
---

4 LIFKA, Bohumír. *Zámecké a palácové knihovny v Čechách.* Český bibliofil, 1934, s. 46.

5 JECHL, Johann. *Statistische Nachweisungen über den land- und lehentäflichen Grundbesitz im Königreiche Böhmen*. Prag 1868 s. 2, Nr. 6. uvádí jako majitele Alfreda hraběte z Aichelburgu (1834-1911), JECHL, Johann. *Der böhmische Grossgrundbesitz*. Prag 1874 s. 4, Nr. 6. uvádí jako majitele Maxmiliána Dormitzera.

6 STURM, Heribert. *Biographisches Lexikon zur Geschichte der böhmischen Länder.* I. München, 1979, s. 273.

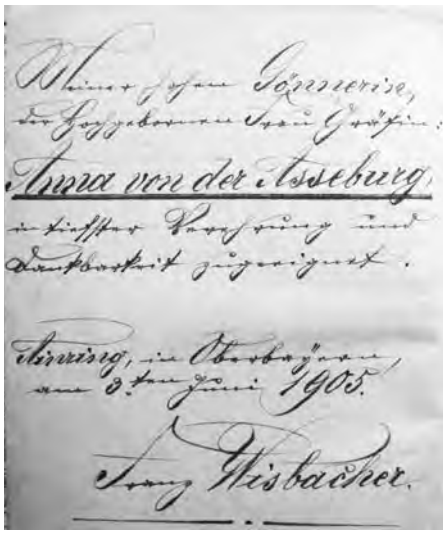
7 MAŠEK, Petr. *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti.* I. Praha, 2008, s. 463, č. K 285. *Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der Adeligen Häuser*. Gotha 1901, s. 472.

15.

Egregio discipulo suo, Arthurio
Com. ab Aichelburg, in
memoriam obtulit

J. Blasius Karas
Hist. hum. professor

Dedikace B. Karase Arthurovi hraběti z Aichelburgu (1829–1855).

Ihrer lieben Cousine,
der Freigebornen Frau Gräfin
Anna von der Asseburg,
in steter Verehrung und
Dankbarkeit zugeeignet.

Ihring, im Oberbayern
am 8ten Juni 1905.

Franz Wisbacher.

Dedikace bavorského básníka Franze Wisbachera (1849–1912) Anně hraběnce z Asseburgu (1830–1905)

pomořanského šlechtického rodu (de Klest), jehož počátky lze sledovat od druhé poloviny 12. století. Již ve 14. století se rod rozvětvil do dvou hlavních linií: Tychow-Dubberow a Muttrin-Damen. Obě tyto linie se později dále komplikovaně rozvětvovaly. Heinrich Werner Eduard z Kleistu (1797–1876) (z druhé větve linie Muttrin-Damen) získal sňatkem s Annou Veithovou (1804–1849)[8] statky Tupadly a Nejdek. Jejich dcerou byla zmíněná Anna (1830–1905), provdaná za Bernharda von der Asseburg (1831–1869). Asseburgové[9] jsou prastarým dolnosaským rodem z počátku 13. století. Do pruského hraběcího stavu v primogenitury linii byl rod povýšen v roce 1840. S Anniným příchodem nastal nový rozvoj knihovny. Svou první knihovnu vytvořila již na rodném Nejdku. Její podpis najdeme na německé, francouzské i anglické beletrii a poezii druhé poloviny 19. století. Knihy podepisovala svým dívčím jménem „Anna Kleist", později „G[rä]fin Anna Asseburg Neudek". Nejdecká knihovna byla v souvislosti s prodejem zámku v 80. letech 19. století odvezena do Lázní Bělohrad. Zde hraběnka Anna pokračovala v rozšiřování knihovny a často podepisovala své knihy

[8] GGT Uradel, 1901, s. 472.

[9] MAŠEK, Petr. *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti.* I. Praha, 2008, s. 35, č. 295.

„Gr[rä]fin Asseburg Bělohrad".[9a] Minimálně jednu knihu jí věnoval její učitel August Wilhelm Grube (1816–1884),[10] německý pedagog a spisovatel. Dílo *Stille Geschichten*, Leipzig 1886, jí věnovala jeho autorka Adele Eissner z a na Eisensteinu (* 1862),[11] pražská rodačka, publikující pod pseudonymem Dela Thenen. *Neue Gedichte*, Salzburg 1902, obdržela od bavorského básníka Franze Wisbachera (1849–1912).[12]

Zámek zdědila Annina dcera Helena (1867–1938), která se provdala za Augusta Kuniberta hraběte z Merveldtu (1860–1944).[13] Tím nastala další kapitola ve vývoji knihovny. Merveldtové jsou starý vestfálský šlechtický rod známý již v polovině 13. století. V roce 1668 byli povýšeni do stavu svobodných pánů, od roku 1726 získali hraběcí titul. Známou osobností byl hrabě Maxmilián (1764–1815), rakouský vojevůdce, který sloužil v Nizozemí a bojoval proti Francouzům. V bitvě u Lipska byl raněn a zajat. Později působil v diplomatických službách v Berlíně, Londýně a v Petrohradě, v roce 1815 byl velícím generálem na Moravě. V bělohradské knihovně je minimálně jeden svazek z jeho majetku. Rod dále pokračoval potomstvem jeho bratra Ferdinanda Augusta (1759–1834). Zmíněný August Kunibert byl jeho vnukem. Do Lázní Bělohrad přivezl některé knihy z majetku svých příbuzných, např. svého děda Ferdinanda Augusta, Augusty Charlotty (1812–1884), provdané svobodné paní von Korff, ale především knihovnu svého bratrance Franze Karla z Merveldtu (1844–1916), který byl v letech 1887–1889 zemským prezidentem ve Slezsku, v roce 1889 místodržícím v Horním Rakousku, v letech 1890–1900 místodržícím v Tyrolsku a Vorarlbergu, od roku 1901 doživotním členem panské sněmovny. Šlo nejméně o několik desítek knih vesměs z 50.–60. let 19. století. Jeho sbírka obsahovala hlavně právo, zákony a díla politická, mezi jinými např. Alexis de Tocqueville: *De la démocratie en Amérique*. Paris 1868, nebo v zámeckých knihovnách ojedinělé dílo Friedrich Engels: *Die Lager der arbeitenden Klasse in England*. Leipzig 1845. Některá díla získal dedikací autorů, např. sbírku zákonů a nařízení pro Slezsko mu věnoval její vydavatel Josef J. Kasprzykiewicz.

[9a] V zámecké knihovně Snědovice byl nalezen poškozený, částečně stržený štítek s textem „HERR[SCHAFT] [PAN]STVÍ BIELOH[RAD]" a s aliančním erbem s hraběcí korunou, vpravo hrabě z Asseburgu, vlevo šlechtična von Kleist. V bělohradské knihovně se ovšem tento štítek nenachází.

[10] https://de.wikipedia.org/wiki/August_Wilhelm_Grube_(Schriftsteller).

[11] *Genealogisches Taschenbuch der adeligen Häuser Österreichs.* Wien 1912-1913, Jhrg. 5., s. 167. EYMER, Wilfried. *Eymers Pseudonymen Lexikon.* Wiesbaden, 2004, 357.

[12] https://www.deutsche-biographie.de/pnd117412600.html.

[13] MAŠEK, Petr: *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti.* I. Praha, 2008, s. 633, č. M 399.

Další skupinu knih vlastnila teta Augusta Kuniberta, Oktavie hraběnka Czerninová z Chudenitz (1802–1879), provdaná za Maximiliana hraběte z Merveldtu (1797–1849). Oktavie četla francouzské a především anglické, v Paříži vydávané romány. Její manžel zanechal ve fondu prokazatelně pouze jedinou knihu.

Knihy z 20. století shromáždili na zámku August Kunibert a jeho manželka Helena z Asseburgu. August Kunibert také získal některé knihy od jejich autorů, např. od Adolfa Weniga (1874–1940)[14] obdržel německý překlad jeho libreta opery *Čert a Káča*, zhudebněné Antonínem Dvořákem. Pravděpodobně jemu často věnovali svá díla italští autoři Arturo Farinelli (1867–1948),[15] literární historik, znalec románské a německé literatury, který v letech 1896–1904 působil na univerzitě v Innsbrucku, a italský lingvista Fortunato Demattio (1837–1899).[16] Další knihu, *Was ist Kindeschutz*? Wien 1905, získal August Kunibert od její autorky Lydie von Wolfring (* 1867),[17] polsko-ruské sociální reformátorky, která žila ve Vídni a zabývala se ochranou dětí.

Na zámku žily také děti Augusta Kuniberta, Bernhard Dietrich (1890–1964) s manželkou Sofií hraběnkou Mensdorff-Pouilly (1895–1983), Paul Franz (1892–1915) a Anna Marie (1897–1965). Po Paulu Franzovi zbylo v knihovně několik svazků z jeho dětství a mládí, protože padl na počátku první světové války v Haliči. O něco více knih zanechala Anna Marie, která žila na zámku do konce druhé světové války. Bernhard Dietrich a Paul Franz podnikli na podzim roku 1913 cestu do Spojených států[18] a Kanady a z této cesty přivezli řadu amerických i kanadských knih a periodik. Dcera Bernharda Dietricha Anna Helena (1921– po roce 2005) dostala knihu od své vychovatelky Pauly Reichenwallnerové. Do fondu pronikla také jedna kniha, kterou dedikoval hraběnce z Asseburgu Heinrich Schubert, vrchní lesmistr a ředitel velkostatku Lázně Bělohrad na počátku 20. století.[19]

Zámek Lázně Bělohrad byl majitelům konfiskován v roce 1945 a knihovna byla 27. května a 9. června 1949[20] postupně převezena na zámek Hrádek u Ne-

---

[14] https://cs.wikipedia.org/wiki/Adolf_Wenig.

[15] https://it.wikipedia.org/wiki/Arturo_Farinelli.

[16] http://onlinebooks.library.upenn.edu/webbin/book/lookupname?key=Demattio%2C%20Fortunato%2C%201837-1899.

[17] https://de.wikipedia.org/wiki/Lydia_von_Wolfring.

[18] Viz níže, popis sbírky rukopisů.

[19] TITTEL, Ignaz: *Schematismus und Statistik des Grossgrundbesitzes und grösserer Rustikalgüter im Königreiche Böhmen.* Prag: J. Springer, 1906, s. 26.

[20] Agenda Národní kulturní komise, složka Hrádek u Nechanic. Knihovna Národního muzea, oddělení zámeckých knihoven.

chanic. Zde byl počet svazků odhadnut na 3975 vázaných knih, 2170 brožur a asi 80 svazků not. V roce 1951 bylo do Hrádku přivezeno asi 284 svazků ze zámecké knihovny Slatiňany, které měly být později předány na zámek Žleby, ale k tomu nedošlo. Slatiňanské knihy se bohužel vmísily do fondu Lázně Bělohrad. Od poloviny 60. let 20. století[21] se správa zámku Hrádek snažila svozových zámeckých knihoven zbavit a donutit Národní muzeum k jejich odstěhování. Počátkem 70. let se výrazně zhoršily podmínky uložení fondů, a tak v roce 1975 byl fond Lázně Bělohrad (spolu s dalšími) odvezen do Prahy a uložen v depozitáři Metro. V následujícím roce byl zpracován lokální katalog této knihovny, ve kterém bylo zachyceno 7 155 svazků. Protože ani uložení v tomto depozitáři nebylo bez problémů, byla knihovna v roce 1998 odvezena do Terezína a dočasně umístěna v přízemí depozitární budovy, kde ji v roce 2002 zastihla povodeň, která poškodila podstatnou část fondu. Přesto byla knihovna z větší části zachráněna, vysušena, dezinfikována a nakonec reinstalována v bezpečném depozitáři.

KNIHY CIZÍ PROVENIENCE

Vedle provenienčních označení, které lze vysvětlit rodovými vztahy, se v knihovně nachází řada dalších provenienčních stop. Ze šlechtických knihoven lze zmínit ojedinělé provenience rodů Lamezan-Salins, jehož příslušníci žili v Čechách,[22] exlibris Leopolda Antona hraběte Firmiana (1737–1828),[23] jehož knihy se nacházejí v různých zámeckých knihovnách, např. Kroměříž, Višňové[24] nebo Mladá Vožice. Vpisek rodu Jezerniczkých z Jezernicze, starého hornouherského rodu,[25] lze snad vysvětlit tím, že jeho příslušníci žili také v Klagenfurtu,[26] kde působila též hrabata z Aichelburgu, majitelé zámku Lázně Bělohrad. Podle heraldického razítka lze identifikovat příslušníka starého malopolského rodu Charlese Lanckorońského.[27]

---

[21] Tamtéž.

[22] MAŠEK, Petr. *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti*. I. Praha, 2008, s. 527, č. L 32.

[23] KRICK Ludwig Heinrich. *212 Stammtafeln adeliger Familien denen geistliche Würdenträger des Bistums Passau entsprossen sind mit Einbeziehung der geistlichen Würdenträger anderer Bistümer.* Vilshofen a. Donau: Missionskloster O. S. B. Schweiklberg, 1924, s. 93, Tf. 40.

[24] MAŠEK, Petr. *Zámecká knihovna Višňové. Sborník Národního muzea.* Acta Musei nationalis Pragae. Historia litterarum. Roč. 62, 2017, č. 3-4, s. 43.

[25] CSERGHEÖ DE NAGY TACSKÁND, Géza. *Adels von Ungarn...* Nürnberg, 1885-1887, s. 272-273.

[26] *Wiener genealogisches Taschenbuch* 1931-1932, Wien, 1931, s. 107.

[27] HEYER von Rosenfeld, Friedrich – Bojničić, Ivan von. *Der Adel von Galizien, Lodomerien u. der Bukowina.* Nürnberg, 1905, s. 81, Tf. 91.

Z dalších šlechtických rodů lze uvést např. Karolinu Sidonii (1833–1908), regentku Savojského vévodského dámského ústavu ve Vídni, Friedricha zu Schaumburg-Lippe (1868–1945),[28] posledního majitele Náchoda a Ratibořic nebo Ottokara hraběte Westphalen zu Fürstenberg (1866–1941) ze severočeského Chlumu u Chabařovic.

Majitelům zámku věnovali svá díla někteří jejich autoři, např. dva své spisy dedikoval opavský pedagog, novinář a spisovatel Ferdinand Maria Wendt (1839–1904).[29] Další novinář, který přispěl do bělohradského fondu, byl Ludwig Germonik (1823–1909).[30] Friedrich Pirckmayer (1849–1912),[31] policejní úředník a ředitel archivu v Solnohradě, věnoval knihovně své *Gesammelte Notizen zur Bau- und Kunstgeschichte Salzburg*, Salzburg 1903, Josef Maria Baernreither (1845–1925),[32] politik, rakouský, respektive předlitavský ministr obchodu, věnoval své *Grundfragen der sozialen Versicherung…*, Wien 1908, Wilhelm Roux[33] (1850–1924), německý zoolog a průkopník experimentální embryologie, obohatil knihovnu svým dílem *Die Entwicklungsmechanik der Organismen*, Wien 1890. Claude Fayet (1895–1986),[34] vlastním jménem Jeanne Laborde, francouzská autorka řady románů pro děti, věnovala blíže neurčenému redaktorovi *Prager Presse* své dílo *La sagesse d´autrui*, Paris, s. a. Jak se potom toto dílo ocitlo v bělohradském zámku, není zřejmé.

OBSAHOVÁ SKLADBA KNIHOVNY

Součástí knihovny je soubor 38 rukopisů 17.–19. století.[35] Většinou jde o novodobé rukopisy, účty, školní zápisky, výpisky z literatury, opisy antických děl a jeden skicák. Zajímavější jsou dvě lékařské knihy *Arzneybuch* Christopha Wirsunga[36] a podobný spis z roku 1666. Mezi rukopisy se dále najde jedno teatralium – veselohra *Der Zweck heiligt das Mittel* neznámých autorů, představených jako Ephraim Dichterling a Theodor Sinnreich.

---

[28] Genealogická data šlechticů uvedených v tomto odstavci jsou převzata z různých ročníků a řad Gothajského almanachu.

[29] https://de.wikisource.org/wiki/BLK%C3%96:Wendt,_Ferdinand_Maria.

[30] http://www.biographien.ac.at/oebl/oebl_G/Germonik_Ludwig_1823_1909.xml.

[31] http://www.biographien.ac.at/oebl/oebl_P/Pirckmayer_Friedrich_1835_1909.xml.

[32] https://cs.wikipedia.org/wiki/Josef_Maria_Baernreither.

[33] https://en.wikipedia.org/wiki/Wilhelm_Roux.

[34] https://fr.wikipedia.org/wiki/Claude_Fayet.

[35] TOŠNEROVÁ, Marie – PETR, Stanislav. *Rukopisné fondy zámeckých, hradních a palácových knihoven.* Praha, 1995, s. 79, č. 95.

[36] Jde o opis často vydávaného díla, např. VD16 W 3604, VD16 W 3610, VD16 W 3605, VD16 W 3608.

Vedle toho najdeme receptář, opis tištěné biografie, knihu o metalurgii, o pěstování koní, několik právnických spisů a filosofická díla, např. 4 svazky spisů plaského profesora Václava Pošívala z let 1717–1719. Mezi rukopisy jsou také dva cestopisy, *Voyage en Lombardie et Suisse en 1830* a *Reise nach Nordamerika u. Canada im Herbst 1913*. Tuto cestu podnikli, jak již bylo řečeno výše, Bernhard Dietrich (1890–1964) a Paul Franz (1892–1915).

Ze 16. století pochází pouze konvolut tří benátských tisků z let 1561–1563.[37] Ze 17. a 18. století (celkem přes 220 svazků) pocházejí díla antická, francouzská a německá beletrie konce 18. století, díla náboženská, memoáry, historie evropských států a několik anglických biografií.

Knihovna obsahuje především nové tisky 19. a 20. století. Velká většina knih je německá, francouzská, anglická i italská beletrie, klasičtí i moderní autoři. Překvapivě ve fondu nejsou ve větší míře pro jiné zámecké knihovny typické obory, jakými jsou zemědělství a militaria. Oba obory jsou zastoupeny jen ojediněle, militaria nejčastěji biografiemi významných vojevůdců, např. Radetzkého. Stejně tak nenalézáme větší soubory publikací o lovu, koních či genealogii.

Mimořádný zájem věnovali shromažditelé knihovny politice. Asi řada knih pochází majetku již zmíněného Franze Karla z Merveldtu (1844–1916). V knihovně jsou cenná první vydání Alexis de Tocqueville: *De la démocratie en Amérique*, Paris 1835 a další díla, nebo *Kapitálu* Karla Marxe z roku 1867, dílo F. Engelse bylo již zmíněno. Velká pozornost byla věnována sociální otázce – Sigmund Mayer: *Die soziale Frage in Wien*, Wien 1871, ale i socialismu – *Der Socialismus und die Internationale* Friedricha Schulera von Libloy z roku 1875 nebo dílo předního austromarxisty Maxe Adlera *Der Sozialismus und die Intellektuellen*, Wien 1910, nebo Caral Weitbrechta *Was ist's mit der Sozialdemokratie?* Wien 1885. Odlišný způsob řešení sociálních otázek nabízeli autoři jako jezuita Viktor Cathrein, který se snažil řešit sociální problémy za pomoci křesťanství, nebo Alois z a na Liechtensteinu (1846–1920), konzervativní politik a zastánce sociálních reforem, jehož drobné publikace jsou v bělohradské knihovně bohatě zastoupeny, např. *Glauben und Wissenschaft*, Wien 1905, *Darwinismus*, Wien 1905, *Das Reich der Römer. Socialpolitische Studie*, Wien 1895 aj.

Vedle otázek sociálních se setkáváme s publikacemi o volebním právu – Georg Meyer: *Parlamentarische Wahlrecht*, Berlin 1901, nebo zahraničí politice – Adolf Beer: *Die orientalische Politik Oesterreichs*, Prag 1883, nebo Hans Ue-

[37] MAŠEK, Petr: *Tisky 16. století v zámeckých knihovnách České republiky.* Praha: Národní muzeum, 2015, I-III, č. 2330, 5919, 5120.

bersberger: *Russlands Oreintpolitik*, Stuttgart 1913. Z doby nejnovější pak byl sledovaným politikem Engelbert Dollfuss – Hans Mauer: *Kanzler Dollfuss*, Wien 1934, nebo Johannes Messner: *Dollfuss*, Innsbruck 1935 aj. Opačný pohled na evropskou politiku nabízel ve fondu též zastoupený Richard Nikolaus von Coudenhove-Kalergi.

Zvláštní pozornost byla věnována Bosně a Hercegovině – *Bosniens Gegenwart und nächste Zukunft*, Leipzig 1886, nebo Johann Rośkiewicz: *Studien über Bosnien und Herzegowina*, Leipzig 1868.

Velkou inspirací byla nepochybně britská politika, které je věnována také řada publikací, např. Fritz Simon: *Englische Stadtverwaltung*, Berlin 1911, nebo Felix von Oppenheimer: *Englischer Imperialismus*, Wien 1905.

S moderní politikou úzce souvisejí studie o finančnictví – M. L. de Tegoborski: *Des Finances et du crédit…*, Paris 1843, nebo Adolph Wagner: *System der Zettelbankpolitik…*, Freiburg i. B. 1873, a celní politika – L. Bosc: *Zollalliancen und Zollunionen…*, Berlin 1907.

Historii je v knihovně věnováno méně místa, než bývá v podobných sbírkách zvykem, ale samozřejmě je zastoupena, s mírným akcentem na historii anglickou. Občas nalezneme ve sbírce moderní katolickou literaturu, např. Franz Hettinger: *Apologie des Christenthums*, Freiburg i. B., 1875–1880.

V knihovně se znatelným způsobem projevila již zmíněná cesta mladých hrabat z Merveldtu do Severní Ameriky. Před odjezdem si studovala publikace o těchto zemích, např. Kurt Aram: *Mit 100 Mark nach Amerika*, Berlin 1912, ale hlavně z USA a Kanady přivezla mnoho tamních publikací, ať již beletristických, např. *Roughing it* Marka Twaina v torontském vydání nebo *The Niagara Book*, New York 1905.

Zájem o cestování a znalost cizích zemí se v knihovně promítla ve velkém množství Baedeckerových příruček a mnoha cestopisech a popisech často z exotických zemí, např. Richard Andree: *Das Amur-Gebiet und seine Bedeutung*, Leipzig 1867, Friedrich Steger a Hermann Wagner: *Die Nippon-Fahrer*, Leipzig 1861, nebo Georg Timkowski: *Reise nach China durch Mongoley in Jahren 1820 und 1821*, Wien 1826, z novějších pak Julius Payer: *Die österreichisch-ungarische Nordpol-Expedition*, Wien 1875, nebo německé překlady cestopisů Emila Holuba.

Bohemika nejsou v knihovně, kromě několika historických knih, zastoupena nijak výrazně, jazykově české knihy jsou ojedinělé a jejich výběr působí náhodným dojmem.

Vedle těchto obsahových kategorií se v knihovně setkáme se sbírkami zákonů, periodiky, almanachy, slovníky, gramatikami, kalendáři, encyklopediemi, místy s lékařskou tématikou a populárními přírodovědeckými knihami.

MAŠEK, Petr: ***Schlossbibliothek in Lázně Bělohrad***

Die ursprüngliche Schlossbibliothek, die Bertold Vilém z Waldsteinu (Berthold Wilhelm von Waldstein) († 1724) und Barbara Marie Alžběta z Waldsteinu (Barbara Marie Elisabeth von Waldstein) (1679–1748), mit Jan Arnošt ze Schaffgotsche (Johann Ernst von Schaffgotsch) (1675–1747) verehelicht, zusammentrugen, wurde 1748 an Interessenten verkauft und es blieben nur einige Spuren davon übrig. Eine kleinere Menge an Büchern hinterließen am Schloss seine weiteren Besitzer Alfons Gabriel Graf von Aichelburg (1795–1860) und sein Sohn Arthur (1829–1855). Zu einer wirklichen Entfaltung der Bibliothek kam es zu Beginn der 80erjahre des 19. Jahrhunderts, als Anna Gräfin von der Asseburg (1830–1905) Schlossbesitzerin wurde, die ihre Bibliothek vom Schloss Nejdek (Neudek) mitbrachte. Die Bibliothek wurde zu Zeiten ihrer Tochter Helene (1867–1938) erweitert, die August Kunibert Graf von Merveldt (1860–1944) heiratete. Damals wurde die Bibliothek um die Sammlung des Franz Karl Graf von Merveldt (1844–1916) erweitert, dessen Sammlung hauptsächlich Jura, Gesetze und politische Werke enthielt. Dei Gesamtzahl der Bände in der heutigen Bibliothek ist 7 155 Bände, davon 38 Handschriften aus dem 17.–19. Jahrhundert. Der überwiegende Fonds der Drucke stammt aus dem 19. und 20. Jahrhundert. Ein bedeutendes Interesse hatten die Bibliothekssammler für Politik, soziale Fragen, einschließlich der Werke von K. Marx und F. Engels, politische Probleme des damaligen Europas mit Schwergewicht auf die britische Politik und beiseite blieben auch nicht Fragen aus dem Bereich des Finanzwesens. In der Bibliothek erkennt man die Reise von Bernhard Dietrich (1890–1964) und Paul Franz (1892–1915) Grafen von Merveldt nach Nordamerika. Die meisten Bücher sind deutsche, französische, englische und italienische Belletristik, klassische und moderne Autoren.

(Übersetzt von Günter Fiedler)

KRAJINA JIČÍNSKA A TURNOVSKA 18. STOLETÍ OČIMA VOJENSKÝCH KARTOGRAFŮ

II. ČÁST*

Eva Chodějovská

A / POPISY

První část této edice vybraných pasáží textových popisů krajiny ze souboru prvního vojenského mapování přibližuje největší města a městečka sledované oblasti, totiž Mnichovo Hradiště, Turnov, Semily, Lomnici nad Popelkou, Rovensko pod Troskami, Dolní Bousov, Kněžmost, Sobotku a Humprecht, Železnici a Jičín, ve druhé polovině 18. století pohledem rakouských vojenských kartografů.

SEKCE 43

Münchengratz [Mnichovo Hradiště][1] ist entfernt von Podol [Podolí] 1/2 Stund, von Hoschkowitz [Hoškovice] 1/2 Stund, von Dobrawoda [Dobrá Voda] 1/2 Stund, von Wessely [Veselá] 1/2 Stund und von Hoschkow [Haškov] eine kleine halbe Stund. Die Anhöhe, worauf das Schloß steht, dominiret den Terrain gegen die Iser[2] und die hölzerne Brücke über diesen Fluß. Die un-

* Barevné ilustrace k I. části této studie, publikované v ročence ZČRP, sv. 31, v roce 2018, jsou zařazeny v příloze, s. XVII–XXXII.

1 První vojenské mapování, *Anhang zu der Kriegs Carte des Königreichs Böheim*. ÖStA, Kriegsarchiv, Wien, sign. B IX a 92, sekce 43, č. 23.

2 Řeka Jizera.

terhalb dem Capuciner-Closter[3] befindliche 2 kleine Teiche[4] haben gutes Waßer, welches zu allen Gebrauch dienlich. Jener neben dem Phasan-Garthen gegen Wessely [Veselá][5] hat nur von Regen gesam[m]letes Wasser. Das kleine Tal, in welchem die Teiche liegen, hat hohe Ufer und ist nirgends zu traversiren. Der Iser Fluss kann wegen denen sumpfigten Wiesen nirgends als vermög angedeuter Brücken passiret werden. Die von hieraus in die umliegenden Orthschaften gehende Weege sind gut. Das allhier befindliche Schloß, das neben dem Schloß liegende Capuciner Closter und die Kirche[6] sind von Stein gebauet. Das neben dem Phasan-Garthen befindliche Jägerhauß ist nur eine Caluppe.

Turnau [Turnov][7] ist entfernet von Rohossetz [Hrubý Rohozec] eine kleine halbe Stund, von Dalmieritz [Daliměřice] 3/8 Stund und von Nudwojowitz [Nudvojovice] 3/8 Stund. Diese Stadt hat keine Ring-Mauer, ist aber ansonsten ziemlich gut gebauet. Die rechts von hier längst der Iser[8] befindliche Waldung, wie auch jene, wodurch der Weeg gehet, sind hochstäm[m]ig. Die 2 Brücken, so über die Iser gehen, sind gedeckt und in guten Stand. Der von hier nach Hruschtitz [Hruštice] gehende Weeg ist mehrentheils hohl, etwas eng und bergigt. Jener so in der Tiefe, längst dem Thal nach Chlumek [Chloumek] gehet, ist schlecht, eng und sehr ausgefahren. Jener, so auf der Anhöhe bey dem Gericht vorbey nach Chlumek [Chloumek] gehet, ist im Thal und über die Anhöhe biß zu dem Gericht sehr schlecht, hoch und von Waßer sehr ausgerißen. Die Landstraße, so über die große Anhöhe bey dem Creuz vorbey und längst denen 3 Meyerhöfen gehet, ist sehr hoch, ungleich und steinigt. Auf der Anhöhe ist solche zwar etwas beßer, im Thal aber längst der Wiese besonders bey Regenwetter sehr schlecht. Die übrige von hieraus gehende Weege sind passables. Die links von dieser Stadt befindliche Wiese, so sich biß an dem Waßer-Graben erstreket, ist trocken. Das Thal, durch welches das von Chlumek [Chloumek] kom[m]ende und allhier vorbey fließende Waßer lauffet, ist sehr morastig. Dieses Waßer ist 3 Schritt breit und 1 Schuh tief, bey der allhier befindlichen steinernen Brücke aber ist solches etwas breither, jedoch nicht so tief und

3 Kapucínský klášter v sousedství zámeckého areálu.
4 Dnes zaniklé vodní plochy.
5 Snad Malenský rybník.
6 Snad kostel sv. Jakuba.
7 První vojenské mapování, *Anhang zu der Kriegs Carte des Königreichs Böheim*. ÖStA, Kriegsarchiv, Wien, sign. B IX a 92, sekce 43, č. 118.
8 Řeka Jizera.

treibet die an der Stadt liegende Mühle. Die dießeits dieser Stadt befindliche Anhöhe dominiret dieselbe und die umliegende Gegend.

SEKCE 44

Semile [Semily][9] ist entfernt von Bitouchow [Bítouchov] eine kleine halbe Stund, von Przikry [Příkrý] eine gute halbe Stund, von Beneschow [Benešov u Semil] 1/2 Stund, und von Krakow [Krakov, Slaná u Semil] 3/4 Stund. Diese kleine Stadt lieget nebst der Einsidlerey[10] an dem hohen Gebürg, die Vorstadt aber nebst dem herrschafftlichen Schloß liegen nahe an der Iser.[11] Dieser Fluß, welcher allhier wegen denen Mühl-Graben in 3 Arme abgetheilet, ist nicht tief, hat keine hohen Ufer und kann sowohl Winter- als Sommers-Zeit, wann anderst derselbe nicht angelaufen, an 3 Orthen ohne der geschlagenen Land-Brücke, welche dermahlen in guten Stand ist, mit Wägen passiret werden. Die zwischen denen 3 Armen befindliche Wiesen sind trocken, der Weege so von hieraus über die Anhöhe nach Slanna [Slaná u Semil], und jener so über den Capellen-Berg[12] nach Spalow [Spálov] (Sect. 31) gehet, sind den Berg hinauf wegen denen Hohlweegen schlecht und enge, jedoch können diese Hohlweege in Fall der Noth ausgewichen werden, auf der Anhöhe aber sind diese Weege beßer. Jener Weeg so rechts, ehe man zur Capelle kom[m]et, und bey dem Anfang des Grundes hart an den Precipitio, wobey durch die Waldung nach Przikry [Příkrý] gehet, ist morastig, hoch ungleich und sehr schlecht mit Fuhrweßen zu passiren. Jener Weeg, so hinter der Capelle abwärts in den tiefen Grund nach Borzkowy [Bořkov] gehet, ist zwar hohl und tief, jedoch practicable und kann feilwärts ausgewichen werden. Jener Weeg, so gerade durch den Grund als dann aufwärts zwischen denen 2 hohen Bergen und durch die Waldung nach Przikry [Příkrý] gehet, ist sehr schlecht. Jener Weeg so längst den Mühl-Graben und hart am Fuß des Bergs zur Pappier-Mühle gehet, hat einen leimigten Grund und ist ebenfals sehr schlecht. Jener Weeg, so über die Anhöhe bey der Einsidlerey vorbey nach Beneschow [Benešov u Semil] gehet, ist sehr enge und wegen der vielen Precipitien und tiefen Grunden fast impracticable. Die in dieser Gegend befindliche Thäler und Gründe sind morastig, die allhier fliesende Bäche sind sehr klein und von keiner Erheblichkeit. Die Waldungen

---

9 První vojenské mapování, *Anhang zu der Kriegs Carte des Königreichs Böheim*. ÖStA, Kriegsarchiv, Wien, sign. B IX a 92, sekce 44, č. 81.

10 Poustevna při filiálním kostelu sv. Jana Křtitele na Koštofranku.

11 Řeka Jizera.

12 Míněna kaple U Čtrnácti sv. pomocníků.

auf denen hohen Bergen sind hochstämmig. Diese Stadt wird von allen Seithen dominiret. Die Pfarr-Kirche,[13] die Einsidler-Kirche und das herrschafftliche Schloß sind von Stein gebauet. Die übrigen Gebäude sind sämtlich von Holtz aufgeführet.

Lomnitz [Lomnice nad Popelkou][14] ist entfernt von Biela [Bělá] 1 1/2 Stund, von Ober Neudorf [Nová Ves nad Popelkou] 1/2 Stund, von Plauschnitz [Ploužnice] (Sect. 60) 1 Stund und von Chlum (Sect. 60) 1 Stund. Der durch diese Stadt fließende Bach[15] ist sehr klein, der Wobora Teich[16] hat gutes Waßer, das neben diesen Teich stehende Jägerhauß ist von Holz gebauet, der aus diesen Teich gegen diese Stadt herabfließende Graben ist sehr klein und die Wiesen sind sumpfig. Der Berg, auf welchen der Galgen stehet,[17] dominiret die Stadt, wird aber von dem Berg, welcher über der Popelka-Quelle lieget,[18] dominiret. Der unter dem Galgen befindliche Teich bestehet nur aus gesam[m]leten Regen-Waßer.[19] Der zwischen dieser Stadt und Ober Libstattl [Libštát] liegende und mit hochstäm[m]iger und dicken Waldung bedeckte Berg ist in dieser Gegend der höchste und wird der Lomnitzer-Berg genannt.[20] Die Weege in dieser Gegend sind gut. In dieser Stadt befindet sich ein festgebautes großes Schloß, 2 Kirchen, ein Pfarrhauß, ein Bräuhauß und eine Mühle, so sämtlich von Mauerwerck erbauet sind, werden aber aller Orthen von denen umliegenden Anhöhen dominiret.

Rowensko [Rovensko pod Troskami][21] ist entfernet von Teyn [Týn] eine kleine viertel Stund, von Seikorzitz [Sýkořice] 1/2 Stund, von Ždiar [Žďár] wegen des beschwerlichen Weegs 1 1/4 Stund, von Lyschtzikotze [Liščí Kotce] 1/2 Stund und von Lhota Seminowa [Semínova Lhota] eine starke halbe Stund. Dieser Markfleck bestehet aus schlechten, zerstreuten Häusern. Der unterhalb diesen Orth fließende Bach[22] ist sehr klein. Die Wiesen sind sumpfig, die

---

13 Kostel sv. Petra a Pavla.

14 První vojenské mapování, *Anhang zu der Kriegs Carte des Königreichs Böheim*. ÖStA, Kriegsarchiv, Wien, sign. B IX a 92, sekce 44, č. 99.

15 Potok Popelka.

16 Rybník Obora.

17 Snad vrch Babylon, 631 m n. m.

18 Vrch Ředice, 649 m n. m.

19 Dnes zaniklá vodní plocha.

20 Pravděpodobně vrch Císařova hůrka, 543 m n.m.

21 První vojenské mapování, *Anhang zu der Kriegs Carte des Königreichs Böheim*. ÖStA, Kriegsarchiv, Wien, sign. B IX a 92, sekce 44, č. 29.

22 Řeka Veselka.

Kauda-Mühl ist von Stein erbauet, die beyden Teiche, so oberhalb der Kauda-Mühl befindlich, haben gutes Waßer. Die gegen Teyn [Týn][23] liegende kleine Häußer von diesen Orth werden Prihorn[24] genennet. Die Waldungen gegen Lyschtzikotze [Liščí Kotce] und Krzeczowitz [Křečovice] sind theils schütter, theils hochstäm[m]ig und so dick, daß man nicht durchkom[m]en kann. Die Weege sind gut.

Unter Pautzen [Dolní Bousov][25] [ist] ein offennes Städtl an der durchgehenden Landstraße von Prag [Praha] nach Sobotka, Turnau [Turnov] und so weiter, im gleichen von Wien [Vídeň] über Czaslau [Čáslav], Teinitz [Týnec nad Labem], Königstatt [Městec Králové] und Liban [Libáň] nach Turnau [Turnov], Aicha [Český Dub] und Zittau [Žitava], liegt in einer tiefen mit großen Teichen angefüllten Gegend, welche von den Bächen von Kost, Sobotka, Kdanitz [Kdanice] und Spirženetz [Spařence] bewässert werden.[26] Mittelst diesen Teichen, welche etwas sandigen Grund und zur Pferdetränke taugliches Wasser haben, kann die Gegend allhier völlig unter Wasser gesetzt und eine Inondation bis Jung-Buntzlau [Mladá Boleslav] bewirket werden. Zum Behuf der Passagen nach den umliegenden Orten sind diese Teiche mit guten Dämmen versehen. Im Städtl ist unweit dem Platz eine frey stehende Kirche,[27] die aber nicht als diesen kleinen Raum bestreichet, und zwischen den zwey Teichen eine Solide Mühl auch ist eine derley, oberhalb unter dem Rothenteich[28] vorfindig.

Entfernt 6 500 Schritt von Sobotka, 2 600 Schritt von Ober Pautzen [Horní Bousov], 1/2 Stunde von Wiskopol [Vlčí Pole], starke 1/2 Stunde von Kdanitz [Kdanice].

Die Landstraße ist in Sommerszeiten meistens, die übrige Wege aber nur im sehr trockene Sommer für schwehres Fuhrwerk praticable, im Winter hingegen und nassen Zeiten ist hier zu weilen fast gar nicht zu passiren.

---

23 Případně lokalita Podtýn.

24 Lokalita Příhon východně od kostela sv. Václava.

25 První vojenské mapování, *Anhang zu der Kriegs Carte des Königreichs Böheim*. ÖStA, Kriegsarchiv, Wien, sign. B IX a 92, sekce 59, č. 39.

26 Vodoteče Klenice, Spyšovský potok a Sobotka.

27 Kostel sv. Kateřiny.

28 Červenský rybník.

SEKCE 59

Sobotka[29] [ist] ein offenes Städtl an der Landstraße von Gitschin [Jičín] nach Jung Buntzlau [Mladá Boleslav], Bakofen [Bakov nad Jizerou] und Münchengratz [Mnichovo Hradiště]. Liegt etwas erhoben an einem zwischen hier und dem Humbrechtsberg [Humprecht] durchgehenden seichten, im Sommer trockenen Wiesengrund. Zu beyden Seiten des Städtls sind die im Sommer fast überal traversable Bäche, zum Theil an denen Wegen mit Brücken versehen. Im Ort ist eine Kirche[30] mit Kirchhofmauer, die aber wegen umliegenden Häusern nichts bestreicht, dann einige zum Theil gemauerte Bürgerhäuser. Zu beyden Seiten sind kleine schlechte Vorstädte, die gegen Wosek [Osek] heißet Bržesno [Březno] und die gegen Stankowalhota [Staňkova Lhota] Pržedmiesta [Předměstí]. Der gantze Ort wird von dem Humbrechtsberg [Humprecht] und der Anhöhe gegen Stankowalhota [Staňkova Lhota] dominirt.

Ist entfernt 6 500 Schritt von Unter Pautzen [Dolní Bousov], 5 600 Schritt von Ober Pautzen [Horní Bousov], 5 000 Schritt von Markwatitz [Markvartice], kleine 1/2 Stunde von Stankowalhota [Staňkova Lhota], 1/2 Stunde von Nepržiwetz [Nepřívěc].

Im Sommer können hier überall schwere Wägen passiren und auf den Landstraßen nach Stankowalhota [Staňkova Lhota] und Ober Pautzen [Horní Bousov] zur Noth auch im Winter fortkommen.

Humbrechtsberg [Humprecht][31] [ist] ein in der etwas flachen Gegend umher erheben runder Berg nahe Sobotka, auf welchem ein gleichfalls rundes zur Noth wehrhafftes Schlößl befindlich. Dieser dominirt das Städtl und die Gegend umher, wird aber von denen rechts über Sobotka liegenden Bergen, obschon etwas weit, wieder dominirt, ist mit Buschwerk bewachsen und unten mit einer Mauer umfangen. In deren Bezirk steht gegen der Stadt zu eine solide Casserne mit etlichen kleinen Nebengebäuden.[32] Auf der anderen Seite des Berges schließt besagte Mauer einen kleinen Teich und durchfließenden klei-

---

[29] První vojenské mapování, *Anhang zu der Kriegs Carte des Königreichs Böheim*. ÖStA, Kriegsarchiv, Wien, sign. B IX a 92, sekce 59, č. 53.

[30] Kostel sv. Maří Magdaleny.

[31] První vojenské mapování, *Anhang zu der Kriegs Carte des Königreichs Böheim*. ÖStA, Kriegsarchiv, Wien, sign. B IX a 92, sekce 59, č. 54.

[32] Objekt sloužící nejspíše jako strážnice, lidově zvaný *Salaguarda*, se nacházel pod Novým Městem směrem k Březnu. Za informaci děkuji Karolu Bílkovi.

nen Bach mit ein.[33] Von diesem Berge kan man die Gegenden von Unter [Dolní Bousov] und Ober Pautzen [Horní Bousov] auch jene gegen Kost, Liboschowitz [Libošovice], Schalanta [Šalanda], Sect. 60, und Spischowa [Spyšova] übersehen.

Fürstenbruk [Kněžmost][34] [ist] ein kleiner Flecken unter dem schütter bewaldeten Berg Hradek[35] an der Landstraße von Sobotka nach Münchengratz [Mnichovo Hradiště], in ebener Feldern. Der vorbey fließende Bach,[36] welcher mit einer Brücken versehen und wegen des sandigen Grundes auch ohne dieselbe an vielen Orten, wo es nämlich die Sträucher nicht hindern, passirt werden kann, treibt unter dem Teich[37] bey Fürstenbruk [Kněžmost] (über deßen Damm der Weg nach Suhrowitz [Suhrovice] geht), eine von Holz erbaute Mühl. Die Teiche gegen Suhrowitz [Suhrovice] und Branschesch [Branžež][38] haben etwas sandigen Grund und zur Pferdetränk taugliches Wasser. Durch Ablaßung deren Teichen bey Neudorf [Nová Ves], Drlina [Drhleny], Suhrowitz [Suhrovice], Branschesch [Branžež] und Fürstenbruk [Kněžmost] kann die Passage auf oben benannten Landstraße gehemmet und die Inondation mittelst der Koprniker[39] und Studenkaer Teiche[40] bis in die Iser[41] continuirt werden. Alle diese Teiche liegen in sumpfigen Wiesen, welche oberhalb bey Branschesch [Branžež] und Drlina [Drhleny] tiefe an theils Orten felsige Ufer haben. Von dem Berg Hradek kann man die Gegenden von Bakofen [Bakov nad Jizerou] auch die gegen Kosmanos [Kosmonosy] (bis an den Bababerg[42]), Jung Buntzlau [Mladá Boleslav] und Unter Pautzen [Dolní Bousov] zu übersehen.

Ist entfernt 3 000 Schritt von Bossin [Boseň], 4 600 Schritt von Buda, 2 700 Schritt von Beitzin [Býčina], 1 000 Schritt von Suhrowitz [Suhrovice].

Auf der Landstraße, welche nach Bossin [Boseň] durchaus hohl und sandig ist, können zu allen Zeiten nach den übrigen Orten, aber nur im Sommer schwere Wagen passiren, doch ist der Weg nach Branschesch [Branžež] in dem felsigen Grund hinauf sehr schlecht.

---

33 Snad říčky Sobotka a Čálovický potok.

34 První vojenské mapování, *Anhang zu der Kriegs Carte des Königreichs Böheim*. ÖStA, Kriegsarchiv, Wien, sign. B IX a 92, sekce 59, č. 63.

35 Vrch Na Hrádku, 291 m n. m.

36 Říčka Kněžmostka.

37 Snad rybník Patřín.

38 Drhlenský rybník, Komárovský rybník atd.

39 Dnes zaniklá vodní plocha u Kněžmostu jižně od obce Koprník.

40 Dnes zaniklá vodní plocha u Kněžmostu mezi Studénkou a Horkou.

41 Řeka Jizera.

42 Vrch Bába u Horních Stakor, 362 m n. m.

SEKCE 60

Eisenstatt, böhmisch Želesnicze [Železnice],[43] [ist] ein klein, meistens von Holtz erbautes Städtl, an einer Anhöhe zwischen den vorbeyfließenden kleinen Bächen[44] von Dobrawitz [Doubravice] und Lhota [Bradlecká Lhota], von welchen der letztere zum Theil durch das Städtl geleitet wird und unter der steilen Anhöhe, auf welcher die mit einer Kirchhofmauer und Graben umgebene Kirche[45] steht, eine Mühl treibt. Unter dem Ort vereinigen sich solche und laufen weiter in die Czidlina.[46] Von beyden sind die Wiesen außer bey langanhaltendem naßen Wetter trocken. Der hart an Eisenstatt liegende hohe Eisenberg[47] dominirt den Ort und wird wieder von dem noch höhern Berg ober Sebin,[48] wie wohl von weiten dominirt. Man kan auf erstem nur mittelst eines Fussteigs kommen, von beyden kan man die Gegend umher observiren. Der Wald an dem Eisenberg und dessen steilen Ufer gegen Eisenstatt ist hochstämmmig und etwas gütter.

Entfernt kleine 1/2 Stunde von der Carthaus [Valdice] und Zamezij [Zámezí], kleine 1 Stunde von Gitschin [Jičín] und 1/4 Stunde von Lhota Schelesnitzka [Bradlecká Lhota], 1/4 Stunde von Tischin [Těšín].

Die Wege nach der Carthaus [Valdice], Gitschin [Jičín] und Lhota [Bradlecká Lhota] sind für schwehre Wägen im Sommer practicable, doch haben erste und letztere tiefe Hohlungen, im Winter aber ist diese gantze Gegend überhaupt wegen des lettigen Bodens sehr beschwehrlich zu passiren.

Gitschin [Jičín][49] [ist] eine mit etwas baufälliger Mauer umgebene Stadt, welche ein solides Schloß, derley Jesuiten Collegium und Seminarium, auch meistens gemauerte Häuser, aber größtentheils von Holtz erbaute Vorstädte hat. Liegt an der Czidlina,[50] welche zwischen Chbelnitz [Kbelnice] und der einen Vorstadt gegen Hollin [Holínské Předměstí] einen großen Teich[51] zum Ge-

---

43 První vojenské mapování, *Anhang zu der Kriegs Carte des Königreichs Böheim*. ÖStA, Kriegsarchiv, Wien, sign. B IX a 92, sekce 60, č. 74.

44 Ploužnický a Doubravický potok.

45 Kostel sv. Jiljí.

46 Řeka Cidlina.

47 Vrch Železný, 370 m n. m.

48 Vrch Zebín, 399 m n. m.

49 První vojenské mapování, *Anhang zu der Kriegs Carte des Königreichs Böheim*. ÖStA, Kriegsarchiv, Wien, sign. B IX a 92, sekce 60, č. 77.

50 Řeka Cidlina.

51 Rybník Kníže.

brauch von Menschen und Vieh bewäßert, auch der ober diesem Teich abgeführte Mühlgraben zwey solide Mühlen treibt und bey erster gleich unter dem Teichdamm vermög eines Waßerthurm solches in die Stadt geführt wird.

Unter derselben eine Viertelstunde befindet sich gleichfalls an der Czidlina die von Stein erbaute sogenannte Walchmühl.[52] Das anliegende Wäldchen oder die bewaldete Spitze,[53] ober dem mit Mauer umgebenem Jesuitengarten,[54] dominirt die umliegende Gegend, wird aber von dem noch mehr spitzigen Berg ober Sebin,[55] wo die Capelle St. Magdalena[56] stehet, wieder dominirt. Die Teiche[57] zwischen der Stadt und dem Galgenberg[58] haben trübes Waßer nur zur Viehtränckе und deren Wiesen, durch welche der Ausfluß bis in die Czidlina gehet, weichen Grund. Die Czidlina kan[n] ohne den Damm gegen der Neustatt [Nové Město] und die zwey bezeichnete Wege nicht passirt werden. Der Mühlgraben ist 5 Schuh breit, und 1 1/2 dtto tief und bey dem erwehnten Damm mit einer höltzernen Brücke versehen.

Ist entfernt 3/4 Stund von der Carthaus [Valdice], gute 1/4 Stunde von Chbelnitz [Kbelnice], 1/2 Stunde von Wohawetz [Ohaveč], 1/4 Stunde von Czeikowitz [Čejkovice], 3/4 Stund von Popowitz [Popovice], 1/2 Stunde von Morawczitz [Moravčice].

Der Weg nach der Carthaus [Valdice] durch die Allée ist gut, nach Chbelnitz [Kbelnice] im Sommer gut, nach Wohawetz [Ohaveč] allzeit gut, nach Czeikowitz [Čejkovice], wohin die Prager Landstraße über Liban [Libáň] durch die Vorstadt geht und von der dasigen Kirche[59] hohl ist, schlecht und nur im Sommer practicable, nach Popowitz [Popovice] anfangs bey der Vorstadt, dann zu beyden Seiten des Teichs[60] zwischen solcher und dem Galgenberg[61] und vor dem Dorf wieder sehr tief hohl und beyde nur im Sommer und bey trockenen Wetter zu befahren. Wie dann überhaupt bey einfallendem naßen Wetter alle von hier ausgehende Wege (die Straße nach Sobotka und weiter ausgennomen, wozu der Weg nach Prag [Praha] im Winter zu nehmen ist) fast nicht practicable sind.

---

52 Někdejší mlýn Valcha.

53 Vrch Čeřovka, 331 m n. m.

54 Někdejší jezuitská příměstská rezidence, zámeček se zahradou označovaný jako *Jesuitengarten* či *zámeček Čeřov*, později hostinec. Dnes Soudná čp. 16.

55 Vrch Zebín, 399 m n. m.

56 Kaple sv. Maří Magdaleny na vrchu Zebíně.

57 Rybník Šibeňák na Svatováclavském potoce.

58 Vrch Šibeňák, 300 m n. m.

59 Kostel Panny Marie de Sale na Novém Městě.

60 Rybník Šibeňák na Svatováclavském potoce.

61 Vrch Šibeňák, 300 m n. m.

Neustatt. Die oben benannte Neustatt [Nové Město][62] ist die große Vorstatt, durch welche die Landstraße über Liban [Libáň] nach Prag [Praha] gehet. Die Kirche[63] darin ist solid gebaut und dominirt die etwas niedriger liegende Häuser. Die Wiesen zwischen der Stadt und hier sind übrigens fast, doch weiter unterhalb meistens weich und sumpfig.

■

B / EXTRAKTY

Tematicky rozčleněná shrnutí v příslušné sekci popisovaného regionu se ze sledovaného území dochovala pouze pro sekce č. 59 a 60 a přinášíme je v plném rozsahu.

SEKCE 59

Die Gegend dieser Section ist (außerdem Gebürge bey Fürstenbruk [Kněžmost], Soletz [Solec], Kost und Malechowitz [Malechovice], welches felsig und an theils Orten sandig ist) überall lettig, daher die Wege und Landstraßen im Sommer zwar gut, im Winter und Frühjahr aber sehr beschwehrlich zu passiren sind. Die vielen Teiche und sumpfige Wiesen mit ihren morastigen Teichgräben machen die Passage bey üblem Wetter noch beschwehrlicher. Der Terrein ist sehr ungleich oberhalb Fürstenbruk [Kněžmost] und Sobotka, dann bey Staker [Dolní Stakory] und Sparschenetz [Spařence] stark gebürgig und bewaldet.

Die Märche mit Colonnen sind nur auf denen Landstraßen zugweis thunlich. Durch die Inondationen mittelst Ablaßung der Teiche, wovon unter das mehrere gesagt werden wird, kan nie ins Land dringender Feind hier aufgehalten werden.

Flüsse

In dieser Section befinden sich sehr viele kleine Bäche, die durch morastige Wiesen in die Teiche fließen und an den nöthigen Orten mit Dämmen und Brücken versehen sind, außer welchen Dämmen nur etliche Bäche im trockenen Sommer antheils Stellen zu Pferd traversirt werden können.

Die kleinen Bäche von Kost, Wessetz [Vesec u Sobotky], Tzahlowitz [Čálovice], Sobotka, Spischowka [Spyšová] und aus dem Gebürge bey Spar-

[62] Část Jičína.

[63] Kostel Panny Marie de Sale na Novém Městě.

schenetz [Spařence], welche öfters starke Überschwemmungen verursachen, lauffen alle in die Teiche bey Unter Pautzen [Dolní Bousov] und aus solchen in den großen Brzesnoer Teich,[64] wo sich noch mehrere Bäche dazu versammeln und einen nahmhaften Bach formieren, der von dem Brzesnoer Teich an biß zu seinem Einfluß in die Iser[65] die Klenitze[66] genannt wird und bey kleinem Waßer nur an wenig[en] Stellen durchritten werden kan.

Ein anderer dergleichen aber doch kleinerer Bach[67] entsteht aus den Teichen bey Sakopan [Zakopaná], Fürstenbruk [Kněžmost], Koprnik [Koprník] und der Orten, bewäßert die vier großen Teiche Koprnik,[68] Wolleschow, Studensky und Lapotzky und fließet unterhalb dem Dorf Trentschin [Trenčín] in die Iser.

Mittelst dieser Bäche, die durch sumpfige Wiesen lauffen, und Ablaßung, deren in sie fließenden Teiche können durch diese gantze Section zwey beträchtliche Inondationen verursachet werden, nemlich von Sakopan [Zakopaná] angefangen gegen Fürstenbruk [Kněžmost] und von da biß Trentschin [Trenčín] und von Kost bey Unter Pautzen [Dolní Bousov] vorbey biß Jung Buntzlau [Mladá Boleslav] und so weiter biß in die Iser.

Hohlwege

[Hohlwege] befinden sich in dieser Section wenige, unter denen sind folgende für schwehre Wägen practicable, als von Rzemenin [Hřmenín] nach Markwartitz [Markvartice], dieser ist auch auszuweichen, von Skuržina [Skuřina] auf Mrkwojedi [Mrkvojedy], von Spischowa [Spyšová] nach Sobotka in Sommer, von Fürstenbruk [Kněžmost] nach Bossin [Boseň], von Fürstenbruk [Kněžmost] nach Branschesch [Branžež] und der von Kamenitz [Kamenice] nach Malobratržitz [Malobratřice].

Die für schwehre Wägen impracticable sind folgende, als der von Rakow [Rakov] nach Markwatitz [Markvartice], von Markwatitz nach Sobotka, von Przeperz [Přepeře] nach Wochwisstiowitz [Ošťovice], von Fürstenbruk [Kněžmost] nach Neudorf [Nová Ves], von Kost nach dem Meyerhof Sawest [Zájezd],[69] von Kost nach Ritiržowa Lohta [!] [Rytířova Lhota] wird offt vom Regen ruinirt, von Dobschitz [Dobšice] nach Scherow [Žehrov] durch den Wald, von Klein Lhota [Malá Lhota] nach Wiskers [Vyskeř].

---

[64] Dnes zaniklá vodní plocha u Března.
[65] Řeka Jizera.
[66] Řeka Klenice.
[67] Kněžmostka.
[68] Dnes zaniklá vodní plocha u Kněžmostu jižně od obce Koprník.
[69] Zaniklý dvůr u Podkosti.

Wälder

Der Wald auf dem Gebürge Baba[70] ist dicht gebüschig, hat sandigen Grund und kan ohne die zwey durchgehenden Holzwege nicht passirt werden. Der Staker Wald und angrenzende Wald Lhotzkey Bor bey Hussi Lhota [Husí Lhota][71] sind hochstämmig, schütter und haben trockenen Boden. Der Wald bey Auhelnitz [Úhelnice] ist hochstämmig und zugleich gebüschig, hat nebst zwey morastigen Teichen hin und wieder Sümpfe. Der Wald bey Martinowitz [Martinovice] ist sumpfig, der bey Bechow [Bechov] ist anfangs gebüschig, hin und wieder sumpfig, am Ende gegen Ober Pautzen [Horní Bousov] zu auch etwas untermischt hochstämmig, kan ohne die durchgehende[n] Wege mit Colonnen nicht traversirt werden. Der Wald zwischen Langlhota [Dlouhá Lhota] und Rausinow [Rousínov] ist dick gebüschig mit hochstämmigen Holtz untermischt, hat im Sommer festen Boden. Der Wald Hussak bey Ržittonitz [Řitonice] ist gebüschig, felsig und voller Rißе.

Der Wald über Ržittonitz [Řitonice], so bey Wyschopol [Vlčí Pole] Kržižanek heißet,[72] ist anfangs schütter und hochstämmig, weiter hinein aber dicht gebüschig, hat hin und wieder Sümpfe und kan ohne die durchgehende[n] Wege nicht passirt werden.

Der Wald Splateni bey Sparschenetz [Spařence] und die bis Schalanta [Šalanda] fortlauffende bewaldete Anhöhen sind dicht bebüscht, haben zu beyden Seiten Gründe und Sümpfe und sind bey üblem Wetter impracticable. Der Wald bey Neudorf [Nová Ves] ist schütter, voller Gründe und zu Pferd impracticablen Steinfelsen.

Der Wald Holl[73] bey Kamenitz [Kamenice] und jene zwischen Srbsko [Srbsko], Kost und Dobschitz [Dobšice] sind voller hügelfelsiger Gründe und Waßerrißе, daher ohne die ordentlichen doch größtentheils schlechten Wege impracticable, obwohl sie meistens nur schütter bebüscht und bewaldet sind.

Der Berg Wepsko,[74] Sect. 43, ober Sakopan [Zakopaná] ist dicht bebüscht.

Moräste

[Moräste] hat es in dieser Section viele, folgende sind beständig, als zwischen dem Wolleschower[75] und Koprniker Teich,[76] in dem Wald Auhelnitz, die Wiesen

---

70 Les na vrchu Bába u Horních Stakor, 362 m n. m.

71 Lesy u Dolních Stakor a Husí Lhoty.

72 Les Křižánky.

73 Žehrovský les.

74 Vrch Vepřsko u Branžeže, 363 m n. m.

75 Zaniklá vodní plocha v obci Buda, části Bakova nad Jizerou.

76 Zaniklá vodní plocha u Kněžmostu.

bey Lang Lhota [Dlouhá Lhota] werden oft überschwemmt, die Wiesen bey Wobruwetz [Obrubce], Wobrubi [Obruby], Semin [Semín], Drlina [Drhleny], Kost und Hinter Soletz [Soleček], die Fasangärten bey Lang Lhota [Dlouhá Lhota], die Wiesen zwischen Branschesch [Branžež] und Fürstenbruk [Kněžmost], das Thal von Neudorf [Nová Ves] bis Suhrowitz [Suhrovice] und so weiter bis Fürstenbruk [Kněžmost].

Im Sommmer trocknen folgende aus als die Wiesen bey Matrowitz [Matrovice], Koprnik [Koprník], Sukorat [Sukorady], Kdanitz [Kdanice], Malobratrzitz [Malobratřice], Branschesch [Branžež] und Suhrowitz [Suhrovice].

Teiche

Unter den vielen Teichen, so in dieser Section befindlich, sind folgende sandig und trinkbar, als bey Trentschin [Trenčín] und Wessely [Veselá], der große Teich bey Buda,[77] die Teiche bey Beitzin [Býčina], der Koprniker Teich,[78] Plasser Teich,[79] die Teiche bey Ober- [Horní Stakory] und Unter Staker [Dolní Stakory], Wobruwetz [Obrubce] und Martinowitz [Martinovice], die großen Teiche bey Rohatzko [Rohatsko], der Bechower Teiche,[80] die Teiche bey Kost[81] und Wesetz [Vesec u Sobotky] und die großen Teiche bey Unter Pautzen [Dolní Bousov].[82]

Die welche morastigen Grund haben, sind folgende: der Wolleschov[83] und Studenka Teiche,[84] die kleinen Teiche bey Buda, Sukorat [Sukorady], Matrowitz [Matrovice], Langlhota [Dlouhá Lhota] und Petkow [Petkovy], die drei kleinen Teiche bey Rohatzko [Rohatsko], die Teiche bey Trni [Trní], Kdanitz [Kdanice], Malobratrzitz [Malobratřice], Fürstenbruk [Kněžmost], Drlina [Drhleny], Skopan [Zakopaná], Neudorf [Nová Ves], Branschesch [Branžež], Suhrowitz [Suhrovice] und Wischopol [Vlčí Pole]. Diese Teiche haben zwar alle für Pferde trinkbares Waßer, wegen Morast aber kan in dieselbe nicht wohl hineingeritten werden.

Berge und Anhöhen

Das Gebürge Baba [Bába][85] bey Staker [Horní Stakory], so oben bewaldet und seitwärts befeldet ist, hat viele Hügel, sandigen Boden und dominirt seine Ge-

---

77 Snad rybník Pátek.
78 Zaniklá vodní plocha u Kněžmostu.
79 Zaniklá vodní plocha u Židněvse.
80 Zaniklá vodní plocha u Bechova.
81 Bílý a Černý rybník u hradu Kost.
82 Červenský rybník aj.
83 Zaniklá vodní plocha u obce Buda.
84 Také *Studensky Teiche*. Zaniklá vodní plocha u obce Násedlnice.
85 Bába, vrch u Horních Stakor, 362 m n. m.

gend. Man kan von demselben die Gegenden bis gegen Münchengratz [Mnichovo Hradiště], Brzesno [Březno] und gegen Jung Buntzlau [Mladá Boleslav] observiren. Über dasselbe gehen zwey schlechte Wege nach Prelow [Brejlov] und Kosmanos [Kosmonosy], Sect. 58.

Das Gebürge zwischen Fürstenbruk [Kněžmost], Soletz [Solec], Kost und Rowen [Roveň] ist größtentheils bewaldet, voller Hügel und Steinklippen, felsigen auch morastigen Gründen, von denen äußere Anhöhen bey Fürstenbruk [Kněžmost] und Soletz [Solec] kan man die Gegenden von Bakofen [Bakov nad Jizerou] gegen Brzesno [Březno] und Unter Pautzen [Dolní Bousov] übersehen und auf den Anhöhen herwärts von Kost und bey Neprzewitz [Nepřívěc] die Gegenden von Sobotka observiren.

Die zwei Hügel Horka [Horka][86] und Calvaria [Kalvárka][87] dominiren das Feld gegen Bakofen [Bakov nad Jizerou] und Wessely [Veselá].

Die Anhöhe Scheborsko, wo die Kirche steht,[88] ist dominirend. Man kan von derselben bis in die Gegenden von Furstenbruk [Kněžmost] schauen, auch vieles gegen Brzesno [Březno] und Unter Pautzen [Dolní Bousov] übersehen.

Die Anhöhe Skatzko [Skašov?] dominirt die Gegend von Langlhota [Dlouhá Lhota], die Anhöhe hinter Rohatzko [Rohatsko] dominirt Unter Pautzen [Dolní Bousov] und der Humbrechtsberg [Humprecht] Sobotka.

Das Gebürge bey Sparschenetz [Spařence] und Skurzina [Skuřina] dominirt die Gegenden von Unter Pautzen [Dolní Bousov] und Sobotka, welche man von da observiren kan.

Außerdem gibt es in dieser Section noch viele geringere jeden Orts bemerkte Anhöhen, die aber hier in keine Betrachtung kommen.

Landstraßen

Die Landstraße von Prag [Praha] und Nimburg [Nymburk] nach Turnau [Turnov] und Reichenberg [Liberec] geht durch diese Section über Rzittonitz [Řitonice], Unter- [Dolní Bousov] und Ober Pautzen [Horní Bousov], bey Dobschin [Dobšín] und Kamenitz [Kamenice] vorbey, durch Srbsko [Srbsko] und Sakopan [Zakopaná], oder auch hart neben hin. Die Fuhrstraße von Liban [Libáň] nach Turnau [Turnov] geht über Markwatitz [Markvartice], Spischowa [Spyšová], Sobotka und Neprziwetz [Nepřívěc].

---

[86] Vrch Horka u Mnichova Hradiště, 310 m n. m.

[87] Vrch Kalvárka u Bakova nad Jizerou, 241 m. n. m.

[88] Všeborsko, lokalita u obce Obrubce s kostelem Nejsv. Trojice.

Die Fuhrstraße von Sobotka nach Reichenberg [Liberec] über Wesstz [Vesec u Sobotky], Semtin [Semtiny], Kost und Srbsko.

Die Landstraße von Gitschin [Jičín] über Sobotka nach Jung Buntzlau [Mladá Boleslav] geht durch Stankowa Lhota [Staňkova Lhota], Sobotka, Ober Pautzen [Horní Bousov], Wobruwetz [Obrubce], Martinowitz [Martinovice], Sukorat [Sukorady], Judendorf [Židněves] und Plass [Plazy] links vorbey, in die 58. Section.

Die Fuhrstraße von Liban [Libáň] nach Münchengratz [Mnichovo Hradiště] durch Selenska Lhota [Zelenecká Lhota], Wischopol [Vlčí Pole], Unter Pautzen [Dolní Bousov], Ober Pautzen [Horní Bousov], Vorder Soletz [Solec], Schantow [Žantov], Fürstenbruk [Kněžmost] und Bossin [Boseň].

Die Landstraße von Jung Buntzlau [Mladá Boleslav] nach Münchengratz [Mnichovo Hradiště] geht durch Trentschin [Trenčín] und Wessely [Veselá].

Alle diese Straßen sind in Sommer gut und können mit Artillerie befahren werden, im Winter aber sehr bös und zumahl in den untern Gegenden der Section an vielen Stellen grundlos. Die Infanterie kann auf allen diesen Straßen bey gutem Wetter meistentheils zugweis marchiren.

SEKCE 60

Die Gegend dieser Section ist überhaupt bey üblem Wetter zu Märchen und Operationen wie auch zur Passage mit schwehrem Fuhrwerke sehr beschwehrlich. Der Boden ist fast überall sehr lettig und lecker, nur bey Tžemischl [Čímyšl], Knischnitze [Kněžnice] so dann bey Ždiar [Žďár] und Krsmole [Krsmol] herum mit Sand vermischt, um Gitschin [Jičín] in den mehresten Gegenden im Winter grundlos. Die gebürgigen Gegenden zwischen Bradda [Brada] und Draskowitz [Troskovice], dann oben bey Koschow [Košov], Kumburg [Kumburk] und Austi [Ústí] herum sind felsig und ist einig mit untermischten sumpfigen Gründen, doch sind die Landstrassen von Gitschin [Jičín] nach Sobotka, Turnau [Turnov], Neu Paka [Nová Paka], Jaromirž [Jaroměř] und Königgrätz [Hradec Králové] durch vielfällige Reparatur die mehreste Zeit des Jahrs für eintzelne schwere Wägen, aber nicht für einen großen Train brauchbar, wie wohl im Winter allemahl beschwehrlich, im trockene Sommer zwar sind diese Wege gut, ein eintziger ausgiebiger Regen aber verdirbt solche auf acht auch vierzehen Täge.

Die viele gebürgige, unwegsame, zum Theil felsige Waldungen, dann die morastigen Bäche, sumpfigen Wiesen und Teiche verhinderen in dieser Gegend die militairischen Operationen außerhalb denen Landstrassen oder machen doch wenigstens solche sehr beschwerlich. Zu Bedeckung der gebürgigen Ge-

gend zu beyden Seiten des Kumburger Waldes und deren rechts und links vorbey und durchgehenden Wegen und Straßen [und genau] von Starkenbach [Jilemnice], Lomnitz [Lomnice nad Popelkou] etc. findet ein Observations Corps auf den Anhöhen von Brdo [Brdo] und bey Ždiar [Žďár] ein bequemes und vortheilhaftes Lager.

Flüsse

In dieser Section sind keine nahmhafte Flüsse, aber destomehr Bäche, worunter die Czidlina,[89] der grösste und stärkeste ist; dieser Bach hat von Zamezy [Zámezí] aus meistens sumpfige Wiesen morastigen Grund und kan fast nirgens ohne Dämme und Brücken zu Pferde passirt werden.

Mit denen übrigen Bächen verhält es sich fast ebenso, nur die kleinen Bäche bey Tžimischl [Čímyšl], Libun [Libuň], Pržichwoy [Příchvoj], Stidla [Štidla], Zamosti [Zámostí], Aubislawitz [Úbislavice], Plauschnitz [Ploužnice] und Austi [Ústí] sind im Sommer nebst ihren Wiesen zu Pferdt traversable, alle übrige aber können ohne Damm und Brücken nicht passirt werden.

Hohlwege

Weil der Boden in dieser Section grösstentheils sehr lettig ist, so sind die Hohlwege (wovon jedoch die mehresten nur sehr kurtz) bey naßem Wetter überaus beschwerlich. Folgende sind im Sommer practicable, als: vor Libun [Libuň] in der Landstrasse zu allen Zeiten; von Natzlaw [Nadslav] nach Stidla [Štidla]; von Czeikowitz [Čejkovice] nach Podhrady [Podhradí] und Neu Wellisch [Veliš], die Landstrasse bey Unter Lochow [Dolní Lochov] zu allen Zeiten, von Czidlina [Cidlina] nach Koschow [Košov], von Carthaus [Valdice] nach Eisenstatt [Železnice], bey dem kleinen Gitschiner Teich zwischen der Vorstadt und dem Galgenberg,[90] in und bey Popowitz [Popovice] (der zwischen den dasigen zwey Mayerhöfen aber nur in sehr trockenem Sommer), von Studian [Studeňany] nach Radim, der enge Weg oder Pass bey Skalka und der Hohlweg durch Nieder Neudorf [Dolní Nová Ves].

Die zu allen Zeiten mit schweren Wägen impracticablen sind folgende als: von Podhrady [Podhradí] nach Bržezina [Březina], von Lhota Schelesnitze [Bradlecká Lhota] aus sehr steinig, von Sezbož oder Zbožy [Zboží] nach Augestl [Újezdec] steinig, von Sirženiow [Syřenov] nach Aujest [Újezd] sehr steinig. Diese letztere drei werden öffters von Regen starck ausgerissen und verderben.

---

[89] Řeka Cidlina.

[90] Snad rybník Šibeňák.

Wälder

Die Wälder zwischen Droskowitz [Troskovice], Hrdonjowitz [Hrdoňovice], Bradda [Brada], Ober Lochow [Horní Lochov] und Mladjegow [Mladějov], dann die Wälder bey Koschow [Košov], Tabor [Tábor], Kumburg [Kumburk] und Bradletz [Bradlec] sind felsig, voller größtentheils sumpfigen Gründe und Racheln und die Wege so durchgehen, sind außer denen Landstraßen überhaupt schlecht, im Winter mit schwehrem Fuhrwerck impracticable.

Die andern Waldungen bey Sagakur [Zajakury], Natzlaw [Nadslav], Podhrady [Podhradí], Iwan [Jivany?], Luschan [Lužany] und Držewenitz [Dřevěnice] sind zwar nicht so felsig, doch ebenfalls voller sumpfigen Gründe und größtentheils dicht gebüssig mit untermischten hochstämmigen Holtz bewaldet, so daß man durch alle diese Wälder ohne die durchgehende ordentliche Wege zu Pferd nicht kommen kan.

Moräste

Wenn man die Gegend dieser Section im üblen Wetter betrachtet, so ist dieselbe durchaus morastig, absonderlich um Gitschin [Jičín] herum. Die Wiesen sind fast durchgehens sumpfig. Von solchen ist anzumercken, daß die Wiesen von Jawornitz [Javornice] bis Aujest [Újezd pod Troskami], imgleichen bey Podleschtina [Leština] und Batin [Batín], zwischen St. Trinitatii [U Svaté Trojice][91] und Brzezina [Březina], bey Wostruschna [Ostružno] und Wohawetz [Ohaveč], die sämmtlichen Wiesen an der Czidlina[92] hinab, ferner die Wiesen zwischen Studian [Studeňany] und Aulibitz [Úlibice], bey Tuschin [Tužín] und Stepanitz [Štěpanice] beständig morastig sind und niemahls ohne Dammen und Brücken zu Pferd traversirt werden können.

Die übrigen Wiesen trocknen im späten Sommer, wenn es eine Zeitlang nicht regnet, aus und werden so dann zu Pferd practicable, doch höret dieses bey jedesmahligen anhaltendem Regen wieder auf.

Teiche

Die Teiche bey Aujest [Újezd pod Troskami], Mladjegow [Mladějov], der unterste bey Hubojeda [Hubojedy], Drschtekry [Drštěkryje], Samschin [Samšina],[93] die Teiche zwischen Zamezy [Zámezí] und Dobrawitz [Doubra-

---

91 Lokalita dobově zvaná „V Lázních" s kaplí Nejsvětější Trojice u Ostružna.

92 Řeka Cidlina.

93 Dnes zaniklé vodní plochy.

vice],[94] die kleinen Teiche bey Gitschin [Jičín][95] und dem Carthäuser Thiergarten,[96] bey Radim[97] und Aulibitz [Úlibice][98] haben zwar morastigen Grund, jedoch für Pferde trinkbares Waßer, welche aber nur an einigen Stellen hinein geritten werden können.

Die übrigen Teiche bey Zamosti [Zámostí], Scholib [Všeliby], Podleschtina [Leština], Battin [Batín], Brzezina [Březina] und Zamezy [Zámezí],[99] die grosse Teiche bey Gitschin [Jičín],[100] Dworetz [Dvorce][101] und Studian [Studeňany][102] haben starck morastigen Grund, zwar für Pferdetränck taugliches Waßer, dieselbe aber können zur Tränck nicht leicht hineingeritten werden.

Die Teiche bey Studian [Studeňany][103] dörren im trocknen Sommer zuweilen gar aus, die übrige haben meistens frisches, klares und folglich vor Menschen trinckbares Waßer.

Wenn der Damm bey Paržizek [Pařízek] oder bey einem daran weiter untenliegenden Teichen gesperet wird, so kan das Thal bis Samschin [Samšina] und über Zamosty [Zámostí] unter Waßer gesetzt werden, welches um so ehender geschieht, wenn man die kleinen Teiche bey Samschin [Samšina], Drschtekry [Drštěkryje] und Zamosti [Zámostí][104] mit zu Hülf nimmt. Von Ablaßung deren Teiche, welche in die Czidlina[105] fließen, wird sich in der 77. Section mit mehrer Bequemlichkeit reden laßen.

Berge und Anhöhen

Diese Section hat unzählig viele Anhöhen. Die vornehmsten davon sind folgende: die Anhöhe von St. Petri Kirch dominirt gegen Tžimischl [Čímyšl] und Iwan [Jivany],[106] die zähn Anhöhe im Wald bey Ober Lochow [Horní Lochov],[107] auf welche man nur zu Fus kommen kan, ist dicht bewaldet und läßt sich nichts deutlich decouvriren. Von der oben nannten Braddaer Anhöhe[108] kan

---

94 Snad rybníky na Doubravickém potoce.
95 Snad rybníky Šibeňák, Hádek a Kníže.
96 Valdická obora při Valdštejnově letorádku s loggií.
97 Dnes zaniklá vodní plocha.
98 Dnes zaniklá vodní plocha.
99 Dnes zaniklé vodní plochy.
100 Rybník Porák aj.
101 Dvorecký rybník.
102 Dnes zaniklé vodní plochy.
103 Dnes zaniklé vodní plochy.
104 Dnes zaniklé vodní plochy.
105 Řeka Cidlina.
106 Pravděpodobně vrch nad lokalitou Svatý Petr u Libuně, 388 m n. m.
107 Prachovské skály.
108 Vrch Brada, 439 m n. m.

man die Gegend um Gitschin [Jičín], dann die Landstraße von Gitschin [Jičín] nach Sobotka und Turnau [Turnov] observiren. Der hohe kahle Berg bey Střehlitz [Křelina][109] entdeckt eine große Gegend, doch kan man wegen Waldungen und coupirten Terrein nichts Deutliches ausnehmen. Die Anhöhen von Loretto[110] und Alt Wellisch[111] sind bequem die Landstraße von Gitschin [Jičín] nach Liban [Libáň], und Sobotka, wie auch die Gegend von Gitschin [Jičín] und Lochow [Horní a Dolní Lochov] zu observieren, auch ober Liban [Libáň] gegen Prodaschitz [Prodašice] und Rozdialowitz [Rožďalovice] die Land zu entdecken. Der Eisenberg[112] dominirt Eisenstatt [Železnice] und seine Gegend umher, der Berg Sebin,[113] welcher noch höher als der Eisenberg [ist], dominirt solchen und die Carthaus [Valdice], wie auch das sogenannte Waldchen oder bebüschte Anhöhe,[114] welche Gitschin [Jičín] dominirt, und übersiehet zugleich die Gegenden von Eisenstatt [Železnice], Sobieras [Soběraz], Luschan [Lužany] und gegn Popowitz [Popovice]. Der Berg Tabor[115] dominirt alle Anhöhen umher, von demselben kan man die Gegenden von Gitschin [Jičín] und Lomnitz [Lomnice nad Popelkou] beschauen. Der Berg Holeg Kopecz[116] in Sect. 61 ist der höchste in der Gegend bey Luschan [Lužany], der Mühlberg[117] bey Staw [Stav], die Anhöhe des Dorfes Sobiras [Soběraz],[118] der Bradletzer Schloßberg [Bradlec] und Ziegenruken,[119] der Berg bey Welhanje [Lháň?],[120] der Kalchgrubenberg bey Tuschin [Tužín],[121] der Büttnerberg[122] bey Aubislawitz [Úbislavice] und der Kirchbuschberg[123] bey Stepanitz [Štěpanice] dominiren ihre Ortschafften und nahe umliegende Gegenden. Von dem Kumburger Berge[124] kan man sehr weit sowohl in das Gebürge als auch in das ebene Land hineinsehen.

---

109 Holý vrch, 372 m n. m.
110 Vrch Loreta, 400 m n. m.
111 Vrch Veliš, 429 m n. m.
112 Vrch Železný, 370 m n. m.
113 Vrch Zebín, 399 m n. m.
114 Vrch Čeřovka, 331 m n. m.
115 Vrch Tábor, 678 m n. m.
116 Holý kopec, nezjištěná lokalita, snad kóta 451 m n. m. severně od Lužan.
117 Nezjištěná lokalita.
118 Nezjištěná lokalita.
119 Snad vrch Kozinec, 468 m n. m.
120 Nezjištěná lokalita.
121 Nezjištěná lokalita.
122 Nezjištěná lokalita.
123 Nezjištěná lokalita.
124 Vrch Kumburk, 642 m n. m.

Landstraßen

Von Gitschin [Jičín] nach Prag [Praha] geht über Czeikowitz [Čejkovice] durch einen Hohlweg den berghinauf und über Neu Wellisch [Veliš] die neue u[nd] bey Podhrady [Poděbrady] vorbey die alte Landstraße, durch Bukwitz [Bukvice] auf Liban [Libáň] und so weiter, diese Straße ist im Sommer gut, im Winter aber impracticable, als dann muß das schwehre Fuhrwerck den Weg über Sobotka nehmen. Die von Gitschin [Jičín] nach Sobotka und so weiter nach Jung Buntzlau [Mladá Boleslav] und von da auf Prag [Praha] und rechts auf Melnik [Mělník] führet, geht bey Hollin [Holín] vorbey über einen Damm, der durch Felder und Moräste geführt und der Weg allda neu gemacht ist, dann durch Woharžice [Ohařice] und bey Schalanta [Šalanda] vorbey. Diese Landstraße ist zwar zu allen Jahreszeiten für schweres Fuhrwerck practicable, jedoch da, wo der gemachte Weg oder Chaussée aufhöret, im Winter beschwehrlich. Aus dieser gemachten Straße theilet sich bey Hollin die alte Straße, welche durch Wohawetz lauft, und kommt über Unter Lochow wieder mit der neuen zusammen.

Die Landstraße von Gitschin [Jičín] nach Turnau [Turnov] über Chbelnitz [Kbelnice] theilet sich jenseits des Braddaer Berges[125] in tzwey Theile, eine über Podulschi [Podůlší] und Ginonitz [Jinolice], der andere läßet Podulschi [Podůlší] links und geht an den vorwärts liegenden Wirtshause vorbey. Beyde kommen vor Ober Knischnitze [Hoření Kněžnice] wieder zusammen, sodann durch Libun [Libuň] und Aujest [Újezd pod Troskami]. Diese Straße ist bis Knischnitze [Kněžnice] im Winter sehr beschwehrlich, von da an aber etwas beßer und im Sommer gut. Schwere Wägen passiren zu allen Jahreszeiten wiewohl im Winter gedoppeltes Vorspann nötig ist. Aus dieser Straße theilet sich vor Ober Knischnitze [Hoření Kněžnice] der Landweg nach Rowensko [Rovensko pod Troskami] in Sect. 44 durch Unter Knischnitze [Dolní Kněžnice] und durch den Wald bey Hollenitz [Holenice] vorbey, ist nur im Sommer für schwehres Fuhrwerck brauchbar. Die Straße von Gitschin [Jičín] nach Lomnitz [Lomnice nad Popelkou] geht neben der Carthaus [Valdice] vorbey, über Eisenstatt [Železnice], Lhota [Bradlecká Lhota] und Plauschnitz [Ploužnice], oder über Sobiras [Soběraz], Augest [Újezdec] und Neudorf [Nová Ves nad Popelkou], oder auch über Diletz [Dílce], Zamezy [Zámezí], Czidlina [Cidlina] und Koschow [Košov]. Von dieser dreyen ist die über Sobiras [Seběraz] die beßte und im Winter zur Noth für schwehres Fuhrwerck brauchbar, die andere zwey sind nur im Sommer für solches practicable. Die Post-Straße von Gitschin [Jičín] nach Neu Paka [Nová Paka] und so weiter geht durch Studian

[125] Vrch Brada, 439 m n. m.

[Studeňany], Držewenitz [Dřevěnice] und Staw [Stav], geht bey der kleinen Kirche S[anc]t[i] Pet[ri] et Pauli[126] vorbey. Diese Straße ist im Winter oft sehr schlecht, dahero zu solchen Zeiten die Postwägen über Sezbož [Zboží] zu fahren schlagen. Die Landstraße von Gitschin [Jičín] nach Jaromirz [Jaroměř] und so weiter ins Glätzische [Kladsko], item von Horžitz [Hořice v Podkrkonoší] nach Königgratz [Hradec Králové] geht bey Robous [Roboušy] vorbey durch Aulibitz [Úlibice] und Luschan [Lužany], ist wie die andere im Sommer gut, im Winter sehr beschwehrlich.

Wann bey diesen Straßen angemerckt werden, daß solche zum Theil auch im Winter mit schwerem Fuhrwerck befahren werden können, so ist solches von eintzeln Wägen zu verstehen. Ein großer Train von Artillerie oder von andern schwehren Wägen aber würde hier im Winter nicht fortkommen, sondern größtentheils stecken bleiben.

EDIČNÍ POZNÁMKA

Texty byly transliterovány, upravena byla pouze interpunkce a vynechána podtržení. Nejednotnost v ortografii a chyby nejen oproti současnému ale i dobovému pravopisu a neobratnost ve vyjadřování jsou způsobeny jednak různými písaři, kterým byla svěřena finalizace popisů území v jednotlivých sekcích, jednak tím, že pravděpodobně většina z nich ani nebyla rodilými mluvčími němčiny. Nebyli nejspíše ani rodilými Čechy a neznali do hloubky region, což ovlivnilo zápis toponym. Autoři navíc pocházeli pravděpodobně z různých koutů habsburské monarchie, což mělo vliv na jejich orientaci v terénu (zajímavé je sledovat strategii v popisování území i bližší určování lokalit zpřesněním polohy vůči jinému místu). V tomto ohledu by se pravděpodobně rozcházeli s místními, každodenním životem s krajinou obeznámenými lidmi, nebo s topografy-učenci, postupujícími při popisu krajiny zpravidla podle územně správních celků.

I když toponyma lze v drtivé většině, někdy za pomoci mapy a logiky postupu terénem při popisu určit,[127] zůstávají pro další bádání ojedinělé nejasnosti.[128]

---

[126] Kostel sv. Petra a Pavla v lokalitě U Kostelíčka, 1,5 km JV od Stavu.

[127] Pro určování toponym byly využity zejména Základní mapa České republiky, 1:50.000; Turistická mapa [online]: mapy.cz; Mapa druhého vojenského mapování [online]: oldmaps.geolab.cz; Hodnocení území na bývalých rybničních soustavách (vodních plochách) s cílem posílení udržitelného hospodaření s vodními a půdními zdroji v ČR [online]: https://heis.vuv.cz/data/webmap/isapi.dll?map=mp_historickerybniky&lon=15.4786761&lat=49.8138686&scale=2311170; MENCL, Jaroslav. *Rybniční hospodářství na Jičínsku*. Rukopis. Státní oblastní archiv v Zámrsku – Státní okresní archiv Jičín, fond Mencl Jaroslav, kart. 2, inv. č. 46.

[128] Za pomoc s přípravou této edice děkuji kolegům Janu Kahudovi a Ivo Navrátilovi.

NÁLEZ ZE SCHRÁNKY V PODSTAVCI POMNÍKU F. L. RIEGRA V SEMILECH

Jana Chocholoušková – Dagmar Jelínková – Ivo Navrátil

NÁLEZOVÉ OKOLNOSTI

V roce 2018 si Semily připomínaly 200. výročí narození svého velkého rodáka, Františka Ladislava Riegra (1818–1903). Při této příležitosti byl také očištěn jeho bronzový pomník, vytvořený v roce 1928 akademickým sochařem Ladislavem Šalounem a instalovaný na Riegrově náměstí. Odhalen byl s velkou slávou 8. července 1928 za účasti členů Riegrovy rodiny, politické reprezentace a tisíců občanů.

O něco dříve, v neděli 4. března, byl položen základní kámen budoucího pomníku. Slavnostní projev pronesl ve výroční den Riegrova úmrtí, v předvečer události, historik Karel Stloukal na téma *„F. L. Rieger jako průkopník české samostatnosti"*. Přednáška byla součástí akademie, v níž pěvecký a hudební odbor Sokola přednesl Smetanův *Slavnostní sbor* a Riegrovu *Kovářskou*, zahrál Smetanovu *Hubičku* a Dvořákovu *Novosvětskou*. Slavnostním řečníkem při kladení základního kamene byl předseda Národní rady československé poslanec Adolf Prokůpek. Základní kámen byl výrazně označen a pod něj byly do uzavřené schránky vloženy mince, fotografie, pamětní tisky, medaile a listiny.[1]

Klíč od schránky byl nedávno objeven ve Státním okresním archivu Semily, v archivním fondu Volné sdružení přátel F. L. Riegra v Semilech. Za účasti představitelů města v čele se starostkou Bc. Lenou Mlejnkovou, pracovníků Muzea a Pojizerské galerie, Státního okresního archivu Semily, zástupců tisku,

[1] O stavbě pomníku podrobněji pojednal NAVRÁTIL, Ivo. Riegrův pomník v Semilech. In: *Z Českého ráje a Podkrkonoší.* Supplementum 8. František Ladislav Rieger a česká společnost 2. poloviny 19. století: sborník referátů z vědecké konference konané ve dnech 25. a 26. dubna 2003 v Semilech. Semily: Státní okresní archiv, 2003, s. 308–320. ISBN 80-86254-08-9. Nalezené zbytky novin nesly datum 3. března 1928, kdy bylo připomínáno 25. výročí Riegrova úmrtí.

Otevření schránky v podstavci pomníku 3. 10. 2018. Foto Milan Rieger.

rozhlasových a televizních stanic bylo odpoledne 3. října 2018 přikročeno k vyjmutí základního kamene a poté i schránky z měděného plechu. Úkolu se ujal zkušený restaurátor kamene MgA. Pavel Roleček z Pardubic. Pro zkorodovanost zámečku (propadl se dovnitř) nebylo nakonec možné klíč použít, a tak byla schránka se vší opatrností ve spoji rozříznuta a otevřena. K velkému zkla-

Původní měděná schránka, uložená dnes v Muzeu a Pojizerské galerii v Semilech.

mání publika však byla uvnitř objevena jen beztvará vlhká hmota nevábného vzhledu. Přítomní archiváři ji zabalili do bublinkové folie a vložili do dřevěné bedýnky, v níž byla následujícího dne svěřena do odborné péče restaurátorkám Mgr. Janě Chocholoušková a Dagmar Jelínkové ve Státním okresním archivu v Liberci.

POPIS A ODBORNÉ OŠETŘENÍ NÁLEZU

Na první pohled se obsah jevil jako poměrně kompaktní kvádr o velikosti cca 250 x 160 x 65 mm, odpovídající rozměrům schránky, silně provlhčený a zanesený naplavenými nečistotami (písek, bláto, popel apod.).

Hmota objevená ve schránce, přenesená do restaurátorské dílny SOkA Liberec.

Při podrobnějším průzkumu byly identifikovány fragmenty plátna a dalších textilií, kus pergamenu, plakáty, soudobé noviny s články o osobnosti F. L. Riegera, pamětní dokumenty z místních škol, písemnosti uložené v malých obálkách, plakáty a dobové mince v usňovém pytlíčku. Jednalo se o mince v hodnotách 5 Kč, 1 Kč, 50 hal., 20 hal. 10 hal. a 5 haléřů, všechny po třech kusech. Dále byl nalezen pamětní svatováclavský dukát o průměru 19,75 mm, datovaný 1926.

Dokumenty byly složené tak, aby se vešly do schránky, některé byly převázány motouzem. Funkce nalezeného plátna nebyla zjištěna, snad mělo chránit dokumenty před poškozením.

Zbytky dobových novin, nalezené ve schránce. Foto Jana Chocholoušková.

Mince byly částečně zkorodované a znečištěné, papírové dokumenty vlhké a slepené, na obvodu měla směs papíru s naplaveninami kašovitý charakter. Rozlistování jednotlivých dokumentů bylo velmi obtížné, protože byly z důvodu dlouhodobě působící vlhkosti křehké a v tahu se lámaly.

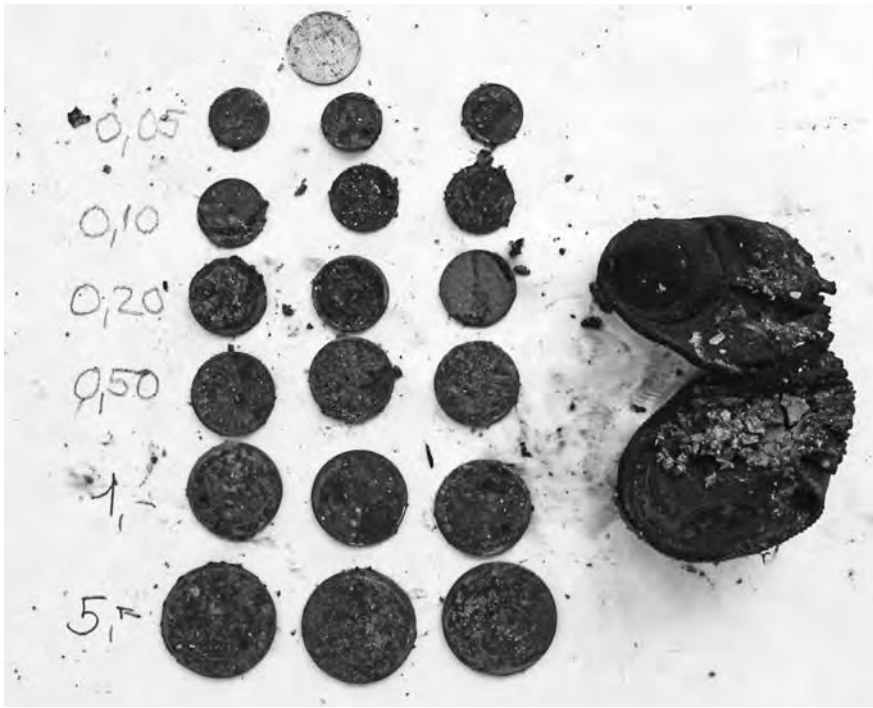
Nalezeno bylo rovněž pět dobových plakátů k Riegrovým výročím a slavnostem. Foto Jana Chocholoušková.

Pergamen byl znečištěný, potrhaný a poškozený, vlivem dlouhodobého působení vody smrštěný, vykazující značné ztráty.

Na materiálech nebyla zaznamenána plíseň, jen znečištění a rozpad vlivem vlhkosti.

Z důvodu uchování materiálů byl obsah schránky vložen do dezinfekční komory a ponechán v parách n-butylalkoholu.

Mince byly čištěny pomocí koupele v destilované vodě, případně s přidáním jedlé sody. Mechanické čištění probíhalo pomocí kartáčků a skalpelu. U některých mincí byl k čištění použit Chelaton III. V průběhu zákroku probíhala u mincí kontrola pH pomocí lakmusových papírků. Na závěr byly mince důkladně vysušeny a uloženy v krabičce.

Nález mincí a pamětního dukátu v koženém váčku. Foto Jana Chocholoušková.

Papírové dokumenty byly podle možností rozlistovány, nafoceny a po dohodě se SOkA Semily byly alespoň některé vybrané dokumenty vyčištěny, vysušeny, zpevněny japonským papírem a uloženy. Podařilo se zachránit pět kusů plakátů, čtyři fragmenty novin a fragmenty papírových dokumentů.

Přehled identifikovaných plakátů:

1) Vzpomínkový večer v sokolovně s přednáškou Karla Stloukala, 3. 3. 1928 (46,5 x 30 cm – 6 fragmentů)
2) Položení základního kamene pomníku Dr. F. L. Riegra ve dnech 3.– 4. 3. 1928 (70 x 59 cm – 18 fragmentů)
3) Představení *Slepý mládenec* od J. K. Tyla, 4. 3. 1928 (20 x 28 cm – 4 fragmenty)
4) Slavnostní večer a odhalení pomníku F. L. Riegra 7.–8. 7. 1928, koncert vojenské hudby (58,5 x 72 cm – 7 fragmentů)
5) Slavnostní odhalení pomníku F. L. Riegra 7.–8. 7. 1928 (104,5 x 59 cm ve dvou dílech – 20 fragmentů)

Nalezený pergamen byl po očištění identifikován jako zakládací listina pomníku. Očištěný a pokud možno narovnaný byl mezi netexy a plstí delší dobu vysoušen a lisován. Po vyrovnání byl doplněn pevným japonským papírem a dvojitou vrstvou tenkého barveného japonského papíru, z obou stran. Poté byl upraven do pravděpodobné původní velikosti: šířka 415 mm, výška 300 mm (zachovalo se jen 240 mm). Listina byla původně složena po šířce jedním skladem, na výšku třemi sklady, nyní je vyrovnána v deskách.[2]

Restaurované nálezy byly uloženy ve fondu Volné sdružení přátel F. L. Riegra v Semilech ve Státním okresním archivu Semily.

NOVÁ ČASOVÁ SCHRÁNKA

Město Semily nechalo neprodleně zhotovit novou, tentokrát již snad opravdu vodotěsnou schránku od firmy Šotek & Sirsch ze Světnova v okrese Žďár nad Sázavou, která se na tento žádaný artikl specializuje. Zhotovena je z nerezové ocele, s víkem uzavíraným šesti nerezovými imbusovými šrouby, mezi víkem a přírubou je silikonové těsnění. Výška válce je 255 mm a průměr 140 mm. Víko je opatřeno gravírovanými nápisy „*Semily 2018*" a „*200. výročí narození Dr. F. L. Riegra*".

[2] O nálezu přinesl zprávy denní tisk a další sdělovací prostředky, např. http://www.nasepojizeri.cz/semilsko-aktualne/z-pomniku-riegra-v-semilech-vyzvedli-schranku-je-v-peci-restauratorek/?aktualitaId=56185; https://liberec.idnes.cz/semily-schranka-pamatnik-rieger-pisemnosti-voda-f6c-/liberec-zpravy.aspx?c=A181010_112459_liberec-zpravy_jape; https://liberec.rozhlas.cz/poklady-ze-schranky-z-riegrovy-sochy-v-semilech-mince-noviny-zpravy-7639237.

Nová ocelová schránka, jež ponese poselství o dnešní době našim potomkům. Foto Otakar Kudrnáč.

Do schránky byly pro budoucí paměť uloženy nové dokumenty a 7. prosince za účasti představitelů města, občanů, školní mládeže a politikova prapravnuka Václava Macháčka-Riegra a jeho choti Hany slavnostně umístěny do schodiště pomníku. Základní kámen znovu zasadil Pavel Svoboda z firmy Kamenictví Český ráj v Sedmihorkách, jenž také opravil schodiště.

Předměty vložené do nové schránky:

- konzervátorská zpráva o nálezu ze schránky v podstavci pomníku F. L. Riegra v Semilech
- slovo starostky budoucím generacím
- seznam akcí k příležitosti výročí 200 let od narození Dr. F. L. Riegra
- tisková zpráva – pozvání na Setkání rodáků a přátel města Semil
- pamětní list ze Setkání rodáků a přátel Semil 23. 6. 2018
- seznam oceněných při příležitosti Setkání rodáků a přátel Semil – cena starostky
- pozvánka na vernisáž výstavy konané v Muzeu a Pojizerské galerii – *František Ladislav Rieger – největší semilský rodák*
- plakát – *Den oslav 200 let od narození Dr. Františka Ladislava Riegra a připomínka 115. výročí úmrtí*
- Semilské noviny z listopadu a prosince 2018
- pamětní mince k výročí 200 let od narození F. L. Riegra
- poštovní známka v hodnotě 27 Kč věnovaná F. L. Riegrovi
- dřevěná turistická známka
- turistická samolepka
- časopis ZŠ Dr. F. L. Riegra
- fotografie učitelského sboru ZŠ F. L. Riegra, logo školy
- pamětní list vydaný ZŠ F. L. Riegra
- pohlednice zámku Maleč – upoutávka na zpřístupněnou expozici o životě a díle F. L. Riegra a F. Palackého

ZÁVĚR

K poškození obsahu první schránky došlo pravděpodobně v důsledku navážek zeminy na nově budované náměstí, pro jeho ochranu před rozvodněnou Jizerou, čímž se terén zvedl až do úrovně schránky. Vlhkost se do ní mohla dostávat i při dešti nebo tání sněhu na schodišti pomníku.

Starostka města Bc. Lena Mlejnková s Václavem Macháčkem-Riegrem ukládá časovou schránku do podstavce Riegrova pomníku. Foto Otakar Kudrnáč.

3 Při bourání tzv. Střelnice v Turnově – sídla tamních ostrostřelců na jaře 2002 byla pod vstupním prahem do budovy nalezena rozbitá skleněná láhev, jež rovněž uchovávala pamětní záznamy. Také ty byly po ošetření předány do okresního archivu, podobně jako zápis o darech na opravu sochy P. Marie na náměstí v Libštátě (viz http://www.libstat.e-obec.cz/storage/uredni_deska/2017-24_zpravodaj_11-2017.pdf), objevený v jejím podstavci při restaurování sochy v roce 2017, nebo pamětní záznam nalezený na podzim 2019 při bourání hasičské zbrojnice čp. 3 v Lomnici nad Popelkou z roku 1899.

Podobné schránky se symbolickými poklady byly často zřizovány při zakládání veřejných staveb v 19. a na počátku 20. století.[3] Poklep ozdobným kladívkem na základní kámen býval velkou společenskou událostí a osoby poctěné tímto úkonem obvykle pronášely i nějaké moudro, přání nebo heslo.

Bylo by jistě záhodno, kdyby se zvláště při demolicích významnějších objektů postupovalo nanejvýš obezřetně, pod dohledem příslušného archeologa či archiváře. Semilská zkušenost by snad mohla vést i k preventivnímu odbornému průzkumu těchto schránek, pokud jsou přístupné bez nutnosti bourání – vždyť za deset let již může být pozdě. Materiály, které byly v době vzniku schránek k dispozici, jistě nepočítaly s uložením na stovky let, často v extrémních podmínkách. Zaletované makovice věží, uchovávající poselství z dávných staletí, byly mnohem bezpečnější, jak zjišťujeme při jejich opravách. Doporučeníhodné je uložit obsah otevřené schránky v některé paměťové instituci, ideálně v příslušném okresním archivu, aby nedocházelo k další degradaci písemných památek, téměř vždy je nezbytný zásah konzervátora. V každém případě je důležité archivovat soupis artefaktů ukládaných v časové schránce, nejlépe i s jejich fotodokumentací.

CHOCHOLOUŠKOVÁ, Jana – JELÍNKOVÁ, Dagmar – NAVRÁTIL, Ivo: F*und aus der Kassette im Denkmalsockel von F. L. Rieger in Semily*

Der Bericht schildert die Ermittlungen am Sockel vom Bronzedenkmal des Semiler Landsmanns František Ladislav Rieger von Ladislav Šaloun aus dem Jahre 1928. Es war eine unliebsame Überraschung, als sich unter Teilnahme der Öffentlichkeit und der Medien erwies, dass die Kassette, die hinter dem Grundstein zwar nicht ausgeraubt oder von Vandalen vernichtet, jedoch ernsthaft durch Nässe und wohl auch durch Hochwasser beschädigt war. Obwohl sich die obersten Schichten des Inhalts in eine stark durchnässte und degradierte Masse verwandelte, gelang es den Konservatorinnen aus dem Staatlichen Bezirksarchiv in Liberec (Reichenberg) sowie den kleinen Schatz von zeitgenössischen Münzen einschließlich eines Sankt-Wenzel-Dukats, als auch Bruchteile von Zeitungen, Plakaten, Zukunftsbotschaften von Schulkindern und sogar ein Stückchen Pergament mit der Gedenkschrift zu erringen.

(Übersetzt von Günter Fiedler)

DROBNOSTI

HISTORIE FIRMY BRATŘI PULCOVÉ, SEMILY

Ladislav Hrubý

Počátek firmy *Bratři Pulcové, Semily* musíme hledat v době hospodářské krize, konkrétně v létě 1930, kdy se vyučený truhlář ze Semil, Vilém Pulc, vydal hledat práci do Prahy. V srpnu 1930 získal místo tovaryše v druhé nejvýznamnější firmě na výrobu lyží a tenisových raket *Standard*, založené před pouhými dvěma lety Viktorem Steinem. Firma sídlila v Praze-Modřanech, čp. 794, a byla po *Thonetu* druhou firmou, která vyráběla v tehdejším Československu opravdu kvalitní tenisové rakety, se kterými hráli i přední českoslovenští hráči, například Ladislav Hecht nebo Marie Koželuhová.

Umění výroby zde učil zaměstnance firmy francouzský mistr, kterého si přivezl zakladatel firmy, protože francouzská produkce byla spolu s anglickou a německou na evropské špičce. Jeho nejznámějšími žáky byli Jaroslav Zajíc a Robert Storch, kteří po válce firmu odkoupili a přejmenovali na *Artis*.

Vilém Pulc pracoval ve firmě do května 1935, kdy na vlastní žádost ze *Standardu* po vzájemné dohodě odešel a Spole-

Zaměstnanci firmy „Standard", První zleva Jaroslav Zajíc, pozdější zakladatel firmy „ARTIS", druhý zprava Vilém Pulc.

čenstvím truhlářů ve Zbraslavi mu byla na základě výborného doporučení bývalého zaměstnavatele povolena činnost truhlářská.

Založil si firmu s názvem *Zenith – Slavie* a postavil si vlastní dílnu u domu svého tchána, rovněž v Praze-Modřanech, v čísle popisném 226. Tenisové rakety a lyže z jeho firmy si brzy našly své odběratele a již po prvních třech letech jí začaly být prostory v Modřanech malé.

Vilém se proto rozhodl přizvat ke spolupráci své dva bratry, Františka a Karla, a postavit v nelehké době počínajícího celosvětového konfliktu zcela novou továrnu v rodných Semilech. Neobešlo se to však bez obtíží. K povolení živnosti potřebovali souhlas místního Společenstva kolářů a to jim činnost nechtělo povolit s odůvodněním, že je *„v Semilech a okolí kolářů dosti a jejich* (bratří Pulců – poznámka autora) *tovární výroba by existenčně ohrozila menší výrobce sportovního náčiní, především lyží"*. Bratrům Pulcovým byla živnost povolena až po dobrozdání několika známých obchodníků sportovním zbožím, například pražských firem Sport O. Hořejší, Zach Sport, Robert Storch či pražského velkoobchodníka Antonína Horáčka, kteří v době války neměli možnost sportovní potřeby dovážet a řešením pro ně byla domácí výroba, a také na doporučení města Semil, které chtělo získat další pracovní příležitosti pro své domovské občany. Všichni obchodníci navíc vyzdvihovali vysokou kvalitu výrobků firmy *Bratří Pulců*, srovnatelnou i se zahraničím.

Dne 13. května 1939 požádali o stavební povolení a koncem roku 1941 byla továrna v dnešní Družstevní ulici čp. 358 dostavěna a po ročních průtazích 29. prosince 1942 zkolaudována. Výroba zde však již běžela od 1. ledna 1942, kdy dostali bratři, opět po několika průtazích, souhlas k provozování své živnosti.

Hrubá stavba továrny v Semilech.

Továrna v Semilech zaměstnávala přibližně 30 zaměstnanců (počty se měnily dle požadavků výroby) a vyráběla dřevěné tenisové rakety, označované etiketou *Bratři Pulcové, Semily*, umístěnou u držadla každé rakety.

Dále zde byly vyráběny, jako první u nás, unikátní technologií lepené lyže a pálky pro stolní tenis, a to vše v nezanedbatelném množství. V roce 1948 činil pololetní plán výroby 9 400 ks tenisových raket, 2 040 párů lyží a 8 000 ks pálek pro stolní tenis. Tenisové rakety a lyže si razily cestu především na sever Evropy – do Norska, Švédska a Dánska.

Ve firmě měli bratři rozděleny úlohy takto: Vilém se staral o výrobu a prodej. Karel, vyučený zahradník (pracoval např. v Lánech pro prezidenta T. G. Masaryka), měl na starosti výrobu a administrativu a František, vyučený zámečník, vyvíjel a vyráběl unikátní stroje pro výrobu raket a lyží.

Firma bratří Pulců byla při výrobě tenisových raket technologicky o malý kousek dál než ostatní výrobci, poněvadž pracovali s tzv. „dvouzákližkem". To znamená, že při každé operaci klížení získávali 2 identické polotovary budoucích tenisových rámů, které od sebe oddělili pouhým rozříznutím. Tato výroba byla náročnější na výběr používaného dřeva, poněvadž dřevěný rám je svou kvalitou závislý na speciálním postavení letokruhů, zvláště u tvrdých dřevin jako buk, jasan nebo habr. A ani struktura dřeva není stabilní, nese si už z doby růstu některé vady. Výběr upotřebitelného materiálu je tím značně ovlivněn a navíc je dále závislý na jeho následném předvýrobním ošetření. I přes tyto potíže získávali při své výrobě dva identické rámy, což bylo pro hráče unikum.

V době druhé světové války, přibližně od poloviny roku 1942, továrna musela výrobu sportovních potřeb výrazně omezit a vyráběla např. stoly pro použití na frontě a dřevěné jednokolové pracovní vozíky (tzv. „kolečka").

Karel Pulc. Foto Hradecký, Podmoklice.

Firmu v roce 1948 postihla rodinná tragédie, když při práci jeden z bratrů, Karel, utrpěl vážný úraz, na jehož následky zemřel. S jeho rodinou se zbývající bratři poctivě vyrovnali.

Další pohromou se stal pro firmu nástup komunistů k moci. Po jejich puči 25. 2. 1948 chtěli uvalit komunisté ze Semil národní správu na firmu bratří Pulců hned 1. 3. 1948, ale jejich žádost na ministerstvu zamítli, neboť počet zaměstnanců nedosahoval padesáti, a firma pokračovala samostatně do konce března 1950. Od 1. 4. 1950 bratři firmu formálně převedli pod

Zaměstnanci továrny „Bratři Pulcové, Semily". Vpředu vlevo Vilém Pulc, vpravo František Pulc.

Logo bratří Pulců na tenisové raketě.

Sdružený komunální podnik města Semily. Takto firma fungovala do 27. 5. 1952, kdy byla zpětně k 1. 1. 1952 rozhodnutím ministerstva lesů a dřevařského průmyslu znárodněna a začleněna do národního podniku Sport se sídlem v Praze, Slezská 117. Výroba sportovních potřeb pak byla v Semilech zrušena a převedena do nově vzniklé továrny ve Štětí. Etikety *Slavie*, *Majesty* a *University*, kterými označovali své modely raket bratři Pulcové, poté národní podnik na svých výrobcích používal až do 70. let minulého století.

Smutný osud potkal bohužel i originální stroje na výrobu raket a lyží. Komunistická lůza je vyházela z oken závodu na dvůr a odvezla do šrotu. Vilém a František následně nesměli být zaměstnáni ani v okrese Semily. Oba pracovali v nedalekých Kundraticích na jilemnickém okrese, v podniku, který opravoval stroje na výrobu sportovních potřeb.

Vilém Pulc (první zleva) a František Pulc (třetí zprava) se zaměstnanci opravny strojů na výrobu tělocvičného nářadí v Kundraticích.

Při krátkém demokratickém vzepětí v roce 1968 si Vilém ještě dělal plány na obnovení alespoň výroby lyží, ale další politický vývoj v zemi po okupaci vojsky Varšavské smlouvy jeho plány zhatil.

Po sametové revoluci v roce 1989 a následných restitucích byla bratrům továrna v Semilech v roce 1991 vrácena, ale technologie výroby tenisových raket a lyží již byla na úplně jiné technologické a materiální úrovni, a tak potomci po úmrtí Viléma Pulce v roce 1993 továrnu, ve které byla za socialismu zřízena navijárna elektromotorů, prodali.

Zdroje:

SOkA Semily, OÚ Semily, kt. 908, sign. VI 4/6; kt. 941, sign. VI P/90; kt. 942, sign. VI P/92, 122
SOkA Semily, ONV Semily, kt. 135, zn. 551/50; kt. 303, zn. 512.22; kt. 308, zn. 515-P/52
SOkA Semily, AM Semily, kt. 107, 109
SOkA Semily, Berní správa Semily, kt. 84
Zdeněk a Vladimír Pulcovi, synové Viléma Pulce
Jiří Cvrk, bývalý ředitel firmy Artis Štětí

HRUBÝ, Ladislav: *Geschichte der Firma Bratři Pulcové in Semily*

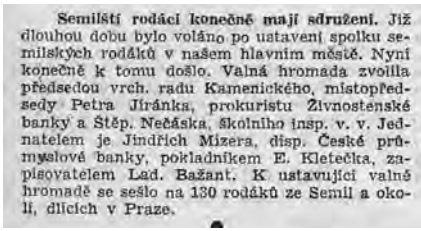
Trotz langer Geschichte der Produktion von Tennisschlägern in den historischen Ländern der Böhmischen Krone war die Firma Bratři Pulcové (in Übersetzung Gebrüder Pulc) in Semily (Semil) nach „Thonet" Koryčany (Koritschan) und „Standard" Modřany (heutzutage Stadtteil von Prag) erst die dritte Firma, welche Tennisschläger nicht nur Hobbyspielern, sondern auch Leistungsspielern anbieten konnte und welche mit ihren Erzeugnissen ferner auf ausländische Märkte, besonders nach Skandinavien, durchdrang.

(Übersetzt von Günter Fiedler)

SPOLEK RODÁKŮ A PŘÁTEL MĚSTA SEMIL A OKOLÍ SE SÍDLEM V PRAZE

Ondřej Vašata

Řada rodáků z oblasti Českého ráje, Krkonoš a Podkrkonoší zakotvila v Praze, kde našla svoji obživu a uplatnění. Na svůj rodný kraj ale nikdy nezapomněla. Výsledkem jejich lokálního patriotismu bylo v první polovině 20. století vytvoření několika spolků rodáků, z nichž většina vznikla v prvorepublikovém období. Jednalo se o tato sdružení – řazena chronologicky podle svého vzniku: *Spolek rodáků a přátel města Lomnice nad Popelkou a okolí v Praze* (existoval v letech 1907–1911, znovu obnoven 1926–1950), *Spolek rodáků a přátel města Nové Paky a okolí* (1923–1953), *Kroužek rodáků ze Železného Brodu a okolí v Praze* (1925–1953), *Kroužek rodáků a přátel města Hořic v Podkrkonoší a okolí v Praze* (1930–1953), *Spolek rodáků a přátel města Lázní Bělohradu v Praze* (1930–1939), *Krajanský spolek Jičín v Praze* (1933–1953), *Spolek rodáků a přátel města Vysokého nad Jizerou a okolí* (1937–1953), *Pod Zvičinou, spolek rodáků a přátel města Dvora Králové n. Labem a okolí v Praze* (1938–1953), *Krajanské sdružení rodáků a přátel Jilemnicka v Praze* (1939–1950), *Spolek rodáků a přátel města Semil a okolí* (1940–1953), *Spolek rodáků a přátel města Turnova a okolí v Praze* (1940–1953), *Spolek rodáků a přátel města Libštátu a okolí* (1940–1941), *Svaz spolků rodáků a přátel z Podkrkonoší* (1940–1941) a *Sdružení rodáků a přátel města Sobotky a okolí* (1947–1953).[1]

Semilští rodáci konečně mají sdružení. Již dlouhou dobu bylo voláno po ustavení spolku semilských rodáků v našem hlavním městě. Nyní konečně k tomu došlo. Valná hromada zvolila předsedou vrch. radu Kamenického, místopředsedy Petra Jiránka, prokuristu Živnostenské banky a Štěp. Nečáska, školního insp. v. v. Jednatelem je Jindřich Mizera, disp. České průmyslové banky, pokladníkem E. Kletečka, zapisovatelem Lad. Bažant. K ustavující valné hromadě se sešlo na 130 rodáků ze Semil a okolí, dlících v Praze.

Zpráva v novinách Venkov z 23. 3. 1940 o ustavující valné hromadě spolku (kroužku).

V roce 1940 vznikl *Spolek rodáků a přátel města Semil a okolí* se sídlem v Praze.[2] Jeho počátky jsou spjaty s ustavující valnou hromadou z 11. března 1940 v Ruském sále hotelu Beránek (dům čp. 478/110 v dnešní Bělehradské ulici) v Praze-Vinohradech, na které se sešlo 130 osob. Tehdy se jednalo o kroužek sdružující rodáky a přátele města Semil a okolí, na jehož vzniku se měl podílet *Spolek rodáků a přátel města Vysokého nad Jizerou a okolí*.[3]

[1] K sestavení tohoto přehledu použil autor spolkového katastru z let 1895–1990 v Archivu hl. m. Prahy, dostupného on-line na http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/. Některé z těchto rodáckých spolků navázaly na činnost starších, ovšem často zřejmě jen neformálních rodáckých kroužků a kruhů.

[2] Ve Státním okresním archivu (dále SOkA) Semily je uložen dosud nezpracovaný fond *Spolek rodáků a přátel města Semil a okolí*, který obsahuje pouze pokladní knihu spolku z let 1943–1950. Za její zpřístupnění děkuji Mgr. Pavlu Jakubcovi.

[3] Venkov. List Národního souručenství (dále Venkov), *35*, 19. 11. 1940, č. 272, s. 4.

Předsedou kroužku se stal vrchní rada politické správy v. v. Jan Kamenický (1876–1951),[4] místopředsedy prokurista Živnostenské banky Petr Jirounek[5] a školní inspektor v. v. Štěpán Nečásek (1881–?),[6] jednatelem disponent České průmyslové banky Jindřich Mizera (1901–1956),[7] pokladníkem E. Kletečka a zapisovatelem Ladislav Bažant.[8] K transformaci kroužku na spolek došlo o dva měsíce později. Spolkové stanovy byly povoleny 18. května 1940, což je podle tehdy platného spolkového zákona datum vzniku spolku. Ze stanov se dovídáme, jaké úkoly si spolek předsevzal: „*Účelem Spolku rodáků a přátel města Semil a okolí v Praze jest vyvolávati a podporovati snahy a zařízení, směřující k sociálnímu, kulturnímu a hospodářskému rozkvětu Semilska se zřetelem na kraj podkrkonošský. Činnost spolku jest nepolitická.*" Výše vytčených cílů chtěl spolek dosáhnout „*pořádáním schůzí spolkových členských i veřejných, přednášek, divadelních a biografických představení, výstav, zábav, výletů a sjezdů*" a též „*podporou a vydáváním*

Jindřich Mizera byl prvním jednatelem Spolku rodáků a přátel města Semil a okolí se sídlem v Praze (archiv autora).

---

4 Jan Kamenický byl autorem několika desítek turistických průvodců a významným propagátorem turistiky na Semilsku. Po něm byla pojmenována turistická stezka z Bítouchova do Podspálova, slavnostně otevřená v květnu 1941. K jeho osobě viz LUKÁŠ, Ladislav. *Literární místopis Semilska*. Semily 1948, s. 35.

5 Novinová zpráva jméno místopředsedy zkomolila na Jiránek. Viz *Semilští rodáci konečně mají sdružení*. In: Venkov, *35*, 23. 3. 1940, č. *69*, s. 4.

6 Štěpán Nečásek, rodák z Benešova u Semil, učil na semilských školách v letech 1905–1907 a 1909–1923. Před první světovou válkou a krátce po ní byl sbormistrem pěveckého spolku Jizeran v Semilech. V roce 1923 byl jmenován okresním školním inspektorem v Hořovicích a ve stejné funkci působil od roku 1926 v Praze-Žižkově, zatímco v roce 1938 se připomíná jako okresní školní inspektor pro Prahu-jižní obvod. Viz MIZERA, František. *Paměti města Semil a okolí*. Semily 1930, s. 273.

7 Podmoklický rodák Jindřich Mizera byl nejmladším synem semilského ředitele chlapeckých škol, historika a kronikáře Františka Mizery (1861–1924). Od 30. let pobýval v Českých Budějovicích, později se přestěhoval do Prahy. V druhé polovině 30. let se výrazně angažoval ve fotbalovém dění na jihu Čech. Po několik let byl předsedou fotbalového klubu SK Sparta České Budějovice a v roce 1937 se stal i jedním z místopředsedů Jihočeské fotbalové župy. V letech 1939–1940 byl dokonce předsedou Jihočeské fotbalové župy. K osobě J. Mizery viz *Nový předseda JŽF disp. Jindřich Mizera*. In: Jihočeský sportovní deník, *16*, 18. 1. 1939, č. 46, s. 1; *Nový jihočeský župan disp. Jindřich Mizera*. In: Jihočeská jednota. Krajský časopis Národní jednoty pro jižní Čechy, *1*, 20. 1. 1939, č. 5, s. 8; *Předseda fotbalové župy disp. Jindřich Mizera odchází z Budějovic*. In: Jihočeská jednota. List Národního souručenství, *2*, 12. 1. 1940, č. 3, s. 8.

8 *Semilští rodáci konečně mají sdružení*, s. 4.

vhodných časopisů a publikací buď samostatně nebo ve spojení s jinými spolky, pracujícími k dosažení téhož cíle."[9]

O činnosti spolku, jenž měl na počátku roku 1941 již přes 200 členů, toho mnoho nevíme. Je ale logické, že svoji pozornost obrátil na město Semily a přilehlé okolí. Na sklonku roku 1940 věnoval 685 K na vánoční nadílku pro děti semilských národních škol, dalších 100 K od něj putovalo na fond „Mladí sobě" při Národním souručenství v Semilech. Dal též podnět k otevření semilského muzea a zamýšlel doplnění obecních knihoven v semilském soudním okrese o hodnotnou literaturu.[10] Dne 15. ledna 1941 měl mít v Ruském sále hotelu Beránek na Vinohradech členskou schůzi s programem *„Co se nám v Semilech líbí a nelíbí?"*[11] Chystal i besedu o historii Semil a jeho dvou kostelů *„po stránce architektonické a stavitelského umění"*, kterou plánoval na 12. březen 1941.[12] Spolek chtěl být spolu s Okresním osvětovým sborem v Semilech hlavním iniciátorem výstavy „Podkrkonoší", která se měla v Semilech uskutečnit roku 1941, případně v následujícím roce. Dle všeho ale nakonec nedošlo k její realizaci.[13]

Také roku 1941 byl místem schůzek spolku Ruský sál hotelu Beránek. Členské schůze zde tehdy probíhaly vždy druhou středu v měsíci, zatímco ty výborové pravidelně poslední úterý v měsíci.[14]

Jan Kamenický byl předsedou spolku ještě roku 1941, poté na tento post rezignoval. Následně tuto funkci zastával sbormistr a hudební skladatel Jindřich Hybler (1891–1966),[15] který stál v jeho čele až do zániku spolku na počátku 50. let. Hybler, ač bydlel v Praze, udržoval na sklonku války i po ní těsné vazby s rodnými Semily. Od ledna 1944 totiž působil na hudební škole v Semilech, kam pravidelně dojížděl z Prahy, a v letech 1945–1947 byl dokonce ředitelem školy.

Post místopředsedy sdružení postupně zastávali Petr Jirounek, Jindřich Hybler, JUDr. Karel Dohnal, Ing. František Nedomlel a znovu Petr Jirounek. Jednatelem byl v roce 1941 Ladislav Bažant, v letech 1942–1943 Leopold Bernard a v letech 1944 a 1946 Josef Jaček.[16]

Z pokladní knihy spolku se dovídáme, že k jeho členům patřili mimo jiné spisovatel Ivan Olbracht (1882–1952), či zakladatelka české hydrochemie Dr. Ing. Julie Hamáčková, DrSc. (1892–1968),[17] oba semilští rodáci.

V roce 1943 daroval spolek 500 K Okresní péči o mládež v Semilech na chudé

---

9 http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/permalink?xid=EDoA39B52D3411E0823D00166F1163D4&scan=2#scan2, staženo 16. 3. 2019.

10 Večerník Národní listy. Ústřední list Národního souručenství (dále Večerník Národní listy), *81*, 14. 1. 1941, č. 14, s. 2.

11 Večerník Národní listy, *81*, 14. 1. 1941, č. 14, s. 2.

12 Večerník Národní listy, *81*, 8. 3. 1941, č. 67, s. 2.

13 Večerník Národní listy, *81*, 14. 1. 1941, č. 14, s. 2.

14 Národní listy. Ústřední list Národního souručenství (dále Národní listy), *81*, 13. 5. 1941, č. 132, s. 2.

15 Semilský rodák Jindřich Hybler studoval na soukromé varhanní škole, později pak hudební vědu na Karlově univerzitě v Praze. Mimo jiné byl dirigentem Hudební jednoty vysokých škol pražských a osobním sekretářem hudebního skladatele J. B. Foerstra. Napsal na 50 opusů, a to zejména vokálních. K jeho osobě viz například ŠTĚDROŇ, Bohumír. *Hybler Jindřich*. In: *Československý hudební slovník. 1. díl. A–L.* Praha 1963, s. 531–532; VOTOČEK, Václav. *Semily – literární procházka*. Semily 1997, s. 12–13.

16 Viz pozn. 9.

17 SOkA Semily, fond *Spolek rodáků a přátel města Semil a okolí*, nezpracováno, pokladní kniha spolku z let

děti, dalších 145 K směřovalo na nákup knih spisovatele Antala Staška v knihkupectví J. Bačkovského, zatímco obnos ve výši 500 K byl využit na získání literárních děl zemřelého B. Kučery.[18] V roce 1944 zase poskytnul řediteli Františku Havrdovi (1885–1951)[19] částku 1000 K jako zálohu na vydání pro Mizerovo muzeum v Semilech.[20]

Spolek byl členem sdružení s názvem *Svaz spolků rodáků a přátel z Podkrkonoší*, jehož zájmovou oblastí byly okresy Dvůr Králové nad Labem, Hořice, Vysoké nad Jizerou, Železný Brod, Jilemnice, Lomnice nad Popelkou, Nová Paka a Semily. Jak již jeho název napovídá, sdružoval spolky rodáků z podhůří Krkonoš. Svaz se ustavil 23. února 1940 a do jeho čela byl zvolen předseda *Spolku rodáků a přátel Nové Paky a okolí*, někdejší berní ředitel Richard Vondráček, zatímco místopředsedy se stali předseda *Spolku rodáků a přátel města Semil a okolí* Jan Kamenický a předseda *Spolku rodáků a přátel města Lomnice nad Popelkou a okolí v Praze* Dr. Karel Matoušek. Spolkové stanovy byly povoleny teprve roku 1941. V létě 1941 dle novinové zprávy sdružoval již přes deset rodáckých spolků s 2 500 členy. Dne 26. června 1941 proběhla v hotelu Beránek na Vinohradech I. řádná valná hromada Svazu spolků rodáků a přátel z Podkrkonoší, kdy se jeho předsedou stal opět R. Vondráček. Spolek ale od druhé poloviny roku 1941 zřejmě nevyvíjel vůbec žádnou činnost. Definitivně zanikl až roku 1951.[21]

Spolek semilských rodáků a přátel byl činný i po druhé světové válce. Tradičně se jeho členové scházeli v Ruském sále hotelu Beránek, kde měla 19. února 1946 proběhnout valná hromada.[22] V první polovině roku 1946 se také uskutečnila společná členská schůze s pražským kroužkem rodáků ze Železného Brodu a okolí. Menší finanční obnosy směřovaly ze spolkové pokladny v letech 1947–1948 k uctění památky českého politika a semilského rodáka Františka Ladislava Riegra (1818–1903). Předseda Hybler se zase v létě 1948 jménem spolku rozloučil v semilském krematoriu se zemřelým spisovatelem Ing. Zdeňkem Rónem (1889–1948) z Vysokého nad Jizerou.[23] Víme také, že na počátku roku 1947 věnoval spolek vlastivědnému časopisu Beseda na jeho činnost

---

1943–1950. Dr. Ing. Julie Hamáčková, DrSc., byla inženýrkou chemie se specializací na technologii vod. V roce 1954 byla jmenována profesorkou. Více o ní viz VOTOČEK, V., *Semily – literární procházka*, s. 22.

18 Pravděpodobně se jedná o semilského rodáka fyzika PhDr. Bohumila Kučeru (1874–1921). K jeho osobě viz MIZERA, F., *Paměti města Semil a okolí*, s. 261–262; LUKÁŠ, L., *Literární místopis Semilska*, s. 36–37; VOTOČEK, V., *Semily – literární procházka*, s. 10–11.

19 František Havrda (1885–1951) založil hudební oddělení Mizerova muzea v Semilech.

20 O Mizerově muzeu v Semilech, které vzniklo v Semilech roku 1943, a neslo název po semilském historikovi a pedagogovi Františku Mizerovi, viz PLACHTA, Miloš. *50 let semilského muzea (1. část)*. In: Semilské noviny, *18.*, 30. 10. 2010, č. 10, s. 12.

21 K činnosti spolku viz *Pro povznesení Podkrkonoší*. In: Národní listy, *80.*, 25. 3. 1940, č. 13, s. 2; *Sdružení Podkrkonoší.* In: Polední list. List Národního souručenství, *14.*, 3. 5. 1940, č. 121, s. 2; *Činnost jednoho spolku rodáků a přátel.* In: Národní listy, *80.*, 19. 11. 1940, č. 316, s. 2; Venkov, *XXXVI.*, 28. 6. 1941, č. 150, s. 4; http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/permalink?xid=EDoA3oo82D3411Eo823Doo166F1163D4&scan=1#scan1, staženo 16. 3. 2019.

22 Beseda. Obrázkový čtrnáctideník Českého ráje a Podkrkonoší (dále Beseda), *3*, 15. 2. 1946, č. 5, s. 86.

23 VOTOČEK, V., *Semily – literární procházka*, s. 32.

částku 1 000 Kčs.[24] Stejný obnos od něj časopis získal na počátku roku 1950.[25]

Poslední zápis v pokladní knize pochází z 31. prosince 1950.[26] Toho roku již spolek prokazatelně skomíral. Oficiálně ovšem zanikl až v listopadu 1953.

Spolek, který přestal existovat takřka před sedmdesáti lety, má dnes svého důstojného nástupce. Je jím *Spolek rodáků a přátel Semil* se sídlem v Semilech, jenž byl jako občanské sdružení ustaven 20. května 2011. V jeho čele stojí emeritní ředitel semilského gymnázia a čestný občan města Semil Mgr. Miloš Plachta.

VAŠATA, Ondřej: *Heimat- und Freundeskreis von Semil und Umgebung in Prag*

Der Verein „Spolek rodáků a přátel Semil a okolí" mit dem Sitz in Prag entstand im Jahre 1940. Der Ort seiner Versammlungen war das Hotel Beránek in Prag-Weinberge. Erster Vereinsvorsitzender wurde Jan Kamenický, danach bekleidete diese Funktion der Kapellmeister und Komponist Jindřich Hybler. Zweck des Vereins war laut Satzung die Unterstützung des sozialen, kulturellen und wirtschaftlichen Aufblühens von Semily und Umgebung, was ihm in einem beschränken Maß vor allem während des Zweiten Weltkriegs gelang. Offiziell ging er erst im November 1953 ein, nichtsdestoweniger war er bereits am Anfang der 50erjahre nicht mehr aktiv.

(Übersetzt von Günter Fiedler)

---

[24] Beseda, 4, 15. 7. 1947, č. 13–14, s. 195; SOkA Semily, fond *Spolek rodáků a přátel města Semil a okolí,* nezpracováno, Pokladní kniha spolku z let 1943–1950.

[25] SOkA Semily, fond *Spolek rodáků a přátel města Semil a okolí,* nezpracováno, Pokladní kniha spolku z let 1943–1950.

[26] Tamtéž.

JOSEF HETFLEISCH – NEZAPOMENUTELNÝ PRŮVODCE A VYPRAVĚČ NA HRADĚ PECKA

Pavel Kracík

Jednu z nejvýraznějších postav v novodobých dějinách hradu Pecka představuje Josef Hetfleisch, k jehož životu jsme doposud kromě základních životopisných údajů[1] postrádali jakékoliv bližší informace. Autor tohoto článku se proto spojil s jeho synem, Josefem Hetfleischem mladším (*1946) z Nové Paky, aby se pokusil na základě jeho vzpomínek a rodinných archiválií sestavit stručný životopisný medailon, jímž by přiblížil zajímavou osobnost Josefa Hetfleische a zároveň symbolicky splatil alespoň malou část pomyslného dluhu, který k této osobnosti na poli regionálně historického a zejména folkloristického bádání zůstává.[2]

Josef Hetfleisch se narodil 4. března 1902 v osadě Harcov poblíž obce Brzice na Královédvorsku. V letech 1912–1916 absolvoval ve Dvoře Králové reálné gymnázium (nejspíše nižší, čtyřleté – pozn. autora) a již tehdy projevoval značné nadání ke studiu. Přesto se jeho další životní kroky ubíraly jinudy. Zuřila první světová válka a Hetfleischův otec, povoláním krejčí, se chtěl vyhnout nebezpečí číhajícímu na vojáky ve frontové linii, a proto odešel do Kladna, kde se nechal zaměstnat ve zbrojním průmyslu. Syna vzal s sebou, a tak se Josef Hetfleisch na kladenské Poldině huti vyučil soustružníkem. Toto povolání vykonával až do roku 1921, kdy nastoupil dvouletou vojenskou prezenční službu, během níž sloužil jako fotograf u letectva. Po vojně ještě krátce působil v Kladně, ale záhy na to, ještě v roce 1923, se vrátil do rodného kraje, aby byl ve Dvoře Králové nad Labem přijat jako technický pracovník do firmy Josefa Sochora, významného textilního podnikatele, jenž ve Dvoře Králové nad Labem provozoval tkalcovnu a tiskárnu látek. Tento krok předurčil celé jeho další životní směřování. Jako zaměstnanec firmy Sochor absolvoval v letech 1923–1925 kurzy běličství, barvířství a tiskařství, čímž dosáhl potřebné profesní kvalifikace. Jeho největší devízou však byla znalost cizích jazyků. Slovem i písmem ovládal angličtinu a němčinu, částečně slovem francouzštinu a italštinu a základy maďarštiny si osvojil na vojně. Továrník Sochor dokázal Hetfleischovo jazykové nadání velmi dobře využít. Vedle pozice technického pracovníka mu přidělil i důležitou funkci designéra, vysílaného na služební cesty do zahraničí. Cílem jeho zahraničních cest byly většinou jarní výstavy, pořádané ve významných evropských měs-

[1] KOCIÁNOVÁ, Věra – HOUŠKOVÁ, Daniela – TOMÍČEK, Tomáš. *Hrad Pecka.* Praha: Unicornis, 2011, s. 72.

[2] Pokud není uvedeno jinak, pochází všechny v textu uvedené informace z rozhovoru vedeného autorem s Josefem Hetfleischem mladším (*1946, Varnsdorf, SŠ, technický kontrolor, bytem Nová Paka, záznam 24. 2. 2018).

tech, na nichž byly prezentovány nové vzory látek, jež se měly stát trendem nadcházející módní sezóny. Hetfleischovým úkolem bylo zdokumentovat aktuální módní trendy a po návratu domů tyto vzory nakreslit pracovníkům rytebny. Ti je následně zadali do výroby, díky čemuž mohla firma Sochor na podzimním oděvním veletrhu v Praze prezentovat nové produkty, držící se světové módy. Tímto způsobem Josef Hetfleisch procestoval řadu míst po celé Evropě.

V roce 1938 nastoupil na místo vedoucího rytecké dílny. V létě 1938 došlo i k důležitému kroku v jeho soukromém životě. Při jedné z ranních mší v kostele sv. Bartoloměje v Pecce pojal za manželku Miladu Posltovou,[3] dceru Františka Poslta (1885–1964), hostinského v peckovském hostinci Pod hradem (čp. 59), který byl současně jedno volební období starostou města, dále významným představitelem Sokola, archivářem, sběratelem starožitností, provozovatelem soukromého muzea a v neposlední řadě v letech 1951–1962 průvodcem a správcem hradu Pecka.[4] Vztahy tchána a zetě byly po většinu Posltova života spíše chladné, neboť tento všestranný praktik a výrazná osobnost veřejného života v Pecce viděl v Josefu Hetfleischovi pouhého úředníka.

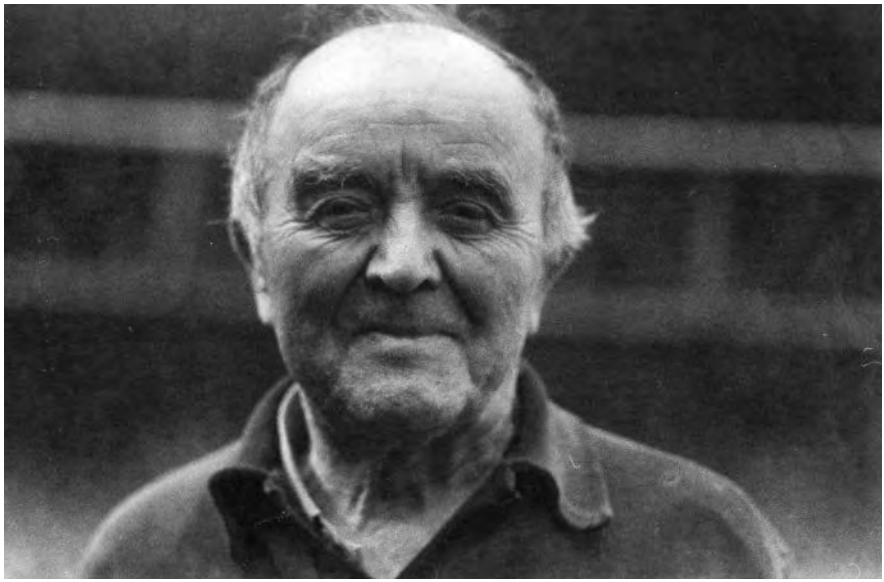
Příchod druhé světové války ovlivnil i život mladých novomanželů. V roce 1939 se přestěhovali do Neřežína na Hořovicku, aby Josef Hetfleisch mohl začít pracovat jako technický úředník v nedalekých Komárovských železárnách, jež byly celosvětově proslaveny výrobou umělecké litiny. Po skončení války odešli do severních Čech, oblasti známé řadou textilních průmyslových podniků, kde Josef Hetfleisch nejprve působil v Severočeských strojírnách a slévárnách, n. p. (bývalý závod Franz Zimmer), ve Varnsdorfu. Jeho bohaté znalosti a zkušenosti však byly důvodem častého přeřazování. Jednotlivé továrny si jej předávaly mezi sebou, což přinášelo další a další stěhování, které rodinu nesmírně zatěžovalo. Nejpozději roku 1952 se proto manželka Milada se synem Josefem a dcerou Zdislavou odstěhovala ke svým rodičům na Pecku (barokní dům čp. 58) a Josef Hetfleisch začal za rodinou dojíždět pouze jednou za týden nebo za čtrnáct dní.

Na konci padesátých let byl Josef Hetfleisch zaměstnán v národním podniku Totex v Chrastavě. Služebně jezdil na Mezinárodní strojírenský veletrh do Brna, ale jakékoliv zahraniční cesty byly v socialistickém zřízení nemyslitelné. Závěr Hetfleischovy pracovní kariéry negativně poznamenala událost kolem jeho blízkých přátel, manželů Karla a Jiřiny Rejlových ze Dvora Králové nad Labem. V jejich vile se počátkem šedesátých let 20. století scházela celá řada lidí k přátelským rozhovorům, což přilákalo pozornost státních orgánů, které do domu dosadily nájemníka, jenž jeho obyvatele a hosty tajně odposlouchával. Situaci zkomplikovalo i okultní zaměření paní Jiřiny Rejlové, která věštila

---

3 HETFLEISCHOVÁ, Milada. Milada Hetfleischová – Moje vzpomínky. (Edičně připravila Věra Kociánová). *Listy Peckovska: Časopis přátel Harantova městečka a okolí*, 2010, roč. 20, č. 1, s. 14–15, č. 2, s. 11–12, č. 3, s. 10–11, 2011, roč. 21, č. 1, s. 14–15, Pecka: Úřad městyse Pecky. Zde č. 2, s. 12.

4 KOCIÁNOVÁ, Věra – HOUŠKOVÁ, Daniela – TOMÍČEK, Tomáš. *Hrad Pecka.* Praha: Unicornis, 2011, s. 71; HETFLEISCHOVÁ, Milada. Milada Hetfleischová – Moje vzpomínky. (Edičně připravila Věra Kociánová). *Listy Peckovska: Časopis přátel Harantova městečka a okolí*, 2010, roč. 20, č. 1, s. 14–15, č. 2, s. 11–12, č. 3, s. 10–11, 2011, roč. 21, č. 1, s. 14–15, Pecka: Úřad městyse Pecky. Zde passim.

Snímek Josefa Hetfleische pořízený na Pecce v šedesátých či sedmdesátých letech 20. století, v době, kdy aktivně pečoval o zdejší hrad především jako hradní průvodce a kdy jeho osobnost neodmyslitelně patřila ke koloritu městečka a hradu Pecky. Foto: Bohdan Holomíček.

pád socialismu a komunismu. Následná udání tak postihla řadu obyvatel Dvora Králové, resp. každého, kdo k Rejlovým docházel, tedy i Josefa Hetfleische. Ten přišel o místo na úseku dokumentace a byl přeřazen na dělnickou pozici, kde až do svého odchodu do penze obrušoval tryskacím zařízením hrubé litinové odlitky. Tato práce pro něj byla velmi namáhavá a prašné prostředí zhoršilo jeho zdravotní stav, který byl již v minulosti poznamenán výpary kyseliny dusičné, technologicky používané při potisku látek.

V roce 1963 Josef Hetfleisch odešel do důchodu. Odstěhoval se z Chrastavy na Pecku k manželce a začal se naplno věnovat péči o zdejší hrad. Již roku 1963 zastával funkci průvodce hradu s povinností správce, kterou převzal po svém tchánovi.[5] Tehdy došlo i k jejich vzájemnému sblížení, jež trvalo až do smrti Františka Poslta v roce 1964.[6] Během tohoto krátkého období však Josef Hetfleisch stačil od Františka Poslta načerpat ohromné množství historických informací, týkajících se hradu a městečka Pecky, a v neposlední řadě vyslechnout i folklorní vyprávění, z nichž řada kolovala pouze v ústním podání.[7] Funkci průvodce hradu s povinností správce zastával Josef Hetfleisch do roku

5 KOCIÁNOVÁ, Věra – HOUŠKOVÁ, Daniela – TOMÍČEK, Tomáš. *Hrad Pecka.* Praha: Unicornis, 2011, s. 72.

6 KOCIÁNOVÁ, Věra – HOUŠKOVÁ, Daniela – TOMÍČEK, Tomáš. *Hrad Pecka.* Praha: Unicornis, 2011, s. 71.

7 Soukromý archiv Pavla Kracíka, nepublikovaný rukopis *Materiály a poznámky ke studiu pověstí Jičínska*, ústní sdělení bývalé kastelánky hradu Pecka a současné kronikářky městyse Pecky Věry Kociánové (*1974, Duchcov, VŠ, bohemistka a překladatelka z litevštiny, bytem Pecka, záznam 19. 7. 2017) a významného pamětníka Jiřího Hanuše (*1951, Dolní Nová Ves, vyučený, soustružník kovů a masér, bytem Lázně Bělohrad, záznam 27. 5. 2015).

1968 a funkci hlavního hradního průvodce od roku 1968 až do roku 1976.[8]

Do paměti návštěvníků hradu i místních obyvatel se vtiskl jako nesmírně ochotný správce a průvodce, poutavý vypravěč a nadšený badatel. Profesionální historici by z některých Hetfleischových historických hypotéz, konstrukcí a interpretací folklorní povahy dotýkající se zejména činnosti valdických kartuziánů určitě nadšeni nebyli. Jako amatérský historik měl nejen silný sklon věřit lidovým pověstem, ale především tyto pověsti mísit s některými historickými fakty, které značně svérázně interpretoval, spojovat je se záhadnými hradními objevy, zejména podivnou hradní studní, a tyto svoje konstrukce dále fabulačně rozvíjet v nová barvitá vyprávění. Význam Hetfleischovy osobnosti tedy spočívá nikoliv na poli regionální historiografie, kde bude vnímán spíše problematicky, nýbrž v oblasti prozaické folkloristiky, kde se projevil jako zcela jedinečný a podmanivý lidový vypravěč s nebývale pestrou a tvůrčí fantazií a silnou badatelskou invencí. Jeho tajemné příběhy a historické hypotézy folklorní povahy o funkci hradní šachty-studny, podzemních chodbách, temných skutcích valdických kartuziánů, o zazděné ženské kostře, o ukrytém kartuziánském pokladu a řádovém archivu a další vyprávění vzrušovaly velké množství posluchačů z řad místních obyvatel i návštěvníků, nemluvě o sdílení skupinou nadšenců pečujících o hrad. Tvůrčím pospojováním původních, ústně předávaných lidových pověstí, z nichž mnohé by jinak byly bývaly zcela zapomenuty, dále fantastických interpretací historických událostí a záhadných hradních objevů a vlastních fabulací dal Josef Hetfleisch vzniknout celé řadě příběhů, jež byly s hlubokým zaujetím kolektivně sdíleny obrovským množstvím posluchačů, kteří je vnímali jako historickou realitu a kteří je nadšeně předávali a dodnes, po řadě desetiletí, předávají dál. I proto lze Hetfleischovy příběhy plným právem vnímat nikoliv jako umělé autorské příběhy, nýbrž jako plnohodnotná, autentická folklorní vyprávění. Prostřednictvím Josefa Hetfleische byly nejen uchovány některé velmi staré folklorní narace, především se ale okruh místních folklorních vyprávění bohatě rozkošatěl a nabyl obrovské vitality, kterou vykazuje dodnes.[9]

Josef Hetfleisch zemřel dne 4. února 1979 ve věku nedožitých 77 let a je pochován na hřbitově v Pecce.

---

[8] KOCIÁNOVÁ, Věra – HOUŠKOVÁ, Daniela – TOMÍČEK, Tomáš. *Hrad Pecka.* Praha: Unicornis, 2011, s. 72.

[9] Soukromý archiv Pavla Kracíka, nepublikovaný rukopis *Materiály a poznámky ke studiu pověstí Jičínska*, nepublikované výsledky archivního i terénního folkloristického výzkumu vedeného v letech 2015–2019.

KRACÍK, Pavel: ***Josef Hetfleisch – The Unforgettable Guide and Folk Storyteller at Castle Pecka***

Josef Hetfleisch (1902–1979), technician and textile industry salesman, was a very active castle guide in 1963–1976 after he had retired, and at the same time also one of the most important figures in the modern history of Castle Pecka. His importance lies primarily in the field of prosaic folkloristics where he turned out to be a unique and compelling folk storyteller with an unusually rich creative fantasy and powerful research imagination. By creatively combining the original folk legends, fantastic interpretations of historical events, mysterious discoveries in the castle and his own fabulation, Josef Hetfleisch brought to life a whole series of stories which can justifiably be seen as fully-fledged authentic folklore stories in their own right, and thanks to which the folklore tradition linked with Castle Pecka flourished and took on great vitality which still continues to this day.

(Translated by Hynek Zlatník)

KRACÍK, Pavel: ***Josef Hetfleisch – unvergesslicher Burgführer und Erzähler auf der Burg Pecka***

Josef Hetfleisch (1902–1979), von Beruf Techniker und Handelsmitarbeiter in der Textilindustrie, war nach seiner Pensionierung in den Jahren 1963-1976 ein sehr aktiver Burgführer und gleichzeitig eine der ausgeprägtesten Persönlichkeiten in der neuzeitlichen Geschichte der Burg Pecka (Petzka). Seine Bedeutung beruht vor allem auf dem Gebiet der prosaischen Folkloristik, wo er sich als fesselnder volkstümlicher Erzähler mit nie dagewesener mannigfaltigen und kreativen Phantasie und starker Invention des Forschers darstellte. Mit kreativer Verknüpfung ursprünglicher Volkssagen, phantastischer Interpretation historischer Geschehnisse, sagenumwobenen Burgentdeckungen und eigenen phantasiereichen Erzählungen ließ Josef Hetfleisch mehrere Geschichten aufkommen, die man zu Recht als vollwertige, authentische volkstümliche Erzählungen empfinden kann, womit sich die volkstümliche Tradition, die mit der Burg Pecka verbunden ist, reichhaltig vermehrte und an großer Vitalität gewann, welche bis heute überlebt.

(Übersetzt von Günter Fiedler)

JOZEF SOUKUP – GLYPTIK, ŠPERKAŘ, SKLÁŘ, MEDAILÉR*

Miroslav Cogan

Na jaře roku 2019 připomnělo Muzeum Českého ráje sté jubileum narození a současně patnácté výročí úmrtí jedné z klíčových postav české moderní glyptiky, prof. Jozefa (sic!) Soukupa (1919–2004), rodáka z blízkých Přepeř. Přes relativně malou plochu muzejní Klenotnice se výstavu podařilo připravit v dostatečné šíři, jak počtem více než stovky exponátů, tak žánrově, díky obětavé spolupráci Soukupovy dcery Pavly a také díky vstřícnosti dalších muzeí a zejména pražských vysokých škol. Akademie múzických umění, Vysoká škola ekonomická, Vysoká škola chemicko-technologická, Vysoká škola uměleckoprůmyslová a Univerzita Karlova nám totiž ochotně zapůjčily ty insignie, které pro ně Soukup od začátku 50. do konce 80. let 20. století navrhl. Tyto v pravém smyslu slova klenoty, monumentální žezla, rektorské, prorektorské a děkanské řetězy a medaile se staly vrcholem celé expozice. I když podstatná část vystavených šperků, řezaných kamenů a medailí byla z rodinné sbírky, nebyla by bez zápůjček šperků z Uměleckoprůmyslového muzea v Praze, Severočeského muzea v Liberci a Muzea skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou kolekce úplná, stejně jako bez rytého skla a skleněných plastik, které vedle libereckého a jabloneckého zapůjčilo také Východočeské muzeum v Pardubicích. V působivém interiéru klenotnice se tak setkaly hlavní obory, v nichž všestranný umělec působil.

Připomeňme podstatná data jeho uměleckého života, abychom ozřejmili šíři Soukupových uměleckých zájmů. Především to byla malba, jíž se Soukup věnoval soustavně celý život a jen na radu přítele Františka Jiroudka dal v profesním životě přednost glyptice. Začít musíme v jeho rodišti, Přepeřích, v místě se zvláštním géniem loci, sahajícím možná do pravěku.[1] V obci na břehu Jizery, z níž je k východu pohled na Hamštýnský hřeben a horu Kozákov, ukrývající drahé kameny, se totiž také narodil o dvanáct let starší výborný portrétní glyptik Ladislav Havlas (1907–1988), ve vedlejších Příšovicích zase bratři Přenosilové. Mladší František (1898–1946) se prosadil jako rytec křišťálu a skla v Ženevě, starší Ladislav (1893–1965) vychoval generace rytců skla v železnobrodské sklářské škole.

Stejně jako tři jmenovaní, absolvoval i Jozef Soukup studium rytí do drahokamů v turnovské klenotnické škole, kde se mu

* Barevné ilustrace k této studii jsou zařazeny v příloze na konci svazku, s. XV–XVI.

[1] Není bez zajímavosti, že nedávno byly mezi Přepeřemi a Příšovicemi odkryty velké neolitické dílny na výrobu kamenných nástrojů z pazourku a dalších materiálů.

v dílně rytce Karla Tučka dostalo toho nejlepšího školení. Studenti tohoto oddělení totiž měli o dvě hodiny odborného kreslení a modelování týdně více než jejich spolužáci, aby byli s to zvládnout anatomicky správnou lidskou figuru nebo portrét. Navíc, na doporučení profesora Drahoňovského, se v turnovské škole rylo od začátku 20. let také do skla, ačkoliv přednost měly pochopitelně drahokamy. Respekt a vnímavost k ušlechtilému materiálu, které odborný učitel svým žákům vštěpoval, pak formoval Soukupův tvůrčí přístup po celý život. „*Kámen jako materiál pro tvorbu zrál a rostl miliony let, než dostal dnešní formu a barvu, materiál chladný a neosobní, a záleží na tvůrci, jestli ho oživí, proteplí, objeví jeho nitro – nebo zabije. Zde víc než kde jinde jsme nuceni využívat jeho základní formu tak, aby zůstal co největší, aby byla optikou zesílena i jeho barva, aby svítil. Rytec odebere z kamene jen to nejnutnější, co překáží myšlence,*" řekl o půlstoletí později, při zahájení své výstavy ve Špálově galerii v Praze v roce 1984.

S dobrou průpravou pak Jozef Soukup pokračoval na pražské Umělecko-průmyslové škole, a ačkoliv již nemohl být jako jeho starší krajané žákem Josefa Drahoňovského (1877–1938), stále s nimi a dalšími glyptiky meziválečné generace zůstával ve styku. Malířské puzení zavedlo Soukupa nejprve do ateliéru Františka Kysely. Stále se v té době totiž zabýval myšlenkou věnovat se především malbě. Potom pokračoval a studia dokončil u Karla Štipla, který převzal ateliér užitého sochařství a glyptiky po prof. Josefu Drahoňovském. Ze začátku 40. let, kdy ještě zůstal na tzv. čestném roce ve škole, je jeho první závažná realizace, váza s tančícími múzami, dar členů orchestru Národního divadla dirigentu Václavu Talichovi (1943). Po válce dvakrát získal

Autoportrét, křišťál, 7,9 x 6,9 cm, asi 70. léta, rodinná sbírka. Foto Miroslav Cogan.

Váza s tančícími múzami, 1943. Foto z rodinného archivu.

stipendium na Akademii krásných umění v Paříži, kde studoval grafiku a dále se zdokonaloval v rytí drahokamů. Mohl se tady seznámit se současným výtvarným děním v umělecké metropoli a také se skvělou sbírkou antické glyptiky v *Bibliothéque Nationale*, obsahující mimo jiné i virtuózní a největší helénistickou kamej Tibériovu.[2] Láska a obdiv k antickému Řecku už Soukupovi zůstaly a promítaly se i do jeho pozdější tvorby. Na turnovské výstavě to třeba názorně ukázala křišťálová intaglie *Athéna*, dvě gemy s hlavou *Flory*, ze záhnědy a akvamarínová, i ryté sklo – talíř *Antické divadlo*, skleněná plastika *Hlava s vavřínovou snítkou*.[3] Hlavu Athény, bohyně moudrosti, pak ještě mnohem později zopakoval na pamětní medaili k 650. výročí založení Univerzity Karlovy (1998) a jistě sem zapadá i starší pamětní medaile AMU s hlavou se třemi obličeji múz. Tento sugestivní motiv pak použil i v řezané jadeitové hlavici rektorského žezla AMU v roce 1979.

Náhrdelník, řezaná záhněda, stříbro, výška gemy cca 7 cm, 1978, rodinná sbírka. Foto Miroslav Cogan.

Soukupovi zůstala také náklonnost k Paříži, kde se v letech 1949 a 1950 účastnil Podzimního salónu (*Salon d´Automne*) a později ji alespoň navštěvoval.

Po návratu v roce 1950 se stal Štiplovým asistentem na pražské, tehdy již Vysoké škole uměleckoprůmyslové. V té době se věnuje především glyptice, šperkům a sklu, nejen rytým solitérům, ale je autorem designu lisované jídelní soupravy (1953). V tomtéž roce se mu také dostalo jedinečné příležitosti vytvořit žezlo pro tehdejší Vysokou školu chemickou, dnešní Vysokou školu chemicko-technologickou, které stálo na začátku dlouhé řady pozoruhodných insignií, v nich zpravidla použil také drahé kameny a občas i ryté intaglie či kameje. V průběhu let pak přicházely další podobné zakázky pro Vysokou školu ekonomickou, Akademii múzických umění, Vysokou školu uměleckoprůmyslovou, Vysoké učení technické, Farmaceutickou fakultu Univerzity Karlovy v Hradci Králové a naposledy pro Vysokou školu strojní a elektrotechnickou v Plzni (1989). Na většině z nich spolupracoval s dílenským učitelem z VŠUP Jaroslavem Náprstkem a také s turnovskými brusiči drahokamů.

---

[2] Tzv. Velká kamej francouzská z 1. poloviny 1. století našeho letopočtu. Je to impozantní pětivrstvý sardonyx, 31 x 26,5 cm, s bohatou figurální apoteózou juliovsko-claudiovské císařské dynastie, v jejímž středu trůní císař Tiberius se svou matkou Livií.

[3] Obě gemy jsou v rodinném majetku, zatímco talíř *Antické divadlo*, z čirého skla o průměru 34 cm z roku 1969, je ve sbírkách MSB v Jablonci nad Nisou, stejně jako pískovaná plastika *Hlava s vavřínovou snítkou* z roku 1973.

Hlava s vavřínovou větvičkou, tmavě zelené sklo, modelováno pískováním, 1973, v. 26,5 cm. MSB Jablonec nad Nisou, inv. č. S 5592. Foto archiv MSB Jablonec nad Nisou.

Také ve špercích se projevoval jeho respekt k drahému kameni. Od konce 50. let vznikají ve spolupráci s různými zlatníky, včetně turnovských, stříbrné lité geometrické brože a fragilnější montované náhrdelníky a náramky, v nichž se uplatňují kameny, zejména záhnědy, křišťály, ametysty, citríny a topasy. Všechny ve víceméně přírodním tvaru, pouze precizně vyleštěné, aby do nich mohlo světlo. Estetiku elegantních vyleštěných „bruselských" linií vystřídala začátkem 60. let řada šperků zcela odlišného charakteru. Přirozenou podstatu použitých barevných drahokamů ještě umocnilo to, že často zůstaly, jak byly nalezeny, a napohled jednoduchá až primitivní montáž ze stříbrného nebo zlatého drátu evokovala šperk pravěkých národů. Tato syrovost nebo „hrubost" koresponduje s brutalismem, který byl v té době ve výtvarném umění aktuální. Ale reflektovat umělecké směry nebylo Soukupovým cílem. Nikdy totiž nezapomíná na glyptiku a vedle portrétních gem adjustuje do drahého kovu, náhrdelníků, broží a prstenů také figurální motivy. Jeho meziváleční předchůdci většinou pracovali s klasickou intaglií, nejčastěji křišťálovou, tedy hladkou destičkou nebo kotoučkem, do jejichž zadní strany je vyřezán negativní, zahloubený reliéfní motiv. Soukup se však stále častěji pouští i v průhledných záhnědách a křišťálech do pozitivního reliéfu. Můžeme v tom spatřovat začátek procesu, na jehož konci stojí trojrozměrná miniaturní skulptura, kterou přispěl k vývoji moderní evropské glyptiky. Výrazným mezníkem jeho šperkařské tvorby byly návrhy šperků pro československou expozici na Expo 67 v Montrealu. V turnovské šperkařské škole pro Montreal právě vznikala pod rukama odborných učitelů kopie Svatováclavské koruny, zatímco zlatníci v Družstvu Granát Turnov prováděli Soukupovu třídílnou granátovou soupravu a granátový solitérní náhrdelník z osmnáctikarátového zlata.[4]

Pamětní medaile Akademie múzických umění v Praze, ražený tombak, průměr 8 cm, 1969, rodinná sbírka. Foto archiv MČR Turnov.

[4] Kromě Soukupových návrhů tu zlatníci vývojového oddělení Václav Mencl a Rudolf Sochor realizovali pro Montreal také návrhy Libuše Hančarové, Evy Havelkové, Aleny Novákové a Josefa Symona.

Ležící dívka, křišťál, růženín, výška 8,5 cm. 80. léta, rodinná sbírka. Foto Ondřej Němec.

Od miniaturních rytin sahal Soukupův tvůrčí rozsah ke šperkům a medailím, v nichž zúročil vypěstovaný cit pro miniaturní reliéf a také práci s písmem, a končil u monumentálních realizací do architektury – skleněným stěnám, výplním a vitrážím. Připomeňme z nich alespoň výplně pro skleněný sloup, navržený K. Štiplem pro československý pavilón v Bruselu v roce 1958, nebo vitráže pro Svatováclavskou kapli (1963–1964) a klenotnici Pražského hradu (1964–1966), z těch posledních pískovanou vitráž pro československé velvyslanectví v Bonnu (1986). Skleněné plastiky rád vytvářel technikou tryskání proudem písku ze skleněného bloku, principiálně blízkou rytí v nevratném procesu odebírání křehké, průsvitné hmoty.

V roce 1971 se Jozef Soukup habilitoval a jako docent se od roku 1973 podílel na vedení ateliéru. Od roku 1979, již jako profesor, vedl ateliér šperku, glyptiky a skla v architektuře dalších patnáct let. Kromě toho ještě stačil organizačně pracovat v uměleckých institucích – v letech 1970–1982 byl předsedou Českého fondu výtvarných umění a roku 1979 byl jmenován zasloužilým umělcem.

Nás může těšit, že se také zasadil o vznik turnovských šperkařských sympozií. V roce 1984 se s členy Vědeckotechnické společnosti DUV Granát a PhDr. Věrou Vokáčovou z Uměleckoprůmyslového muzea v Praze pustil do přípravy a realizace prvního běhu sympozia *Šperk a drahokam*, k němuž jsem byl jako začínající historik umění turnovského muzea také přizván. Sympozií se se svými studenty zúčastnil i v následujících letech, přestože v roce 1986 opustil pedagogickou dráhu.

Poslední tvůrčí léta po odchodu ze školy trávil tím, nač se dlouho těšil – zpracovával zásobu po léta schraňovaných a důvěrně známých drahokamů, a to nejen do podoby šperkových solitérů, ale i drobných figurálních plastik a reliéfů. Tehdy vznikla většina jeho drobných plastik vesměs v rodinném držení a některé jsme díky naší výstavě tak mohli vidět poprvé. V nich navázal na moderní českou meziválečnou glyptiku Josefa Drahoňovského a jeho žáků, k jejichž odkazu se vždy hlásil.

Novodobé emancipační tendence šperku, jež u svých studentů akceptoval, jej s výše zmíněnou výjimkou neoslovily a setrval na klasické koncepci drahocenného solitéru. Jeho přínos výtvarné kultuře, konkrétně české a evropské glyptice, tak spatřujeme především ve volném sochařském přístupu, kterým řezanou šperkovou gemu rozvinul do miniaturní, tvarově stroze čisté a přitom velmi lyrické trojrozměrné plastiky.[5] Přestože o životaschopnosti glyptiky jako uměleckého oboru už dlouho mnozí pochybují, Jozef Soukup ji svou invencí a soustavnou prací převedl přes práh jednadvacátého století.

5 Podobně, ale ve formě abstraktních trojrozměrných rytin, směřoval v křišťálu, záhnědě a dalších kamenech také Soukupův vrstevník a rovněž pedagog na VŠUP, glyptik doc. Václav Plátek (1917–1994).

COGAN, Miroslav: ***Jozef Soukup, Steinschneider, Schmuckarbeiter, Glasmacher, Medailleur***

Mit der Ausstellung *Jozef Soukup, glyptik, šperkař, sklář, medailér* (in Übersetzung Jozef Soukup, Steinschneider, Schmuckarbeiter, Glasmacher, Medailleur) erinnerte im Frühjahr 2019 das Museum Muzeum Českého ráje an den 100jährigen Geburtstag von dem führenden tschechischen bildenden Künstler und Landsmann aus Přepeře bei Turnov (Turnau), Professoren an der VŠUP (Hochschule für Kunstgewerbe) in Prag. In Übereinstimmung mit dem Titel der Ausstellung orientierte sich der Kurator in Zusammenarbeit mit der Familie des Künstlers auf Soukup's Schmuck- und Steinschneiderschaffen, vor allem aus dem Familienbesitz, das zuvor in diesem Umfang bei Soukup's Bilanzausstellung in der Špála-Galerie in Prag 1984 ausgestellt wurde. Soukup widmete sich systematisch auch der Malerei, aber die Dramaturgie der Ausstellung bevorzugte Bereiche, wo der Künstler auf der Bühne der tschechischen bildenden Kunst des 20. Jahrhunderts eine unvertretbare Rolle einnahm. Eine bedeutende Position in der Ausstellung, die in der Museumsschatzkammer installiert wurde, spielte ferner Soukup's Glas – von frühen gravierten Vasen bis zu gesandeten Skulpturen. Die Ausstellungskrönung waren jedoch Hochschulinsignien, die bereitwillig fünf Prager Hochschulen liehen, besonders die Rektorenzepter. Den Besuchern bot sich so eine breite Palette an Kunstgenres an, die sich an die Arbeit mit Edelsteinen stützen, wozu sich Soukup eine Beziehung als Student der Fachschule in Turnov in der Werkstatt von Karel Tuček schuf und die er dann schöpferisch entwickelte. Zwanzig ausgestellte Medaillen bestätigten dann Soukup's Leistungsfähigkeit bei der Arbeit mit der Schrift, dem winzigen Porträtrelief und Kompositionen auf Miniaturfläche ferner im anderen Material als beim durchsichtigen Kristallglas, Rauchquarz und weiteren Edelsteinen.

(Übersetzt von Günter Fiedler)

KRONIKA

Zahájení výstavy „Mezi dvěma skly“ 9. 3. 2018. Foto Pavel Jakubec.

STÁTNÍ OKRESNÍ ARCHIV SEMILY

Pavel Jakubec

MNOŽSTVÍ ULOŽENÝCH ARCHIVÁLIÍ

Podle údajů databáze PEvA pečoval SOkA Semily k 31. prosinci 2018 o 2 296 archivních souborů v rozsahu 4 942,55 bm. Nezpracovaný materiál činí 2 502,15 bm (50,62 %), zpracovaný 2 440,40 bm (49,38 %), inventarizovaný 2 288,68 bm (46,31 %). Zpracováno bylo 591 archivních souborů, z toho inventarizováno 553, k nimž existovalo 679 archivních pomůcek. Na základě depozitních smluv je uloženo 44 archivních souborů v rozsahu 206,66 bm. Jedná se o archiválie církevní povahy nebo osobní fondy.

VÝBĚR, ZPRACOVÁNÍ A VYUŽÍVÁNÍ ARCHIVÁLIÍ

V roce 2018 jsme zaevidovali 73 přírůstků v celkovém rozsahu 35,54 bm. Zpracováno bylo 125,92 bm materiálu, zinventarizováno průběžně 6,04 bm, definitivně pak 55,72 bm. Ze zajímavých přírůstků lze jmenovat např. dokumenty Místní akční skupiny „Přijďte pobejt" Jilemnice (2008–2014), Standesamt Rokytnice nad Jizerou (1939–1944), další část osobního fondu folkloristy a etnografa Jaromíra Jecha, první nalezený dokument z činnosti předválečného Obecního úřadu Roprachtice (1850–1869), neboť z fondu AO Roprachtice, jedné z největších vesnic regionu, se v archivu dosud nenalézala žádná archiválie, Farního úřadu Jablonec nad Jizerou (1722–1852), Farního úřadu Vítkovice v Krkonoších (1797–1943), Krematoria Semily (1984–1993), společnosti Jiří Janata, vodní turbíny (1996–2007), Pekařovy společnosti Českého ráje, z. s. (1990–2016), Tělovýchovné jednoty Sokol Kruh, anebo mnoha zemědělských družstev, jimž byla v roce 2018 věnována mimořádná pozornost.

Evergreen největších přírůstků stále drží v současné době nejproduktivnější původce okresu – Městský úřad Turnov (5,37 bm) následován nyní výsledky terénních skartačních řízení: Zemědělsko obchodním družstvem Roztoky-Kruh (4,90 bm), Krematoriem Semily (2,90 bm) a Zemědělským družstvem vlastníků Horní Branná (1,85 bm).

Kolegyně D. Coganová a M. Menšíková zpracovaly neevidovanou část fondu Desmo, a. s., Lomnice nad Popelkou, přesunutou sem v roce 2013 ze zrušeného depozitáře v Turnově. Jednalo se především o stavební dokumentaci zemědělských staveb z let 1980–1991. Stavební dokumentace byla seřazena abecedně podle jednotlivých obcí a uložena do 132 kartonů.

Během srpna revidovala D. Coganová, M. Menšíková a praktikantka Tauchmanová sbírku kronik. Mimoskartačních řízení se uskutečnilo 15 u 12 subjektů, nejčastěji šlo o neplánované přejímky obecních nebo městských kronik. Celkem u 12 subjektů, a to v 21 případech, byl výběr

proveden prostřednictvím některé z komerčních spisoven. Jejich nárůst oproti roku 2017 je způsoben přebíráním závazků nečinné spisovny ARIES DATA, a. s., jinými subjekty.

Z výběru dokumentů stojí za pozornost např. nález písemností z činnosti farnosti Vítkovice při opravě tamějšího kostela sv. Petra a Pavla, který koupila obec. Dokumenty byly zachráněny díky zaměstnancům Městského úřadu Jilemnice a Krkonošského muzea v Jilemnici. V první polovině roku se podařilo získat od Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových dokumentaci k vybraným vodním stavbám okresu pocházející z činnosti zaniklé firmy Jiří Janata, vodní turbíny. Návštěvou zemědělských podniků podchytil I. Navrátil řadu písemností z rané i pozdější činnosti bývalých místních JZD. Integrovaná škola Vysoké nad Jizerou předala v rámci mimoskartačního řízení do archivu dokumenty zrušené lesnické školy v Harrachově.

Po personálních změnách ve Vlastivědném muzeu pro Vysoké nad Jizerou a okolí vyvolal Městský úřad Vysoké nad Jizerou pro tuto svou příspěvkovou organizaci mimoskartační řízení, které probíhalo od června do listopadu. Archiv v muzeu metodicky vypomáhal s proskartováním dokumentů účetní povahy a soudobé dokumentace a posuzoval vyřazení téměř 600 kusů neevidovaných knih z muzejní knihovny. Příspěvkové organizaci bylo uloženo, aby sepsala skutečný stav archiválií, který neodpovídal záznamům evidence NAD.

M. Menšíková pokračovala v pořádání archivních fondů národních výborů. I. Navrátil se celoročně věnoval fondům zemědělských družstev. Pouze uspořádány byly fondy Okresní agrární komora Semily (1993–2004) a Krematorium Semily (1937–1993), částečně zpracován fond MNV Všeň.

Badatelnu navštěvovalo 147 badatelů, kteří učinili 272 badatelských návštěv. Předložili jsme 2 624 evidenčních jednotek, mezi nimiž bylo 523 úředních knih (z toho 121 kronik), 786 kartonů, 60 fasciklů, 1 254 map, plánů nebo fotografií a 1 listina. K nejčastěji studovaným tématům patřila již tradičně genealogie (32 badatelů).

Vypracováno bylo jedenáct odborných rešerší, z nichž za pozornost stojí např. Obecní symbolika obce Mírová pod Kozákovem, Školství v národnostně smíšených okresech v letech 1880–1938, Zittwerke – válečná letecká výroba v Semilech v letech 1944–1945, Přídělové plány lesní půdy pro města Jablonec nad Jizerou a Vysoké nad Jizerou a obrazová dokumentace ke knize *Neklidná léta 1938–1945*.

Detailně byly prohlédnuty všechny městské a evidenční knihy do roku 1945, které se staly předmětem profesionální digitalizace, a dále 933 kusů kronik.

Prostřednictvím restaurátorské dílny SOkA Liberec byl prověřen jeden vzorek napadeného materiálu, který byl vyhodnocen jako neškodný, pouze s minimem živých mikroorganismů.

KONZERVACE A RESTAUROVÁNÍ ARCHIVÁLIÍ

Od prosince 2017 do června 2018 probíhala v prostorách fotografické dílny digitalizace sčítacích operátů, vybraných evidencí a úředních knih zaměstnancem americké společnosti Family Search. Zdigitalizovány byly celkem 803 evidenční jednotky. Naproti tomu byly po nabytí platnosti evropského zákona o ochraně osobních údajů (GDPR) znepřístupněny na webových stránkách SOA v Litoměři-

cích veškeré sčítací operáty z roku 1921 a s jejich opětovným zveřejněním se počítá až po uplynutí stoleté lhůty (tj. 2022).

Dne 3. října byl za účasti vedení města, muzea, archivu a médií odkryt základní kámen pod semilským pomníkem F. L. Riegra, z něhož byla vyjmuta kovová schránka z roku 1928 s extrémně poškozeným obsahem. Kovový obal byl uložen v Muzeu a Pojizerské galerii v Semilech, obsah, v němž neměly chybět dobové novinové články, písemné dokumenty nebo plakáty převzal archiv a postoupil jej ke zhodnocení do restaurátorské dílny SOkA Liberec, kde bylo po zralé úvaze přikročeno k záchranným pracím na vybraných dokumentech.

V prosinci bylo externímu řešiteli zadáno mechanické vyčištění, digitalizace a uložení do specializovaných archivních obalů 200 skleněných fotografických desek z již zpracovaného archivního fondu TJ Sokol Turnov z 20. a 30. let 20. století. Do budoucna bychom uvítali pokračování této činnosti.

ARCHIVNÍ KNIHOVNA

Knihovně v celém jejím rozsahu se v průběhu roku věnovala M. Housová. Nákupem bylo získáno 79 svazků knih, nákupem a výměnou 70 svazků periodik. K 31. prosinci se v knihovně nalézalo 26 512 svazků, jedná se o 17 638 svazků knih, v samostatné evidenci periodik je evidováno 824 titulů, což činí 8 874 svazků.

Po celý rok probíhala revize, doplnění a kontrola regionální knihovny v rozsahu 952 signatur. V rámci regionálních periodik byly kompletovány a doplňovány jednotlivé ročníky (61 ročníků), kompletovány byly rovněž nevyvázané ročníky periodik, z toho 36 ročníků bylo vyvázáno. Tiskoviny obecních samospráv byly doplněny a zkompletovány od roku 2006 do roku 2017 a zároveň proběhlo jejich porovnání se sbírkou periodik.

PUBLIKACE

Okresní archiv vydal 31. svazek vlastivědné ročenky *Z Českého ráje a Podkrkonoší*. I. Navrátil se autorsky, redaktorsky a lektorsky podílel též na vydání čtyř dalších publikací (*Plíživá kontrarevoluce v Semilech 1968*, *Dny Pavla Tigrida v Semilech*, *Miroslav Prokeš. Veselý život docenta Proška* a *Kozákov – příběh hory*), P. Jakubec obdobným způsobem rovněž na čtyřech knihách (*Příšovice*, *Rokytnice v Orlických horách 1318–2018*, *Přehlížené drobné zapomenuté industriální stopy v krajině a sídlech* a *Vznik Československa a provincie Deutschböhmen*).

KONFERENCE A PŘEDNÁŠKY

Dne 8. března vystoupil P. Jakubec u příležitosti křtu publikace *Přehlížené drobné zapomenuté industriální stopy v krajině a sídlech* vydané Výzkumným centrem průmyslového dědictví FA ČVUT s příspěvkem na téma dopravních památek. 21.–24. května se aktivně účastnil příspěvkem *Von wem sie errichtet sind? Soupisy kaplí, soch a křížů ve farních archivech severovýchodních Čech jako jedinečný zdroj k ochraně a dokumentaci drobných sakrálních památek* Slovenských archivních dnů ve Spišské Nové Vsi.

Archiv spolupracoval ve dnech 14.–15. června na pořádání odborné konference *Vznik Československa a provincie Deutschböhmen*, zajištěné Státním oblastním archivem v Litoměřicích a Technickou univerzitou Liberec.

Ve dnech 24.–26. října vystoupil P. Jakubec na konferenci *Židé v Čechách* pořádané v SOA Třeboň s příspěvkem *Těžká*

mysl orlickohorských mlh. Osobnost prozaika a básníka Moritze Reicha z Rokytnice v Orlických horách.

VÝSTAVY A KONCERTY

Semilští archiváři pracovali na několika tematických historických výstavách. D. Coganová vypracovala texty a vyhledala obrazové podklady k výstavě *Vznik Československa a severovýchodní Čechy. Léta 1918–1919 v horním Pojizeří*, podpořené vládou ČR. V SOkA Semily probíhala výstava od 8. června do 31. října, následně byla na období 2.–12. listopadu zapůjčena do Libštátu. Téma výstavy D. Coganová rozvinula ještě v samostatných přednáškách pro Waldorfskou základní školu Semily, Městskou knihovnu Semily, kronikáře okresu Semily a posluchače z řad obyvatel městyse Libštátu v budově tamějšího kina.

I. Navrátil připravil k výročí 30 let od úmrtí výrazné semilské osobnosti Rudolfa Hlavy (1911–1988) výstavku písemných dokumentů, fotografií, tisků a dalších předmětů z jeho osobního fondu. K vidění byla v horní části auly archivu ve dnech 4.–18. listopadu. V den jejího otevření byla uspořádána vzpomínková akce pod názvem *Hommage a Rudolf Hlava, semilský učitel, kronikář, sběratel, archivář a muzejník*, spojená s koncertem sdružení Fidle.

U příležitosti výstavy ke 130. výročí založení Klubu českých turistů doplnili I. Navrátil a M. Jech zapůjčené panely s texty a obrazovými materiály dokumenty uloženými v archivu. Výstava byla k vidění od 9. do 25. listopadu a ve dnech 15. až 18. 11. byla spojena s celostátní akcí *Poslední puchýř*, která se odehrávala v Semilech a okolí. V těchto dnech vyhlásil archiv den otevřených dveří a výstavu si prohlédly téměř dvě stovky návštěvníků.

V archivu se pořádaly ještě následující výtvarné výstavy:

- *Jana Kaplanová – Cyklus divadelních postav, paličkovaná krajka. Dagmar Jelínková – Šperky, obrazy* (1. 12. 2017–2. 2. 2018)
- *Tomáš Plesl – Krajiny* (od 9. 2.)
- *Kateřina Jínová a Patrik Rutkovský: Mezi 2ma skly* (9. 3.–13. 4.)
- modely domů z tvorby žáků Waldorfské základní a střední školy Semily, p. o. (od 2. 5.)
- *Radka Chocholoušová: Ornamentalika* (13. 7.–4. 9.)
- *Salón Nová generace* – tvorba mladých profesionálních výtvarníků a designérů (od 30. 11, s přesahem do r. 2019)

Ve spolupráci s Muzeem a Pojizerskou galerií v Semilech připravil archiv materiál pro výstavu *Plíživá kontrarevoluce v Semilech 1968*, uspořádanou k výročí 50 let od sovětské okupace, a výstavu *F. L. Rieger – největší semilský rodák*, věnovanou zdejšímu nejvýznamnějšímu rodákovi, od jehož narození uplynulo v letošním roce 200 let.

I v roce 2018 byly v aule archivu pořádány koncerty pro širokou veřejnost – *Sbory netradičně* (6. 1.), *Májový koncert ZUŠ Semily* (20. 5.), koncert akordeonistů Pražské konzervatoře pod vedením Ladislava Horáka (29. 5.), koncert sdružení Fidle (4. 11.) a *Adventní koncert ZUŠ Semily* (16. 12.).

Dne 18. dubna byla v archivu za velkého zájmu publika pokřtěna kniha pedagožky Vladimíry Sůvové *Ave Maria*.

MATERIÁLNĚ TECHNICKÁ SITUACE

V návaznosti na požadavek pořízení kompaktních regálů do IV. a případně i III. depotu ve 4. NP proběhla odborníky z Kloknerova ústavu – výzkumného a zkušebního ústavu hmot a konstrukcí staveb-

ních při ČVUT v Praze měření statiky archivní budovy a kvality použitých stavebních hmot, která zamítají jakékoli další přitížení budovy nad rámec hodnot garantovaných ve stavební dokumentaci.

Navzdory další technické vizitaci se nepodařilo realizovat výměnu ztrouchnivělých oken ve třech pořádacích místnostech.

Rozsáhlé manipulační práce probíhaly ve II. depotu. Po demontáži zastaralých ocelových regálů byly skříně s kronikami situovány k stěnám místnosti a uprázdněný prostor zaplněn původními a dvanácti nově zakoupenými mapovými skříněmi.

Během srpna přestěhoval Vladimír Kubík, autor ocelové plastiky *Paměť*, instalované poblíž archivu v listopadu 2004 k 15. výročí Sametové revoluce, toto pozoruhodné dílo na blízkou oplocenou parcelu, neboť ohrožovalo svými kovovými hroty, ostrými hranami a pohyblivými částmi zejména dětské návštěvníky, kteří si s ním hráli, a archiv za ně nemohl nést odpovědnost.

STÁTNÍ OKRESNÍ ARCHIV JIČÍN

Karel Chutný

PŘEHLED O MNOŽSTVÍ ARCHIVÁLIÍ

Ke dni 31. 12. 2018 evidoval Státní okresní archiv Jičín 5 493,36 bm archiválií, které tvořily 2 310 archivních souborů. Nově zpracováno bylo 5,48 bm v 21 archivních souborech. V průběhu roku bylo převzato 42 bm archiválií, z toho delimitací 4,87 bm (4,62 bm do fondu Berní správa Jičín přispěli kolegové ze SOkA Mladá Boleslav). Zajímavým přírůstkem byly například zakoupené archiválie tvořící osobní fond Pollak Oskar (fotografie členů rodiny a příbuzenstva 1870–1920, korespondence a jiné doklady dokumentující činnost Marie Pollakové a Oskara Pollaka u organizace Červeného kříže v Hořicích 1914–1919, osobní a rodinná korespondence 1900–1915 aj.). Velmi nás potěšil dar Stanislava Hylmara, který archivu věnoval mj. album fotografií vztahujících se ke květnu roku 1945.

PŘEDARCHIVNÍ PÉČE

V oblasti předarchivní péče bylo uskutečněno celkem 12 metodických návštěv u 11 veřejnoprávních původců, 1 soukromoprávního původce a 1 kontrola výkonu spisové služby (Město Nová Paka). Realizováno bylo 94 individuálních konzultací k různorodé problematice (vybavení a stav spisoven, způsob ochrany a péče o dokumenty, aktuální změny v legislativě, skartační řízení, tvorba a aktualizace spisových norem). Celkem bylo provedeno 64 skartačních řízení, z toho 48 (9 ve spolupráci s Národním digitálním archivem) ve skartačním a 16 mimo skartační řízení. Pro kronikářky a kronikáře obcí jičínského okresu archiv připravil nejen tradiční tematický seminář konaný 10. 5. v Porotním sále jičínského zámku (viz dále), ale také, a to zejména pro ty začínající, dvě metodická setkání v prostorách jičínského archivu (18. 12. a 20. 12.).

ZPŘÍSTUPŇOVÁNÍ ARCHIVÁLIÍ

Pokračovaly přípravné práce pro zpracování (částečnou reinventarizaci) fondu Farní úřad Pecka realizované Radkou Janků a Alenou Jurigovou a též inventarizace fondů archivů obcí prováděná Zdenkou Gláserovou Lebedovou, Radkou Janků, Alenou Jurigovou a Josefem Matouškem, a to dle nových metodik a základních pravidel pro zpracování archiválií. Odborná knihovna archivu s celkovým množstvím 25 009 přírůstkových čísel byla obohacena o 195 knihovních dokumentů. V knize úbytků jich bylo odepsáno 13. Pro potřeby obecních úřadů archiv zdigitalizoval vybrané kroniky z fondů archivů obcí Cerekvice nad Bystřicí, Radkyně, Vesec u Sobotky a místních národních výborů Sobčice, Úbislavice, Valdice. V dílně Státního okresního archivu Chrudim byly restaurovány dvě knihy profesorů a žáků 1683–1778, 1706–1815 z fondu Lepařovo gymnázium Jičín a kniha smluv svatebních, trhových a porovnání (1596) 1613–1808 (1820) z fondu Archiv města Železnice. Jičínskými archiváři byly prováděny pouze nezbytné ambulantní zásahy a standardní očista archiválií.

VYUŽÍVÁNÍ ARCHIVÁLIÍ

Badatelnu archivu využilo během 403 návštěv 196 badatelů, a to pro studium 201 tématu. Navštívili ji také účastníci exkurzí – žáci Základní školy T. G. Masaryka Milovice (5. 3.) a studenti Gymnázia Turnov (15. 3.). Dvacet studentů vysokých škol – Univerzita Hradec Králové (8), Technická univerzita v Liberci (7), Univerzita Karlova v Praze (4), České vysoké učení technické v Praze (1) – vyhledávalo ve fondech podklady pro své bakalářské a diplomové práce. Zájemcům jsme z archivní knihovny zapůjčili 385 knih a svazků periodik. Bylo realizováno 57 zápůjček 83 evidenčních jednotek a poskytnuto 17 souhlasů s jednorázovým užitím reprodukcí archiválií. Zaměstnanci archivu provedli 43 rešerší pro úřední a 51 pro soukromé účely, v rámci kterých se zaměřili na identifikaci fyzických osob pro komplexní pozemkové úpravy, dědická řízení či na dohledání informací pro výstavní a kronikářské účely obcí, souvisejících se 100. výročím vzniku ČSR a vztahujících se k osobám, budovám či událostem.

ODBORNÁ A KULTURNĚ VÝCHOVNÁ ČINNOST

Také v tomto roce se archiváři podíleli na fungování řady komisí (i v rámci Státního oblastního archivu v Zámrsku), spolků apod. Účastnili se projektů *Lípy svobody v Královéhradeckém kraji* (řešitel: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Josefově), *Stromy svobody* (Nadace Partnerství), *Mariánské, morové a další světecké sloupy a pilíře v českých zemích* (Národní památkový ústav, generální ředitelství). Spolupracovali na přípravě několika výstav: v rámci oslav 100 let města Kopidlna (Kopidlno, 23. 6.), v rámci oslav 520. výročí povýšení Sobotky na město (Sobotka, 25. 8.), *Osmičky 20. století v dějinách Jičína* (Regionální muzeum a galerie v Jičíně, 6. 10.–25. 11.), *Orlíčky dolů! Východní Čechy v dokumentech z období vzniku republiky* (Pardubice, 11. 10.–9. 12.), *1. světová válka 1914–1918* (Němčice nad Hanou, 22. 10.–2. 11.), *Chodov a Velká válka* (Chodov, 27. 10.).

Při spolupráci se Základní školou T. G. Masaryka Milovice na projektu *Bohumil Sucharda*, s nímž se zúčastnila celostátní soutěže dětských kolektivů *Srdce s láskou darované*, konané pod záštitou Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, přiblížil 5. 3. Josef Matoušek zainteresova-

ným žákům studentská léta bývalého starosty Milovic. Alena Jurigová seznámila 15. 3. studenty, kteří v projektu Post Bellum mapovali osudy tzv. kulaka Jindřicha Brixího ze Sobotky, s okolnostmi souvisejícího soudního procesu. 19. 4. přednášela Eva Bílková členům vlastivědného kroužku Jičín v Praze o vybraných tématech z historie Jičína 20. století a současnosti. Tématem tradičních komentovaných procházek městem, pořádaných pro Klub aktivních seniorů při Knihovně Václava Čtvrtka v Jičíně, byl tentokrát *Jičín za první republiky*. Svá zjištění o oslavách 28. října v Jičíně a okolí v období první republiky prezentovala Radka Janků 19. 10. v Porotním sále jičínského zámku na přednášce pořádané Jičínskou besedou, z. s., ve spolupráci se Státním okresním archivem Jičín.

V rámci tematického semináře se účastníci 10. 5. sešli se dvěma kronikáři z řad zaměstnanců jičínského archivu – Zdenkou Gláserovou Lebedovou a Josefem Matouškem. Ti přiblížili své přístupy ke shromažďování informací a podkladů ke kronikám v Drahorazi a Němčicích nad Hanou, k jejich vlastnímu využití a následné prezentaci nad rámec kronikářské práce. Tradiční součástí semináře byla diskuse a výměna zkušeností.

U příležitosti Mezinárodního dne archivů mohli zájemci 8. 6. absolvovat komentovanou prohlídku běžně nepřístupných depozitářů, v nichž byly vystaveny vybrané dokumenty vztahující se k přelomovému roku 1918. V badatelně byly představeny výsledky nedávné práce badatelů, které vznikly na základě studia zde uložených archiválií (knihy, tištěné studie a odborné články, diplomové a bakalářské práce, pozvánky na přednášky a dokumentární výstavy).

Jan Čečetka v tomto roce napsal článek do 5. čísla *Bělohradských listů*. Zdenka Gláserová Lebedová své články uveřejnila jednak v *Kopidlenských listech: čtvrtletníku pro Kopidlensko*, a rovněž – jako Radka Janků – ve *Zvláštním čísle Kopidlenských listů vydaném v červnu 2018 u příležitosti 100. výročí povýšení Kopidlna na město*. Spoluautorsky se podílela na 1. svazku monografie *Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře ve Středočeském kraji*. Spoluautorskou a redakční práci odvedla v případě monografie *Údrnice 1318–2018*. Cennou pomocnicí jí, zejména v případě obsahové a jazykové korektury textů, byla Eva Bílková. Josef Matoušek autorsky spolupracoval na monografii *130 let Komitétu pro udržování památek z války roku 1866 (1888–2018)* a na článku uveřejněném v č. 2/2018 spolkového periodika *Bellum 1866*. Karel Chutný referoval v 31. svazku vlastivědné ročenky *Z Českého ráje a Podkrkonoší* o činnosti jičínského archivu v roce 2017. Svými příspěvky obohatili Eva Bílková, Zdenka Gláserová Lebedová, Radka Janků a Josef Matoušek monografii Milan DUCHÁČEK – Jitka BÍLKOVÁ a kol., *Václav Chaloupecký a generace roku 1914: otazníky české a slovenské historiografie v éře první republiky*.

PERSONÁLNÍ PODMÍNKY A VYBAVENÍ ARCHIVU

Kolektiv zaměstnanců archivu ve složení Mgr. Karel Chutný, Mgr. Radka Janků, PhDr. Eva Bílková (zaměstnána na dohodu o pracovní činnosti), Bc. Jan Čečetka, Mgr. BcA. Zdenka Gláserová Lebedová, Mgr. Alena Jurigová, Eva Klabanová, Mgr. Josef Matoušek, Markéta Nechanická nedoznal během roku žádných změn. Povinnou odbornou praxi v archivu absolvoval jeden student Univerzity Hradec Králové. Kromě základní údržby a správy objektu, provozních technologií a zařízení byly 3. 12. zahájeny opravy sanitárního vybavení, prováděné firmou Kaizler, s. r. o., Jičín.

MĚSTSKÉ MUZEUM A GALERIE HOŘICE

Václav Horák

PERSONÁLNÍ SITUACE

Na plný úvazek v městském muzeu a galerii pracovali vedoucí Mgr. Václav Horák, odborné pracovnice PhDr. Jana Cermanová, Ph.D., PhDr. Oldřiška Tomíčková, Mgr. Jarmila Gregorová a kurátor Tomáš Mates. Na chodu muzea, galerie a Masarykovy věže samostatnosti se podíleli také pracovníci, s nimiž byla uzavřena dohoda o provedení práce. Dva studenti středních škol vykonali v muzeu odbornou praxi.

PRÁCE SE SBÍRKAMI

Do přírůstkové knihy muzea bylo v roce 2018 zapsáno celkem 20 předmětů. Městskému kulturnímu středisku v Lázních Bělohradě zapůjčeny drobné předměty z osobní pozůstalosti hudebního skladatele Aloise Vymetala pro výstavu v Raisově památníku, SVU Mánes a Kooperativě pojišťovně, a. s., byly zapůjčeny obrazy Františka Kavána a Západočeské galerii v Plzni plastika Quida Kociána. Z Národní galerie v Praze, Galerie hlavního města Prahy, Oblastní galerie Liberec, Galerie výtvarného umění v Hodoníně, Oblastní galerie Vysočiny v Jihlavě, Muzea Vysočiny v Jihlavě, pobočka Telč byl pro výstavní účely vypůjčen soubor děl sochaře Jaroslava Krepčíka.

Pro potřeby stálé expozice byl vypůjčen soubor sádrových plastik od Střední průmyslové školy kamenické a sochařské v Hořicích a pískovcová socha sv. Floriána od Biskupství královéhradeckého. Restaurován byl soubor sádrových plastik a pískovcových artefaktů, rovněž byla restaurována malířská díla pro stálou expozici a pro interiér nově zrekonstruovaného muzea.

Pokračovala postupná inventarizace sbírkového fondu. Časově však byla výrazně omezena přípravou nových stálých expozic, jež tvořila v daném období hlavní pracovní náplň pracovníků muzea. Konkrétně byla prováděna inventarizace v historické podsbírce, a sice v souboru historických textilií.

V roce 2018 bylo pro muzejní knihovnu získáno celkem 18 knih, z toho bylo 6 zapsáno do sbírkového fondu *(Bibliotheca Hořicensis)*.

EDIČNÍ A PUBLIKAČNÍ ČINNOST, PROPAGACE

Odborní pracovníci kromě propagačních materiálů a tiskových zpráv k akcím muzea a galerie vytvářeli příspěvky do vlastivědné čítanky Pod Zvičinou, do Hořického kulturního zpravodaje a do Hořických novin a v Českém rozhlase Hradec Králové, zúčastnili se natáčení pořadu Folklorika (ČT 2) – koupaliště Dachova a pořadu o Galerii plastik pro cyklus *Hořice, město kamenné krásy* pro ČR Vltava.

ODBORNÉ SLUŽBY A VÝZKUM

Pro potřeby města Hořice byly poskytnuty historické podklady a fotografie především k budově městského muzea, Masarykovy věže samostatnosti, drobným památkám (kříž U Spravedlnosti, kříž u Doubravy) a dokumentace k hrobkám v kostele. Muzeum spolupracovalo při přípravě českopolského projektu Okno do společné his-

torie (rekonstrukce tvrze), při přípravě knihy *Nezapomeneme – památce hrdinů*, vytvořilo seriál o historii Masarykovy věže samostatnosti, noviny k akci *Návštěva TGM v Hořicích*, zvláštní číslo Pod Zvičinou, věnované 100. výročí vzniku ČSR, zpracovalo pamětní text pro tubus, zazděný při rekonstrukci v městském muzeu.

Spolupracovalo rovněž při tvorbě historické části regionální učebnice (MAS Podchlumí) a při tvorbě knihy *Poklady ze sbírek Královéhradeckého kraje*, vydané Regionálním muzeem a galerií v Jičíně. Nevyhnulo se ani součinnosti s MIC při přípravě nových informačních a propagačních tiskovin (leták Smetanovy sady, aktualizace brožury o Hořicích) a na nové informační mapě sochařských parků U sv. Gotharda a U sv. Josefa.

Muzeum poskytlo podklady ke sbírce Galerie plastik pro nové vydání publikace *Česká secese* (Nakladatelství Karolinum), pro katalogy výstav *Trauma, tíseň, prázdnota: formule patosu 1900–2018* (Západočeská galerie v Plzni), Františka Kavána (Galerie Kooperativy) a *Světlo v obraze: český impresionismus, inspirace blízké i vzdálené* (SVU Mánes).

VÝSTAVY

Budova městského muzea na náměstí Jiřího z Poděbrad čp. 160 procházela v letech 2017–2019 celkovou rekonstrukcí. Výstavy probíhaly pouze v Galerii plastik a jedna v prostorách hořického zámku čp. 1.

- *Pimprlata* (6.–24. 4.)
- *Malíř Jan Gemrot, sochař Matouš Háša* (29. 4.–27. 5.)
- *Mezinárodní festival krásných umění 2018: Ukrajina* (5.–17. 6.)
- *Jaroslav Krepčík (1880–1959): sochař, malíř, grafik a restaurátor* (21. 6.–31. 8.)
- *Martina Hozová: Wired World* (6.–30. 9.)
- *Martin Matoušek: Lepší nežli stromy tři betonové domy* (6.–31. 10.)
- *Sochařské portréty 2018* (9.–30. 11.)
- *Československá vojenská litografie* / zámek (4. 10.–3. 11.)

Masarykova věž samostatnosti byla přístupná od 1. 5. do 30. 9. 2018.

PŘEDNÁŠKY, KONCERTY, EXKURZE

S přednáškou *Osudy československé státní ideje* vystoupil univ. prof. Robert Kvaček, další se konala u příležitosti 110. výročí založení Galerie plastik – *Kristýna Hochmuth: Smyslné linie, erotické motivy umění secese a symbolismu.*

Muzeum připravilo ve spolupráci s Gymnáziem a SOŠ Hořice Zámecký poetický večer, s Církví československou husitskou program Evropského dne židovské kultury – ekumenická bohoslužba, koncert skupiny Augenblick v synagoze.

PhDr. Oldřiška Tomíčková zajišťovala komentované vycházky po městě a okolí pro hořické školy, pro potřeby města Hořice i jiné instituce. PhDr. Eva Ulrychová zorganizovala archeologickou vycházku do Lukavce, Dobše a Černína, spolu s CČSH byl připraven autobusový zájezd *Do kraje paní Zdislavy* – Lemberk, Jablonné a Kryštofovo Údolí a pietní vzpomínka při výročí odchodu hořických židů 14. 12. 2018.

V Galerii plastik probíhaly komentované prohlídky k aktuálním výstavám, výtvarné dílny pro děti a studenty, v červenci týdenní letní ateliér pro mladé umělce na téma *Příběhy hořických soch*, zakončený výstavou prací účastníků. Konal se zde krajský přebor v bleskovém šachu družstev *Šachy versus sochy*, koncert kytaristy Lukáše Sommera nebo program pro děti *Putování za Betlémskou hvězdou s dobrodružstvím, divadlem, zpěvy a hudbou.*

REGIONÁLNÍ MUZEUM A GALERIE V JIČÍNĚ

Michal Babík

Muzeum bylo pro veřejnost otevřeno denně mimo pondělí od 9 do 17 hodin, v červenci a srpnu denně od 9 do 18 hodin. V lednu bylo možné muzeum navštívit od 10 do 16 hodin. Muzeum zajišťovalo také prázdninové prohlídky města a komentované prohlídky zámku. Vstupné činilo pro dospělé v muzeu 60 Kč a v galerii 45 Kč, pro důchodce a studenty 40 a 20 Kč, pro rodiny 130 a 90 Kč (o prázdninách 200 Kč do obou objektů). Pro místní školy bylo možné získat předplatné 30 Kč za žáka.

Organizace měla na konci roku 2018 26 stálých zaměstnanců – z toho je 22 žen. Deset zaměstnanců pracovalo na zkrácený úvazek, pět žen bylo na mateřské dovolené. Průměrný přepočtený počet zaměstnanců byl 20. V roce 2018 ukončili pracovní poměr tři zaměstnanci, jedna zaměstnankyně nastoupila na rodičovskou dovolenou, nově nastoupily tři zaměstnankyně. 13 zaměstnanců má vzdělání VŠ magisterské nebo vyšší, 2 bakalářské, 8 úplné středoškolské. Průměrný hrubý měsíční plat činil 19 521 Kč.

Stálou expozici tvoří sedm tematických bloků – *Vlastivědná expozice, Příroda Jičínska, Terče jičínských ostrostřelců, Konferenční sál, Katedrála uprostřed krajiny, Muzejní herna a dílna a Obrazárna barokních mistrů*. Pochází z roku 2002, a i když tehdy zvítězila v soutěži Gloria Musaealis, připravuje muzeum novou expozici, která by odpovídala soudobým nárokům návštěvníků i technickým standardům.

Zahájení výstavy Konírna imaginární 13. dubna 2018 v Regionálním muzeu a galerii v Jičíně. Vlevo ředitel muzea Michal Babík s jejím autorem Matějem Formanem.

VÝSTAVNÍ ČINNOST

V roce 2018 bylo uspořádáno 12 výstav.

a) Výstavní chodba
Druhé setkání pastelky se štětcem autorů Renaty Štěpánkové a Jiřího Zlatníka (12. 1.–18. 2. 2018)
Hrnčíři z jižních Čech Jan Vítek a Patrik Folíř (23. 2.–22. 4. 2018)
Pozor, žáby! (27. 4.–10. 6. 2018)
Od Marie Terezie po dnešek. Vysvědčení v proměnách času / Hurá do školy s Marií Terezií (15. 6.–23. 9. 2018)
Osmičky v dějinách Jičína (5. 10.–25. 11. 2018)
Betlémy z Jičínska (30. 11. 2018–13. 1. 2019)

b) Galerie
Škola mých snů (9. 2.–25. 2. 2018)
Zdeněk Lhotský / Sklo a Richard Náhlovský / Malba (2. 3.–1. 4. 2018)
Konírna imaginární (13. 4.–16. 9. 2018)
Spolek podkrkonošských výtvarníků – Průřez tvorbou (28. 9.–8. 11. 2018)
Výstava železničních modelů (12. 11.–18. 11. 2018)
Snový svět Vladimíra Komárka (23. 11. 2018–6. 1. 2019)

c) Podíl na výstavách mimo objekt
Ondřej Sekora přírodovědcem (18. 5. 2018–1. 7.2018)
Galerie Cyrany, Heřmanův Městec

Středověké hrnčířství na Hořicku ve světle archeologie (27. 9.–16. 11. 2018)
Městské muzeum v Jaroměři

Mimo výstav realizovali odborní pracovníci přednáškovou činnost, pracovali se školami, bylo uspořádáno také několik tvůrčích dílen či akcí pro nejširší veřejnost. Pro školy se konalo 317 ucelených akcí, které navštívilo 6 738 dětí. V nabídce byly obory přírodověda (Mgr. Petra Zíková), historie (Mgr. Hana Fajstauerová) nebo umění (Mgr. Jana Schlesingerová). 38 přednášek pro veřejnost a terénní exkurze navštívilo 836 zájemců – nechybělo Vítání ptačího zpěvu se Zdeňkem Mrkáčkem.

Tradiční Café muzeum bylo 28. 10. zaměřeno na významná výročí naší republiky. Mimo čerstvě pražené kávy a pečiva typického pro období první republiky nabídlo muzeum přednášky Alaina Soubigou *Úloha Francie při vzniku Československa* a Prokopa Tomka *Rok 1968*.

EDIČNÍ A VYDAVATELSKÁ ČINNOST

Regionální muzeum a galerie v Jičíně v roce 2018 vydalo tyto tituly: 4 čísla Hurá muzeum, jedno číslo Muzejních novin, věnované obci Češovu, a tři knižní publikace:

FAJSTAUEROVÁ, Hana. *Osmičky 20. století v dějinách Jičína*. Jičín: Regionální muzeum a galerie v Jičíně, 2018. 130 s. ISBN 978-80-87486-10-8.

VOLFOVÁ, Kateřina. *Hrnčířská pec s keramickou klenbou nalezená v Hořicích*. Jičín: Regionální muzeum a galerie v Jičíně, 2018. 133 s. ISBN 978-80-87486-11-5.

BABÍK, Michal, BROKEŠOVÁ, Gabriela (eds.). *Poklady sbírek Královéhradeckého kraje*. Jičín: Regionální muzeum a galerie v Jičíně, 2018. 286 s. ISBN 978-80-87486-12-2.

EDUKÁTORSKÉ PRACOVIŠTĚ

Zajímavým programem byly komentované prohlídky výstavy *Hrnčíři z jižních Čech*, kde své keramické výrobky představili Jan Vítek a Patrik Folíř. Zúčastnilo se 7 školních tříd, tj. 173 studentů.

Ve dnech velikonočních svátků byly připraveny dvě velikonoční dílny, kde si

Dětští návštěvníci v konírně.

děti mohly vyzdobit kraslice, uplést pomlázku nebo vlastnoručně vypracovat kynuté těsto.

Interaktivní výstava bratří Formanů a jejich přátel s názvem *Konírna imaginární* proměnila galerii muzea v prostor, kde ožívaly sny malých i velkých návštěvníků. Pro školáky byl nachystán zajímavý doprovodný program nazvaný *Koniny v muzeu*, kdy hlavním tématem byl právě kůň. Žáci škol se seznámili se všemi obory v muzeu zastoupenými právě jeho prostřednictvím (kůň z přírodovědného hlediska, kůň v archeologických nálezech, koně Albrechta z Valdštejna apod.). Tohoto programu se zúčastnilo 13 tříd s 295 studenty.

Výstavu s názvem *Osmičky 20. století v dějinách Jičína* navštívilo 36 tříd z Jičína a jeho okolí, což bylo 862 návštěvníků.

K 100. výročí založení Československé republiky probíhal v dubnu a listopadu edukační program s názvem *Ze školních lavic – příběhy první republiky*. Žáci v kulisách prvorepublikové školy prožívali příběh konce světové války a vzniku nového státu. Děti se dozvěděly o obrovské bídě a hladu, které tuto dobu nemilosrdně doprovázely. Ve škole se žáci učili z dobových učebnic, zkoušeli psát s ptačím brkem a inkoustem. Děti, které zlobily, klečely na hrachu, rákoska byla stále po ruce. Program navštívilo 57 školních tříd, 1 418 návštěvníků.

I tento rok nabídlo muzeum vzdělávací program *Človíček putuje historií*, určený dětem 1. stupně základních škol a mateřských škol. Skládá se z devíti lekcí, kdy děti procházejí expozicemi muzea a prožívají dějiny našeho národa se zvláštním zřetelem na dějiny Jičínska. Programu se zúčastnilo 3 224 dětí ze všech jičínských základních škol a proběhlo 159 jednotlivých lekcí.

Návštěvnost Regionálního muzea a galerie v Jičíně v roce 2018 patřila k nejvyš-

ším za posledních pět let. Stálou expozici a výstavy v muzeu a galerii navštívilo celkem 25 877 návštěvníků (16 022 v roce 2017, 16 099 v roce 2016, 20 593 v roce 2015, 19 165 v roce 2014). V tomto čísle nejsou započteni účastníci přednášek pro školy, přednášek pro veřejnost a ostatních akcí souvisejících s kulturní a vzdělávací činností, kterých bylo 7 906.

Měsícem s nejvyšší návštěvností muzea byl červenec, kdy přišlo 1 975 návštěvníků. V přepočtu to je 64 návštěvníků za den. Nejnižší návštěvnost byla v září, přišlo jen 335 návštěvníků. Podíl na tom mělo uzavření expozice od poloviny srpna do konce října kvůli výměně a restaurování oken.

Naopak galerie zaznamenala nejvyšší návštěvnost v září, kdy přišlo 2 911 návštěvníků, tj. 97 návštěvníků za den, nejméně v březnu, kdy dorazilo 171 návštěvníků.

SBÍRKOTVORNÁ ČINNOST

Aktuální stav sbírek Regionálního muzea a galerie v Jičíně je 124 386 evidenčních čísel. Uloženy jsou na třech místech – v depozitáři v zámku, v Robousích a v Soudné, které nedostačují. Proto je na rok 2019 plánována stavba nového depozitáře v Robousích.

Do roku 2017 používali pracovníci muzea evidenční program BACH, od roku 2018 začínají pracovat s programech MUSEION. Počet evidenčních čísel zapsaných za rok 2018 činil 245 ev. č., což odpovídá 341 kusům, z toho 300 ks přírůstková kniha centrální a 41 ks sbírka knihovny. Z tohoto množství 277 ks tvořily dary, 39 ks stará sbírka, 14 ks vlastní sběr, 6 ks vlastní vydání a 5 ks nákup. Za rok 2018 bylo zpracováno do II. stupně systému MUSEION 197 přírůstkových čísel. Dále bylo převedeno z tištěných karet do programu MUSEION 928 inventárních čísel z fondu textil, 415 inventárních čísel z fondu varia a 8 196 záznamů z přírůstkové knihy. Probíhaly i kontroly sbírkových předmětů: v roce 2018 bylo inventarizováno 13 316 ev. čísel, což představuje cca 10,7 % z celkového počtu.

Zdigitalizováno bylo 148 ev. čísel sbírkových předmětů. Jednalo se o sbírku pozitivů a sbírku knihovny. Celkově je nyní zdigitalizováno 7 066 předmětů.

V roce 2018 bylo konzervováno 79 předmětů, z toho 49 kovových, 27 textilních, 3 ks dřevěných.

V roce 2018 poskytlo muzeum jiným institucím 786 sbírkových předmětů k účelům výstavním i vědeckým. Největší počet zapůjčených předmět byl ze sbírky archeologické.

Muzeum si naopak vypůjčilo 99 sbírkových předmětů k výstavním účelům.

BADATELSKÁ ČINNOST

Regionální muzeum a galerie v Jičíně evidovalo v roce 2018 199 badatelských dotazů vyřizovaných osobně, či v podobě rešerší, většinou to byli studenti pátrající po informacích pro své ročníkové, seminární či závěrečné práce, pracovníci městské správy (památkáři), kronikáři (informace o obcích) a odborníci z jiných pracovišť (muzeí, univerzit atd.).

VĚDA, VÝZKUM A PUBLIKAČNÍ ČINNOST

V roce 2018 odborní pracovníci Regionálního muzea a galerie v Jičíně pracovali na celkem 263 vědeckých úkolech (v tomto čísle jsou započteny i jednotlivé archeologické výzkumy).

Samotné archeologické oddělení realizovalo 251 záchranných výzkumů, z toho

34 pozitivních, tj. s nálezy. Zpracovalo 251 hlášení o výsledcích archeologického výzkumu, 120 odborných vyjádření souvisejících s přípravou staveb v okrese Jičín a 20 nálezových zpráv.

Čilou publikační činnost v muzejních časopisech a denním tisku vyvíjeli zejména Gabriela Brokešová, Hana Fajstauerová, Radek Novák, Kateřina Opicová a Jana Schlesingerová.

KRKONOŠSKÉ MUZEUM V JILEMNICI

David Ulrych

Muzeum je zařízením Správy Krkonošského národního parku, finančně se na provozu podílí město Jilemnice. V daném roce jsme nabídli řadu výstav a doprovodných akcí. Navštívilo je celkem 18 112 osob. Proti předchozímu roku to znamená pokles, ovlivněný zejména počasím v letní a zimní sezoně.

PRÁCE SE SBÍRKAMI

Pokračovala digitalizace sbírkového fondu. Restaurátorským zásahem prošla meziválečná kamna na tuhá paliva, druhorokokový podnos, závěsný státní znak rakousko-uherské monarchie, dvě šavle, orientální křesadlová pistole a osm pušek. V rámci projektu *Zvýšení ochrany a zpřístupnění sbírkových fondů Krkonošského muzea – Jilemnice* byl restaurován největší obraz Františka Kavána *Kotel v Krkonoších*. Řada dalších předmětů prošla běžným konzervátorským ošetřením.

Získali jsme 33 přírůstkových čísel, za nimiž se skrývá 54 předmětů. Za nejcennější považujeme obraz Františka Kavána *Zpožděný ohníček* a obraz Otty Kočího *Pohled na Kozákov a Ještěd*.

PŘEHLED VÝSTAV

Zámek (čp. 75)

- *Pod ochranou sv. Huberta* (13. 10. 2017–18. 3. 2018)
- *Marie Klustová – Pilíře života* (23. 3.–2. 5.)
- *Jiří Salaba – Výběr z tvorby* (4. 5.–10. 6.)
- *Z historie poštovnictví na Jilemnicku* – k 180. výročí založení místní soukromé pošty (15. 6.–16. 9.)
- *Jan hrabě Harrach, šlechtic rodu i ducha* – k 190. výročí jeho narození (21. 9.–25. 11.)
- *Slyšte, jaká radost* (29. 11.–2. 2. 2019)

Pivovar (čp. 1) – výstavní síň

- *Za třpytem Vánoc* (1. 12. 2017–21. 1. 2018)
- *Krakonoš – mocný pán hor* (23. 1.–11. 3., 17. 4.–21. 10.)
- *Radostné Velikonoce* (13. 3.–15. 4.)
- *Velká válka* – ke 100. výročí ukončení (26. 10.–24. 2. 2019)

Pivovar (čp. 1) – Erbovní sál

- *Turínské plátno* – broumovská kopie (9. 12. 2017–11. 3. 2018)

- *Děti a mládežnické časopisy v bývalé NDR* (28. 3.–17. 6.)
- *Štěpán Lenk – Výběr z komiksové tvorby*
- *Česká krajina ve fotografii Jaroslava Feyfara a Zdenko Feyfara* (21. 6.–2. 10.)
- *Jan Maget – Ilustrace, busty, známková tvorba*
- *Martin Říha – Fotografie* (5. 10.–21. 11.)
- *Náš krtek* (29. 11. 2018–28. 2. 2019)

Uspořádali jsme 72 doprovodných akcí, přednášek, koncertů, literárně hudebních pořadů atd., nebo se aspoň na nich podíleli; z toho 38 se konalo mimo muzeum. 23x jsme vystupovali v Českém rozhlase a České televizi (nejsou započítány reprízy pořadů). Zásadní bylo vydání knihy *Jan Nepomuk hrabě Harrach – ze života českého kavalíra*. Podíleli jsme se na vydání brožury *Osobnosti Jilemnice – 100 let republiky*, publikovali 3 příspěvky ve sbornících a ročenkách, vyšlo více než 27 článků v časopisech a denním tisku. Spolupracovali jsme s desítkami institucí, především muzei a galeriemi.

Do penze odešel 31. 12. 2018 stávající ředitel muzea PaedDr. Jan Luštinec, ale naše spolupráce nekončí. Děkujeme našim příznivcům a návštěvníkům za podporu a těšíme se na další setkání.

MĚSTSKÉ MUZEUM A GALERIE LOMNICE NAD POPELKOU

Jan Drahoňovský

Uplynulý jubilejní rok byl především ve znamení osmičkových výročí, a tak velká část našich aktivit směřovala zcela programově právě tímto daným směrem, a to ve výstavní i přednáškové činnosti. Díky péči a zájmu zřizovatele, města Lomnice nad Popelkou, došlo v investiční oblasti na první etapu náročné stavební akce – podřezání a odizolování jihovýchodní části suterénu budovy, kde muzeum sídlí. Podařilo se také rozšířit a zkompletovat osvětlení galerie oblastních výtvarníků novými bodovými světly.

V roce 2018 muzeum uspořádalo dohromady na tři desítky kulturních akcí, z toho deset výstav, ať už výtvarně nebo především tematicky zaměřených. Dále dvanáct přednášek určených hlavně pro posluchače se zájmem o historii, a také cestopisné pro milovníky zajímající se o krásy naší vlasti nebo exotických dálek. Hudba v rámci koncertů zde zazněla čtyřikrát.

Ze široké a pestré nabídky měla možnost veřejnost navštívit tyto výstavy:

V lednu doznívál *16. ročník přehlídky betlémů*. V únoru proběhla prodejní výstava předčasně zesnulého lomnického výtvarníka, nazvaná *Jaroslav Dlouhý – in memoriam*.

Následovala prezentace kolorovaných perokreseb *Architektonických perel Čech* výtvarníka Rudolfa Polláka z Lázní Bohdaneč, doplněná o originální keramiku uměleckého Ateliéru DUKE Bohemia Litomyšl. Úvodní slovo pronesl malíř, básník a spisovatel Ivan Baborák a v kulturní části programu vystoupila členka hradecké filharmonie Nataša Žovtobrujch, jež všechny přítomné ohromila svoji brilantní hrou na housle.

V květnu jsme uspořádali akci s názvem *Duše kraje, kraje duše* – výstava obrazů Vl. Komárka, J. Jíry, J. Klápště a manželů Solovjevových ze sbírky Ing. Karla Pupíka. Úvodního slova se v rámci vernisáže zhostil sám sběratel, o hudební doprovod na tenorsaxofon se postaral jeho syn Karel.

První letní výstava byla věnována *historickým rádiím ze sbírek pana Jana Drahoňovského st.*, který prezentoval celou řadu technických unikátů. Akce se uskutečnila v rámci 95. výročí vzniku Československého rozhlasu.

Druhá polovina prázdnin byla ve znamení tradiční přehlídky sběratelské činnosti místních kamenářů a jejich hostů, nazvané *Drahé kameny a minerály*, zaměřené především na krásu opálů. Stěny zdobily obrazy s tematikou krajiny Českého ráje a Podkrkonoší dalšího lomnického výtvarníka pana Zdeňka Jiřišty, který tak oslavil své životní jubileum.

Na přelomu měsíců září a října došlo na výstavu nazvanou *110 let tradiční české hračky aneb Pojďme si hrát* – historie firem Schowanek, Tofa a Detoa. O působení těchto firem pohovořil majitel a senátor Jaroslav Zeman a ředitel muzea Mgr. Jan Drahoňovský. Milým doplněním slavnostního zahájení bylo vystoupení dětí z místní mateřské školy Lvíček.

Bezesporu nejvýznamnějším výstavním počinem roku se stala akce nazvaná *Lomnicko za první republiky – historie, společenské dění, podnikatelská činnost, kulturní akce a každodennost v období let 1918–1938 na Lomnicku.* Představila nejrozsáhlejší projekt muzea posledních let.

Závěr roku již po sedmnácté patřil přehlídce betlémů jak z Podkrkonoší, tak i ze vzdálenějších míst, na které se premiérově představila řada zcela nových exponátů.

Pokud jde o cykly jarních a podzimních přednášek, šlo o neméně zajímavé tituly: *Zapomenutou a malebnou Albánií* (Mgr. Libor Drahoňovský), *Doprovázení pacientů v konečné fázi života* (Jana Siebrová), *Archeologie z letadla, I. a II. část* (PhDr. Eva Ulrychová), *Lomnické hudební nebe, I. a II. část* (Mgr. Jan Křtitel Čeliš), *Beseda s filmovou a divadelní herečkou Jitkou Zelenohorskou*, *400 let od vypuknutí třicetileté války* (PhDr. Petr Hořejš), křest CD souboru Musica Bohemica Jaroslava Krčka s názvem *Běda nám, bratři Čechové – písně třicetileté války (1618–1648)*, *50 let od invaze vojsk Varšavské smlouvy na naše území v srpnu 1968* (PhDr. Prokop Tomek, Ph.D.), *Osmičkové roky v českém středověku (1108–1648)* (PhDr. Eva Ulrychová), *Prvních dvacet let existence Československé republiky na pozadí života obyvatel našeho města* (doc. PhDr. Vladimír Koblížek, Ph.D.), *Adventní beseda s autorským čtením spisovatele a publicisty Michala Viewegha.*

V průběhu roku návštěvníci měli možnost navštívit čtyři muzejní koncerty. Konkrétně se jednalo o *Tříkrálový koncert* jičínského souboru Fidle zaměřený na lidové písně a koledy z našeho kraje a jarní koncert téhož souboru nazvaný *S vočma na verchu*, který se uskutečnil v květnu v rámci Mezinárodního dne muzeí. Ve stejném měsíci si ve zcela zaplněných prostorách vstupní haly zahrála jičínská skupina *The Beatles Veteran Club* známé melodie legendárních Brouků. V adventním čase se také uskutečnilo *Zpívání mezi betlémy*, v pořadí třetí milé setkání s písničkářkou Českého ráje Maruškou Špačkovou.

Nezanedbatelná byla také plodná a všestranná spolupráce s partnerskými organizacemi, a to hlavně na poli oboustranně výhodných výpůjček sbírkových předmětů v rámci výstavní činnosti. Be-

zesporu největší akcí tohoto druhu bylo prodloužení zápůjčky rozměrného historického dynama, zhotoveného v roce 1886 lomnickou firmou Josef Horák. Vzácný exponát dlouhodobě zapůjčilo ze svého depozitáře Národní technické muzeum v Praze. I nadále pokračovaly osvědčené kontakty se středními školami, a to především formou krátkodobých praxí studentů. Pro místní pobočku Svazu postižených civilizačními chorobami jsme zorganizovali přednášku zaměřenou na industriální tradice Lomnicka a historické pamětihodnosti našeho města.

Kromě výše uvedených aktivit poskytovalo muzeum celou škálu doplňkových služeb pro veřejnost. Vedle prodeje upomínkových předmětů, šperků, místní speciality Lomnických sucharů, nově i Lomnického piva, novin či knih, také kopírování a služby pro návštěvníky v prostorách stylově zařízené muzejní kavárny. Muzeum poskytovalo služby též i badatelům (cca 55), ať už při jejich osobních návštěvách muzejního archivu či prostřednictvím dotazů e-mailem. Podobně jako každý rok došlo i na pronájem společenské místnosti pro schůze různých neziskových sdružení a spolků. Pracovníci muzea nad rámec svých povinností také dlouhodobě pečují o hrobky původních majitelů objektu, kde nyní muzeum sídlí, průmyslnické rodiny Šlechtů.

Prvořadým úkolem minulého roku bylo zaměření se na důslednou a zákonem danou kompletní inventarizaci a digitalizace sbírkových předmětů svěřených do naší péče. V rámci zprofesionalizování této činnosti jsme zakoupili difúzní stan k fotografování exponátů a fotostativ. Konkrétně bylo zinventarizováno 7 podsbírek. Sbírkový fond muzea se rozšířil o 23 přírůstkových čísel, zvláště pět betlémů – *Kuželkový* autorky Nataši Kaloussové ze Železnice, jejího manžela Jaroslava, dále historický betlémáře Františka Mikule z Hoření Lomnice, Jitky Dubské z Hrádek a především Jarmily Haldové ze Sedloňova, která umístila Svatou rodinu do modelu lomnické klasicistní kapličky na Podměstí. Kromě nových trofejních přírůstků do stálé myslivecké expozice, druhé největší v ČR, a rozšíření podsbírky dětských hraček jsme také získali dvě zajímavé plakety s motivem prezidenta Osvoboditele T. G. Masaryka a prezidenta Budovatele Ed. Beneše. Militárie byly rozšířeny o cennou originální přilbu z období třicetileté války, tzv. „papenheimku", která je nyní k vidění ve stálé expozici *Rytířského sálu*.

Díky spolupráci se Střední uměleckoprůmyslovou školou v Turnově se v jejich renovátorských dílnách konzervoval soubor chladných a palných zbraní, a některé archeologické vykopávky z různých kovů. Bohužel jsme v loňském roce byli nuceni ukončit dlouholetou plodnou spolupráci s naší „dvorní" restaurátorkou akad. malířkou Ivanou Přibylovou, a to ze zdravotních důvodů. Vděčíme jí za záchranu desítek výtvarných děl z našeho sbírkového fondu.

Aktivity muzea byly pravidelně celoročně zveřejňovány na stránkách různých novin, sborníků a časopisů, ale i na vlnách rozhlasu a televize. Z rozsáhlejších článků minulého roku jmenujme alespoň příspěvky uveřejněné ve sbornících Od Ještěda k Troskám *Stopy třicetileté války v našem kraji* a *Překvapivé archeologické nálezy z Lomnice nad Popelkou*. Český rozhlas Hradec Králové odvysílal relaci o tradiční výstavě *Drahé kameny a minerály*, nově jsme navázali spolupráci s regionální televizí RTM+, která celoročně propagovala naše akce, což se výrazně projevilo ve zvýšení návštěvnosti. K tomuto příznivému

trendu jistě přispěla i propagace v regionálním měsíčníku *Český ráj v akci*. Díky unikátním dobovým interiérům byly prostory muzea využity v rámci česko-francouzského projektu k natáčení čtyřdílného hraného dokumentu o špionáži a špionech druhé světové a studené války.

Podobně jako každý rok si návštěvníci mohli od nás odnést vedle propagačního barevného katalogu i kapesní kalendářík, tentokrát s motivem interiéru etnografické expozice, zaměřené především na malovaný lidový nábytek (třetí největší kolekce v ČR). Pokračujeme také v přípravě reprezentativní publikace mapující historii a současnost naší instituce, kterou plánujeme vydat v roce 2021 k 130. výročí založení muzea.

Personálně je naše muzeum dlouhodobě obsazeno pouze třemi kmenovými zaměstnanci, přestože v průběhu let došlo k rozšíření o nové stálé expozice. Velkou výhodou jistě je, že kolektiv se v průběhu více jak dvaceti let nezměnil, z čehož pramení možnost bezproblémové zastupitelnosti a vzájemné důvěry. Tento fakt považujeme za nenahraditelnou a cennou skutečnost.

Muzeum během loňského roku navštívilo 13 865 platících osob, z toho plné vstupné hradilo 5 865, snížené 6 170 osob. Návštěvníků přednášek, besed, koncertů a vernisáží bylo 1 830. Muzeum má celou řadu dlouholetých příznivců, jimž děkujeme za nezištnou podporu v průběhu celého uplynulého roku. Ze sponzorů velký dík patří především firmě TM Elitex za převoz zapůjčených exponátů, Cukrárně U Marcely za celoroční zajišťování občerstvení v rámci různých kulturních akcí, výrobci Lomnických sucharů Ladislavu Kodejškovi a Autoservisu Doležal. Za pečlivou dokumentaci našich aktivit patří zvláštní poděkování Miloslavu Malému, rodině hudebního skladatele Jaroslava Krčka za pravidelné účinkování na slavnostních zahájeních a Miloslavu Prášilovi za kompletní údržbu elektroinstalace.

Také v nadcházející sezoně připravují pracovníci muzea pestrou paletu různých aktivit a již nyní se těšíme na shledání s Vámi. Veškeré aktuální informace o našem dění, včetně publikovaných článků, naleznete na webových stránkách www.muzeumlomnice.cz.

MUZEUM A POJIZERSKÁ GALERIE SEMILY

Miroslav Šnaiberk

Muzeum, které kromě hlavní budovy obhospodařuje také dvě roubenky v Jílovecké ulici, řídí Miroslav Šnaiberk, o provoz se stará Libuše Krtičková a správkyní sbírek byla Alena Hovorková. Od 1. 1. 2018 došlo k dlouho potřebnému posílení odborných zaměstnanců – byl přijat PhDr. Tomáš Chvátal, Ph.D., do pozice historika a kurátora sbírek. Muzeum se tak výrazně emancipovalo na poli vlastních regionálně historických projektů (výstav a přednášek). Díky spolupráci s Úřadem práce se dařilo zajišťovat pomocné síly na instalaci výstav, úklid a údržbu objektu (program VPP) nebo zajištění průvodců (program SÚPM).

TRVALÉ EXPOZICE A VÝSTAVY

V půdních prostorách muzeum návštěvníkům poskytovalo expozici Tajemství řemesel našich předků, v jílovecké červené roubence se představila nová etnografická expozice a pilníkářská dílna.

Výstavní činnost byla členěna do čtyř prostor hlavního objektu: výstavního sálu, Pojizerské galerie, I. patra a půdních prostor v budově muzea.

V muzejní chodbě byla instalována výstava *Osudové osmičky na Semilsku*, zaměřená na léta 1918, 1938, 1948 a 1968 v kontextu událostí ve zdejším regionu.

Výstavní sál v přízemí nabídl:

- do 28. 1. *Vánoce s Vladimírem Kubíkem* – výstava dřevěných plastik
- 12. 2.–25. 3. *Semilské motivy* – výstava obrazů regionálních malířů
- 5. 4.–29. 4. *Patříme k sobě* – výstava výrobků postižených dětí
- 11. 5.–17. 6. *Josef Mach – průkopník semilských hraček*
- 23. 6.–26. 8. *Vladimír Komárek – Ohlédnutí 90*
- 8. 9.–30. 9. *Keramika a fotografie* – výstava keramických prací Martiny Brandýsové a Miroslava Kundráta a fotografií Daniela Handla
- 6. 10.–20. 1. 2019 *Retrogaming* (herní část, výstava v I. patře); *Jan Matěcha – Architektura Semil* – výstava snímků amatérského fotografa z Roztok u Semil

Pojizerská galerie skýtala neméně zážitků:

- do 7. 1. *Sviť hvězdo jasná* – výstava lidových betlémů
- 2. 2.–18. 3. *Jaroslav Kučera – Černobíle* – výstava fotografií
- 23. 3.–30. 4. *Markéta Urbanová – HYPPER – SYMBOL – POP*
- 4. 5.–17. 6. *Malíři Pojizeří* – Pocta Václavu Žatečkovi
- 22. 6.–26. 8. *Vladimír Komárek – Ohlédnutí*
- 8. 9.–25. 11. *Milan Chabera – Velká komunikace*
- 6. 12. 2018–17. 2. 2019 *Marek Vašut – Reprízy* – výstava fotografií známého českého herce

Poté, co **sály I. poschodí** opustila expozice *Osobnosti Semilska*, mohou být využívány k velkým, město a možná i region přesahujícím výstavám:

- do 31. 3. *Slovy proti totalitám* – výstava ke stému výročí narození Pavla Tigrida
- 5. 4.–31. 8. *Kouzlo zkamenělin a minerálů*
- 21. 8.–2. 12. *Plíživá kontrarevoluce v Semilech 1968*
- 7.–30. 9. *Rok republiky* – putovní výstava Libereckého kraje
- od 7. 12. *F. L. Rieger – největší semilský rodák*

Od 23. 11. 2018 do 30. 1. 2019 byla v Brandýse nad Labem prezentována kolekce obrazů pojizerských výtvarných umělců v rámci reciproční výstavy *Pojizerští malíři v Polabí*.

Tradiční velikonoční jarmark se v muzeu uskutečnil 24. března a vánoční jarmark 1. prosince 2018.

V roce 2018 navštívilo semilské muzeum celkem 9 169 návštěvníků.

SBÍRKOTVORNÁ ČINNOST

V roce 2018 získalo Muzeum a Pojizerská galerie Semily 524 přírůstkových čísel (1 825 předmětů). Z toho dary 485 přírůstkových čísel a 1 510 předmětů, vlastní sběr 19 přírůstkových čísel – 52 předmětů,

staré fondy muzea 14 přírůstkových čísel – 155 předmětů. Nákupem bylo získáno 6 přírůstkových čísel – 8 předmětů.

V roce 2018 byl Mgr. Blankou Nechanickou restaurován obraz F. L. Riegra od železnobrodského malíře Franze Maischeidera z druhé poloviny 19. století, ze sbírek muzea.

V rámci sbírkotvorné činnosti dochází také k průběžné fyzické inventarizaci a ukládání sbírek do Centrální evidence sbírek Ministerstva kultury.

PŘEDNÁŠKOVÁ ČINNOST

Mgr. Lenka Holubičková – beseda nad její knihou *Hrobům v dáli – Lomnicko*
PhDr. Tomáš Chvátal, Ph.D. – *Vítězný únor v Semilech*
Mgr. Jana Farská Hájková – *Secese ve světě i v Semilech*
Mgr. Jan Bubal – *O kozákovských polodrahokamech*
PhDr. Daniel Dědovský, Ph.D. – *Lidové umění v Podkrkonoší*
Mgr. Štěpán Rak – *Významná naleziště zkamenělin v ČR*
Jiří Urban – *Malířovy cesty po Indii*
Mgr. Robert Radim Novotný – *Ze semilského mlýna až do Panské sněmovny*

OSTATNÍ KULTURNÍ AKCE:

- *Hrátky s kameny* – workshopy pro rodiče s dětmi a školy
- *9. ročník Muzejní noci* – 16. června – kromě zdarma otevřeného muzea, roubenek a kostelní věže bylo připraveno Petrpaslíkovo divadelní loutkové představení pro děti, módní přehlídka kostýmů 60.–70. let a přednáška Mgr. Štěpána Raka o významných nalezištích zkamenělin v ČR
- *Dny lidové architektury* – na červené roubence v Jílovecké ulici – 21.–22. 7. 2018
- *Semilský Montmartre* – 3. ročník – výtvarný open air workshop s doprovodným programem (výstavy, koncerty, divadlo) 8. 9. 2018
- *Cesta proti času* – muzeum se podílelo na organizaci vědomostní soutěže semilských škol – 22. 10. 2018
- *Oslavy 200. výročí narození a 115. výročí úmrtí F. L. Riegra* – pietní akt na náměstí, kulturní pásmo Waldorfského lycea, výstava *F. L. Rieger – největší semilský rodák* – 7. 12. 2018
- *Hovory nad otevřenou Biblí* – Bc. Patrik Horváth – každoměsíční cyklus besed pořádaných Církví bratrskou
- *Svatební obřady v Pojizerské galerii* – 2. 6., 14. 7. a 13. 10. 2018

PUBLIKAČNÍ ČINNOST

Jako 5. svazek ediční řady Paměť Semilska vydalo muzeum knihu Tomáše Chvátala a Ivo Navrátila: *Plíživá kontrarevoluce v Semilech 1968*.

V roce 2018 byl za podpory Ministerstva kultury ČR vytvořen vlastní dokumentární film pod názvem *Plíživá kontrarevoluce v Semilech 1968* (námět a scénář Miroslav Šnaiberk a Tomáš Chvátal, režie Jan Chleboun, mluvené slovo herec Pavel Soukup). Po jeho úspěšné realizaci a premiéře v semilském kině se podařilo uzavřít licenční smlouvu na vysílání do roku 2022 Českou televizí.

OPRAVY A STAVEBNÍ ČINNOST

V roce 2018 byla renovována pískovcová podlaha v Pojizerské galerii a připravován přesun městského turistického centra do nových prostor.

MUZEUM ČESKÉHO RÁJE V TURNOVĚ

Vladimíra Jakouběová

Prioritním cílem byla realizace projektu *Pro horolezce neexistují hranice* v dotačním Programu na podporu přeshraniční spolupráce mezi Českou republikou a Svobodným státem Sasko (Ziel3– Cíl3); oblast podpory: Podpora cestovního ruchu. Vedle jednání se zahraničními partnery, Libereckým krajem a dalšími dotčenými subjekty řešilo muzeum především práce spojené se stavbou nové stálé expozice horolezectví. Firma Termil, s. r. o., která provádí stavební práce od června roku 2017, dokončila veškeré nosné i nenosné stěny, rozvody ZTI, UT, plynu včetně plynových zářičů. Vnitřní rozvody elektroinstalace byly připraveny pro instalaci koncových prvků interiéru, jako jsou kamery, data projektory, vizualizace ad. Obraz *Pobití Sasíků pod Hrubou Skálou* zůstal i nadále schován za předstěnou. Zprovozněn byl výtah. Prostor expozice byl propojen s objektem čp. 72 (stávající městský úřad) a čp. 71 – expozice kamenářství. V interiéru stavby byly v prosinci dokončeny penetrační podmalby a úpravy železobetonových konstrukcí. Vně budovy byly dokončeny veškeré hliníkové výplně a dřevěný rošt pro nejnáročnější část zavěšené fasády. Současně probíhaly i práce na úpravách terénu a okolí budovy a zadláždění dvora. V průběhu září byla dokončena železobetonová elevace, na kterou navazují úpravy terénu pro položení štěrkových cest. Dodavatel interiéru expozice firma M Plus, s. r. o., se zavázala, že přestože došlo při výběru dodavatele k časovému posunu, udělá všechno pro to, aby práce byly dokončeny v plánovaném termínu, tj. v červenci 2019.

Kromě tohoto projektu plnilo muzeum celou řadu dalších úkolů. Za finančního přispění Libereckého kraje byla provedena demolice pódia v atriu muzea a dostavba elevace, navazující na projekt nové expozice. Muzeum pokračovalo v reinstalaci osvětlení ve stálých expozicích muzea. Doprovodné programy v hlavní sezóně byly rušeny stavebním ruchem a některé musely být odvolány. Problémy se nevyhnuly ani stálým expozicím, jejichž provoz musel být několikrát v roce omezen. To vše mělo vliv na snížení návštěvnosti na necelých padesát tisíc návštěvníků, což je o více jak 12 tisíc méně, než bylo v roce 2017.

PERSONÁLNÍ STAV

V roce 2018 pracovalo v MČR Turnov 32 pracovníků v hlavním pracovním poměru, z toho 2 na úseku vedlejší hospodářské činnosti, 4 pracovní místa byla obsazena s podporou Úřadu práce a 2 pracovní místa vytvořena na dobu určitou v rámci projektu *Brána do světa sbírek* (ing. Jan Macoun a Lenka Reinerová). Během roku 2018 došlo k řadě dalších personálních změn, které byly řešeny tak, aby nedošlo k omezení plynulého provozu organizace. Účelově přidělené prostředky byly využity na mzdu dokumentátora archeologie od 1. 4. do 31. 12. 2018.

VÝSTAVY, KONCERTY, PŘEDNÁŠKY A DALŠÍ AKTIVITY

Přes všechny provozní překážky pracovníci odborného oddělení zrealizovali

všechny plávané výstavy, akce a doprovodné programy, které byly naplánovány. Nejvyšší návštěvnost zaznamenaly výstavy a akce představující tradiční lidovou kulturu, regionální historii a výstavy představující sbírkový fond muzea.

V roce 2018 odborné oddělení muzea připravilo pro návštěvníky 17 výstav, z toho 3 v jiných organizacích a 1 novou stálou expozici na Dlaskově statku v Dolánkách:

28. 2.–27. 5.
Příběh Tibetu (kurátoři Jan Prostředník, Miroslav Cogan)
6. 6.–8. 7.
Symposion (kurátor Miroslav Cogan)
17. 7.–9. 9.
Liberecko ve stínu sopek (kurátor Jan Bubal)
13. 9.–21. 10.
Extáze svatého Františka v obrazech Jana Jiřího Hertla a Pavla Roučky (kurátor Miroslav Cogan)
28. 10.–30. 12.
Konečně ve vlastním! Turnov 1918 (kurátoři David Marek, Alžběta Kulíšková)

Kamenářský dům
8. 2.–29. 3.
Česko-polský dětský výtvarný salón Jawor-Turnov (kurátorka Lada Capoušková)
8. 4.–10. 6.
Najděte si svého dědečka – 100 let Klubu českých turistů v Turnově (kurátor Ing. arch. Jiří Kubát)
15. 6.–28. 10.
Od obilky ke chlebu – mlýny a mlynáři v Pojizeří (kurátoři Vladimíra Jakouběová, Michaela Havelková)
8. 11.–30. 12.
Václav Plechatý – dřevořezby (kurátorka Vladimíra Jakouběová)

Sklepení muzea
28. 2.–27. 5.
Příběh Tibetu – kultovní předměty a umělecké řemeslo (kurátoři Jan Prostředník, Miroslav Cogan, Marta Havlíčková)
28. 10.–30. 12.
Československo, léta nadějí a ztrát (kurátoři Miroslav Cogan, Petra Hejralová)
18. 5.–2. 9.
Světélkování aneb Luminiscence čili Studené světlo

Dlaskův statek v Dolánkách
duben – prosinec
Hospodářův rok (kurátor V. Jakouběová)

Vysokou odbornou úroveň měly všechny doprovodné programy, přednáškové cykly, workshopy a dílny, které připravili a realizovali odborní pracovníci a lektorky muzea. Celkem muzeum uvedlo 257 různých akcí, z toho 157 programů pro školy. Během celého roku využívaly zejména školy z Turnova i okolí širokou nabídku edukačních a animačních programů, zaměřených na tradiční rukodělnou výrobu a výtvarné techniky. Některé edukativní programy doplnily přednášky, komentované prohlídky a odborné semináře, které byly propojeny s probíhajícími výstavami v muzeu i akcemi na Dlaskově statku v Dolánkách. Tam již tradičně zavítaly stovky návštěvníků nejen do stálé expozice, ale i na pravidelně pořádané akce, jako byl *Masopust, Velikonoce na statku, Letnice na Dlaskově statku, Řezbářské symposium, Muzejní noc, Ve statku i na pouti.*

PRÁCE SE SBÍRKAMI

Muzeum Českého ráje v roce 2018 obohatilo sbírkové fondy o 601 přírůstkových čísel, pod kterými je zapsáno 1328 předmětů, nej-

více jich zaznamenala sbírka archeologická, etnografická a uměleckého řemesla.

Převážná část nových akvizic byla získána vlastním sběrem a darem. Pouze malá část předmětů byla získána nákupem z účelové dotace zřizovatele a dotace MK ČR.

Ve II. stupni evidence bylo zpracováno celkem 4851 inv. č., tj. 7 446 předmětů, aktualizováno 449 inv. č.

Digitalizováno bylo 12 650 inv. č. sbírkových předmětů. Největší objem digitalizovaných předmětů byl z oboru historie (grant *Brána do světa sbírek*). Mimo sbírkového fondu bylo pracováno s dokumentačním materiálem, který byl získán z terénních výzkumů.

V roce 2018 byly také provedeny základní konzervátorské zásahy ve fondu archeologie, šperkařství a zpracování drahokamů, etnologie, uměleckého řemesla, historie. V souvislosti s expoziční a výstavní činností muzea byly ošetřeny další sbírkové soubory. Celkem bylo ošetřeno 106 sbírkových celků.

Archeologické oddělení (J. Prostředník, P. Hartman, R. Sirovátka) v roce 2018 řešilo 324 záchranných a předstihových archeologických výzkumů a vydalo 285 vyjádření k stavebním a jiným činnostem v oboru archeologie. Ostatní odborná oddělení řešila 30 institucionálních výzkumných úkolů. Regionální pověřené pracoviště pro dokumentaci *Tradiční lidové kultury Libereckého kraje* pokračovalo za finanční podpory MK ČR ve zpracování sbírky J. V. Scheybala (A. Kulíšková, K. Jakubičková), zpracovalo nominace na krajský seznam Libereckého kraje (V. Jakouběová, M. Havelková). Podílelo se na řešení mezioborového projektu dokumentace tradičního zpracování obilovin (V. Jakouběová, M. Havelková) a na řešení mezioborového projektu nové stálé expozice Kittlův dům v Krásné (J. Bubal, V. Jakouběová, J. Prostředník, J. Sajbt, M. Havelková). Za podpory MK ČR pokračovaly práce spojené s terénní dokumentací drobných kamenických památek v Pojizeří. Oddělení historie v souvislosti s přípravou expozice horolezectví pracovalo na výzkumu dějin horolezectví v Českém ráji (A. Kulíšková, D. Marek), dějinném výzkumu obce Všeň (D. Marek) a výzkumu starých cest (J. Sajbt). Oddělení mineralogie (J. Bubal) se věnovalo mineralogickému výzkumu v činných lomech (Proseč, Bezděčín, Doubravice, Studenec, Košťálov, Kozákov), geochemickému výzkumu safírů z Jizerské louky, Českého středohoří a Podkrkonoší, výzkumu křemenných forem a minerálů Podkrkonoší, tradičně využívaných pro umělecké a šperkařské účely i sběratelství, atd.

PUBLIKAČNÍ ČINNOST

V roce 2018 muzeum vydalo pět čísel *Čtvrtletníku muzea* (z toho 1 mimořádné číslo). Pracovníci odborného oddělení spolupracovali na realizaci edičních počinů obcí a měst v regionu a pravidelně přispívali do odborných i populárně naučných periodik.

VLASTIVĚDNÉ MUZEUM PRO VYSOKÉ NAD JIZEROU A OKOLÍ

Roman Kašťák

Ku příležitosti mnohých kulatých a půlkulatých výročí hasičských sborů v regionu byla 9. února 2018 v muzeu zahájena výstava věnovaná všem hasičům bývalého vysockého okresu.

Nesla název *Zlé has a dobré povznášej!* Uctěny byly zejména sbory ve Vysokém nad Jizerou (145 let od první písemné zmínky), Sklenařicích (130 let), Roprachticích (130 let), Pasekách nad Jizerou (130 let), Lhotce (120 let), Stanovém (120 let), Zlaté Olešnici (135 let) a Bratrouchově (105 let). Potrvala do úterý 8. května.

Vernisáž výstavy *Jak šel čas lékárnou* přilákala 24. května do muzea úctyhodný počet návštěvníků – 94 osob. Dále probíhaly komentované prohlídky výstavy s Mgr. Evou Stoklasovou. Výstava se konala pod záštitou České lékárnické komory a Farmaceutické fakulty Univerzity Karlovy Hradec Králové za přítomnosti předních osobností oboru lékárnictví.

VI. vysocká Muzejní noc se konala v rámci Festivalu muzejních nocí Asociace muzeí a galerií ČR, s podporou ministerstva kultury 9. června. Program sestával z komentované prohlídky výstavy Jak šel čas lékárnou s Mgr. Evou Stoklasovou, interaktivního programu pro děti, oživení technických pokladů z depozitářů s Milanem Fügnerem a *Kerkonošské poudačky* v podání Martina Hnyka. Program doprovodily přednášky s obrazovým doprovodem: *Lidové léčitelství v Podkrkonoší* (PhDr. Daniel Dědovský, Ph.D.), *Lidové léčitelství u kočovníků Střední Asie* (PhDr. Tereza Hejzlarová, Ph.D.), *O vzniku pekla* k pekelnému výročí 666 let od první písemné zmínky o Vysokém (PhDr. Daniel Dědovský, Ph.D.).

Sto let republiky se slavilo s Kramáři. 14. července se Vysokém objevil zvláštní úkaz – hned čtyři Karlové Kramáři najednou. Každý byl jinak starý a velký a každý mluvil o části svého života. Vysoké si tak tímto nevšedním divadelním způsobem připomnělo sto let od vzniku České republiky i svého slavného rodáka, prvního premiéra mladého státu. Daniel Dědovský si pro návštěvníky oslav připravil soubor starých fotografií z Vysokého, pocházejících z doby kolem roku 1918, a doprovodil je zajímavým povídáním o tom, co se v té době odehrávalo. Poté ještě následovala vycházka po Vysokém, tematicky navazující na předchozí besedu. Svatava Hejralová nás přivítala v divadle Krakonoš na výstavě věnované osmičkovým výročím ve Vysokém a celé oslavy uzavřela prohlídka expozic v muzeu, zejména ta věnovaná Karlu Kramářovi. Velice nás potěšilo, že oslava, kterou jsme k připomenutí tohoto významného výročí připravili, přilákala tolik návštěvníků. K osobě Karla Kramáře patřila také výstava, jež trvala do konce roku.

MĚSTSKÉ MUZEUM V ŽELEZNÉM BRODĚ

Petra Hejralová

Městské muzeum v Železném Brodě má dvě stálé expozice, ve kterých prezentuje své sbírkové fondy. Sklářskou expozici v budově někdejší městské spořitelny na náměstí 3. května a národopisnou v roubeném domě Na Bělišti. Dále spravuje dva depozitáře se sbírkovými předměty, jeden ve víceúčelovém domě Na Poříčí a druhý v budově spořitelny.

Chod muzea probíhal i v roce 2018 s drobnými obtížemi z hlediska personálního obsazení, které ale neměly zásadní vliv na fungování organizace. Ředitelkou muzea je Mgr. Petra Hejralová a dalším zaměstnancem je Mgr. David Řeřicha, kurátor sbírkových fondů. Na zkrácený pracovní úvazek 0,5 dále v muzeu pracovala Kateřina Řezníková. Plného stavu tří přepočtených úvazků jsme dosáhli v říjnu, kdy do pracovního poměru na úvazek 0,5 nastoupila Mgr. Lenka Jůnová. Se zajištěním provozu obou expozic o víkendech a během návštěvní sezóny tradičně vypomáhali stálí spolupracovníci.

Hlavní návštěvní sezóna probíhala od května do září a otevírací doba zůstala stejná jako v minulém roce, tj. 9–12, 13–16 (resp. 17) hodin.

Návštěvnost obou muzejních expozic v roce 2018 činila 3 966 osob. Na další kulturní akce (Velikonoční jarmark, Vánoční trhy) přišlo 1 780 osob.

Podstatná část pracovní náplně se během jarního, podzimního a zimního období soustředila především na práci se sbírkami a v čase návštěvnické sezóny jsme se věnovali turistům a návštěvníkům.

V roce 2018 jsme se zaměřili na údržbu budovy někdejší spořitelny na náměstí 3. května, kde se nachází sklářská expozice muzea. Na počátku roku jsme zrestaurovali další část původních historických dveří a zárubní, kterým byla navrácena jejich původní barevnost, a proběhla též výmalba interiéru budovy. V podzimních dnech byly provedeny lokální opravy střešního pláště budovy.

VÝSTAVY A DALŠÍ AKTIVITY MUZEA

Během roku jsme uspořádali několik větších a menších výstavních projektů a dalších pravidelných akcí. Dvě rozsáhlejší výstavy jsme uspořádali v Městské galerii Vlastimila Rady – výstavu železnobrodských skleněných figurek a výstavu ke stému výročí vzniku ČSR.

Zimní sklářské čtvrtky aneb Po stopách skřítka Střípka (30. 11. 2017–15. 3. 2018, sklářská expozice)

Jaroslav Hudský Obrazy (15. 12. 2017–18. 2. 2018, Galerie DETESK)

Ve spolupráci s firmou Detesk jsme do její výtvarné galerie připravili výstavu železnobrodského rodáka, někdejšího ředitele městské spořitelny a amatérského malíře-krajináře.

Sklářské symposium Letní sklářská dílna 2017 (16. 9. 2017–2. 9. 2018, sklářská expozice)

Výstava výsledků 6. ročníku symposia, které bylo ve znamení malovaného skla. Pozvání na LSD 2017 přijalo studio Cave Canem – Petra Kučerová a Jiří Kučera, Zdena Hušková a Eva Vlasáková.

Ludvík Dvořáček – Český ráj (3. 2.–20. 5., Běliště)

Výstava grafických listů brněnského grafika a knižního ilustrátora.

Velikonoční jarmark na Bělišti (23.–25. 3. 2018, Běliště)

Tradiční předvelikonoční akce s prodejem řemeslného a velikonočního zboží a bohatým doprovodným programem, ve kterém vystoupili žáci ZUŠ Železný Brod, pohádku pro děti zahrálo divadlo *Rolnička* z Liberce. Nedělní program obstarala sdružení *Andílek* a *Semínko země*. Jarmark doplnily ukázky ručních prací a výtvarných technik, dílnička pro děti, kterou připravilo *Středisko volného času Mozaika*.

Jana Kasalová jr. – Vzkazy odjinud (22. 5.–2. 9., Běliště)

Absolventka malířství u prof. Jiřího Načeradského na Fakultě výtvarných umění v Brně a postgraduálního studia umění na Universidad Complutense v Madridu a Cuence ve Španělsku. Jejím hlavním tématem je objevování jako proces, hledání lidské orientace ve skutečném prostoru a čase. V kapli sv. Jana Nepomuckého na Poušti a následně na Bělišti představila výběr z kreseb, které se zabývají počátkem života, písma a paměti.

Sklo inspirované republikou (1. 6. 2018–27. 1. 2019, sklářská expozice)

Výstava tvorby profesorů železnobrodské sklářské školy a místních sklářských firem.

Dny Lidové architektury Libereckého kraje (21.–22. 7., Běliště)

Křehké zbytečnosti – prvních padesát let železnobrodských skleněných figurek (1.–30. 9., Městská galerie Vlastimila Rady)

Fenomén železnobrodských skleněných figurek se zrodil v roce 1922 na železnobrodské sklářské škole z popudu sochaře Jaroslava Brychty. Výstava představila modelované, foukané i hutně tvarované figurky z bohatých sbírek muzea.

Jan Voběrek – Medžugorje (4. 9.–25. 11., Běliště)

Soubor fotografií českobudějovického fotografa vznikl při návštěvě poutního místa zjevení Panny Marie v Medžugorje v Hercegovině.

Sklářské symposium Letní sklářská dílna 2018 (od 15. září 2018, sklářská expozice)

V roce 2018 proběhl sedmý ročník sklářského symposia Letní sklářská dílna. V malířské a figurkářské dílně sklářské školy a poprvé v historii symposia také v dílně firmy Detesk tvořilo pět vyzvaných umělců. Pozvání na symposium přijali Jitka Havlíčková, Kamila Parsí Žďárská, David Hanvald, David Mazanec a Tomáš Rýdl. Vernisáž výsledků symposia proběhla v rámci městských slavností sklářského řemesla Skleněné městečko 15. září 2018.

100 let republiky (27. 10.–25. 11., Městská galerie Vlastimila Rady)

Výstava připomněla vyhlášení samostatného československého státu, nastínila politické, hospodářské a sociální proměny v době 1. světové války, vznik československých legií v Rusku, Francii a Itálii. Připomenuty byly též boje o územní integritu mladé republiky v letech 1918–1919. Část výstavy byla věnována dobovým regionálním dějinám, včetně působení Železnobrodské setniny na Tanvaldsku nebo návštěvě prezidenta Tomáše G. Masaryka v Pojizeří.

Československo, léta nadějí a ztrát – umělecké řemeslo v Turnově a Železném Brodě 1918–1948 (28. 10. 2018–31. 12. 2019, Muzeum Českého ráje v Turnově)

Vznik republiky a jejích prvních 30 let dokumentovala výstava připravená s turnovským muzeem prostřednictvím uměleckého řemesla ve skle, šperku, glyptice a stříbrnictví. Vystavena byla díla vzešlá z činnosti odborných uměleckých škol a práce výtvarníků s těmito školami spojených.

Vánoční trhy na Bělišti (5.–9. 12. 2018)

V prostorách Bělitě byla připravena bohatá nabídka vánočního a dárkového zboží. Na návštěvníky čekaly ukázky řemesel, výrobky Sdružení zdravotně postižených, výtvarné dílny Střediska volného času *Mozaika* a občerstvení s oblíbeným Bělišťákem. V sobotu se sehrálo divadlo *Rolnička* pohádku „O tom, co se možná stalo" a odpoledne se o zábavu pro nejmladší návštěvníky postaralo *Rodinné centrum Andílek*.

Ivana Kantůrková – malby, kresby, ex libris (od 1. 12., Bělitě)

Dosud nevystavená část pozůstalosti výjimečné malířky a grafičky Ivany Kantůrkové (1960–1984).

PRÁCE SE SBÍRKAMI

V roce 2018 získalo muzeum do svých sbírek celkem 118 přírůstkových čísel, přičemž podstatná část z tohoto počtu připadla do sbírky skla. Mimo tradičních přírůstků ze sklářského symposia se jednalo o soubor prací žáků sklářské školy z oddělení broušeného a hutně tvarovaného skla, vázy, popelníky a svícny z produkce Železnobrodského skla a jednotlivé vázy předválečných sklářských firem ze Železnobrodska. Do sbírky obrazů a grafik jsme získali konvolut grafických listů a plakátů malíře a grafika Zdeňka Juny, několik grafik a dva oleje Jindřicha Tocksteina, a olej na plátně s železnobrodským motivem Vlastimila Rady. Etnografická sbírka byla kupříkladu doplněna o ukázky soudobých velikonočních kraslic. Všechny nové přírůstky byly zpracovány ve druhém stupni evidence a zároveň byla pořízena jejich fotodokumentace. V pořizování fotografií sbírkových předmětů, u kterých fotodokumentace chybí nebo existuje pouze v analogové podobě, jsme pokračovali ve sbírce obrazů.

V rámci pravidelné inventarizace sbírkového fondu jsme zrevidovali celkem 1069 předmětů (část podsbírky Etnografie Eg3000–Eg4068).

I v roce 2018 jsme využili dotačního programu Ministerstva kultury na restaurování a konzervování sbírkových předmětů. Restaurovali jsme podmalbu na sklo z okruhu malíře Vincence Jankeho – *Ukřižování Ježíše Krista*, poslední z trojice podmaleb z této dílny, které se v našich sbírkách nacházejí a jsou vystaveny ve sklářské expozici. Restaurováno bylo ještě dalších sedm předmětů ze sbírky skla (skleněné figurky).

Muzeum zapůjčilo 20 artefaktů pro společnou výstavu s Muzeem Českého ráje v Turnově a 37 předmětů na výstavu Městské galerie Litomyšl *Jaroslav Brychta – Kdo křehkost k pohybu probudil*. Na výstavu Sto let republiky jsme si vypůjčili 5 předmětů od Československé obce legionářské.

PUBLIKAČNÍ ČINNOST

Městské muzeum se podílí na spolufinancování vydávání recenzovaného periodika *Fontes Nissae*. Tradičně vyšel katalog pre-

zentující výsledky sklářského symposia Letní sklářská dílna 2018 a k výstavě *100 let republiky* jsme vydali katalog a komiks zobrazující říjnové události v Železném Brodě. Mgr. David Řeřicha publikoval dva příspěvky ve vlastivědném sborníku *Od Ještěda k Troskám*, v němž je členem redakční rady.

LITERATURA

***Rocznik Jeleniogórski: pismo regionu Karkonoszy*. Tom 49.** Jelenia Góra: Towarzystwo Przyjaciół Jeleniej Góry, 2017. 391 s. ISSN 0080-3480

V dalším svazku oblíbené populárně naučné ročenky našich polských sousedů se objevilo devět článků, pět archiválií, pět varií, devět zpráv, pět recenzí, čtyři vzpomínky a dvě kroniky. Připomeneme jen některé z nich, jež by mohly zajímat i české publikum.

Stanisław Firszt se ve shrnujícím přehledu *Objevy a archeologické výzkumy ve Lwówku Śląském a jeho okolí* (s. 13–26) zabývá zhodnocením stavu archeologických výzkumů v této lokalitě – považuje je za nedostatečné a mezerovité. Paleolitické nálezy jsou známy jen z literatury, z neolitu pocházejí ojedinělé nálezy kamenných nástrojů. Většina pravěkých objevů pochází z doby před rokem 1945. Teprve ve 21. století jsou ukládány zprávy o archeologickém dohledu nad prováděnými stavbami v této lokalitě.

Velmi zajímavou studii o přispění první generace kupců k rozvoji města Jelení Hory přináší Magdalena Barbara Opęchowska (s. 27–48). Rozmach obchodu s plátnem na přelomu 17. a 18. století vynesl do popředí několik kupeckých rodin, jako Mentzly, von Buchse a Glafeye. Export slezského plátna přes trhy v Lipsku a přístav v Hamburku jim přinášel velké zisky, které vedly nejen k výstavbě skvostných paláců, ale také evangelických kostelů, hřbitovů a škol, i podpoře chudých žáků a stipendiím pro talentovanou mládež.

Justyna Wierzchucka se v článku *Skla z teplické Schneiderovy dílny ve sbírkách Krkonošského muzea v Jelení Hoře*, s. 49–58) věnuje deseti rytým pohárům, připisovaným nejlepšímu rytci 18. století ve Slezsku Samuelu Schneiderovi (1710–1773) a vyrobených pravděpodobně v Preusslerově sklářské huti ve Sklářské Porubě.

V roce 2017 byla zbořena bývalá papírna ve Strupicích u Jelení Hory, jejímiž dějinami se zabývá Maciej Szymczyk (s. 59–72). Zřízena byla v roce 1852 přestavbou mlýna na strojní papírnu, fungující až donedávna.

Přírodní divadla v Krkonoších v letech 1900–1945 zkoumá Dorota Lercher-Kamińska (s. 73–86). Do Slezska se rozšířila z Lotrinska, kde vzniklo první divadlo pod širým nebem v roce 1895. Jedno z nich mezi válkami působilo v ruinách hradu Chojnik.

Na svou práci v předchozí ročence o *Zemědělských družstvech v kamenohorském okrese v letech 1950–1957* navázala Karolina Pawlikowska (s. 87–98). Tentokrát se věnuje situaci samotných družstevníků.

Ivo Łaborewicz se zaměřil na *Názvy ulic města Bolkova* v historickém vývoji (s. 99–118). V první části jsou jména řazena podle aktuální polské podoby, uvádí i historické názvy s časovými rozsahy používání, u osobních jmen připojuje stručné biogramy. Ve druhé části jsou uspořádána podle starých polských názvů, ve třetí podle názvů německých, opět s vysvětlivkami, pokud možno s daty normativních aktů.

Pomníky a pamětními deskami v Jelení Hoře za posledních pět let se zabýval Marek Szajda (s. 119–138), navázav tak na svou práci z roku 2012. Jde o 18 tabulí a 7 pomníků různého původu. Po obecných kapitolách, v nichž mj. zmiňuje i krádeže artefaktů a možné důsledky zákona z r. 2016 o zákazu propagování komunismu a jiných totalitních zřízení, předkládá popis všech nových pomníků a desek, bohužel bez udání rozměrů a použitého materiálu.

Marek Obrębalski analyzoval ekonomický vývoj Jelení Hory podle odvětví, a to v letech 2010-2016, k čemuž využil dostupná statistická data o počtu firem i zaměstnanců (s. 139–152).

Dva rukopisné svazky Antona Altmanna, schaffgotschovského kronikáře, ze sbírek Majorátní knihovny ve Slezských Teplicích, zaujaly Małgorzatu Kysilovou (s. 153–160). Obsahují cennou kroniku Teplic a genealogii rodu, dnes jsou uloženy ve Státním archivu ve Vratislavi. Velmi důležitým materiálem je produkt průzkumu Stanisława Firszta, který se nedávno vrátil k anketě o rozprášených sbírkách Schaffgotschů. Poklady nedozírné historické a umělecké hodnoty nejen pro území Slezska chránil kšaft Jana Antona Schaffgotsche, ale dekrety B. Bieruta z roku 1947 byly zestátněny a rozptýleny mezi desítky institucí. Firsztovi nyní jde hlavně o virtuální rekonstrukci někdejšího bohatství. Zatímco archiválie většinou skončily ve Státním archivu ve Vratislavi, knižní fondy se dostaly do Národní knihovny ve Varšavě, univerzitních knihoven ve Varšavě, Vratislavi, Lubani a Toruni, či Jagellonské knihovně v Krakově. Muzeálie opatrují národní muzea ve Vratislavi, Poznani, Varšavě, Krakově, Královský zámek na Wawelu, Státní etnografické muzeum ve Varšavě, Krkonošské muzeum v Jelení Hoře, Městské muzeum i Archeologické muzeum ve Vratislavi atd. V poválečné době se dostaly i do vlastnictví různých soukromníků v Polsku a Německu.

Náhrobky Schaffgotschů ze 16. století ve farním kostele sv. Hedviky v Gryfově Śląském důkladně popsala Małgorzata Kysil (s. 205–216). *Exlibrisům a grafice v knihách Majorátní knihovny Schaffgotschů v Hlavní lékařské knihovně ve Varšavě* věnoval pozornost Wojciech Giermaziak (s. 217–232). Jsou často jediným vodítkem, umožňujícím zjistit provenienci starých tisků.

Malou sondou do festivit komunistického režimu je edice *Zpráv o průběhu prvomájových oslav roku 1948 z Karpniků a Slezských Teplic*, kterou připravil Ivo Łaborewicz (s. 233–241). Pro naše čtenáře je jistě zajímavé, že se obou akcí zúčastnily stranické delegace ze severních Čech.

Pozoruhodný je též příspěvek o *Všeobecné zemské výstavě ve Lvově v roce 1894* (s. 243–247), o které pojednal Henryk Mitraszewski. Halič, donedávna nejzaostalejší rakouská provincie, se chtěla pochlubit úspěchy na poli hospodářském i kulturním. Postaveno bylo 129 pavilónů. Příležitostně bylo využito výročí bitvy u Racławic (1794), jež byla panoramaticky zpodobněna Janem Stykou, synem českého důstojníka – po 2. světové válce přestěhována do Vratislavi a roku 1985 opět zpřístupněna veřejnosti.

Dějinami řádu piaristů v polských zemích v letech 1860-1972 se zabývá jejich někdejší provinciál P. Gerard Brumirski (s. 260–275). Zvlášť oceňuje vynikající účast řádu v listopadovém povstání r. 1830, represe carské vlády následovaly i po potlačení lednového povstání 1863. V roce 1972 bylo v polské provincii 64 bratří, z toho 62 kněží.

Krzystof Sawicki líčí dějiny *evangelického kostela v Kowarech* (s. 276–280), jenž v r. 1959 z dosud nevysvětlených příčin vyhořel a byl brzy poté zbourán.

Následují zprávy o činnosti jelenohorské pobočky Státního archivu ve Vratislavi za rok 2016 z pera Ivo Łaborewicze (s. 285–290) – archiv spravuje 2 551,48 bm zpřístupněných dokumentů, z toho 1 360,86 bm je inventarizováno. Týž autor připravil také zprávu o činnosti Spolku přátel Jelení Hory za léta 2016–2017 (s. 291), jenž je vydavatelem ročenky a má

189 členů. Stanisław Firszt podává zprávu o práci Krkonošského vědeckého spolku za totéž období (s. 292–293).

V recenzní části (s. 335–356) potěší podrobný referát Ivo Łaborewicze o ročence Z Českého ráje a Podkrkonoší, na poslední straně je avizován 14. sešit IV. dílu Historického atlasu polských měst, věnovaný Jelení Hoře. Obsahuje padesát plánů, map, schémat a pohledů na Jelení Horu a Teplice od 18. století do současnosti. Svazek tradičně uzavírá *kronika jelenohorských událostí za rok 2016* od Czesława Margase a *kronika Piechovic* za stejné období.

Ivo Navrátil

***Rocznik Jeleniogórski: pismo regionu Karkonoszy*. Tom. 50.** Jelenia Góra: Towarzystwo Przyjaciół Jeleniej Góry, 2018. 380 s. ISSN 0080-3480

Tři úvodní články jsou věnovány právě oné převýznamné události, tj. padesáti svazkům jelenohorské ročenky. Čtyři příspěvky si připomínají jiná výročí, v oddíle články a studie je publikováno osm textů, čtyři v archiváliích a vzpomínkách, čtyři ve variích, následuje osm zpráv, pět medailonků, pět recenzí a dva texty kronikářské.

Redaktor ročenky Ivo Łaborewicz je již od roku 1997 předsedou Společnosti přátel Jelení Hory, jemu tudíž příslušelo napsat úvodní oslavný článek, zvláště když vznikla právě před šedesáti lety, 31. října 1958, tehdy ještě jako Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Jeleniogórskiej. Podrobně se věnuje aktivitám spolku, jeho rozmanité činnosti, změnám ve vedení, přináší cenné fotografie (s. 13–38). Marek Szajda se pak zabývá obsahem ročenky (s. 39–52), jež s malou přestávkou vychází 55 let. Obsahově se příliš neměnila, rostla však její úroveň, mj. i díky činnosti vědecké rady a recenzování příspěvků, jejichž autory jsou namnoze profesoři a docenti vysokých škol. Vydavateli jsou vedle Společnosti přátel Jelení Hory Státní archiv ve Vratislavi – pobočka v Jelení Hoře a město Jelení Hora.

Marek Obrębalski se v příspěvku *Strategické inspirace Jelenohorských tezí po 60 letech* zamýšlí nad pozoruhodným projektem z r. 1958, který měl být vodítkem při plánování rozvoje krkonošského regionu (s. 53–64). Teze byly čas od času oživovány, nerealizovaly se, ale dodnes jsou podle názoru autora inspirativní.

Agnieszka Skowrońska a Franciszek Adamczuk se zaměřili na 60. výročí vzniku konzultačního střediska Vysoké školy ekonomické ve Vratislavi a r. 1969 fakulty této školy v Jelení Hoře, se zaměřením na ekonomiku, management a turistiku (s. 65–80).

Krkonošská krajinomalba do roku 1945 ve sbírkách Krkonošského muzea v Jelení Hoře se stala tématem pro Annu Szczodrakovou (s. 119–132). Sbírka čítá na 200 děl a zahrnuje přední malíře té doby z polské i české strany Krkonoš.

K velkým postavám židovské kultury 19. století patřil *Hermann Joël, jelenohorský rabín*, o němž vyčerpávajícím způsobem pojednala Agata Rybińska z Lublina (s. 133–140). Hřbitov ani synagoga se v Jelení Hoře nezachovaly.

O životních osudech *Hraběnky Sofie Schaffgotschové, rozené z Oppersdorfu, poslední paní na Teplicích*, napsal Arkadiusz Kuzio-Podrucki, autor schaffgotschovské monografie (s. 141–152). Představuje rodokmen a osudy jak jejího rodu, tak i manžela Fridricha Schaffgotsche z Teplic; naznačeny jsou též osudy schaffgotschovské knihovny a sbírek.

Po 2. světové válce přišli do Jelení Hory vojáci, kteří v letech 1914–1921 a 1939 bojovali za nezávislost Polska. Medailónky čtyř významných důstojníků přináší Zbigniew Kuśmierek, a to včetně jejich dalších životních osudů, doplněny jsou řadou fotografií (s. 153–170). Zvláštní biografii věnoval pátému z těchto hrdinů, *majoru Bronisławu Jankowskému, prvnímu veliteli Jelení Hory v roce 1945* (s. 171–182). Edici tří dokumentů z pera prostého účastníka těchto bojů Františka Kędziory připravil s bohatým komentářem Ivo Łaborewicz (s. 237–244).

Lázně Teplice byly v 19. a 20. století místem, kde se setkávali spisovatelé a umělci různých národností, například r. 1847 Wincenty Pol a Kornel Ujejski s Janem Evangelistou Purkyně, profesorem lékařství na vratislavské univerzitě. Po roce 1945 se do Jelenohorské kotliny přistěhovala řada významných spisovatelů, o jejichž působení píše Henryk Gradkowski (s. 183–192).

Poznatky o nejstarších listinách k historii regionu v archivních sbírkách přináší neúnavný Roman Stelmach, nyní vytěžil mj. i fondy Národního archivu v Praze, kde objevil listinu knížete Boleslava II. Lysého pro augustiniány v Teplicích z r. 1261 nebo listinu knížete Bernarda pro johanity v Jelení Hoře z r. 1281 (s. 231–236).

Za projev statečnosti vydavatelů ročenky považuji trvalou pozornost věnovanou dějinám židovského etnika, a to i v době poválečné, poznamenané pogromem v Kielcích r. 1946 a vyháněním židů z Polska v letech 1956 a 1968. Takovým příspěvkem je i studie *Sionisté v Jelení Hoře po r. 1945* od Marka Szajdy (s. 245–252), vycházející z textů v časopise Opinia.

Ředitel Přírodovědného muzea v Jelení Hoře Stanisław Firszt pojednal o dalších úspěších při *pátrání po rozprášených sbírkách rodu Schaffgotschů* (s. 253–280); v některých případech se mu podařilo získat skeny nebo fotokopie. Řada institucí se však k vlastnictví artefaktů nechce přiznat a zatím není ani známo, kolik sbírkových předmětů Polsko po r. 1945 opustilo.

V oddílu Zprávy pojednal Ivo Łaborewicz o *činnosti jelenohorské pobočky Státního archivu ve Vratislavi v roce 2017*. Osm pracovníků pečuje o 806 archivních fondů, představujících 206 125 evidenčních jednotek a 2 708,10 bm. Vykonalo 137 skartací a 27 plánovaných kontrol spisové služby. Vedle zpracování archiválií (Vojvodský statistický úřad v Jelení Hoře 1975–1998, Předsednictvo Okresní národní rady ve Lwówku Šląském 1950–1974) bylo věnováno nejvíc energie přepisování starých pomůcek do excelových tabulek a jejich přehrávání do systému ZoSIA (tzv. retrokonwersja). Archiv bojuje s nedostatkem místa, v nejbližší době by měl od původců převzít 1 430 bm dokumentů, což je třikrát více, než kapacita volných regálů. Z 213 badatelů bylo 60 zahraničních. Archiv připravil sedm výstav, z toho výstava *Mapy Jizerských hor* měla českou účast a byl k ní vydán polsko-český katalog. Úsilí archivu o přeshraniční spolupráci bylo oceněno čestným diplomem a medailí Euroregionu Nisa a 19. 6. 2017 byl Ivo Łaborewicz ministrem vnitra ČR vyznamenán medailí *Za zásluhy o české archivnictví*.

Výroční zprávy i zprávy za delší období publikovala v této ročence řada spolků spjatých s Krkonošemi a Jelení Horou. Krkonošský spolek, obnovený v roce 2012, má tradici nejstarší, *Riesengebirgsverein* byl založen v Mysłakovicích již roku 1880. Referuje se tu také o významných výstavách, sympóziích a seminářích. Pochvalu zaslouží kvalitní medailónky zemřelých regionálních pracovníků, v pří-

padě historika Adolfa Andrejewa i s důkladnou bibliografií od Ivo Łaborewicze. V recenzní části se připomíná pět regionálních titulů, mezi nimi díky laskavé pozornosti kolegy Łaborewicze také poslední svazek naší ročenky. Přehledy událostí v Jelení Hoře, poslední z pera Czesława Margase, a Piechovicích za rok 2017 padesátý Rocznik Jeleniogórski uzavírají. Do další padesátky přejeme našim polským přátelům a jejich ročence hodně kvalitních příspěvků, vstřícné podporovatele a donátory, pochopení nadřízených a panu šéfredaktorovi neochvějné zdraví, vytrvalost a dobré rodinné zázemí, bez něhož by se tato časově náročná práce nedala zvládnout.

Ivo Navrátil

Opera Corcontica: Krkonošské práce / Prace karkonoskie. Vrchlabí: Správa KRNAP, vyd. 2019. Roč. 55 (2018). 132 s. ISSN 0139-925X, ISBN 978-80-7535-091-6

Rozkramařená roubená světnice a v posteli labužnicky rozvalená kráva hledící na nás z obálky 55. čísla sborníku dává jasně najevo, že uvnitř opět nenalezneme pouze přírodovědné příspěvky. Převážně historický je sice jediný, avšak značně rozsáhlý. I s přílohami má studie Tamary Novákové *Zemědělské osídlení pohraničí: horská pastvinářská družstva ve východních Krkonoších 1945–1949* celkem 58 tiskových stran. Podstatnější než samotný rozsah je však to, že zde autorka vystavěla na pevném základě primárních pramenů místní i centrální provenience velmi kvalitní obraz obecně známého, avšak nikoli důkladně odborně popsaného a zhodnoceného fenoménu pastvinářských družstev. Ta sice představují jen poměrně krátkou epizodu několika málo poválečných let, avšak jak z práce T. Novákové jasně vyplývá, jejich působení mělo velmi podstatný a dlouhodobý vliv na dosídlení dotčených lokalit po odsunu Němců z pohraničí i na následný vývoj krajiny. Právě existence pastvinářských družstev se totiž ukazuje jako zásadní překážka vzniku stabilního zemědělského osídlení a tudíž příčina zániku celých osad. Důkladně zpracovaná první část, zabývající se obecně plánovitým zakládáním a fungováním pastvinářských družstev i jejich následnou transformací, může velmi dobře sloužit také jako metodický základ, na němž lze stavět při zkoumání tohoto tématu na dalších konkrétních lokalitách. Autorka sama tak činí na příkladu pastvinářských družstev působících na území někdejšího politického okresu Trutnov. Ovšem i tato část studie T. Novákové nepostrádá zajímavost pro čtenáře ročenky Z Českého ráje a Podkrkonoší. Z pětice pastvinářských družstev, totiž to se sídlem v Maršově IV, mělo sloužit potřebám zemědělců z okresu Mladá Boleslav, mladobucké zase okresu Mnichovo Hradiště a starobucké okresu Semily. Studie je doplněna řadou tabulek, fotografií, včetně srovnávacích, na konci sborníku pak zdařile graficky zpracovanou přiloženou názornou mapou. Díky autorčině dlouhodobému zájmu, hluboké znalosti oblasti i problematiky velmi zdařile dochucují jen zdánlivě suchou řeč čísel a dat šťavnaté detaily a osobní vzpomínky pamětníků. Badatelům pak může být výrazně nápomocný také obsáhlý soupis literatury a zejména pramenů.

Jiří Louda

BOLINA, Pavel – KLIMEK, Tomáš – CÍLEK, Václav. ***Staré cesty v krajině středních Čech.*** Praha: Academia, 2018, 690 s. ISBN 978-80-200-2831-0

Tato kniha představuje zatím nejobsažnější publikaci zabývající se tématem studia starých cest v moderním slova smyslu. Navzdory svému názvu, který navozuje dojem, že se jedná o regionální literaturu, je takřka třetina jejího obsahu (216 stran) věnována teoretické stránce výzkumu. A nutno podotknout, že velice podrobně a důkladně probrané i vhodně doplněné praktickými exkurzy. Od dějin výzkumu starých cest (kap. č. 2), které jsou pojaty dokonce v celoevropském měřítku, se čtenář dostane ke kapitole o pramenech k výzkumu (kap. č. 3), která je z těchto teoretických kapitol nejobsažnější (s. 83–216). Dopodrobna zájemce o tuto problematiku seznamuje s materiálem, jejž lze ke studiu použít, a to od krajiny jako takové, přes pozůstatky starých cest, písemné, kartografické a archeologické prameny, až po historické souvislosti a toponomastiku, které nás k existenci a k vedení cest, často již dávno zaniklých, mohou navést nepřímo.

Druhá třetina knihy (s. 217–468) je svým pojetím již na pomezí. Jsou zde rozebírána velice zajímavá témata vztahů starých cest vůči různým elementům, jako jsou vodní toky (kap. č. 4) a lidská sídla (kap. č. 5). Teoretické pojetí se zde však již plynule přelévá do podrobných „příkladových studií", kterými jsou jednotlivá témata – přechody vodotečí, vztahy cest k hradištím, hradům a městům – představována a názorně vysvětlována.

Šestá kapitola je pak již věnovaná čistě cestám ve středních Čechách. Značná pozornost je věnována přechodům Vltavy severně i jižně od pražského jádra a trasám JZ – SZ od něho, s tím spojeným přechodům Berounky a trase do jižních Čech. Z pohledu Pojizeří je pak nejvíce zajímavá poslední, třetí a velmi obsáhlá studie (s. 540–660), která důkladně zmapovala cesty na značné části jizerského pravobřeží, zejména pak v prostoru Stará Boleslav–Mělník–Bezděz, resp. Bělá pod Bezdězem. Trasa od Mělníku autory dovedla až na Mnichovohradišťsko, do Mohelnice nad Jizerou, resp. až k Frýdštejnu (s. 598–600). Zásadním zjištěním (kromě jiného) je, že se jednalo o starou dálkovou cestu, směřující ze západních Čech k Novosvětskému průsmyku u Harrachova, a tedy do Dolního Slezska.

Čtenář jistě ocení nejrůznější praktická obohacení nejen přímých studií, ale i teoretičtěji laděných statí, které vycházejí z vlastního terénního výzkumu autorů, jenž dle jejich vlastních slov trval patnáct let. Velice zajímavé jsou poznatky o brodění (s. 63–69) nebo na vodních tocích vypozorované situace za povodní či naopak za sucha (s. 65–68). Stejně tak jsou cenná popisovaná úskalí ve výzkumu starých cest, která mohou nastat. Autoři se také průběžně snaží předkládat metodologické poznatky, což ocení zejména odborná veřejnost. Právě v souhrnu metodologie spočívá jeden z největších přínosů této publikace.

Rovněž za velice důležité a přínosné pro další výzkum lze považovat snesení tolika argumentů (prolínají se prakticky celou knihou) o tom, že trasy starých cest zpravidla nevedly údolími vodních toků, což je dodnes široce rozšířený názor, u něhož se čím dál více ukazuje, že je mylný. (I autor této recenze se před časem podobné mýlky dopustil, za což se ospravedlňuje.)

Z pohledu celkové komplexnosti díla by se snad dala vytknout jen absence sou-

borného seznamu použitých pramenů a literatury (ty se nacházejí jen v poznámkách u příslušných témat, ve kterých byly použity), ačkoli absence této jinak v odborné literatuře běžné části se dá vyložit a pochopit tím, že autoři nechtěli ještě více navyšovat stránky již tak obsažné publikace.

Navzdory svému názvu, pro který bychom tuto knihu zdánlivě zařadili mezi regionální literaturu, se jedná o monografii takřka encyklopedického charakteru. A není radno předbíhat, ale díky zpracování metodologie, dějin výzkumu a příkladných ukázek mikrostudií ji lze doporučit jako základní literaturu studentům historických oborů, zejména pak archeologie.

Jiří Zoul Sajbt

Bousovská regionální knihovnička (BRK)

Dolní Bousov dělá v posledních letech pro propagaci města a pro poznání své historie opravdu hodně. Svědčí o tom třeba nákladně opravený kostel a bývalá fara, která se stala sídlem městské knihovny a infocentra s výstavním sálem a společenskou prostorou v podkroví. Byly zde objeveny a restaurovány nástěnné malby, konají se zde přednášky a další kulturní akce.

Pod vedením Ing. Dity Říhové a s plným porozuměním vedení města se výrazně zvýšila i obsahová a grafická úroveň dvouměsíčníku Bousovák. Ten získává i dobrou vlastivědnou úroveň, k dlouholetým spolupracovníkům (PhDr. Leoš Jeleček, PhDr. Jiří Waldhauser, Mgr. Tomáš Grindl aj.) přibývají noví (např. PhDr. Jiří Sajbt z turnovského muzea), redakce se nebojí ani nepříjemných faktů (nejstarší zpráva o Búsovi z Búsova z roku 1330 se netýká Bousova, ale moravského Bouzova). Řeší se „záhady" kolem bousovských zvonů a na rozlousknutí čekají další oříšky.

A Ing. Říhová má „na svědomí" i vznik BRKu – Bousovské regionální knihovničky. Je to vlastivědně zaměřená knižnice, v níž od roku 2014 téměř každý rok vychází jeden až dva graficky dobře upravené svazky. V 1. svazku *Dolnobousovsko v literatuře a kultuře* (2014, 94 s., ISBN 978-80-905841-0-5) podal Karol Bílek stručný přehled událostí a osobností, které jsou spojeny s kulturním děním ve městě a v okolí. Bylo překvapivé, kolik jmen se v knížce objevilo.

O rok později vyšla k výročí konce druhé světové války kniha Jaroslava Balatky *Český kotel – květen 1945. Krvavý květen 1945 na Dolnobousovsku a v Českém ráji* (2015, 190 s., ISBN 978-80-905841-1-2). Ta se poněkud vymyká regionálnímu zaměření edice, sice popisuje události konce války na Bousovsku a v některých oblastech Českého ráje, ale daleko více se věnuje situaci ve vzdálených místech (Nymburk, Rožďalovice, Nová Paka, Mělník apod.) a zvláště osudům estonské divize SS, jejímu ústupu z Pobaltí a jejím důstojníkům. Naopak chybí některé události v nejbližším okolí (střelba Němců v Sobotce) a mezery jsou i v seznamu použitých pramenů a literatury.

Dlouholetý zasloužilý dolnobousovský kronikář Oldřich Holý shrnul své poznatky v knize *Hospodářský vývoj Dolního Bousova a okolí* (2015, 154 s., ISBN 978-80-905841-2-9). Text zprvu vycházel na pokračování v Bousováku, zde byl doplněn, upraven a byly připojeny i obrázky a fotografie. Autor sleduje Bousovsko od raného novověku, přibližuje vývoj zemědělství (zde vychází z Pekařovy *Knihy o Kosti*) a řemesel (podrobně se věnuje i dnes zapomenutým a pro Bousov typickým – špendlí-

kářství, nožířství). Objasňuje vznik a proměny cukrovaru a velmi záslužné a přínosné je zachycení vývoje po roce 1945.

4. svazek je dílem učitele Miloslava Ječného a jmenuje se *Legionáři a 1. světová válka na Dolnobousovsku* (2018, 166 s., ISBN 978-80-905841-3-6). Na základě studia kronik i regionální literatury popisuje autor nejprve situaci ve městě i v okolí za 1. světové války a přidává i seznam padlých občanů. Hlavní částí knihy je edice vzpomínek šesti přímých účastníků války, vojáka rakousko-uherské armády i legionářů. Na závěr jsou připojeny informace o památníkách padlých v obcích Bousovska s fotografiemi.

Na příští rok připravují Bousovští další dva svazky této záslužné knižnice, které mají být věnovány stému výročí založení Včelařského spolku Dolní Bousov a stejnému výročí Dolnobousovského sportovního klubu.

Svazky knižnice BRK vycházejí v jednotné grafické úpravě Dity Říhové v nákladu 100–500 výtisků, jsou tištěny v tiskárně MSD v Brně a stávají se ozdobou knihoven Bousováků i dalších zájemců.

Karol Bílek

ANDĚL, Tomáš. *Hostinné*. 1. vydání. [Hostinné]: Město Hostinné, 2018. 487 stran. ISBN 978-80-270-4573-0

V podvečer 27. září se do posledního místa zaplnily prostory rajského dvora bývalého františkánského kláštera v Hostinném místním publikem i návštěvníky z okolí. Hlavní důvod této sešlosti, prezentace – křest knihy, vzešlé jako výsledek práce ředitele místního muzea a galerie Tomáše Anděla, který dokázal s nevšedním zaujetím pro věc využít mluvy písemných dokumentů i výpovědí žijících pamětníků. Nejde o dílo ledajaké, které už počtem stran, blížících se k pěti stovkám, nechává v pozadí jiné, podobné regionálně historické publikace. Ale nejen to. Kniha i svou úpravou reprezentuje město.

Její obsah je rozdělen do devíti kapitol, z nichž každá je rozčleněna do několika pasáží a vstupů, umožňujících snadnější orientaci v textu. První dvě kapitoly zhruba zahrnují nejstarší minulost města a okolí od počátků v druhé polovině 13. století po dobu plátenické exploze před koncem 18. století. Čtenář se tu rozloučí s úvahou o existenci Hostina hradce v 12. století v místě a má možnost sledovat první šlechtické majitele, pány z Turgova. Poddanské město původně v rukou krále vystupuje zpočátku velmi skromně za vlády pánů Krušinů z Lichtenburka a Šanovců ze Šanova, které tu vystřídali Valdštejnové v 16. století. Téměř stoleté období postupného růstu nejen města, ale i celého jejich dominia zahájil hospodárný Jiří z Valdštejna (1519–1584) s potomky. Rozvoj panství pak završil Jiřího vnuk Albrecht Václav Eusebius (1583–1616) a Hanibal (1576–1622). Své místo v jejich době zde našel také architekt italského původu Carlo Valmadi (přibližně 1550–1620), který vtiskl městu světskými a církevními stavbami renesanční podobu, zejména po velkém ohni roku 1610. Jde o dobu, kterou v knize oživují reprodukce pergamenových listin, snímky pečetí, náhrobních kamenů a nejstarší výtvarné zachycení podoby města.

Pulzující rozvoj řemesel a obchodu přerušila ve městě třicetiletá válka. Po ní se v Hostinném poměrně velmi často střídaly světské vrchnosti. Po vládnoucích Lamboyích v letech 1634–1669 tu převzali moc Kinští, ale už roku 1703 předali město s panstvím Morzinům. Pro jejich zadlu-

žení přešlo panství roku 1719 do rukou Šliků. Velmi záhy vše prodala paní ze Schaffgotschů roku 1765 hraběti Josefu Bolzovi. Od jeho dědiců město i dominium získali Deymové ze Stříteže (1799) a na Nových Zámcích se drželi až do roku 1928.

Vestfálský mír roku 1648 zahájil i v Hostinném intenzivní protireformaci a rekatolizaci. Na jistou dobu přicházejí jezuité. Pro příliš značné nároky je vystřídali františkáni. O nich je rozsahově bohatá subkapitola. Menší bratří se po usazení věnují stavební a jiné činnosti, která popisem zabíhá málem do nejčerstvější současnosti klášterního areálu a k jeho nynější funkci. Své místo zaujímají při té souvislosti slavné pouti – porcinkule. V chronologicky plynulém chodu historických událostí se autor na různých místech různými vstupy obrací na laickou čtenářskou obec. Zejména tyto partie prozrazují autorův blízký citový vztah k tématům, který prolíná celé dílo.

Zdůrazněním období, kdy Hostinné se téměř jednoznačně stává městem papíru, zůstává poněkud v pozadí zdejší textilní výroba a obchod. Počátky tohoto neméně slavného období jsou tu sice ještě v rukou šlechtických majitelů, zachyceny v činnosti Španělské obchodní společnosti už roku 1766. V čele tu stojí hrabata J. M. Kinský a J. Bolza. Jejich žezlo podle Tomáše Anděla v oboru přebírají na přelomu 18./19. století majitelé kupeckých měšťanských domů, pozdější pláteničtí baroni, jejichž jména zaplňují řádky krkonošské historické vlastivědy. Připomeňme alespoň Jana Františka Theera ze Silbersteinu (1737–1815) a Jana Václava Bergera z Bergenthalu (1745–1820), zakladatelů generací tzv. nové šlechty a držitelů panství Vlčice–Heřmanovy Sejfy a Fořt–Studenec. Zmiňme ještě Jana Jakuba Thyma z Wartenfeldu a rodinu Heysslerovu s predikátem z Rosenfeldu. Tyto horní měšťanské vrstvy sdílely uctivý až poslušně oddaný vztah k vládnoucí státní dynastii Habsburko-Lotringů, který kulminoval po generace v postavě císaře Josefa II. Panovník zde osobně pobyl třikrát, a to zejména v roce 1778 za tzv. bramborové války. Pozdním vyvrcholením kultu Josefa II. ve městě bylo roku 1909 zřízení jeho pomníku. Velmi zajímavé jsou pozdější osudy tohoto uměleckého díla.

Posledními řádky druhé kapitoly autor knihy končí víceméně idylický obrázek města pod horami, jak jej zachycují dobové veduty, reprodukované na různých místech publikace. Nastupuje rušné období 19. století, kdy se Hostinné stává městem papíru, jeho výroby a zpracování, které udává hlavní tón životu města po celé 19., ale i 20. století až do současnosti. Křivdili bychom však dalším průmyslovým závodům, které dýmajícími vysokými komíny pozměnily městskou siluetu. Jde o místní pivovar, zmodernizované textilní továrny, strojírnu se slévárnou a další menší podniky. Tomáš Anděl nás seznamuje se jmény podnikatelských rodin Eichmannů, Steffanů, Oesterreicherů a dalších. Rostou nové úřední a veřejné budovy, školy. Město se světem spojila železnice. Sledujeme rozvoj spolkového a kulturního života.

Čtvrtá kapitola zachycuje události první světové války a krátce po ní. V nich jako předznamenání se připravuje zvolna osud německy mluvícího etnika. Po vzniku Československé republiky se ve městě stále více uplatňuje a sílí česká menšina, zatímco místní Němci stále více podléhají nacionalistickým iluzím a váznou v síti Henleinovy Sudetoněmecké strany. Autor knihy s kronikářskou pečlivostí sleduje události ve městě rok po roce do počátku druhé světové války. Po jejím ukončení

a odsunu Němců nastává nové období v dějinách města, jehož existence však je na řadu roků ohrožena. Příčinou toho byl vznik plánů obřího díla přehrady s vodní nádrží na řece Labi. Město a jeho okolí mělo zmizet ve vlnách. Naštěstí plány nebyly uskutečněny a město se mohlo dále rozvíjet. I těmito roky nejistoty nás kniha provází. Kronikářské záznamy končí roku 1990.

Osmá a devátá kapitola záslužného díla nám představuje významné osobnosti, které nějak zaujaly významné místo v dějinách města, ať už jako zdejší rodáci (Karel Václav Klíč, Emil Votoček, Karel Leeder a další), nebo jinak významné osoby (Zdeněk Pilous, Josef Šrůtek, František Janata). Zajímavá ovšem je i galerie starostů od roku 1477 až do současnosti. Jde většinou o životní medailony uvedené fotografiemi. Kniha se uzavírá souborem uměleckých barevných fotografií města. Na pětašedesáti stranách tu dostal příležitost vyjádřit svůj kumštýřský um prostřednictvím fotoaparátu trutnovský umělec Ing. Ctibor Košťál.

Záslužný titul regionálně historické literatury, kterou Andělova kniha o Hostinném představuje, nelze jinak než kladně hodnotit. Autorovi se podařilo město reprezentovat po všech stránkách. Sáhne po ní zajisté odborník, který by ještě rád v závěru našel rejstřík osob, případně historických a nynějších jmen ulic. Rád v ní bude číst i neodborník-laik, který si snadno vyhledá jednotlivé partie podle zájmu. Autora a jeho spolupracovníky (ředitel Státního okresního archivu Trutnov Mgr. Roman Reil, PhDr. Pavel Zahradník, Ph.D., a nezištný rádce prof. PhDr. Vladimír Wolf) může těšit skutečnost, že podstatná část nákladu byla rozebrána bezprostředně po aktu prezentace.

František Jirásko

Autoři tohoto svazku:

Babík Michal, PhDr., Regionální muzeum a galerie Jičín
Benčová Monika, Mgr., Asociace muzeí a galerií ČR
Bílek Karol, prom. hist., LA PNP Praha-Strahov
Boublík Jan, PhDr., numismatické oddělení Národního muzea v Praze
Cogan Miroslav, PhDr., Muzeum Českého ráje v Turnově
Drahoňovský Jan, Mgr., Městské muzeum a galerie Lomnice nad Popelkou
Hejralová Petra, Mgr., Městské muzeum v Železném Brodě
Horák Václav, Mgr., Městské muzeum a Galerie plastik Hořice
Hrubý Ladislav, tenisový trenér, Bílina
Chodějovská Eva, Mgr., Ph.D., Moravská zemská knihovna, Brno
Chocholoušková Jana, Mgr., SOA v Litoměřicích – SOkA Liberec
Chutný Karel, Mgr., SOA v Zámrsku – SOkA Jičín
Jakouběová Vladimíra, PhDr., Muzeum Českého ráje v Turnově
Jakubec Pavel, Mgr., SOA v Litoměřicích – SOkA Semily
Jelínková Dagmar, SOA v Litoměřicích – SOkA Liberec
Jirásko František, Mgr., Arnultovice
Kalhousová Chodějovská Eva, Mgr., Ph.D., Moravská zemská knihovna, Brno
Kašťák Roman, Vlastivědné muzeum a galerie ve Vysokém nad Jizerou
Kracík Pavel, Mgr., Jičínská beseda
Kříž Jaroslav, Mgr. et Mgr., Ústav etnologie FF UK Praha
Křížová Lenka, Mgr., Ph.D., Historický ústav AV ČR
Louda Jiří, Mgr., Krkonošské muzeum ve Vrchlabí
Mašek Petr, PhDr., Knihovna Národního muzea v Praze
Navrátil Ivo, PhDr., SOA v Litoměřicích – SOkA Semily
Prostředník Jan, PhDr., Ph.D., Muzeum Českého ráje v Turnově
Sajbt Jiří Zoul, PhDr., Muzeum Českého ráje v Turnově
Sedláčková Anna, studující, Jičín
Šnaiberk Miroslav, Muzeum a Pojizerská galerie v Semilech
Špráchal Přemysl, Vysoké nad Jizerou
Ulrych David, Mgr., Krkonošské muzeum v Jilemnici
Vašata Ondřej, PhDr., Muzeum Podkrkonoší v Trutnově

Jednotlivé příspěvky recenzovali:

Mgr. Martin Barus
PhDr. Miroslav Cogan
Mgr. David Marek
Mgr. Josef Matoušek
Mgr. Miloš Plachta
doc. PhDr. Jaroslav Pažout
doc. PhDr. Miloš Sládek, Ph.D.

Z Českého ráje a Podkrkonoší
vlastivědná ročenka
svazek 32

Vydaly Státní oblastní archiv v Litoměřicích – Státní okresní archiv Semily, Státní oblastní archiv v Zámrsku – Státní okresní archiv Jičín a Regionální muzeum a galerie v Jičíně, p. o., v roce 2019. Vedoucí redaktor Pavel Jakubec, výkonný redaktor Ivo Navrátil. Redakční radu ve složení Michal Babík, Karol Bílek, Miroslav Cogan, Eva Chodějovská, Vladimíra Jakouběová, Radka Janků, Lenka Křížová, Markéta Lhotová, Jiří Louda, Hana Macháčková, Jan Prostředník a Jiří Z. Sajbt vede Jan Luštinec. Grafická úprava Vít Luštinec. Jazyková spolupráce Günter Fiedler, Ivo Łaborewicz, Aleš Zahradník a Hynek Zlatník. Vytiskla Tiskárna Glos s. r. o. Náklad 400 výtisků. Stran 296 + XXXII. Neprodejné.

Přemysl Špráchal: *Vladycký statek Robousy*

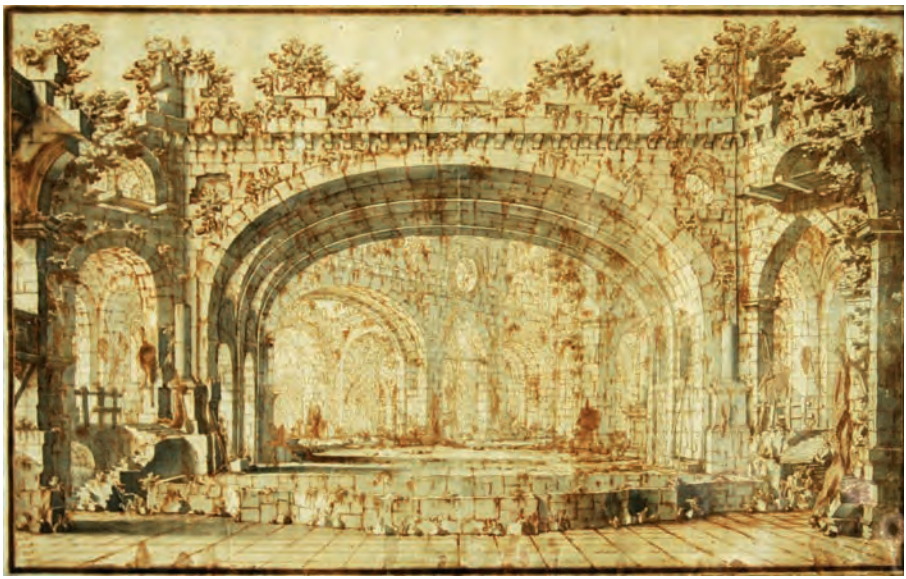

Mapa vojenského ležení z roku 1745. I přes řadu nepřesností je tato na východ orientovaná mapa dokladem zaniklého horního rybníka, mlýna a dvora. Kuriozitou na schematickém „opevněném" kostele je vizionářské zachycení věže, která byla postavena až o sto let později (repro Historický atlas měst ČR).

Monika Benčová: *Návrhy šlechtických divadelních scén z 18. století*

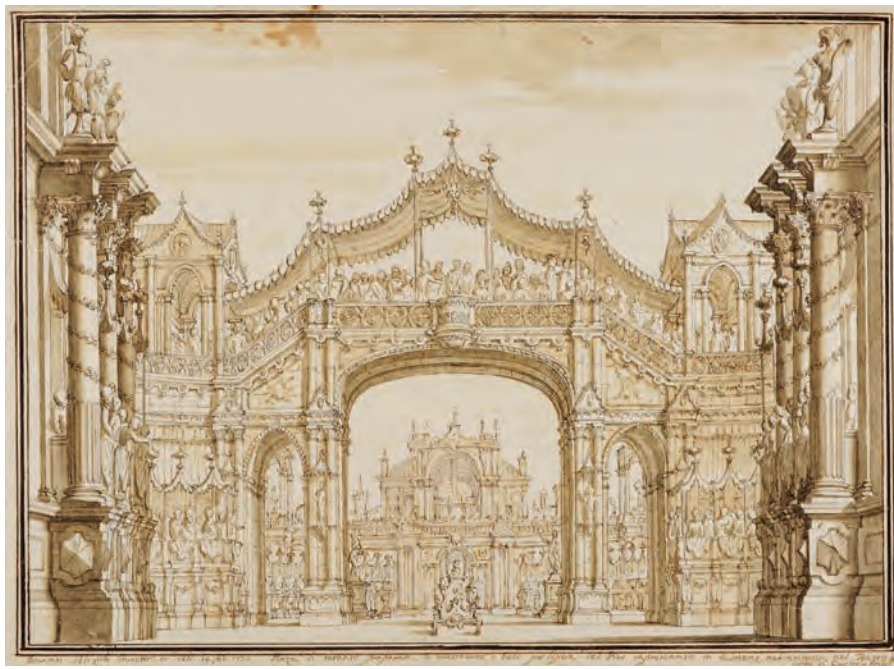
Obr. 4. *Giuseppe Galli Bibiena: Vojenský stan, kresba perem, kolorováno, 460 x 690 mm, Uherčice, depozitář Jaroměřice nad Rokytnou, JR 13 359a. Foto: archiv autorky.*

Obr. 5. *Giuseppe Galli Bibiena (?): Nerealizovaný návrh zahradního divadla, kresba perem, 460 x 690 mm, Uherčice, depozitář Jaroměřice nad Rokytnou, JR 13 360a. Foto: archiv autorky.*

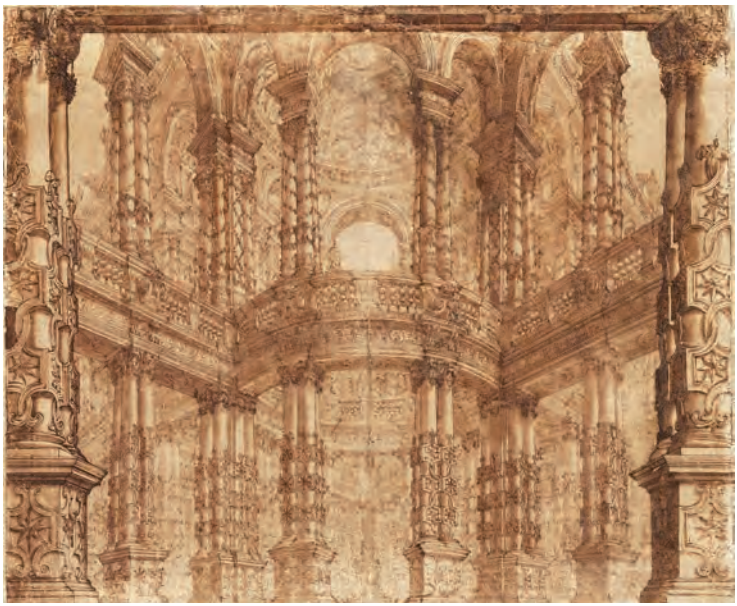
Obr. 6. *Sál vyzdobený scénami Pyrrhových vítězných bitev s jezdeckou sochou, kresba perem, kolorováno, 370 x 530 mm, Uherčice, depozitář Jaroměřice nad Rokytnou, sign. JR 13 377a. Foto: archiv autorky.*

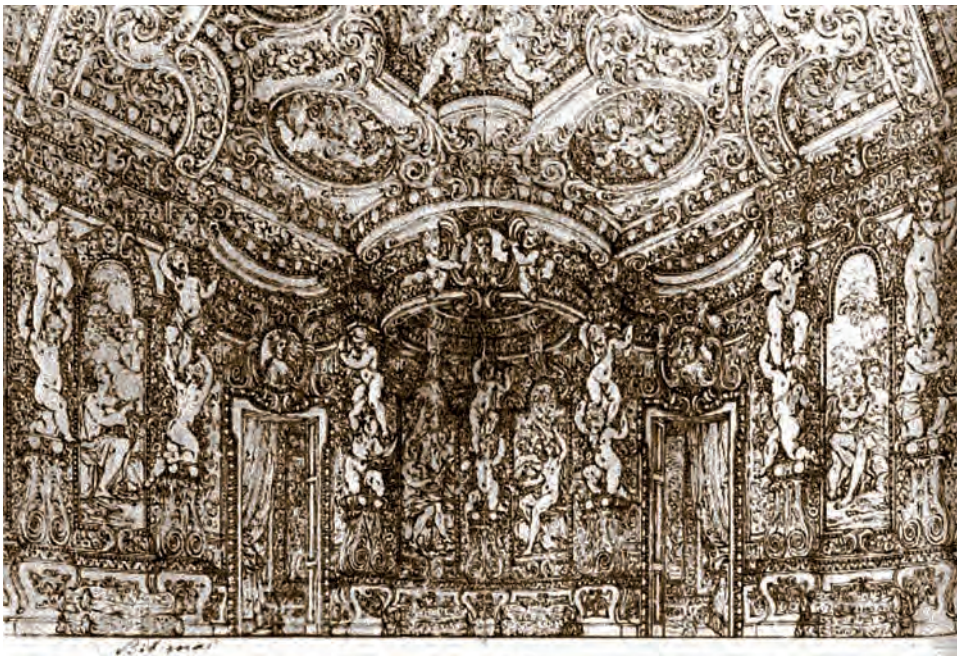
Obr. 7. *Giovanni Pellizuoli: Návrh náměstí k opeře „Pirro", kresba perem, lavírováno, 43 x 330 mm, Theatermuseum, HZ I 212. Foto: Theatermuseum, Vídeň.*

Obr. 8. *Giuseppe Galli Bibiena: Levá polovina palácové architektury. Verso: Scéna před palácem, kresba perem, hnědý inkoust, lavírováno, 300 x 217 mm, The Morgan Library and Museum, New York.*

Obr. 9. *Giuseppe Galli Bibiena: Rotunda v proscéniovém oblouku, kresba tužkou, hnědý inkoust, hnědě kolorováno, papír, 494 x 590 mm, The Morgan Library and Museum, New York.*

Obr. 10. *Antonio Galli Bibiena: Návrh pro dekorace palácového salónu, kresba perem, hnědý inkoust, lavírováno, 248 x 384 mm, soukromá sbírka.*

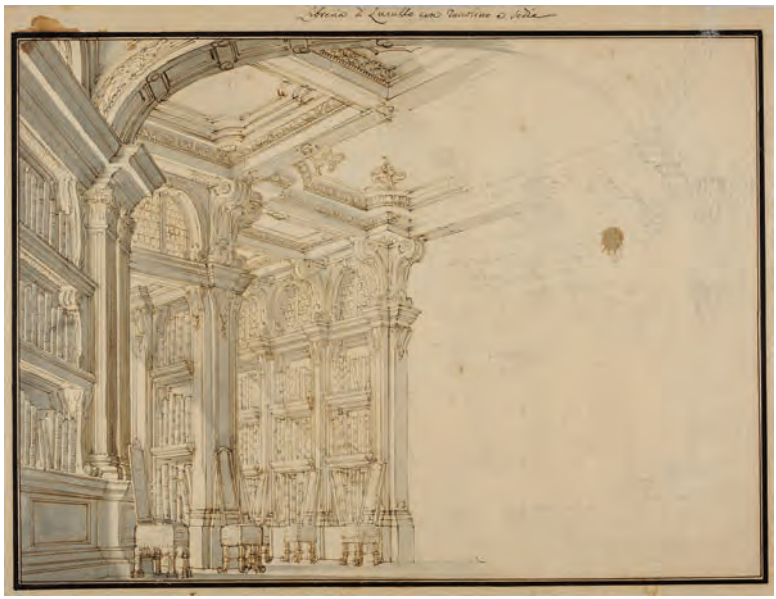
Obr. 11. *Giuseppe Galli Bibiena: Ruiny s pomníky dávných králů, k opeře „L´Issipile", kresba perem, lavírováno, tužka, 340 x 445 mm, Theatermuseum, HZ I 208. Foto: Theatermuseum, Vídeň.*

Obr. 12. *Giuseppe Galli Bibiena: Ruiny s pomníky, kresba perem, hnědý inkoust, kolorováno, 409 x 549 mm, The Morgan Library and Museum.*

Obr. 13. *Giuseppe Galli Bibiena (okruh): Líbezná krajina s palácem v pozadí, k opeře „Il delizioso ritiro scielto da Lucullo, console Romano", kresba perem, tužka, lavírováno, 267 x 368 mm, Theatermuseum, HZ I 197. Foto: Theatermuseum, Vídeň.*

Obr. 14. *Giuseppe Galli Bibiena: Lucolova knihovna se stolkem a židlemi, k opeře „Il delizioso ritiro scielto da Lucullo, console Romano", kresba perem, tužka, lavírováno, 266 x 358 mm, Theatermuseum, HZ I 196. Foto: Theatermuseum, Vídeň.*

Obr. 15. *Carlo Galli Bibiena: Knihovna, kresba perem, hnědý inkoust, lavírováno, 334 x 226 mm, The Metropolitan Museum of Art, New York.*

Obr. 16. *Giuseppe Galli Bibiena (okruh): Krajina s lesem a tábor, kresba perem, tužka, lavírováno, 290 x 382 mm, Theatermuseum, HZ I 204. Foto: Theatermuseum, Vídeň.*

Obr. 17. *Francesco Galli Bibiena (?): Královský stan (scénická dekorace), kresba perem, lavírováno, 231 x 367 mm, Moravská galerie v Brně, B 2748. Foto: Moravská galerie v Brně.*

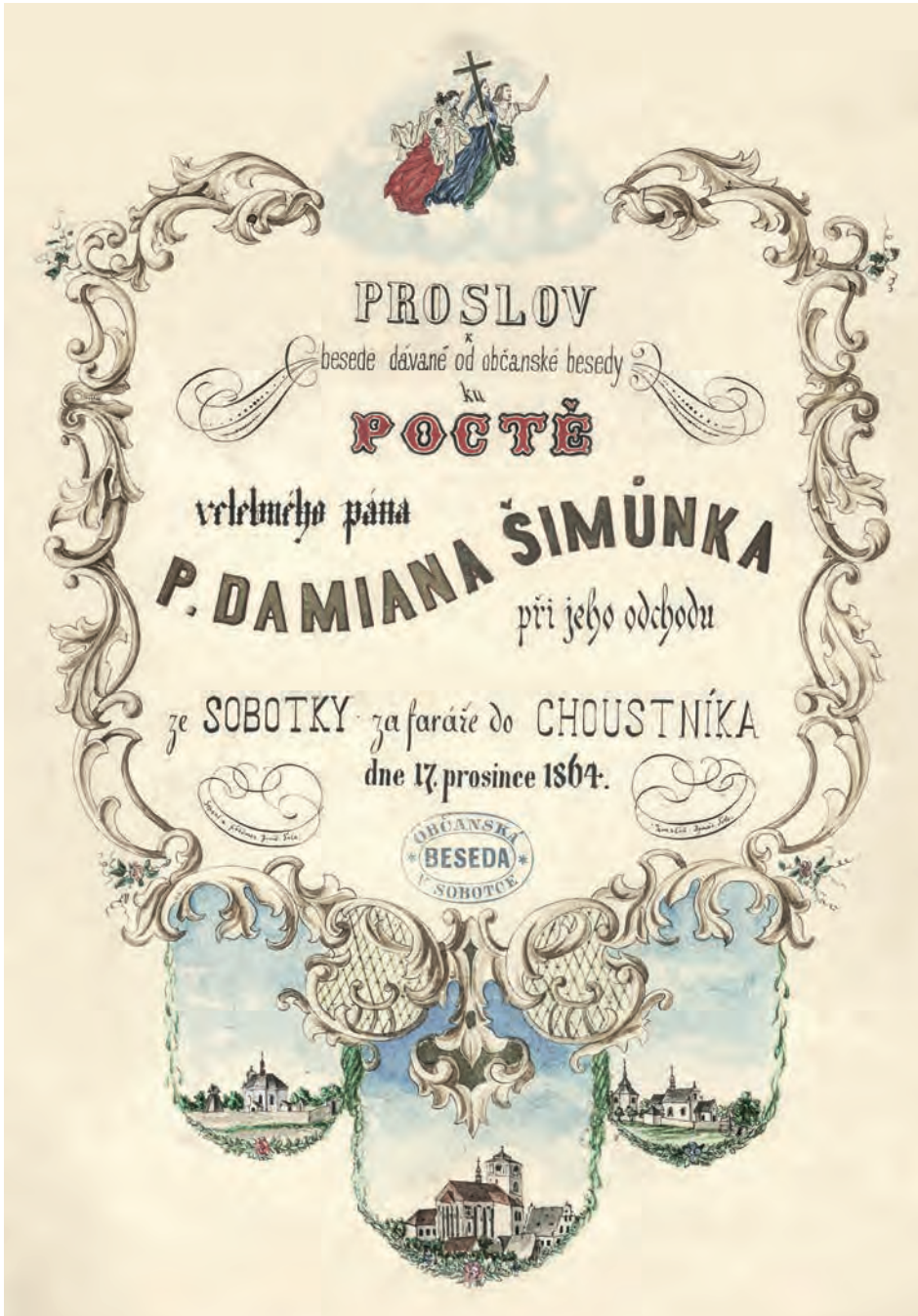
Obr. 18. *Francesco Galli Bibiena: Královský stan, kresba perem, hnědý inkoust, lavírováno, 227 x 365 mm, The Morgan Library and Museum, New York. Foto: The Morgan Library and Museum.*

Obr. 19. *Michael Jindřich Rentz – Josef Montalegre: Malá kukská veduta, lept, kolem 1724, 260 x 330 mm, Hospitál Kuks, KU 01106/001 a KU 01106/002 (rám). Foto: archiv autorky.*

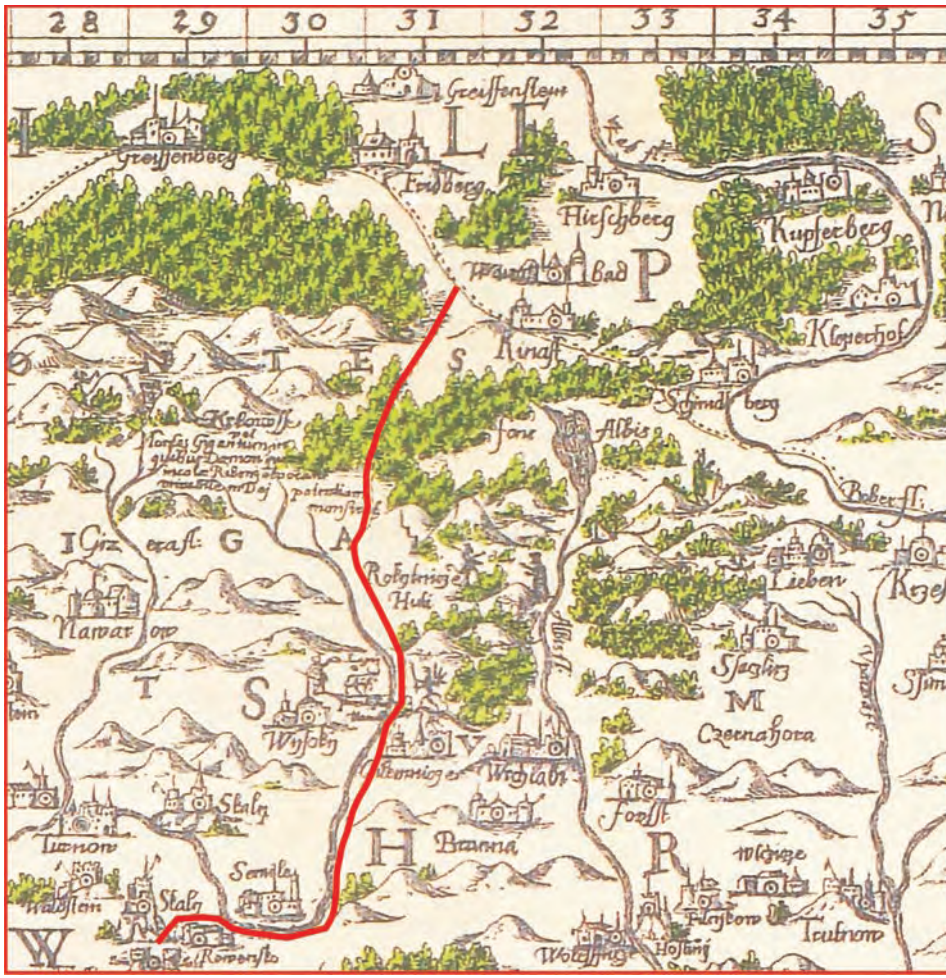
Obr. 20–21. *Angelo Carboni (?): Návrhy divadelní architektury, kresba perem, lavírováno, kolem 1750, Národní galerie v Praze, DK 6690 a 6691. Fotografie Národní galerie v Praze.*

Pozdravná adresa Občanské besedy v Sobotce P. Damiánu Šimůnkovi z roku 1864 – titulní list vyzdobený Hynkem Šolcem. Vyobrazení zleva: kostely v Oseku, Sobotce a Nepřívěci. SOkA Jičín, fond Občanská beseda Sobotka.

Obr. 17. *Výřez mapové části mapy Mikuláše Klaudiána z roku 1518. Červenou linií je naznačena silně schematizovaná cesta od Turnova, přes Semily a Vysoké nad Jizerou do Krkonoš. Cesta však nepokračuje dále na Labskou louku, ale může mířit na Novosvětský průsmyk (zdroj Kučera, Zdeněk, Staré mapy naší země, s. 9).*

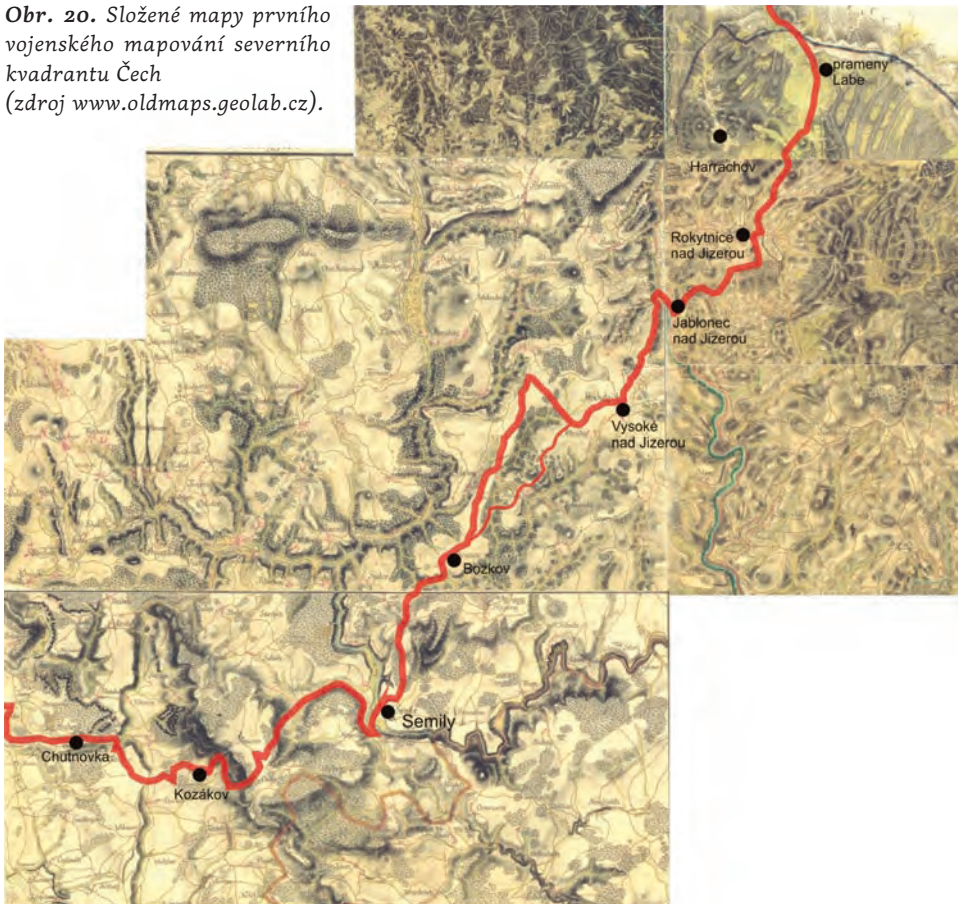

Obr. 18. *Mapa Pavla Aretina z Ehrenfeldu z roku 1619. Na výřezu je vyznačená trasa stezky do Slezska, která nejspíše přechází západní Krkonoše v Novosvětském průsmyku (zdroj Kučera, Zdeněk, Staré mapy naší země, s. 19).*

→ ***Obr. 19.*** *Grauparova mapa harrachovského dominia v Krkonoších z roku 1765. Je zde vykreslena páteřní komunikace do Slezska (silná žlutá čára) s odbočkami (slabá žlutá čára) – podle Valenta, Aleš, Grauparova mapa velkostatku Jilemnice, s. 117.*

prameny Labe
Harrachov
Růženčina zahrádka
Rokytnice nad Jizerou
Rokytno
Jablonec nad Jizerou
Františkov
Vysoké nad Jizerou
Jestřabí
Poniklá
Benecko
Horní Sytová
Víchová nad Jizerou
Peřimov
Jilemnice
Valteřice
Mříčná
Horní Branná
Rozloky
Kruh
Martinice
Karlov
Ždár

Obr. 20. *Složené mapy prvního vojenského mapování severního kvadrantu Čech (zdroj www.oldmaps.geolab.cz).*

Miroslav Cogan: *Jozef Soukup*

← *Závěs, topas s rytinou klečícího aktu, zlato, 1949, v. 4,5 cm, UPM Praha, inv. č. 32 599. Foto Miroslav Cogan.*

Závěs s portrétní rytinou dcery Pavly, záhněda, stříbro, gema kolem r. 1960, rodinná sbírka. Foto Miroslav Cogan.

↑ *Hlavice žezla Farmaceutické fakulty UK v Hradci Králové, řezané záhnědy, heliotropy, stříbro částečně zlacené, celková výška 137 cm, 1982-3 ve spolupráci se zlatníkem Jaroslavem Náprstkem. UK Praha. Foto Milan Posselt a Oto Palán.*

↓ *Náhrdelník ze soupravy pro čs. pavilón na EXPO v Montrealu, zlato, české granáty, výška 21,2 cm, zhotovilo DUV Granát Turnov 1967, UPM Praha inv. č. 72 297. Foto Miroslav Cogan.*

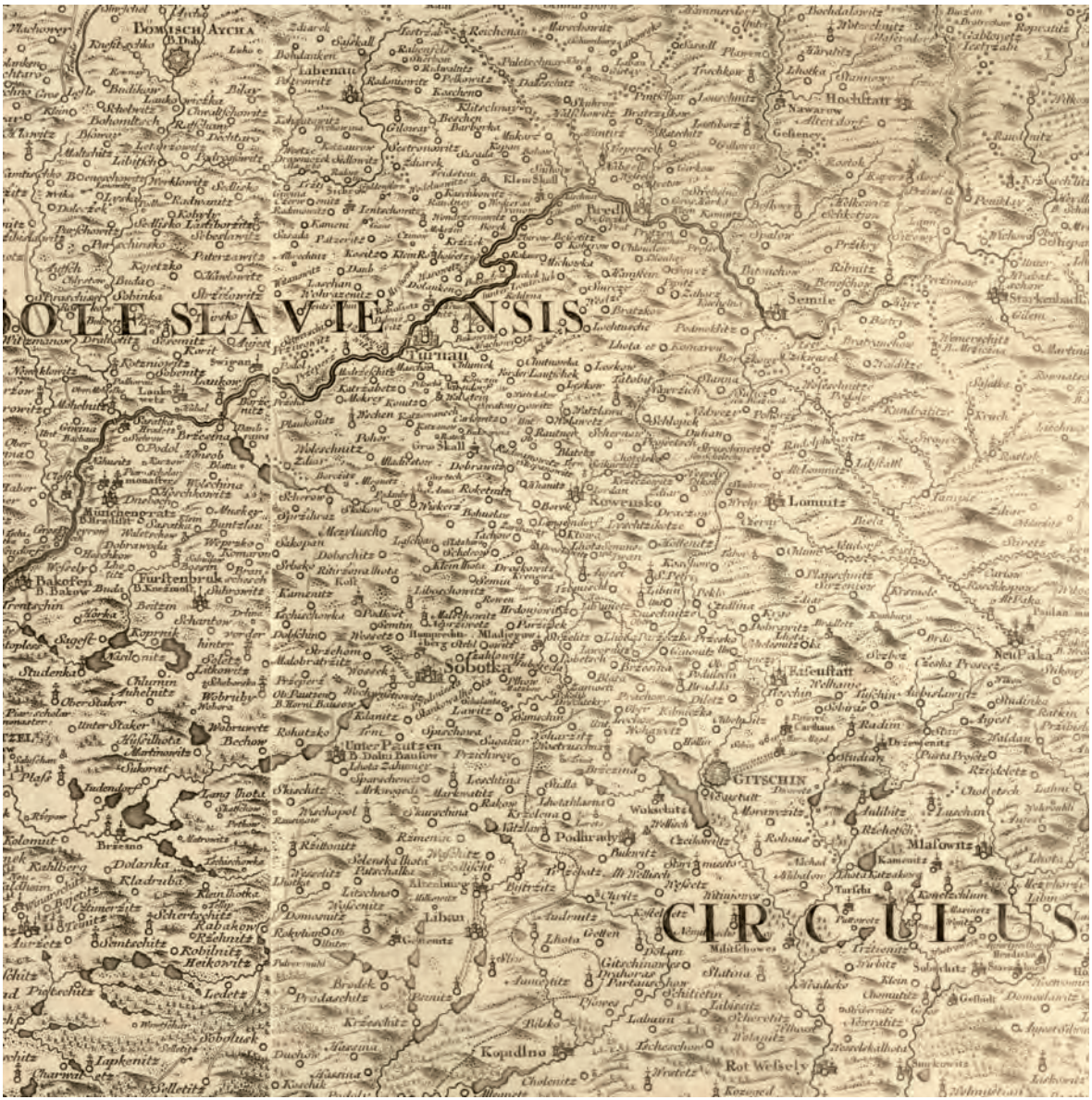

↓ *Brož, ze soupravy pro čs. pavilón na EXPO v Montrealu, zlato, české granáty, šířka 9 cm, zhotovilo DUV Granát Turnov 1967, UPM Praha inv. č. 77 277. Foto Miroslav Cogan.*

← *Náhrdelník pro čs. pavilón na EXPO v Montrealu, zlato, české granáty, výška 15 cm, zhotovilo DUV Granát Turnov 1967, UPM Praha inv č. 77 276. Foto Miroslav Cogan.*

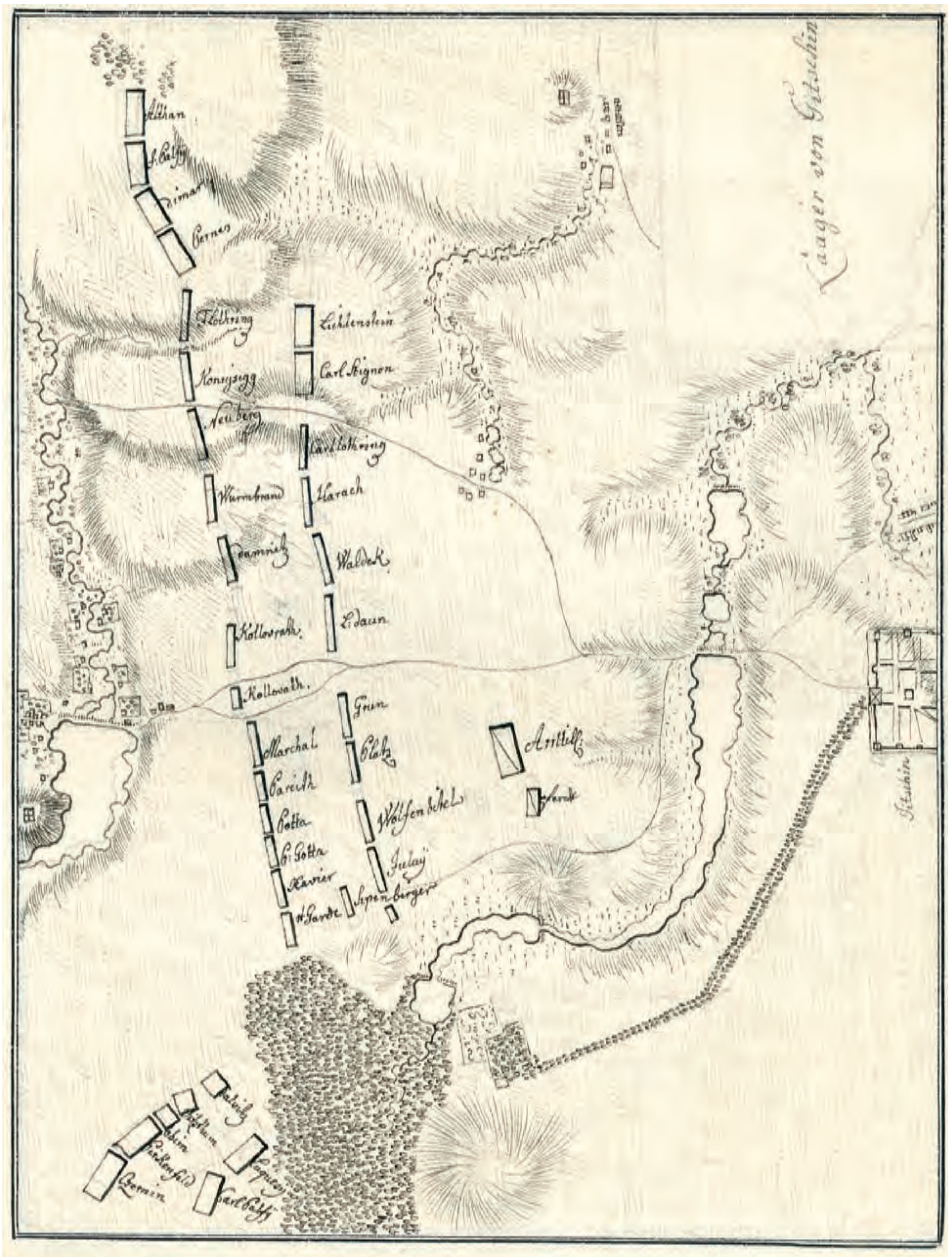
Vydavatelé ročenky se omlouvají čtenářům, že z technických důvodů nebylo bohužel možné získat z některých zahraničních institucí reprodukce odkazovaných mapových děl nebo vydavatelská práva k nim. Skenovaly příslušné instituce. Všechny mapy byly pro potřeby tisku zmenšeny.

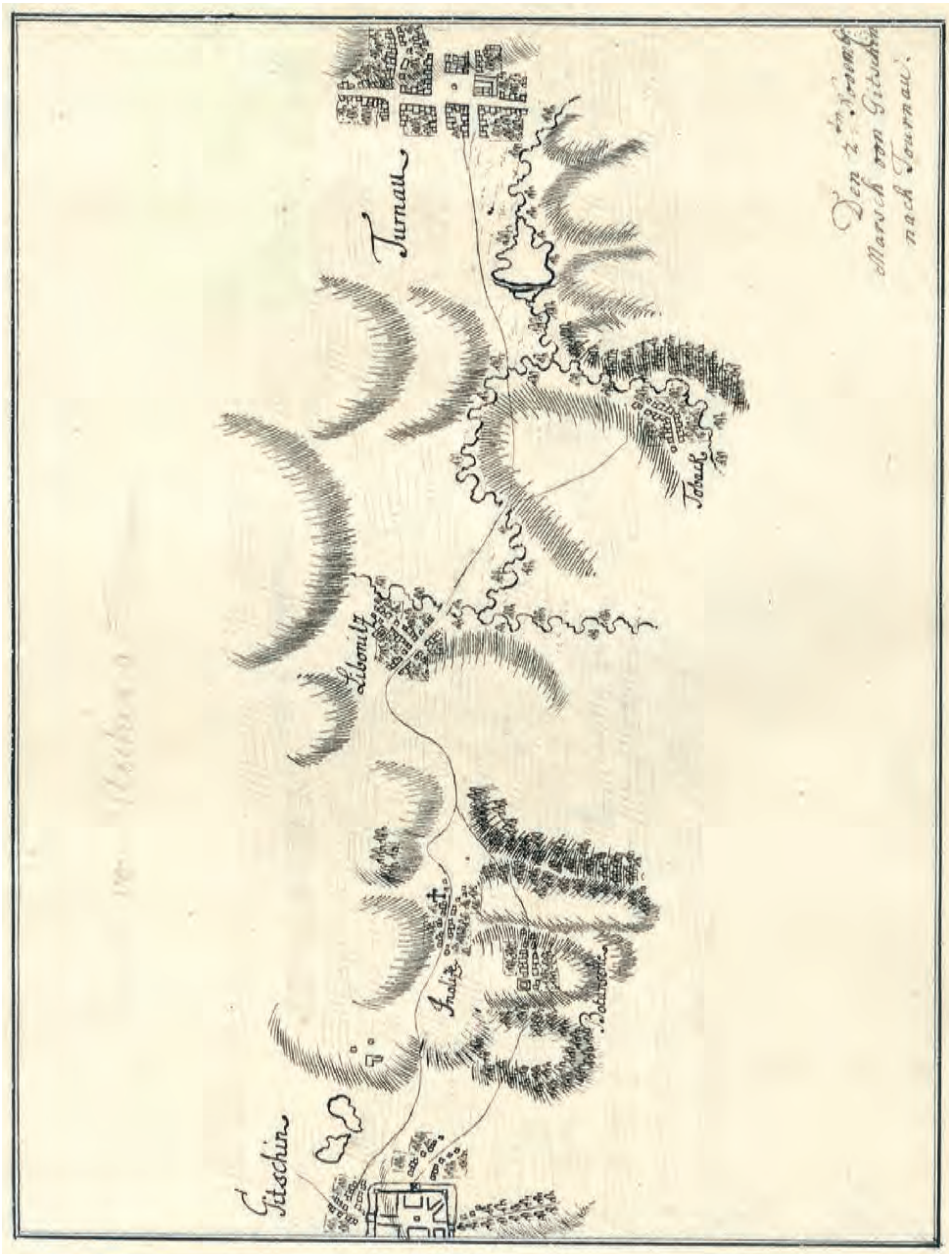
Obr. 1. *Müllerova mapa Čech z roku 1721, výřez. Sekce VIII a IX, digitálně spojené, výřez. Moravská zemská knihovna v Brně, sign. Moll-0001.589.*

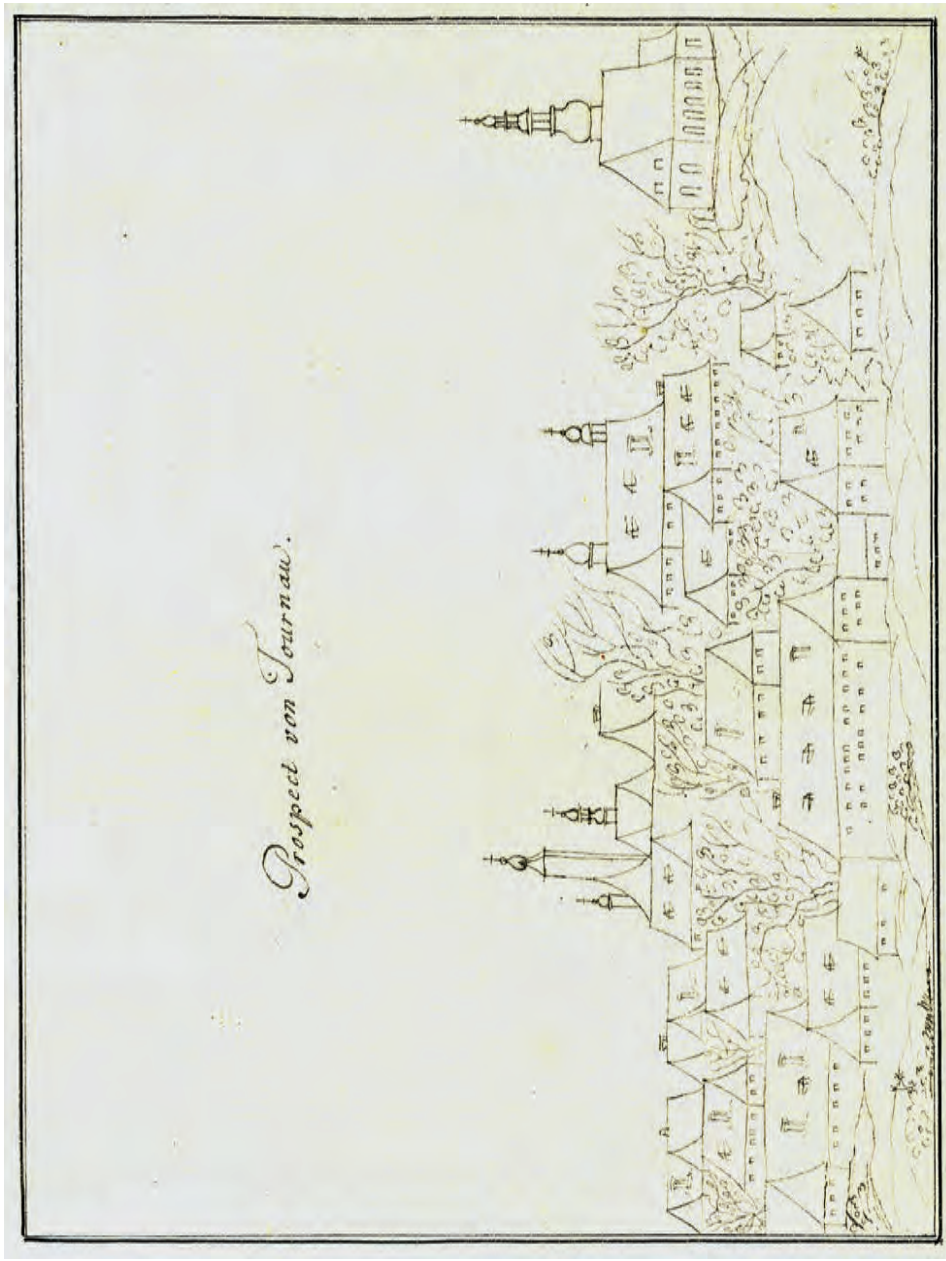
Obr. 6. *Přesun armády od Hořic k Jičínu 27. října 1745 zachycený ve čtvrtém svazku tzv. Browenovských knížek. ÖStA, Kriegsarchiv, Wien, sign. H III e 1-2/1745, fol. 89.*

Obr. 7. *Tábor u Jičína na konci října 1745, zachycený ve čtvrtém svazku tzv. Browenovských knížek. ÖStA, Kriegsarchiv, Wien, sign. H III e 1-2/1745, fol. 90.*

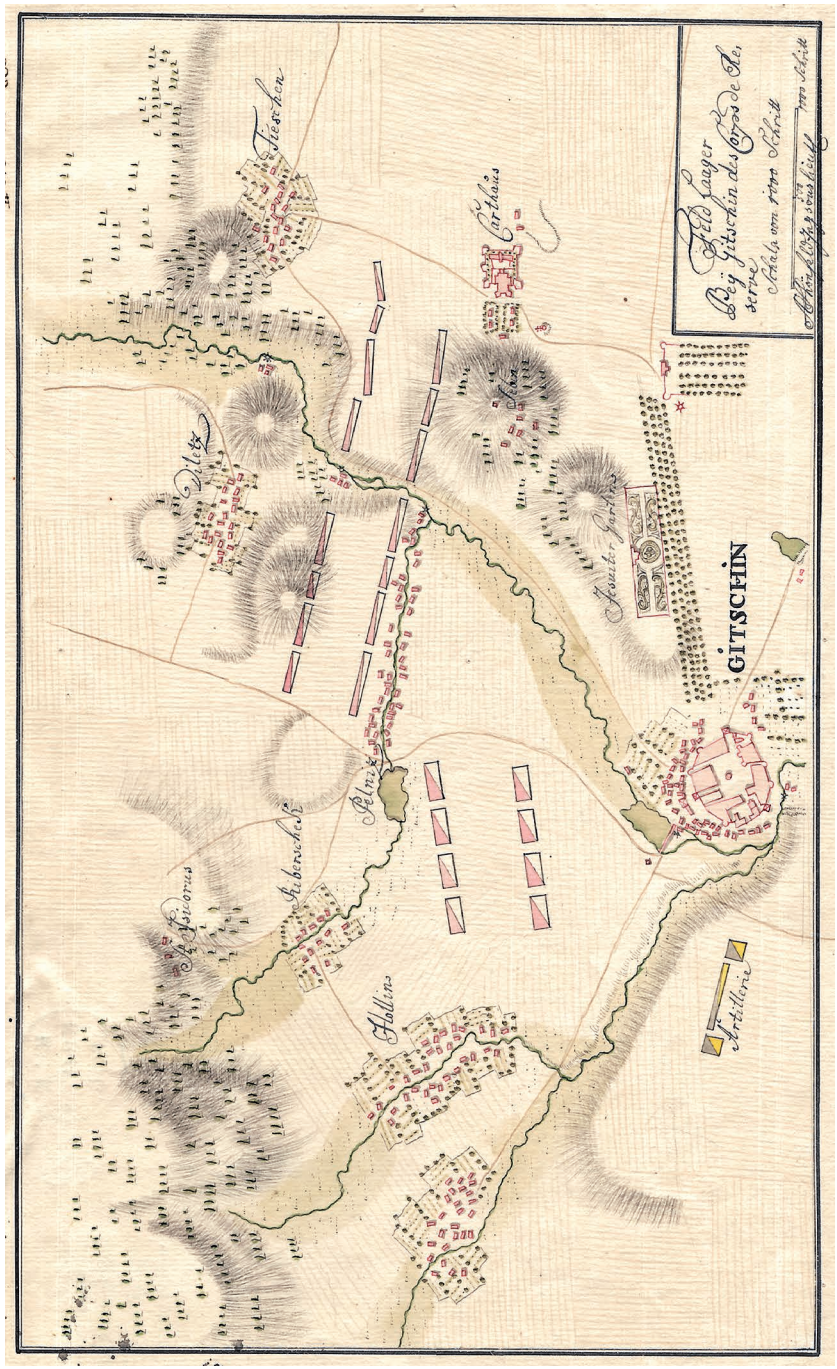
Obr. 9. *Přesun armády údolím mezi Jičínem a Turnovem na počátku listopadu 1745, zachycený ve čtvrtém svazku tzv. Browenovských knížek. ÖStA, Kriegsarchiv, Wien, sign. H III e 1-2/1745, fol. 92.*

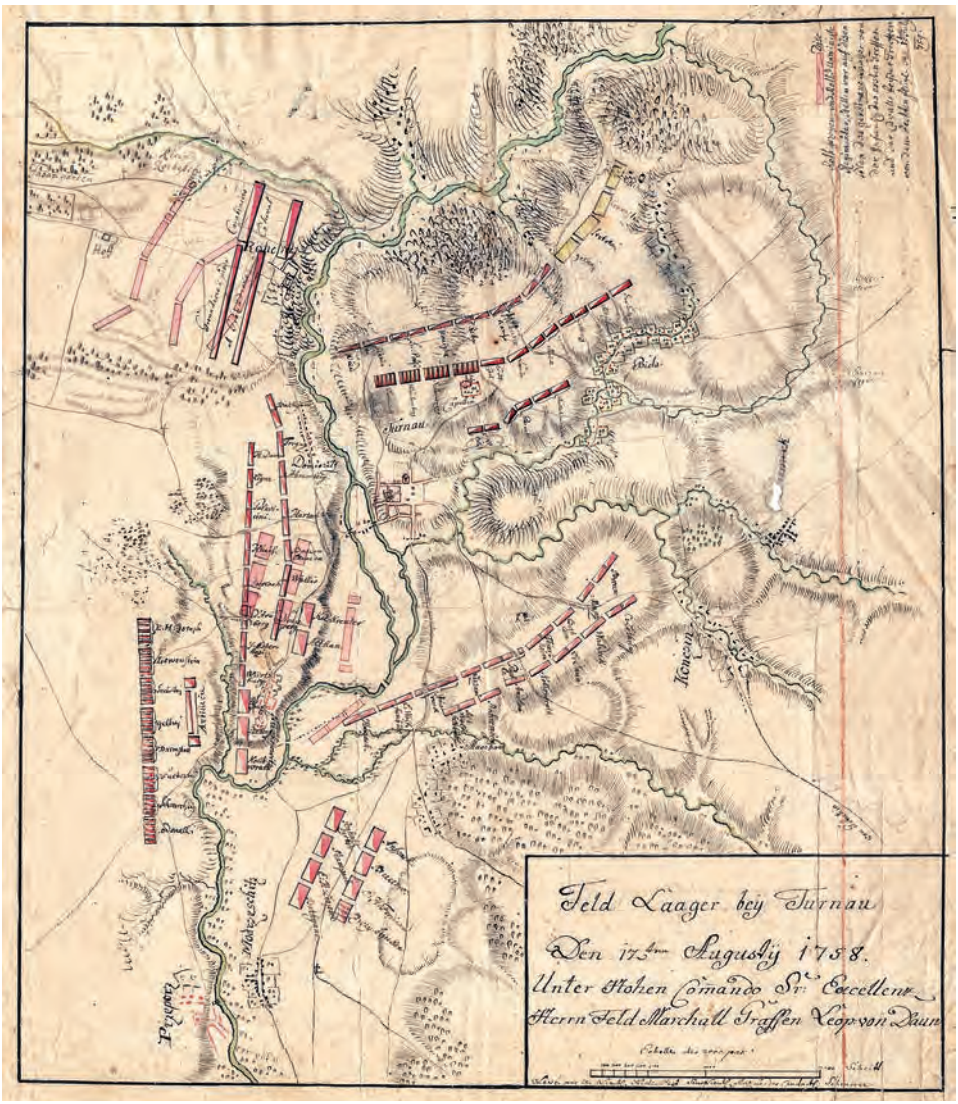
Obr. 10. *Pohled na centrum Turnova 1745 ve čtvrtém svazku tzv. Browenovských knížek. ÖStA, Kriegsarchiv, Wien, sign. H III e 1-2/1745, fol. 93.*

Obr. 11. *Přesun armády od Turnova k Českému Dubu 7. listopadu 1745, zachycený ve čtvrtém svazku tzv. Browenovských knížek. ÖStA, Kriegsarchiv, Wien, sign. H III e 1-2/1745, fol. 96.*

Obr. 13. *Tábor jedné divize císařské armády u Jičína 11. srpna 1758. ÖStA, Kriegsarchiv, Wien, sign. H III e 1599-30.*

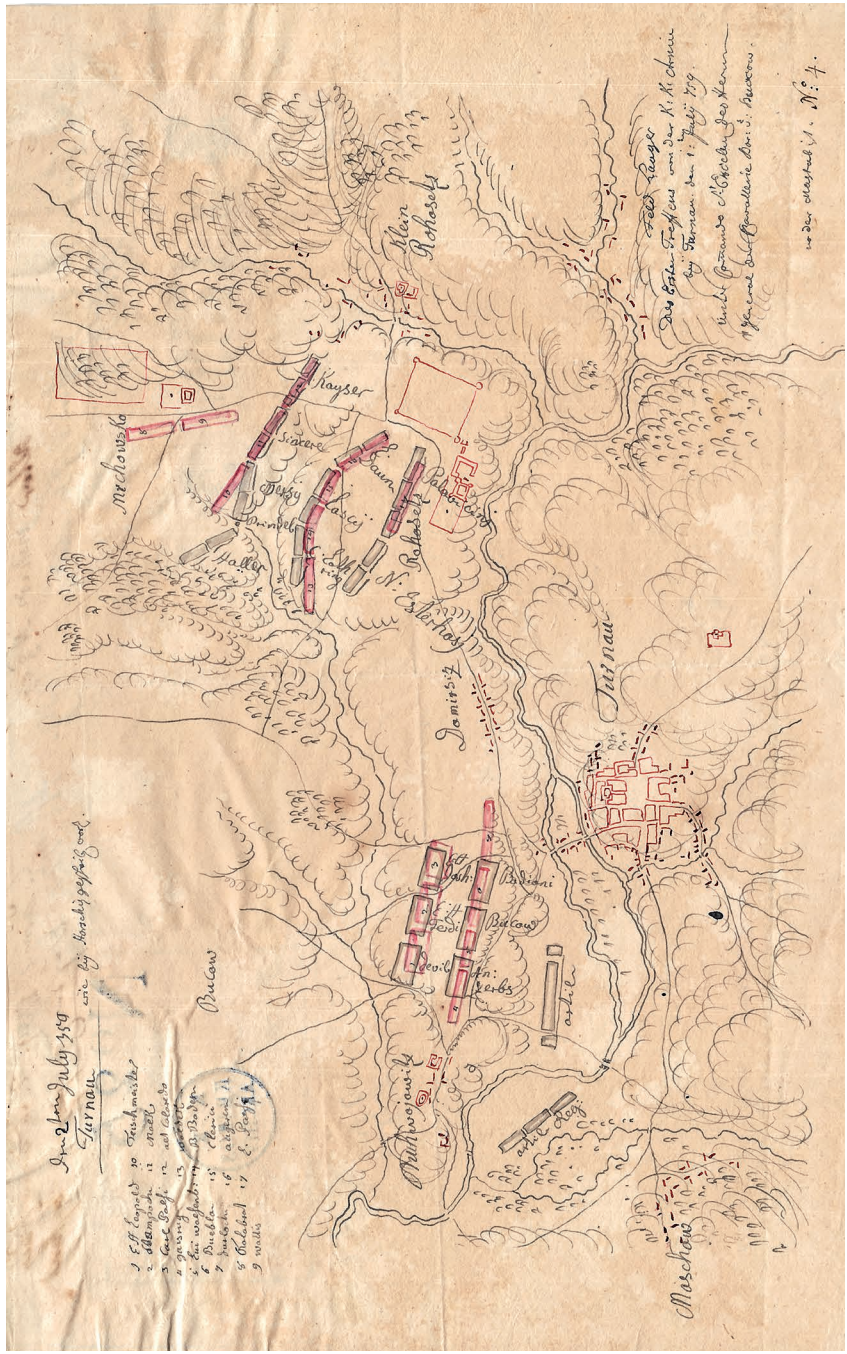
Obr. 15. *Tábor u Turnova 12. srpna 1758. ÖStA, Kriegsarchiv, Wien, sign. H III e 1665.*

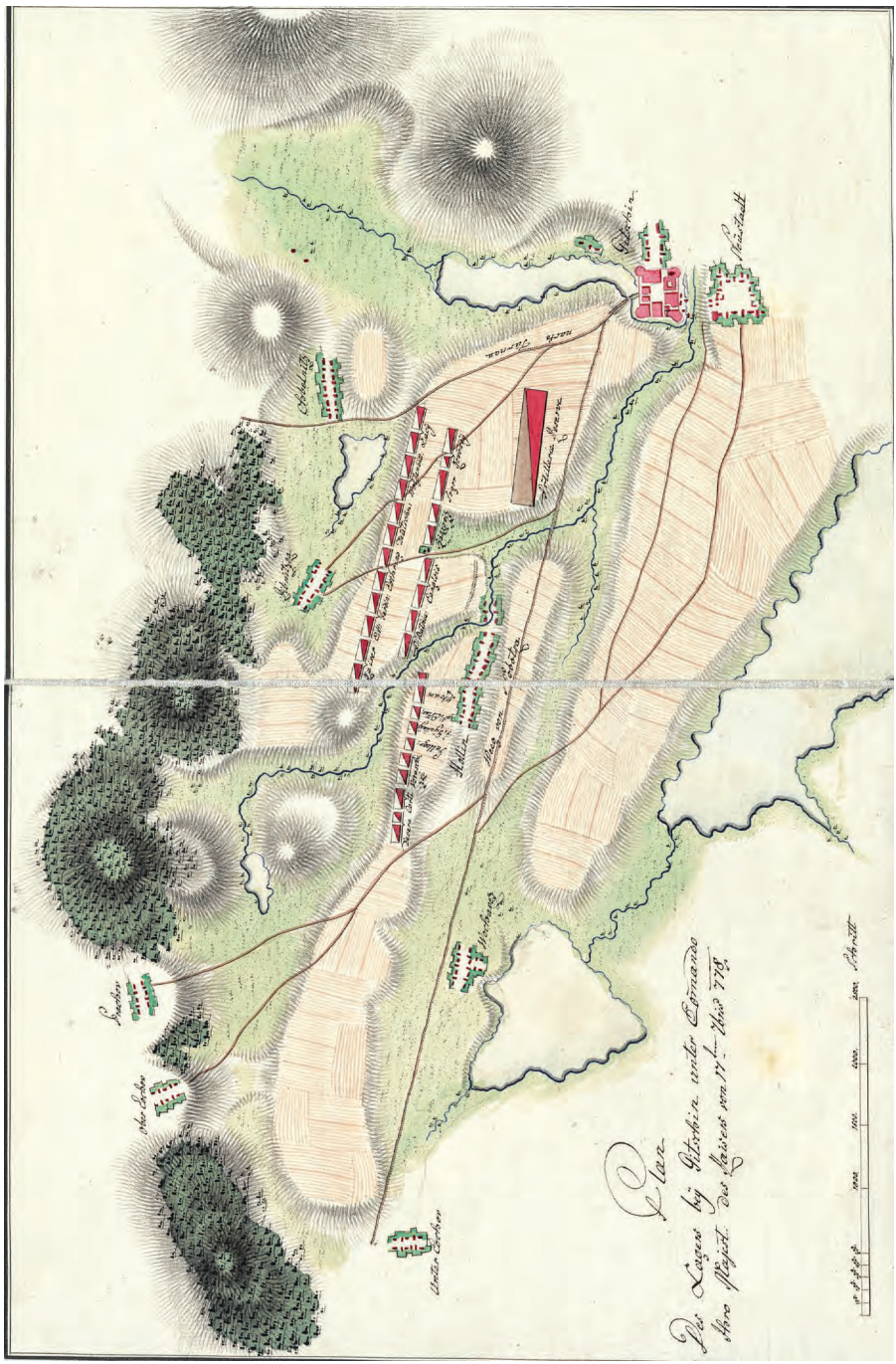
Obr. 16. Polní tábor u Jičína 29. června 1759. ÖStA, Kriegsarchiv, Wien, sign. H III e 2007, 2. Exemplar.

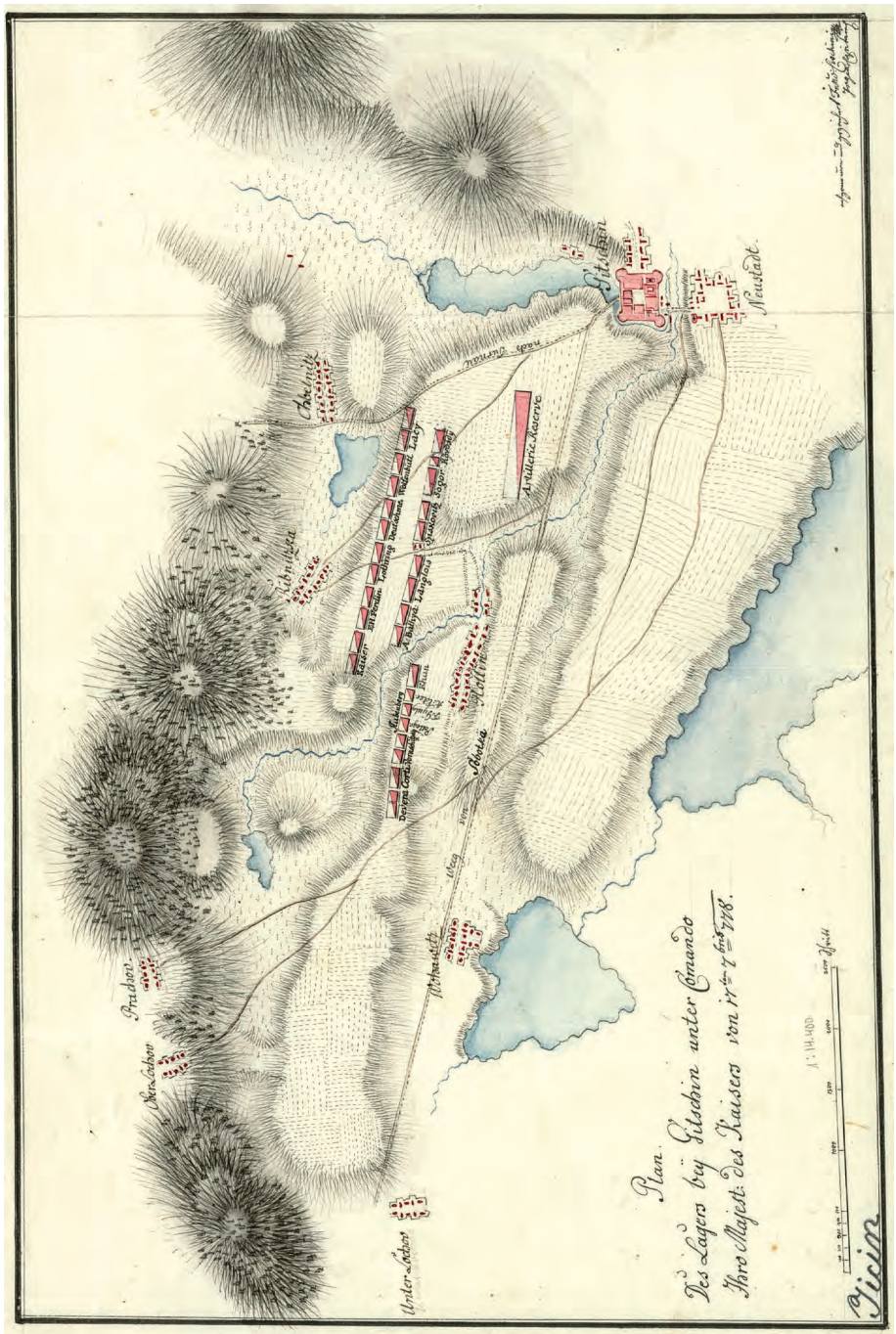
Obr. 17. *Stejná událost jako na obr. 16, zběžnější verze mapy. ÖStA, Kriegsarchiv, Wien, sign. H III e 2007 – 1. Exemplar.*

Obr. 18. *Polní tábor armády u Turnova 1. července 1759. ÖStA, Kriegsarchiv, sign. H III e 2039.*

Obr. 19. *Polní tábor během bramborové války (v srpnu 1778) u Jičína. ÖNB, Wien, sign. FKB AA.25.4.*

Obr. 20. *Stejná situace jako na obr. 19 na mapě od jiného autora. ÖStA, Kriegsarchiv, Wien, sign. H III e 2640.*

↑ **Obr. 21.** *Postavení záložních jednotek pod vedením generála Laudona u Turnova roku 1778. ÖNB, Wien, sign. ALB Port 23b, 13.*

→ **Obr. 22.** *Postavení záložních jednotek pod vedením generála Laudona u Železného Brodu roku 1778. ÖNB, Wien, sign. ALB Port 23b, 14.*

→→ **Obr. 23.** *Jičínsko a Turnovsko na mapě I. vojenského mapování. V letech 1780–1783 nově zmapované území. Sekce 43, 44, 59 a 60, digitálně spojené, výřez. Digitalizovala Laboratoř geoinformatiky Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem. Originál: ÖStA, Kriegsarchiv, Wien, sign. B IX a 92.*

Kalischowitz
Bratzikow
Ratschitz
Nabell
Tiepersch
Girkow
Wesely
Lischnay
Serebelna
Graf Horka
Bredl
Klein Horka
Prosseczke
Vrat
Protzen
Belluchow
Cloudow
Pleuhej
Smrz
Pipitz
Zahorz

